

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KATILIMIN EVRİMİ: TÜRKİYE İÇİN BİR ÇÖZÜMLEME

Saltuk Aziz GÖKALP
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Vasfiye ÇELİK

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KATILIMIN EVRİMİ: TÜRKİYE İÇİN BİR ÇÖZÜMLEME

Saltuk Aziz GÖKALP
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Vasfiye ÇELİK

KIRIKKALE-2022

Saltuk Aziz GÖKALP tarafından hazırlanan “KATILIMIN EVRİMİ: TÜRKİYE İÇİN BİR ÇÖZÜMLEME” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Vasfiye ÇELİK

İmza.....

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Kırıkkale Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum.

Başkan: Prof. Dr. Veysel K. BİLGİÇ

İmza.....

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Kırıkkale Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum.

Üye: Doç. Dr. Şerife PEKKÜÇÜKŞEN

İmza.....

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum.

Üye: Doç. Dr. Alper GÜRER

İmza.....

Yönetim ve Organizasyon, Kırıkkale Üniversitesi/ Keskin MYO

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum.

Üye: Doç. Dr. Fikret ÇELİK

İmza.....

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Anadolu Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum.

Tez Savunma Tarihi: 23/09/2022

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Doktora Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....

Doç.Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ

Enstitü Müdürü

ETİK BEYANI

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına

uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

o Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,

o Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,

o Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,

o Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,

o Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını

kabullendiğimi beyan ederim.

Saltuk Aziz GÖKALP

26/09/2022

ÖZET

KATILIMIN EVRİMİ: TÜRKİYE İÇİN BİR ÇÖZÜMLEME

Kırıkkale Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Siyaset Bilimi Ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi

Danışman: Doç. Dr. Vasfiye ÇELİK

Eylül, 2022, 230 Sayfa

Geleneksel ve modern yönetim anlayışları çerçevesinde yönetime katılımın ve e-katılımın ülkeler açısından mukayese edilerek ele alındığı bu çalışmada katılımın geçirdiği tarihsel ve anlamsal değişim demokrasi, yerelleşme, Yeni Kamu Yönetimi anlayışı ve kültür kavramları çerçevesinde ülke örnekleri üzerinden ele alınarak Türkiye açısından bir değerlendirme çerçevesinde incelenmiştir. Bu değerlendirme yönetim biliminin tarihsel sürecinde yer alan önemli dönemler ve kavramlar çerçevesinde ve son olarak da günümüzde ülkelerdeki karşılığı anlamında yapılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda üç bölüm halinde ele alınan çalışmanın birinci bölümünde katılımcı demokrasi, katılım kültürü, katılımın türleri teknik ve teorik boyutu açısından açıklanmış ve bu kavramların hem geleneksel hem de yeni yönetsel süreç içerisindeki anlamı gösterilmeye çalışılmıştır. İkinci bölümde, ilk olarak yönetsel kültür bağlamında ülkelerdeki katılımın anlamına bakılarak teknolojik gelişmelerin hayatımıza hızla nüfuz etmesinin bir göstergesi olarak e-katılımın farklı ülkelerdeki uygulamaları incelenmiştir. Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise Türkiye’de katılımın gelişimi, yönetsel yapı yanında yaşanan siyasal gelişmeler ve uluslararası etkiler dikkate alınarak bir analiz yapılarak Türkiye açısından katılımın geliştirilmesi için getirilecek önerilerle birlikte çalışma sonuçlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Katılım, Katılımcı Yönetim, Yerel Demokrasi, Katılımcı Demokrasi, Yeni Kamu Yönetimi.

ABSTRACT

EVOLUTION OF PARTICIPATION: AN ANALYSIS FOR TURKEY

Kırıkkale University

Social Sciences Institute

Department of Political Science and Public Administration, Doctorate Thesis

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Vasfiye ÇELİK

September 2022, 230 pages

Traditional and modern management concept within the framework of participation in government and e-participation as discussed by comparison in terms of countries which had the participation in this study, historical and semantic changes in democracy, decentralization, New Public Management approach and within the framework of cultural concepts through country examples and finally made an assessment in terms of Turkey It was investigated. This evaluation has been tried to be done within the framework of important periods and concepts in the historical process of management science and finally in the sense of its counterpart in the countries. In this context, in the first part of the study, which is handled in three parts, participatory democracy, culture of participation, types of participation are explained in terms of their technical and theoretical dimensions and the meaning of these concepts in both traditional and new administrative process is tried to be shown. In the second part, firstly, applications of e-participation in different countries are examined as an indicator of the rapid penetration of technological developments into our lives, which means participation in countries in the context of managerial culture. In the third and final part of the study on the development of Turkey's accession, political developments in the next administrative structure and an analysis was made taking into account international influences. Examples of countries considering the second part will be working together with suggestions for improvement in terms of Turkey's accession has been finalized.

Keywords: Participation, Participatory Management, Local Democracy, Participatory Democracy, New Public Administration.

TEŞEKKÜR

Yönetim bilimi tarihinde geleneksel ve modern yönetim anlayışları çerçevesinde katılım kavramının ele alınması ve yönetsel süreç içerisinde katılımın e-katılıma dönüşerek dünya genelinde nasıl bir dönüşüm gerçekleştiği önem arz etmektedir. Bu doğrultuda hazırlanan çalışmanın amacı, katılımın geçirdiği tarihsel ve anlamsal değişimi demokrasi, yerelleşme, Yeni Kamu Yönetimi anlayışı ve kültür kavramları dahilinde ülke örnekleri üzerinden son tahlilde ise Türkiye açısından bir değerlendirme yaparak açıklamaktır.

Çalışmanın ülkelerin yönetim sistemlerinde yönetime katılıma verdikleri önem üzerine çalışmalar yapacak olan araştırmacılara faydalı olması amaçlanmıştır. Zira, geleneksel ve modern yönetim anlayışları çerçevesinde yönetime katılımın ve e-katılımın ülkeler açısından mukayese edilerek ele alındığı ve Türkiye için çözüm önerileri sunan müstakil bir çalışmaya rastlanmaması çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında emeğini ve desteğini esirgemeyen tez danışmanım Doç. Dr. Vasfiye ÇELİK'e ve tezde emeği geçen tüm hocalarıma teşekkür ederim.

Ayrıca, doktora eğitimim süresince bana her zaman destek olan ve beni motive eden yol arkadaşım ve gurur kaynağım eşime teşekkür ederim. Kızlarımın da bu süreçte güler yüzleri ile beni motive etmesi cabası. Sağolun.

Saltuk Aziz GÖKALP

23.09.2022

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	6
1. KATILIM KAVRAMI VE YÖNETSEL SÜREÇ İÇİNDE DEĞİŞEN ANLAMI	6
1.1. KATILIM KAVRAMI.....	6
1.2. KATILIM KÜLTÜRÜ.....	16
1.2.1. Toplumsal Kültür.....	18
1.2.2. Siyasal Kültür.....	20
1.2.3. YönetSEL Kültür.....	21
1.3. KATILIM TÜRLERİ.....	22
1.3.1. Siyasal Katılım.....	23
1.3.1.1. Siyasal Rejimler ve Siyasal Katılma Biçimleri.....	25
1.3.1.2. Siyasal Katılıma Etki Eden Faktörler.....	28
1.3.2. YönetSEL Katılım.....	30
1.3.2.1. YönetSEL Katılma Biçimleri.....	32
1.3.2.2. YönetSEL Katılma Düzeyleri.....	33
1.3.2.3. YönetSEL Katılma Yöntemleri.....	34
1.3.2.4. YönetSEL Katılımı Kolaylaştıran Araçlar.....	41
1.4. KATILIMIN YEREL BOYUTU.....	42
1.4.1. Yerel Demokrasi.....	44
1.4.2. Yerel Katılım Yolları.....	47
1.5. YÖNETSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE KATILIMIN ANLAMI.....	48
1.5.1. Geleneksel Yönetim Yaklaşımında Katılım.....	49
1.5.2. Modern Yönetim Yaklaşımında Katılım.....	55
1.5.2.1. Yeni Kamu Yönetimi Yaklaşımında Katılım.....	58
1.5.2.2. Yönetişim ve Katılım.....	60

1.5.2.3. Modern Yönetim Tekniklerinde Katılım.....	62
1.5.3. Geleneksel ve Modern Yönetim Yaklaşımlarındaki Katılımın Karşılaştırması	64
İKİNCİ BÖLÜM.....	68
2. YÖNETSEL KÜLTÜR BAĞLAMINDA KATILIM VE KATILIMDAN E-KATILIMA.....	68
2.1. YÖNETSEL KÜLTÜR.....	68
2.1.1. Anglo-Sakson Yönetim Kültürü.....	69
2.1.2. Kıta Avrupası Yönetim Kültürü.....	71
2.2. YÖNETSEL KÜLTÜRÜN KATILIM ÜZERİNDEKİ ETKİSİ.....	72
2.3. YÖNETİM KÜLTÜRÜ BAĞLAMINDA KATILIMDA ÜLKE ÖRNEKLERİ.....	73
2.3.1. Anglo-Sakson Ülkelerde Katılım.....	74
2.3.1.1. Amerika Birleşik Devletleri.....	74
2.3.1.2. İngiltere.....	78
2.3.1.3. Kanada.....	81
2.3.2. Kıta Avrupası Ülkelerinde Katılım.....	84
2.3.2.1. Fransa.....	84
2.3.2.2. Almanya.....	87
2.3.2.3. İtalya	88
2.4. E-DEVLET KAVRAMI	91
2.5.E-DEVLET DÖNÜŞÜM SÜRECİ VE DEVLET- VATANDAŞ ETKİLEŞİMİ	94
2.6.E-DEVLET POLİTİKASININ ÖNÜNDEKİ ENGELLER.....	96
2.7. E- DEVLETİN E-KATILIM BOYUTU.....	98
2.8. E-KATILIMDA ÜLKE ÖRNEKLERİ	101
2.8.1. Kanada.....	101
2.8.2. Fransa.....	102
2.8.3. Hollanda.....	103
2.8.4. Norveç.....	106
2.8.5. İspanya.....	108
2.8.6. Birleşik Krallık.....	111
2.8.7. ABD.....	114

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	118
3. TÜRKİYE'DE KATILIMIN ANLAMI VE GELİŞİMİ.....	118
3.1. TÜRKİYE'NİN YÖNETSEL YAPISI.....	118
3.1.1. Merkezi Yönetim.....	123
3.1.2. Yerinden Yönetim.....	127
3.2. TÜRKİYE'DE YÖNETSEL ALANDA KATILIM.....	131
3.2.1. Katılımı Etkileyen Faktörler.....	133
3.2.1.1. Yönetimsel ve Bürokratik Yapı.....	133
3.2.1.2. Siyasal Etkiler.....	135
3.2.1.3. Uluslararası Faktörler.....	136
3.2.1.3.1. Küreselleşme.....	138
3.2.1.3.2. Liberal Politikalar.....	139
3.2.1.3.3. Yeni Kamu İşletmeciliği.....	140
3.2.1.3.4. Ulusüstü ve Uluslararası Örgütler.....	142
3.2.2. Türkiye'de Yönetime Katılım ve Katılım Araçları.....	143
3.3. KATILIM KONUSUNDA TÜRKİYE'NİN DİĞER ÜLKELERLE KARŞILAŞTIRILMASI VE KATILIMI ARTIRMAK İÇİN ÖNERİLER.....	148
3.3.1. Yönetimsel Yönden Karşılaştırma.....	148
3.3.2. Siyasal Yönden Karşılaştırma.....	161
SONUÇ.....	173
KAYNAKLAR.....	179

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil-1	: Halk Katılımı Merdiveni.....	13
Şekil-2	: ABD Hükümeti Organizasyon Şeması.....	75
Şekil-3	: Türk Kamu Yönetiminin Yapısına Ait Görsel.....	121
Tablo-1	: ABD’de 2004-2020 Yılları Arasında Yapılan Başkanlık Seçimlerine Seçmen Katılım Oranlarına Ait Tablo.....	77
Tablo-2	: Birleşik Krallık’ta 2010-2019 Yılları Arasında Yapılan Genel Seçimlere Ve Brexit Referandumuna Seçmen Katılım Oranlarına Ait Tablo.....	80
Tablo-3	: Kanada’da 2004-2019 Yılları Arasında Yapılan Federal Seçimlere Ve Referandumlara Seçmen Katılım Oranlarına Ait Tablo.....	82
Tablo-4	: Fransa’da 1995-2017 Yılları Arasında Yapılan Cumhurbaşkanlığı Seçimlerine Seçmen Katılım Oranlarına Ait Tablo.....	86
Tablo-5	: 2004-2019 Yılları Arasında Yapılan Avrupa Parlamentosu Seçimlerine Fransa’da Seçmen Katılım Oranlarına Ait Tablo.....	86
Tablo-6	: Almanya’da 2002-2021 Yılları Arasında Yapılan Genel Seçimlerde Seçmen Katılım Oranlarına Ait Tablo.....	88
Tablo-7	: İtalya’da 2001-2018 Yılları Arasında Yapılan Parlamento Seçimlerine Seçmen Katılım Oranlarına Ait Tablo.....	90
Tablo-8	: Geleneksel Devlet – E-Devlet Karşılaştırmasına Ait Tablo.....	93
Tablo-9	: Devlet ve Vatandaşlar Arasındaki Etkileşime Ait Tablo.....	95
Tablo-10	: E-Katılım Sürecine Ait Tablo.....	100
Tablo-11	: Hollanda’da 2006-2021 Yılları Arasında Yapılan Ulusal Parlamento Seçimlerine Seçmen Katılım Oranlarına Ait Tablo.....	104
Tablo-12	: Norveç’te 2001-2017 Yılları Arasında Ulusal Parlamento Seçimlerine Seçmen Katılım Oranlarına Ait Tablo.....	106
Tablo-13	: 2008-2019 Yılları Arasında İspanya’da Ulusal Parlamento Seçimlerine Seçmen Katılım Oranlarına Ait Tablo.....	110
Tablo-14	: 2014 Yılından 2020 Yılına Kadar E-Devlet Kapısı Üzerinden Sunulan Hizmetler, e-Devlet Kapısına Üye Olan Kurumlar İle E-Devlet Kapısı Kullanıcı Sayılarına Ait Tablo.....	154

Tablo-15	: 2016 Yılında Ülkelerin E-Devlet Gelişmişlik Endeksi İle E-Katılım Endeks Verilerine Ait Tablo.....	156
Tablo-16	: 2018 Yılında Ülkelerin E-Devlet Gelişmişlik Endeksi İle E-Katılım Endeks Verilerine Ait Tablo.....	157
Tablo-17	: 2020 Yılında Ülkelerin E-Devlet Gelişmişlik Endeksi İle E-Katılım Endeks Verilerine Ait Tablo.....	160
Tablo-18	: Yıllara Göre Ülkelerin E-Devlet Gelişmişlik Endeksi Sıralamasına Ait Tablo.....	158
Tablo-19	: Yıllara Göre Ülkelerin E-Katılım Endeksi Sıralamasına Ait Tablo.....	158
Tablo-20	: 2002-2019 Yılları Arasında Türkiye’de Genel Seçimlere Seçmen Katılım Oranlarına Ait Tablo.....	169
Tablo-21	: 2014- 2018 Yılları Arasında Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı Seçimlerine Seçmen Katılım Oranlarına Ait Tablo.....	169

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AP	: Avrupa Parlamentosu
CİMER	: Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi
e-demokrasi	: Elektronik Demokrasi
e-devlet	:Elektronik Devlet
EGİ	: E-Devlet Gelişmişlik İndeksi
e-katılım	:Elektronik Katılım
EKİ	: E-Katılım İndeksi
GLA	: Greater London Authority
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
PDM	: Participation in Decision Making
STİGM	: Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCCB	: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı
TDK	:Türk Dil Kurumu
TKY	: Toplam Kalite Yönetimi
TÜBA	: Türkiye Bilimler Akademisi

TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UN	: United Nations
UNESCAP	: Birleşmiş Milletler Asya ve Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu
VB	: Ve Benzeri
VD	: Ve Diğerleri
YKİ	: Yeni Kamu İşletmeciliği
YKY	: Yeni Kamu Yönetimi

GİRİŞ

Demokrasinin vazgeçilmez araçlarından birisi olan katılım sayesinde karar alma ve uygulama süreçlerinde birey odaklı bir yönetim sisteminin kurulması mümkün hale gelebilecektir. Bu da ideal demokrasiye ulaşma noktasında önemli bir çaba olmaktadır. Dünya genelinde ülkelerin mevcut yönetim kültürleri ile Türkiye'nin yönetim kültürünün ele alınarak karar alma ve uygulama süreçlerinde katılım düzeyinin incelenmesi de bu bakımdan önemli hale gelmektedir. Bu doğrultuda hazırlanan tez ile ülkelerin yönetime katılıma verdikleri önem üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

Tezin Amacı

Bireylerin sosyal birer varlık olmaları sebebiyle sosyal ilişkilerde bulunması ve bu ilişkilerin bireylerin katıldıkları örgütlerde de devam etmesi olağandır. Bu sayede bireyler örgütlü bireyler haline gelerek çalıştıkları örgüte faydalı bireyler olabilecektir. Örgütlerin de toplumsal hayat içerisinde bireylerin beklentilerini karşılayarak pratikte hayata geçirilmesi noktasında önemli sorumluluklarının olduğu açıktır. Bu bakımdan bireylerin sadece birey olarak karar alma süreçlerini etkileyemeyeceği durumlarda sivil toplum örgütleri aracılığıyla etkili olması da mümkün hale gelebilmektedir. Dolayısıyla karar alma süreçlerinde örgütlerin aktif rol alması ile aslında bireyler de dolaylı yünden karar süreçlerine süreçlerine katılmaktadır. Bu durum da demokratik bir yönetim modelinin gelişmesine katkıda bulunulması açısından önemli hale gelmektedir. Nasıl ki bireyler, topluluklar meydana getirerek yaşamlarını idame ettirmekte ise örgütler de bu topluluklar içerisinde ortaya çıkan yapılar olmaktadır. Örgütlerin yönetimi de bu bakımdan önemli bir yere sahiptir. Yönetim, ortak amaçlar etrafında birleşen bireylerin, toplulukların ve örgütlerin yönlendirilmesi sürecidir. Dolayısıyla yönetim, insanların ve örgütlerin olduğu her ortamda mevcuttur. Bu yönetim anlayışının katılımı esas alan bir yapısının olması da o yönetimin ve o toplumun daha demokratik bir yapıya sahip olmasının da önünü açacaktır.

Demokrasi ile yönetilen her ülkede halkın görüşlerinin dikkate alınması ve bu doğrultuda harekete geçilmesi esastır. Her demokratik sistemde bunun olması da ideal olanıdır. İdeal olanı gerçekleştirmek de yine o ülkenin geçmiş kültürü ve halkının buna istekli olmasına bağlıdır. Bu bakımdan *halkın halk tarafından halk için yönetimini* esas alan bir demokratik model de katılımcı bir kültür ile yoluna devam eden bir yapının kurulmasında öncülük edecektir. Katılımcı yönetim anlayışının temelinde de işte bu “halk” unsuru önemli bir değer haline gelmektedir. Her ülkenin güçlü, ayakları yere basan ve lider bir ülke konumuna gelmek için belli başlı bir takım gerçeklikleri oturtmuş olması gereklidir. Ekonomisiyle, kültürüyle, sosyal yapısıyla, teknolojiyle, ordusuyla, eğitim sistemiyle ve insan kaynağı ile güçlü ve model bir ülke konumuna gelebilmek için iç güvenliği ve huzuru sağlamış; dış ülkeler ile de barışçıl politikalar izleyebilen bir ülke olabilmek için ülkenin egemen unsuru olan vatandaşlarının çok büyük etkisi olmaktadır. Bu sebeple, halkı yönetime dahil eden, onların görüşlerini dikkate alan ve iç ve dış politikaların belirlenmesinde halkına danışarak karar veren ülkelerin katılımcı bir yönetim kültürünü geliştirmesi de daha rahat olacaktır. Tabi ki burada ülkenin geçmiş tecrübeleri ve sahip olduğu kültürün de etkisi söz konusu olmaktadır. Ülkenin siyasi kültürü ve yönetim yapısı, yine o ülkede mevcut toplumsal yapı ve kültürde katılımın oluşması ve gelişmesi noktasında önemli kriterlerdir. Dolayısıyla ülkede katılımcı bir modelin oluşması ve sürdürülebilmesi noktasında birçok önemli değişken yer almaktadır. Siyasetin ve idarenin de bu bakımdan önemli bir yeri vardır.

Bireylerin gündelik yaşamlarında ve iş hayatlarında siyaset ve idare her zaman için karşılaştıkları kavramlardır. Bireyler yaşamış oldukları bölgenin sorunları hakkında eleştiriler, görüşler ve öneriler dile getirebilirler. Bu söylemler yönetim ile ilgili olabileceği gibi siyasi ifadeler de olabilir. Dolayısıyla bireyler aslında bir fikir ileri sürerken bir yönetim tarzı da ortaya koymaktadır. Yine bireyler o fikri ileri sürerken birtakım kişileri veya grupları da kendi ideolojisi çerçevesinde değerlendirerek ona karşı çıkıyorsa burada da siyasi bir eleştiride bulunmuş olur. Bu bakımdan bireyler ailede ve iş hayatında siyaset ve yönetim ile iç içe yaşamaktadır. Bu yaşamın bir sonucu olarak bireylerin yerelde ve genelde demokratik haklarını kullanabilmeleri, karar alma ve uygulama aşamasında aktif bir rol alabilmeleri de onların en temel haklarından birisi haline gelmektedir. Seçimlerde oy kullanmak, aday olmak ve yönetimin karar organlarına dahil olabilmek bu hakların belli

başlılarıdır. Bireylerin bu haklarını adil ve güvenli bir seçim ortamında kullanabilmeleri de toplumun katılımcı bir kültür ile yoğrulmuş olmasından ileri gelmektedir. Eleştiriye açık, toplumun sorunlarının tartışılabildiği, bireylerin taleplerini öncelikle değerlendiren bir sistemin varlığı bu anlayışın getirmiş olduğu bir güzelliştir. Bu bakımdan katılımı kendisine araç edinen ve toplumun dinamiklerinin şekillenmesinde bunu hep dikkate alan bir yönetim sistemi de ideal bir yönetim sistemi olacaktır.

Doğaldır ki Dünya üzerinde mevcut tüm ülkeler birer örgüt misali ortak amaçlarını gerçekleştirebilmek ve güçlü bir ülke konumuna gelebilmek için mücadele vermektedir. Bu bakımdan ülkelerin yönetiminde söz sahibi olan gücün de ister diktatörlük isterse demokratik bir sistem olsun her zaman için dikkat etmesi gereken hususlar vardır. Ekonomisini güçlü kılmak ve ordusunu diri tutmak bunlardan bazılarıdır. Ekonomisi güçlü olan ülkenin ordusu da güçlü olacaktır. Yine, teknolojik anlamda yenilikleri takip edebilen ve diğer ülkeler ile olumlu ilişkiler kurabilen ülkeler de başarılı olma yolunda avantajlı konuma sahip olacaklardır. Tüm bunlara ilave olarak ise özellikle demokrasiyi kendisine amaç edinen ve halkının sesine her zaman kulak veren bir yönetimin katılımı güçlendiren ve anlık geri bildirimler alan ağ teknolojilerini de etkili bir şekilde kullanabilmesi gerekmektedir. E-devlet kavramı da bu yönüyle önemli bir etken olarak görülmektedir. Ülkemizde de E-Devlet olarak 2006 yılından itibaren uygulanmaya başlanan bu sistem ile artık kamusal alanda birçok işlem online ortamda gerçekleştirilmekte ve vatandaşların karar alma mekanizmalarına bu sayede daha hızlı ve aktif olarak katılımları sağlanabilmektedir. Bugün, tüm dünyada bu uygulamalara rastlanılmakta ve günümüzde artık olağan bir kavram haline gelen küreselleşme ile birlikte bu uygulamalar her geçen gün birçok yeniliğe sahne olmaktadır. Dolayısıyla ülkelerin teknolojik gelişmelerden mümkün olduğunca faydalanarak kamusal hizmetlerin gerçekleştirilmesinde e-devlet politikalarına yönelmeleri; böylelikle vatandaşların bürokratik işlemler ile olan ilişkisini azaltmaları hız kazanmaktadır.

Aynı şekilde bu politikalar çerçevesinde vatandaş katılımının artmasına yönelik mevzuat düzenlemeleri yapmaları da bu ülkelerin sunulan hizmetlerde katılımı esas alan bir model benimsediklerinin ifadesi olmaktadır. Türkiye’de de katılımın geliştirilmesi noktasında Osmanlı döneminden itibaren çeşitli girişimlerde bulunmuş ve ülkenin mevcut kamu yönetimi yapısı çerçevesinde bu süreçte birçok

mevzuat düzenlemesi hayata geçirilmiştir. Yine, Kıta Avrupası ülkelerinde ve Anglo-Sakson ülkelerde katılımın varlığı ve gelişimine yönelik yapılan düzenlemeler de Türkiye'nin bu bölgelerde yer alan ülkeler ile karşılaştırılması ihtiyacını gündeme getirmiştir. Özellikle yönetsel süreç içerisinde katılımın anlamının, geleneksel ve modern yönetim yaklaşımları çerçevesinde değerlendirilmesi ve ülkelerin yönetim yapıları kapsamında katılımın nasıl bir dönüşüm yaşadığına ilişkin bilgiye ihtiyaç artmıştır. Bu bakımdan çalışmanın yönetsel süreç içerisinde ele alınması; Kıta Avrupası ülkeleri ve Anglo-Sakson ülkeler ile Türkiye'nin kıyaslanarak Türkiye'de katılımın artırılması noktasında neler yapılabileceğine ilişkin bir değerlendirmenin yapılması gerektiği görülmüştür.

Bu çerçevede hazırlanan çalışmanın amacı, katılımın geçirdiği tarihsel ve anlamsal değişimi demokrasi, yerelleşme, Yeni Kamu Yönetimi anlayışı ve kültür kavramları dahilinde ülke örnekleri üzerinden son tahlilde ise Türkiye açısından bir değerlendirme yaparak açıklamaktır. Bu değerlendirme ise demokrasi kavramının açıklanmasının devamında yönetim biliminin tarihsel sürecinde yer alan önemli dönemler ve kavramlar çerçevesinde ve son olarak da günümüzde ülkelerdeki karşılığı anlamında yapılmaya çalışılacaktır.

Bu değerlendirme çerçevesinde, geleneksel ve modern yönetim anlayışları çerçevesinde yönetime katılımın ve e-katılımın ülkeler açısından mukayese edilmesi ve Türkiye'nin bu ülkeler ile kıyaslanarak katılım konusunda yapılması gerekenlerin belirtilmesi tezin ana hipotezi olmaktadır.

Tezin Önemi

Ülkelerin geçmişten günümüze kadar olan yönetim geleneği ve bu süreç içerisinde demokrasi ile olan ilişkisi demokrasinin önemli argümanlarından birisi olan katılım kavramının da incelenmesini gerekli kılmıştır. Yapılan literatür taraması sonucunda, geleneksel ve modern yönetim anlayışları çerçevesinde yönetime katılımın ve e-katılımın ülkeler açısından mukayese edilerek ele alındığı müstakil bir çalışmaya rastlanmaması tezin önemini ortaya koymaktadır. Bu nedenle çalışmanın *ülkelerin yönetim sistemlerinde yönetime katılıma verdikleri önem* üzerine çalışmalar yapacak olan araştırmacılara faydalı olacak bir eser olması amaçlanmaktadır.

Tezin Kapsamı ve İçeriği

Tez üç bölümden oluşmaktadır. Tezin birinci bölümünde katılım kavramı, katılım kültürü, katılımın türleri teknik ve teorik boyutu açısından açıklanarak bu kavramların hem geleneksel hem de yeni yönetsel süreç içerisindeki anlamı gösterilmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde ilk olarak yönetsel kültür bağlamında ülkelerdeki katılımın anlamına bakılarak teknolojik gelişmelerin hayatımıza hızla nüfuz etmesinin bir göstergesi olarak e-katılımın farklı ülkelerdeki uygulamaları incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise Türkiye’de katılımın gelişimi, yönetsel yapı yanında yaşanan siyasal gelişmeler ve uluslararası etkiler dikkate alınarak bir analiz yapılmış ve ikinci bölümdeki ülke örnekleri (ABD, Birleşik Krallık, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Hollanda, Norveç, İspanya) dikkate alınarak Türkiye açısından katılımın geliştirilmesi için getirilecek önerilerle birlikte çalışma sonuçlandırılmaya çalışılmıştır.

Tezin Yöntemi

Tezde “literatür taraması” yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda çalışmada, yönetsel ve siyasal anlamda katılımın zaman içerisinde geçirmiş olduğu evrimin ve günümüzde e-devlet uygulamalarına ilişkin istatistikî verilerin ele alınması sebebiyle bu yöntem uygun bulunmuştur. Tezde yararlanılan kaynakların incelenmesinde ise “içerik analizi” yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda yönetsel ve siyasal kültürün analizi ile katılım ve e-devlet ile ilgili istatistikî veriler için birincil ve kaynaklardan yararlanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KATILIM KAVRAMI VE YÖNETSEL SÜREÇ İÇİNDE DEĞİŞEN ANLAMI

1.1. KATILIM KAVRAMI

Sözlük anlamı olarak katılma, “*iletişim veya ortak davranışta bulunma yoluyla belirli bir toplumsal duruma girme süreci, iştirak*” şeklinde ifade edilmektedir (TDK, 2020). Bu bakımdan katılmanın etkili iletişim temelinde ortak amaçlar çerçevesinde ortaya çıktığı söylenebilir. Bunun yanında katılma dar ve geniş olarak ikili bir ayrıma tabi tutulduğunda, dar anlamda katılım ile seçimlere katılma veya seçimlerde oy kullanma ifade edilirken, geniş anlamda katılım, vatandaşların karar alma ve uygulama sürecinde yer alması olarak tanımlanabilir (Eren ve Kılıç, 2008: 42).

İngilizce literatürde *participation, participating, participate* olarak ifade edilen ve “*to possess some of the attributes of a person, thing, or quality* (bir kişinin, şeyin veya kalitenin bazı özelliklerine sahip olmak)” “*to take part* (katılmak)”, “*to have a part or share in something* (bir şeyde yer almak veya paylaşmak)” şeklinde tanımlanan (MW, 2020) katılım kavramı, demokrasisi gelişmiş olan tüm ülkelerin üzerinde önemle durduğu bir değerdir.

Katılımı, *siyasal sistemin işlevselleşmesinden ziyade, halkın işlevselleşmesi* olarak da ifade etmek mümkündür (Kaypak, 2012: 172). Ancak katılımı anlayabilmek ve kavramı açıklayabilmek için ilk başta demokrasi ile olan ilişkisini incelemek gerekir. Çünkü katılım denilince akla ilk başta gelen kavramlardan birisi demokrasi olmaktadır. Otokrasi, aristokrasi ve bürokrasi olarak ifade edilen ve “krasi”yle biten diğer kavramlarda görüldüğü şekliyle demokrasi de Yunanca’da iktidar ve yönetim olarak tanımlanan *kratos* kelimesinden gelmekte ve bu bağlamda demokrasi “demos” (halk) tarafından yönetim anlamını taşımaktadır (Heywood, 2017: 125). “Demokrasi Amerika’da da Avrupa’da da endüstrileşme, şehirleşme, yeni düşünce akımları ve ideolojilerin belirmesi ve yaşam-egitim düzeyleri yükselen orta sınıfların genişlemesiyle bugünkü şeklini almıştır” (Karpat, 2010: 17). Demokrasinin tabiatını anlayabilme noktasında kabul edilebilecek olan en makul

çıkış noktası aslında Amerika’da yaşanan ve etkisini en çok 1864 yılında hissettiren iç savaş neticesinde Abraham Lincoln’un Gettysburg Söylevinde “*halkın halk tarafından halk için yönetimi*” olarak tanımlamasının olduğu söylenebilir (Heywood, 2017: 125-126). Nitekim, buradaki sorun aslında iktidarın halk otoritesi şeklinde gerçekleşmesinin nasıl sağlanacağı olmaktadır (Dinçkol, 2006: 62). Nitekim, tarihsel süreç incelendiğinde halkın halk tarafından yönetimini esas alan demokrasi kavramının toplumların gelişmişlik düzeyleri çerçevesinde farklı anlamlar haline geldiği görülmektedir (Tunç, 2008: 1113). Yine de söz konusu “halk” ifadesinin demokrasinin tanımlanması noktasında önemli bir kavram olduğu söylenebilir. “Demos” yani “halk” “Eski Yunan’da hep çoğunluk anlamında kullanılmış ve dolayısıyla Yunan şehir devletlerinde siyasi katılım nüfusun küçük bir bölümüyle; yirmi yaş üzeri erkekler ile sınırlanmış ve bunun sonucu olarak da kadınlar, köleler ve yabancılar dışta tutulmuştur” (Heywood, 2017: 126). Buna benzer örneklerin Batılı birçok devlette de görüldüğü söylenebilir. Örneğin, İngiltere’de 1928 yılında kadınların oy haklarını elde etmesine kadar geçen süreç içerisinde genel oy hakkı kazanılamamıştır. Benzer şekilde, ABD genelinde de genel oy hakkının elde edilmesi Afro-Amerikan’ların 1960’ların başında güney eyaletlerinde ilk kez oy kullanmaları ile olmuş; İsviçre’de ise kadınlar ancak 1971 yılında oy hakkına kavuşmuştur (Heywood, 2017: 126).

Her ne şekilde ve ne zaman gerçekleşmiş olursa olsun katılımın özünün aslında demokrasi olduğu söylenebilir. Demokrasinin temeli ise hürriyet olarak ifade edilebilir. Buradaki hürriyet kavramı bireylerin serbest olarak hareket edebilmesi ve arzu ettiği şekilde yaşaması olarak ortaya çıkmaktadır (Karpat, 2010: 17). Ancak bu serbest yaşamının da bir sınırı olmalıdır. John Stuart Mill, *Özgürlük Üstüne* adlı eserinde toplumun hem kurucu gücü hem de değişim dinamiğinin insan zihni olduğunu söyler ve insanın kendisi ile ilgili olan kararlarda yegane söz hakkı olduğunu ancak başkasını ilgilendiren davranışlarda başkasının özgürlük alanına girene kadar özgür olduğunu ilave eder (Mill, 2003: 14-17).

Demokrasi teorisi içerisinde ele alındığında katılım, toplum içerisinde mevcut tüm yetişkin vatandaşların özgür ve eşit iradeleri çerçevesinde yönetimine katılması olarak ifade edilebilir (Çelik ve Usta, 2012: 424). Kendi iradelerini hiçbir baskı altında kalmaksızın kullanabilen ve fikirlerini yine hiçbir baskı altında kalmaksızın açıklayabilen bireyler var ise katılım için gereken koşulların oluştuğu söylenebilir.

Burada önemli olan ise bütün yurttaşların aynı haklara sahip olabilmesidir. Eski Yunan demokrasisinde olduğu şekliyle sadece belli bir grubun bu haklarını kullanabilmesi demokrasinin tam anlamıyla işlerlik kazanmadığının bir göstergesi sayılabilir. O halde etkili ve sağlam bir demokrasi için halkın tüm kesimlerinin iradelerinin ortaya konulması önemli bir kazanım olacaktır.

Kelime anlamı olarak bakıldığında demokrasinin “demos” (halk) ve “kratos” (yönetmek) terimlerinin birleşiminden oluştuğu ve halk egemenliğinden ve toplumun çoğunluğunun iktidarından ibaret olduğu söylenebilir (Dahl, 2010: 19; Çelik ve Usta, 2012: 424). Bu bakımdan demokrasinin katılımı esas alan ve bu doğrultuda şekillenen temellerinin mevcut olduğu ifade edilebilir. Katılımın özü olarak bahsettiğimiz demokrasi kavramına yüklenen bazı anlamlar aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Heywood, 2017: 125);

- Yoksullar ile dezavantajlı kesimlerin yönetim sistemi.
- Profesyonel siyasetçiler veya kamu görevlileri olmaksızın halkın kendisini dolaysız ve daimi şekilde yönettiği bir hükümet şekli.
- Sosyal eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasını amaç edinen bir refah ve yeniden dağıtım sistemi.
- Hiyerarşiden ve imtiyazdan uzak, bireylerin eşitliğine ve liyakatına önem veren bir toplum.
- Halkın siyasal karar mekanizmalarına katılmasına bakmaksızın onların çıkarları için hizmet eden bir hükümet sistemi.

Tüm bu anlamların ortak özelliği aslında demokrasinin bireylere eşit fırsatlar tanıyan, onların faydalarına hizmet eden ve tüm toplum kesimlerini kapsayan bir yapısının olduğudur. Bununla birlikte inancın serbestçe ifade edilmesi ancak diğer bireylerin inançlarına ve kültürlerine saygı gösterilmesi de demokrasinin vazgeçilmez unsurudur ve demokrasi bu manada hürriyetin bir sonucu ve onun koruyucusu haline gelmektedir (Karpat, 2010: 17). Bu yönüyle demokrasinin baskıcı rejimler altında gerçekleşen katılım kavramından çok uzakta olduğu ifade edilebilir. Zira, tarihsel süreç incelendiğinde kişi iradesi olarak ortaya çıkan *tiranlık*, zenginlerin yönetimi olarak ifade edilen *oligarşi*, soyluların yönetimde söz sahibi olduğu *aristokrasi* ve halkın yönetimi olarak gösterilen *demokrasi* şeklinde sıralanabilecek siyasi yönetim biçimlerinin uygulandığı görülmektedir (Kaypak,

2012: 172). Ancak her ne şekilde olursa olsun sürekli bir katılım mekanizması da beraberinde gelmiştir. Tek bir partinin bireylerin özel ve toplumsal tüm yaşam alanını deneim altına aldığı totaliter rejimlerde dahi katılım söz konusu olmaktadır (Uzun, 2010: 312). Her ne kadar demokratik bir terbiyeden yoksun olsa dahi söz konusu rejim tek partinin meşruiyet kazanması amacıyla katılıma izin vermektedir.

Katılım kavramı, özü itibarıyla vatandaşların yönetime katılması olarak tanımlanmaktadır. Bu bakımdan yurttaşların, aslında bir tür “elit faaliyeti” olarak tanımlanan yönetme sürecine daha fazla katılmaları ile yönetimin demokratikleştiği ve “tabana yayıldığından” söz edilebilir (Uzun, 2010: 302). Yine katılım, farklı aktörler arasındaki güç ilişkilerinin sınırlarının şekillendiği bir çekişme ortamı oluşturan kesintisiz bir süreç olarak da tanımlanabilir (Cornwall, 2008: 276). Vatandaşların yönetime katılımı ile birlikte yönetime erişim kolay hale gelmekte ve özellikle vatandaşın doğrudan ilgili olduğu konularda görüşünün alınması neticesinde toplumdaki tüm kesimlerin adil temsili noktasında demokratik bir model ortaya çıkmaktadır (İzci ve Sarıtürk, 2019: 499). Bu katılım ile birlikte örgütsel anlamda üretkenliğin artması da mümkündür. Walker ve Guest 1952 yılında yayınlanan “*The Man on the Assembly Line*” adlı çalışmasında daha geniş bir fiziksel aktivite yelpazesine çalışanların katılımının, yorgunluğu ve sıkıcılığı azalttığını ve dolayısıyla beklenen üretkenliği artırdığını tespit etmişlerdir (Walker ve Guest, 1952’den aktaran Kovach vd. 1981: 6) Yine, 1988’de Cotton ve arkadaşlarının yapmış olduğu çalışmada iş kararlarına katılımın, danışmacı katılımın ve çalışanın sahipliği halinde katılımın üretkenliği artırdığı ancak temsili katılımın üretkenliğin artması noktasında etki yapmadığı gözlemlenmiştir (Cotton vd., 1988: 11). Marchant da 1971 yılında bir grup kütüphane personeli üzerinde yaptığı anket çalışmasında, grup olarak karar vermenin üretkenlik üzerindeki etkilerini bazı ayrıntılarıyla tanımlamış ve grup olarak karar vermenin yalnızca kararların kalitesini etkilemediği; aynı zamanda kütüphane personelinin kütüphanenin amaçlarını ve bunlara ulaşma yollarını belirlemedeki katılımının kütüphanenin sağladığı hizmete yansması halinde bu hizmetin kalitesinin de arttığı sonucuna ulaşmıştır (Marchant, 1971: 48). Katılımın bu danışmacı ve komite tipi örgütlenmesi kademeli halde kavramsal ve uygulamalı olarak aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Eroğlu, 2018: 39-40);

- *İlk durumda*, yönetici kişi kararı kendisi almakta ve uygulamaya geçmeden önce astlarını bilgilendirmektedir.
- *İkinci durumda*, yönetici kişi kararı kendisi alırken aynı zamanda bu kararın astları tarafından benimsenmesine çalışarak onları ikna etmek için uğraşmaktadır.
- *Üçüncü durumda*, yönetici kişi kendi duygu ve düşüncelerinin yanısıra başka kişi ve grupların da görüşünü almaktadır.
- *Dördüncü durumda*, yönetici kişi geçici bir karar almakta ve bu kararın diğer kişilerle tartışılmasına müteakip son kararı yine kendisi vermektedir.
- *Beşinci durumda*, yönetici kişi yönetim faaliyetleri ile ilgili bir sunum yaparak diğer kişi ve grupların görüşünü aldıktan sonra kararını verir.
- *Altıncı durumda*, yönetici kişi yönetim faaliyetleri ile ilgili temel kriterleri ve yasal çerçeveyi belirleyerek kararın alınmasını diğer kişi ve gruplara bırakır.
- *Yedinci durumda*, yönetici kişi yönetim faaliyetleri ile ilgili temel kriterleri ve yasal çerçeveyi belirleyerek diğer kişi ve grupların serbestçe karar alabilmeleri için gereken esnekliği tanıır.

İngilizce literatürde *Participation in Decision Making (PDM)* olarak ifade edilen “*Karar verme sürecine katılım*” doğrudan veya dolaylı şekilde olabilmekte ve doğrudan katılım, örgüt üyelerinin kişisel katılımını içerirken, dolaylı katılım bir tür çalışan temsilini içermektedir (Cotton vd., 1988: 9). Bununla birlikte örgütsel anlamda katılımın sağlanmasında çalışanların önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir. Bir örgütün yetenekli bir örgüt olması ve bu yeteneklerini geliştirmesi noktasında örgütün sahip olduğu insan kaynağının kalitesi önem taşımaktadır (Messmer and Bogardus, 2008: 2). Çalışanların kalitesi de örgütlerin kalitesi ile doğru orantılı hale gelmektedir. Bu bakımdan çalışanların işe alım sürecinden itibaren titizlikle incelenerek aidiyet duygularının gelişmesine fırsat tanınmalıdır. Bu sayede toplum içerisinde yer alan bireylerin ve örgütlerin daha kaliteli hale gelerek toplumun gelişmesine yardımcı olması olanaklı hale gelebilecektir. Böylelikle çalışma faaliyetlerine katılımı özendirici bir yapı da oluşabilir. Çalışma faaliyetlerine katılım, çalışma gruplarının bireysel üyelerinin motivasyonlarını artıracak ve işlerinin kolaylaşacağını varsayan bir kavramdır (Kovach vd., 1981: 7). Katılımı gerçekleştiren bireyler hem motivasyon anlamında yükselecek hem de dahil oldukları işlerin daha yerinde sonuçlar meydana getirmesini sağlayabilecektir.

Sanayi öncesi ve erken sanayi toplumlardaki bireyler kendi menfaatlerini koruyamayan, boyun eğen ve kayıtsız bireyler olarak düşünülürken, günümüzde artık bu bireyler kendi görüşlerini üreten ve hatta içinde yaşadıkları toplum demokratik bir toplum ise daha katılımcı bir yapıyı benimseyen bireyler haline gelmişlerdir (Gans, 2007: 80). Alexis de Tocqueville “*Amerika’de Demokrasi*” adlı eserinde bunu net olarak ifade etmektedir. Tocqueville, Amerikan halkının, yüksek görevlileri seçerek yasaların oluşturulmasına ve yürütme kuvvetinin görevlilerini seçerek de bunların uygulanmasına katıldığını; her ne kadar bu kuvvetten yönetime ayrılan pay zayıf ve sınırlı olsa da yönetimin bu kuvvetin halk olduğunu sürekli hissedeceğini ve içinden çıkmış olduğu kudrete boyun eğeceğini; böylece halkın kendi kendisini yönettiğinin söylenebileceğini ifade eder (Tocqueville, 2016: 80). İşte bu şekilde bir katılım arzusu ile birlikte insanlar özgürce düşünebilme ve fikirlerini serbestçe savunabilme hakkına da sahip olmaya başlamaktadır. Bu yönüyle katılım kişisel özgüveni de sağlayarak toplumların daha dinamik ve yönetime yön verme kabiliyetine sahip olmasını da sağlayabilecektir. Katılımın en demokratik ve halkı en etkin olarak aktive edecek yönetim şeklinin ise demokrasi olduğu söylenebilir. Dahl’ın da belirttiği gibi demokrasinin siyasal eşitlik, tiranlıktan mahrum ve insanların gelişimi için temel özgürlükleri esas alan bir yapısının olması sebebiyle bu modele ihtiyaç vardır. Demokrasi, katılımın en güzel örneklerinin sergileneceği bir ortam sağlayacaktır (Dahl, 2015: 46). Yine, katılım ile ilgili olarak Arnstein’in 1969 yılında yayımlanan “*A Ladder Of Citizen Participation (Halk Katılımı Merdiveni)*” adlı eserinde tanımlamış olduğu katılım merdiveninin 8 (sekiz) basamağı aşağıdaki şekilde ifade edilebilir; (Arnstein, 1969: 217)

İlk iki basamak Manipülasyon ve Terapi’dir. Bu iki basamak, bazıları tarafından gerçek katılımın yerini alan “katılımsızlık” düzeylerini tanımlamaktadır. Buradaki katılımın temeli, bireylerin yönetime tam olarak katılımından ziyade güç sahiplerinin katılımcıları “eğitmelerini” ya da “iyileştirmelerini” sağlamaktır.

Üçüncü ve dördüncü basamakta “tokenizm”¹ olarak ifade edilen ve azınlıkta yer alan gruplardan göstermelik bir katılımı söz konusudur ve *bilgilendirici* ve *danışmacı* bir yaklaşım ele alınmaktadır.

Beşinci basamak, *yerleştirme* olarak ifade edilir ve sadece daha yüksek bir tokenizm söz konusudur. Katılımcıların direkt etkisi yoktur. Bu basamaktan sonra artık vatandaşların artan derecede katılımı söz konusudur.

Altıncı basamakta vatandaşların, geleneksel güç sahipleriyle müzakere etmelerini ve pazarlık etmelerini sağlayan bir *ortaklık* söz konusudur.

Yedinci basamakta yetkilendirilmiş güç ve **sekizinci ve son basamakta** ise *vatandaş kontrolü* yer almaktadır.

Sekiz katılım seviyesinin bir tipolojisi bu karışık sorunun analizinde yardımcı olabilir. Katılımın derecelerini ifade eden sekiz tip bir basamak şeklinde düzenlenmiş olup, her basamak, vatandaşların son kararını belirleme gücüne karşılık gelmektedir.

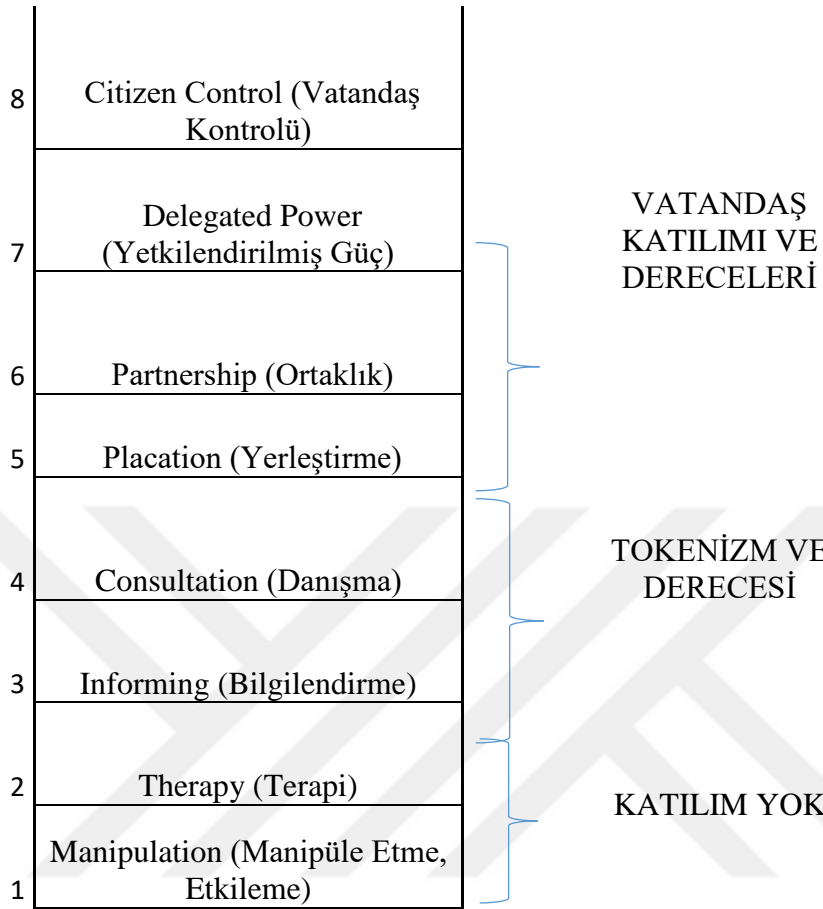
2

---

¹ **Tokenizm:** Azınlık gruplarına formalite icabı jest yapma ve genellikle kadınların erkek egemen mesleklerde karşılaştıkları zorlukları açıklamak için kullanılmakta olan kavramdır (Demirel, 2019: 7)

² Arnstein, S.R. A. (1969). A Ladder Of Citizen Participation. Journal of the American Planning Association., p. 217

Şekil-1 : Halk Katılımı Merdiveni

Kaynak: (Arnstein, S.R. A. (1969). A Ladder Of Citizen Participation. *Journal of the American Planning Association.*, s. 217)

Arnstein'in halk katılımı merdiveninde de görüleceği gibi en alt basamakta katılım söz konusu değildir. Basamakta yukarılara doğru çıkıldığında ise tokenizm kavramı söz konusu olmakta ve bunun dereceleri belirlemektedir. Sonrasında ise vatandaşların katılımı artmaktadır. Katılımın türlerini ise aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür (Gökalp, 2018: 72);

- **İş kararlarına katılım:** Bu katılım türünde genel olarak bir işin planlama şekli ele alınmakta ve yapılan iş ile bu işin kim tarafından yapıldığı önemli hale gelmektedir.

- **Danışmacı katılım:** Çalışanların uzun süreli olarak resmi ve doğrudan katılımında bulunması danışmacı katılımın bir örneğini oluşturmakta ve karar alma sürecinde işe odaklanılmaktadır.
- **Kısa süreli katılım:** Bu katılım türü, çalışanların karar alma sürecinde aktif olarak rol aldığı ve işin kendisi ile doğrudan ilgili olduğu bir katılım türü olarak ifade edilebilir.
- **İnformel katılım:** Birçok örgütte karar alma süreçleri yerleşmiş olmasa da bu süreç içerisinde yöneticiler ile çalışanlar arası ilişkiler gayri resmi olarak gerçekleşebilmektedir.
- **Çalışan mülkiyeti katılımı:** Resmi ve dolaylı olarak sınıflandırılan bu katılım türünde çalışanların örgüte hissedar olarak karar alma süreçlerinde yer alması resmi katılım; örgütün çoğu hisseleri çalışanlara ait olmakla birlikte, karar alma süreçlerinde çalışanların aktif olarak yer almadığı katılım ise dolaylı katılım olarak tanımlanmaktadır.
- **Temsili katılım:** Pratikte en sık karşılaşılan tür olarak ifade edilebilecek temsili katılım, çalışanların kararlara doğrudan katılmadığı ve bu yetkisini seçilen temsilcilere devrettiği katılım türü olarak ifade edilebilir.

Bu bakımdan her ne şekilde gerçekleşirse gerçekleşsin, örgütlerin başarılı olabilmesi ve sürdürülebilirliğini sağlaması için problemlerin tanımlanarak buna uygun çözümlerin geliştirilmesi ve bu çözümlerin uygulanarak değerlendirilmesi sürecinde katılımcı bir anlayışın benimsenmesi örgütlerin faydasına olacaktır (Margulies and Black, 1987: 391-392). Bu sayede fikirlerini söyleyebilen ve kendi fikirleriyle uyuşmayan uygulamaları eleştirilebilen bireyler ile daha demokratik bir yönetimin temelleri de atılabilecektir. Thomas Hobbes'un Leviathan'ında da söylediği gibi, *"herkese, akla göre ona ait olanı eşit olarak dağıtmak, Hakkaniyet olarak adlandırılır ve bu da bölüşümde adalettir. Bunun ihlal edilmesi ise, adam kayırma'dır,"* (Hobbes, 2007: 113) Dolayısıyla kayırmacılıktan uzak, özgürlükçü ve eşitlikçi bir anlayış, katılımın temel değerleri olarak ifade edilebilir. Bu anlayış temelinde politikalarını oluşturan ve çalışanlarını bu değerler doğrultusunda eğiten

ve yönlendiren örgütler de her zaman için başarılı olma yolunda daha istekli olacaklardır. Bunun yanında, yönetime katılmanın, bireylerin işe alım süreçlerinden örgütlenmelerine kadar düzenlenen bir süreç olarak düşünüldüğünde (Galipoğlu, 2014: 7-8), katılımın aslında yönetim sürecinin tüm aşamalarında gerçekleşmesi gereken bir değer olduğu ortaya çıkmaktadır. Yine, katılımın temelinde yaygınlık ilkesinin yer aldığı söylenebilir. Toplumun tüm katmanlarına ulaşamayan ve onların fikirlerini alamayan bir yönetim süreci katılımı tam anlamıyla sağlayamayabilir. Bu bakımdan farklılıkları hoş görmeyi başarabilmek katılımı da beraberinde getirebilecektir. Paternalistik³ bir yapının hakim olduğu toplumlarda ise demokratik bir anlayışın gelişmesi mümkün olamayabilir. Çünkü “paternalizm, aile içi iktidara yönelik karakter göstergelerinin, aile dışında yer alan kurumlara da yansıtılması ve bu çerçevede meşruiyet üretilmesidir. Koruyucu baba figürünün inşa ettiği iktidar anlayışı, aslında diğerlerinin iyiliği için onlar adına karar verme yetkisidir” (Özmen, 2019: 254). Dolayısıyla nihai karar mekanizmalarının danışmacı ve fikirlere açık bir yapısının olmaması ile katılımcı bir yapısının da olamayacağı söylenebilir. Ayrıca, sadece olması gerekeni deklare ederek eylemde bulunmaktan sakınmak, bir yurttaşın katılımcı bir anlayışı benimsediğini ifade etmeyebilir. Seçimlerde oy kullanmayan ama sürekli yönetimi eleştiren bir tavır sergilemek bunun bir örneği olarak gösterilebilir. Bunun yanında katılımın etkili olabilmesi de onun eşitlikçi bir yapısının olmasına bağlıdır. Karar alırken tüm paydaşlara fikirlerinin sorulması ve eşit oy hakkının tanınması, her oyun eşit değerinin olması ve bireylerin görüşlerini açıklarken eşit imkanlara sahip olması, eşitlik temelini de örneğini oluşturacaktır.

³ **Paternalizm (Babacılık):** Egemen kişinin kendi astatlarıyla koruyuculuk perdesi altında, koca ile karısı, efendi ile köle, işveren ile işçi arasındaki gibi sakınlı bir gözetici ilişki kurmasından yana olan anamalcı üretim düzenine özgü toplumsal tutum ve ilişki (TÜBA, 2020)

Gerald Dworkin de paternalizmi “saf” ve “saf olmayan” olmak üzere ikiye ayırmıştır(Dworkin, 1972: 68); "Saf" paternalizmde, özgürlüğü kısıtlanan kişi sınıfı, bu tür kısıtlamalarla sağlanan yararın artırılması amaçlanan kişi sınıfıyla özdeştir. Örneğin, intiharın suç sayılması, yolcuların emniyet kemeri takmasının zorunlu kılınması gibi. Bir insan sınıfının refahını korumaya çalışırken "saf olmayan" ataerkillik durumunda, bunu yapmanın tek yolunun, yararlananların yanı sıra diğer kişilerin özgürlüğünü kısıtlamak olduğunu görürüz. Şimdi, "saf olmayan" paternalizm vakalarının olmadığı düşünülebilir, çünkü böyle bir durum her zaman babacan olmayan gerekçelerle, yani başkalarına zarar verilmesini önlemek açısından haklı gösterilebilir. Saf olmayan babacılığın, haklı gösterilmesi için daha güçlü türden argümanlar veya gerekçeler gerektiriyor olabilir, çünkü özgürlüklerinin bir kısmını kaybedenler vardır. Elbette bir anlamda, eğer babacan gerekçeler doğruysa o zaman başkalarını koruyoruz, bazılarının diğerlerine zarar vermesini engelliyoruz, ancak bununla standart durum arasındaki farkları görmek önemlidir.

Özetle, kararlara katılmanın bireylerin yönetimin ortaya çıkaracağı çözümlere katkıda bulunmasını kolaylaştırarak bu yolla çalışanların motive edilmesi ve aynı zamanda birbirlerinin tecrübelerinden faydalanmalarını sağlayarak katılımın gelişimine de katkı sağlaması söz konusu olabilecektir (Çetin, 2009: 55-58). Dinamik ve değişimlere adapte olabilen bir örgüt yapısının temeli de buna bağlıdır. Aksi halde durağan ve sıradan bir yapı meydana gelebilir. Bu da örgütlerin uzun vadede yaşama şanslarını azaltabilir.

1.2. KATILIM KÜLTÜRÜ

Yönetim olarak ifade edilen kavramın, insanlığın başlangıcı ile ortaya çıkan toplumsal bir ihtiyaç olduğu söylenebilir (Eryılmaz, 2016: 1). Dolayısıyla bireylerin karar alma süreçlerine dahil olmalarında o ülkede benimsenen demokrasi kültürünün yanısıra toplumsal, yönetsel ve siyasal kültürün de etkili olduğu ifade edilebilir (Usta ve Bilgiç, 2016: 38). Katılımın temelinde yurttaşların karar alma ve uygulama süreçlerine doğrudan veya dolaylı olarak katılımı söz konusu olduğundan, bu temelin oluşabilmesi için o toplum içinde katılıma olan bakış açısını, toplumun aidiyetinin, kısacası toplumun kültürünün önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, kültürü tanımlamadan katılımın kültür ile olan ilişkisini de açıklamak güç olacaktır.

Sözlük anlamı itibariyle “*Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmeye kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü*” (TDK, 2020); “*Bir toplumda, tarihsel gelişme süreci içinde yaratılan tüm değerler, kurallar, maddesel, tinsel ürünlerle bunların üretimini, kullanılmasını, sonraki kuşaklara iletilmesini sağlayan araçların tümü, ekin*” (TÜBA, 2020) olarak ifade edilen kültür bir toplumdaki bireylerin ortak değerleri, gelenekleri, alışkanlıkları, görenekleri, düşünce ve duygularının toplamıdır (Çağlar, 2011: 53). Theodor W. Adorno da “Kültür Endüstrisi” adlı yapıtında “*Kültürden söz eden, bilerek ya da bilmeyerek yönetimden de söz ediyor demektir. Felsefe ve din, bilim ve sanat, yaşam tarzları ve töreler gibi birbirinden farklı bu kadar çok şeyin ve ayrıca bir çağın nesnel tininin tek bir ‘kültür’ sözcüğüyle özetlenişi, daha en baştan, tüm bunları yukarıdan bakarak bir araya toplayan, taksim eden, ölçüp biçen,*

organize eden bir idari bakışı ele veriyor” (Adorno, 2011: 121) söylemiyle aslında kültürün yönetim ile iç içe bir kavram olduğuna vurgu yapmaktadır.

Kymlicka da “Çok Kültürlü Yurttaşlık” adlı eserinde kültürü şu şekilde tanımlamıştır;

“Kültürlere yalnızca ortak anılar ya da değerlerle değil; aynı zamanda ortak kurumlar ve pratiklerle de ilgili olduklarını vurgulamak için “toplumsallık kültürleri” diyorum. Ronald Dworkin, bir kültürün üyelerinin “ortak bir gelenek ve görenek dili”yle konuştuklarını söyler. Ancak bu kültürlerin soyut ya da belli belirsiz bir resmini verir. Bir toplumsallık kültürü örneğinde, bu ortak dil insan faaliyetinin çoğu alanlarını örten pratiklerde somutlaşmış, gündelik sosyal hayat dilidir. Modern dünyada bir kültürün sosyal hayat içinde vuku bulması için o kültürün kurumsal olarak –okullarda, medyada, ekonomide, yönetimde vb.- somutluk kazanması gerekir”

Bu yönüyle kültürün aslında gündelik yaşamda somutluk kazanan ve yönetimin şeklini belirleyen bir yapısının olduğu ifade edilebilir. Kültüre, toplum içindeki işlevsel bağlantılar dikkate alınmadan, insanın saf özünün tezahürü olarak bakılabileceğini ifade eden Adorno’nun da ifade ettiği gibi (Adorno, 2011: 122), aslında kültürün insanların hal ve davranışlarında beliren bir değer olduğu da söylenebilir. Katılım olgusu da aslında bu yönüyle kültür ile iç içe olmaktadır. Demokrasinin tam anlamıyla uygulanmadığı baskıcı rejimlerde nasıl ki siyasi partilerin varlığından bahsedilse dahi devletin yönlendirdiği partiye oy verme söz konusu olmakta ise demokrasinin yerleştiği sistemlerde de o derece katılıma yönelme söz konusu olabilmektedir. Bu sebeple demokrasinin vazgeçilmez bir yönü olan katılım ve katılımcı yönetim, toplumsal demokrasi kültürünün oluşması bakımından her zaman için kayda değer bir öneme sahiptir. Ashford’un da belirttiği üzere (2009: 25) demokrasi, insanların doğal haklarını ve özgürlüklerini savunan ve bu türden istismarları önleyen en uygun sistemdir. Doğrudan demokrasi de bunun en güzel örneği olarak gösterilebilir. Doğrudan demokrasi modelinde halkın yönetime katılımı noktasında referandumlar, kitle gösterileri ve online platform önemli birer araç konumunda yer almakta ve bu araçlar vasıtasıyla halkın katılımı kolay hale gelmektedir (Heywood, 2017: 127). “Doğrudan demokrasi halkın kendi kendisini yönetmesi demektir ve kararların alınması ve uygulanması olarak iki ayağı bulunur. Atina demokrasinin bu açıdan doğrudan demokrasi olduğu söylenebilir” (Yayla, 2017: 46).

Tüm dünyada yaşanan bilgisayar devrimi ile birlikte artık bilginin işlenmesi, depolanması ve iletişime konu olması da hızla artmaya devam etmektedir. Bilgisayarların her geçen gün gelişen teknoloji ile birlikte gelişmesi ve bilginin daha güvenli ve hızlı işlenmesi, depolanması ve yayılmasını da beraberinde getirmektedir. Artık kamu ve özel sektörde işlemler bilgisayarlar aracılığıyla yapılmakta ve insan gücünün fiziki emeğinden ziyade zihinsel emeğine ihtiyaç artmaktadır. Tüm bu gelişmeler ile birlikte bilgi toplumunda aslında temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye bir geçişin olduğu da söylenebilir (Erkan, 1998: 100). Demokrasinin olmazsa olmaz koşullardan birisinin katılım olduğundan hareketle, katılımcı demokrasi anlayışı ile vatandaşların karar süreçlerine katılımının sağlanması ve bu durumun yaygın hale getirilmesi amaçlanmaktadır (Usta ve Bilgiç, 2016: 38) Bu bakımdan katılımcı bir kültür katılımcı bir yönetim anlayışı ile doğru orantılı hale gelmektedir. *“Yalnızca yöneticileri değil çalışanları da yönetim ve karar verme sürecine dahil eden yönetim yaklaşımı; çalışanların ya doğrudan doğruya ya da temsilcileri aracılığıyla gönüllü ya da zorunlu olarak, değişik düzeylerde oluşturulan ortak çalışma kümelerine katılması”* (TÜBA, 2020), olarak ifade edilen katılımcı yönetim kültürünün kurumsallaştığı toplumlarda yönetsel ve siyasal katılma etkin bir şekilde yaşanabilmekte ve katılım üst düzeyde gerçekleşebilmektedir (Usta ve Bilgiç, 2016: 37).

1.2.1. Toplumsal Kültür

Bir ülkede yaşayan bireylerin ve ulusun geçmişinde ve şu anda yaşamış olduğu çevre koşullarının etkisiyle benimsediği, değer, tutum, davranış, alışkanlık, inanç, gelenek ve ideolojik unsurların tamamı toplumsal kültürü meydana getirir (Aydınlı, 2003: 80). Bu yönüyle toplumsal kültür, topluluklar arası ilişkiler, toplumsal değerler ve inançlar ile ilgili olmaktadır (Nişancı, 2012: 1285). Bir toplumun kültürü o toplumun ve o ülkenin yönetim şekli ile yakından ilgilidir. Toplumsal kabuller, bireylerin toplum içerisindeki davranışları, örfler ve adetler her zaman için belirleyici unsurlar olmaktadır. Nasıl ki aile ortamında çocukların ebeveynlerinden etkilenmesi ve onları taklit etmesi söz konusu ise toplumlarda da bireylerin toplumun geneline uyması ve onu taklit etmesi doğaldır. Sözlük anlamı itibarıyla *“karşılıklı görevleri ve örgütlenme bağları bulunan bireylerden oluşan ve*

belli değer ve davranış örüntülerini paylaşan; belli coğrafyasal bir uzamda ve ortak bir kültür içinde, temel amaç ve çıkarlar çevresinde birleşmiş olarak yaşayan insanlar kümesi” (TÜBA, 2020) olarak ifade edilen toplumun kültürü de o toplumun katılımcı olup olmayacağını belirleyici bir unsurdur. Her ne kadar toplumu oluşturan gruplar fonksiyonel olarak birbirlerinden bağımsız olsalar da kabullendikleri maddi ve manevi değerler ile yaşam biçimleri birbirine benzerdir (Nişancı, 2012: 1281). Dolayısıyla milliyet ve din unsurları da o toplumun ve devletin yönetim sisteminde önemli bir etkiye sahip olmaktadır. İslamiyeti benimsemiş bir Türk toplumunda Hristiyanlığın resmi din olarak kabul edilmesi her ne kadar zor olabilecek ise Yahudi bir toplumda Müslümanlığı kabul ettirmek ve yönetim sistemini buna göre kurgulamak da o derece zor olabilecektir. Bu bakımdan devletlerin dinleri ve milliyetleri yönetim sistemlerinin şekillenmesinde de önemli bir etkiye sahip olabilmektedir. Örneğin, “Anadolu Selçukluları ve Orta Asya kökenli birçok aşiret, 13. yüzyılda Moğol devletine, yani Cengiz Han'ın torunlarına tabi olmuştur. Cengiz Han'ın devletinde birçok din bulunmuş ve kanunun üstünlüğünün kabul edilmesi halinde ve devlete karşı gelinmedikçe kişilerin din ve inançlarını serbestçe yaşamaları sağlanmıştır. Bu tip bir devlet anlayışı ve yine Türk aşiretlerinin Orta Asya' da Cengiz' den önce kurduğu devletler aslında Osmanlı'nın devlet anlayışına da bir çeşit model oluşturmuştur” (Karpat, 2010: 21).

Aşiretlerin yönetim ile olan ilişkisinin bir örneği de Selçuklu Devletinde görülmektedir. Zira, Selçuklular zamanında aşiret ile devlet arasındaki ilişkiler yeni bir düzleme sokulmuş ve Ortadoğu bölgesinde dini hayatın çerçevesine yeni bir anlam kazandırılarak Fars dilinin ve devlet anlayışının genel bir değişikliğe uğrayarak bugünkü İran'ın ortaya çıkmasına söz konusu olmuştur. Ancak İran Selçukluları zamanla Fars dilinin ve kültürünün etkisi neticesinde anadillerinden mahrum kalmış ve ilerleyen süreçte de İran yönetici sınıfı içerisinde asimile olmuşlardır (Karpat, 2010: 20).

Güçlü ve yenilikçi devletlerin her zaman için güçlü ve kökleri sağlam temellere ihtiyacı vardır. Bunun içindir ki bir toplumun kültürü o devletin güçlü olup olmayacağını da etkileyecektir. Bu sebeptendir ki toplumların ve devletlerin egemenliklerini ve varlıklarını sürdürebilmeleri ve güçlü temellere sahip olabilmeleri, adalet, liyakat ve katılım gibi “değerlerin” içselleştirilmesi ile mümkün olacaktır (Eroğlu, 2018: 90). Bu bakımdan katılım unsurunun toplumsal bir gerçeklik

kazanması ile devletlerin yönetim sistemleri de buna uygun hale gelmeye mecbur kalacaktır. Toplumda katılım kültürünün benimsenmesi ile devlet yönetiminde söz sahibi bireylerin de o toplumsal yapı içerisinde katılım kültüründen etkilenmesi sonucu doğuracaktır. Böylelikle devleti yöneten yapının da o toplumun görüşlerinin bir örneğini temsil etmesi normal bir hal alacaktır. Dolayısıyla toplumun kültür yapısı ülkelerin yönetim kültürünü de doğrudan etkiler niteliktedir.

1.2.2. Siyasal Kültür

Katılım kültürünü etkileyen unsurlardan bir diğeri siyasal kültür olmaktadır. “*Bir toplumun siyasal güç yapısına dayanak oluşturan bilgiler, kurallar, değerler ve simgeler*” (TÜBA, 2020) olarak tanımlanan siyasal kültür, toplumun oluşmasında önemli bir araç olan bireylerin takınmış oldukları siyasal tutum ve davranışların bir yansımasıdır. Bireylerin siyasal sisteme ilişkin eylemleri ile ortaya çıkan siyasal kültür ile birlikte toplumların siyasal yapılarının oluşması da söz konusu olmaktadır (Yolcu, 2019: 95). Dolayısıyla bireylerin siyasi davranışları ve siyasi tercihleri toplumun geneline hakim olan bir anlayış haline de dönüşebilecektir. Nasıl ki aile içerisinde ebeveynlerin siyasi tercihlerinden diğeri aile bireyleri etkilenmekte ise toplumun geneline hakim olan bir siyasi tutum da diğeri bireyleri etkileme kabiliyetine sahip olabilecektir.

Siyasal kültürü, bireylerin toplum içerisinde geçmişten itibaren yerleşik bir hal kazanan davranış, değer, inanç ve açıklayıcı sembollerinin bütünü şeklinde tanımlamak mümkündür (Usta ve Bilgiç, 2016: 38). Bu bakımdan bireylerin toplumsal hayat içerisinde siyasal olaylara olan ilgisinin derecesi ve bu olaylara olan katılımının boyutunu araştırmak bir siyasal toplumsallaşma ürünüdür (Metin, 2016: 227). “*Bireyin, toplumsal çevrenin töre, gelenek, kültür, değer ve ölçütlerini benimsemesi, onlara göre davranarak toplumsal işlevlerini yerine getirmeyi ve topluma uyum sağlamayı öğrenmesi süreci*” (TÜBA, 2020) olarak tanımlanan toplumsallaşma ile birlikte siyasal davranışın, bilgilerin ve değerlerin toplumsallaşan bireye aktarılması “siyasal toplumsallaşma” olarak ifade edilebilir (Özer, 1996: 87).

Siyasal kültür ile ilgili ilk sistematik çalışmanın Almond ve Verba'nın 1963 yılında yayınlamış oldukları "The Civic Culture" adlı eserinde yapıldığı kabul edilmektedir. Çalışmada Amerika, İngiltere, Batı Almanya, İtalya ve Meksika olmak üzere beş ülkede siyasi tutumlar ve demokrasi tutumu ölçülmeye çalışılmış ve genel olarak üç siyasi kültür biçimi tanımlanarak bunlar, "yerel kültür", "katılımcı kültür" ve "tebaa kültür"ü olarak ifade edilmiştir (Almond ve Verba, 1963'ten aktaran Heywood, 2017: 224);

Cemaat (yerel) siyasi kültür, vatandaşlık duygusu olmayan bireylerin siyasete katılma noktasında bir istek ve beceriye sahip olmaması şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Katılımcı siyasi kültür, vatandaşların siyaset ile iç içe olduğu ve siyasi katılım yollarının etkili ve olması gereken bir durum olarak kabul edildiği kültür olarak ortaya çıkmaktadır.

Tebaa siyasi kültürü ise vatandaşların karar alma süreçlerinde aktif bir rol almadıkları ve iktidarı etkileme noktasında sınırlı yetkilerinin olduğu kültür olarak tanımlanmaktadır.

Demokrasi kavramı içerisinde katılımcı demokrasinin ön plana çıkarak ideal model olarak benimsenmesi açısından siyasal kültürü dönüşüme uğratarak, karar alma süreçlerinde dolaylı etkisi olan insanların da aktif bireyler olarak yer almasını ve seslerini duyurma imkânı vermesi önemli hale gelmektedir (Uzun, 2010: 306). Bu yönüyle siyasal kültürün dönüşüme uğraması da aslında siyasal toplumsallaşma ile sağlanabilecektir. Siyasal kültür bakımından toplumların ve ülkelerin katılımı özendirici ve toplumu bu yönde teşvik edici bir yapısının olması önem arz etmektedir. Katılım hakkını özendiren ve bu hakkı güvence altına alan (yasal düzenlemeler vb.) bir yönetim anlayışı söz konusu olmadığı müddetçe katılımdan beklenen fayda da sağlanamayacaktır.

1.2.3. Yönetmel Kültür

Örgüt içerisinde mevcut görevlerin ve bu görevlerin yerine getirilmesinde sorumluluk taşıyan bireylerin sistemli ve düzenli şekilde belirlenerek iş süreçlerinin

bu çerçevede şekillenmesine yönelik oluşan sistemli ve sürekli eylemler, örgüt kültürünün varlığının bir göstergesi olmaktadır (Kocaoğlu, 2011: 103). Özellikle 1980’li yılların başlarından itibaren örgütsel davranış ve örgütsel etkinliğin analizinde örgütsel kültür kavramı önemli bir anlam kazanmış ve yönetsel anlamda örgütlerin kendilerine özgü yapılarının çalışanları da etkileyebileceği sorgulanır olmuştur (Aydınlı, 2003: 81). Çalışanların iş tutumlarını ve davranışlarını etkileyen kültür kavramı yönetsel anlamda, örgütlere ilişkin yapı ve süreçlerin içinde buldukları kültürel bağlamlara özgü özellikler göstermektedir (Sargut, 1995: 123). Örgütlerin kendine özgü kültürel özelliklerinin, kendilerine özgü bir yönetsel kültürünün oluşabilmesi aslında toplumsal değerler ile yani ulusal kültür ile yakından ilişkili olmakta; örneğin, toplumdaki otoriter aile yapısı, örgütlerde çoğu kez otoriter yöneticiler ortaya çıkarabilmektedir (Aydınlı, 2003: 81). Yine yönetsel kültür aslında toplumdaki siyasal kültür ile de yakın ilişki içindedir ve bürokratların davranışları hakim siyasal kültür çerçevesinde şekillenebilmektedir (Dwivedi, 1999: 22).

Her toplumun kamu yönetimi sistemi içerisinde sahip olduğu kültür ve yapısal işleyişin kendine ait özellikleri olması sebebiyle, bu sistem içerisinde yer alan bireylerin davranış biçimlerinin de toplumun kamu yönetimi yapısına etki etmesi muhtemel hale gelmektedir (Kocaoğlu, 2011: 97). Bu bakımdan katılımcı bir yönetsel kültürün oluşabilmesi için katılımı özendirici politikalar izlenmelidir. Çünkü bir devletin yönetim şekli, ülkede hakim olan yönetsel kültüre bağımlıdır ve şeffaflık ve profesyonellik eksikliği, yönetsel kültürün katılımcı bir yapıdan uzaklaşmasına da sebep olabilir (Dwivedi, 1999: 22). Ancak, ortaklaşa yapılacak eylemler ile katılım ruhu ön planda yer alarak “biz” duygusunun gelişmesine katkıda bulunacaktır (Sargut, 1995: 126). Bu da örgüt kimliğinin katılımcı bir yapı sergilemesini sağlayabilecektir.

1.3. KATILIM TÜRLERİ

Katılımın siyasal ve yönetsel anlamda iki boyutlu bir sürece hakim olduğu ifade edilebilir. Siyasi katılım, geniş bir yelpazede, önemli ulusal, bölgesel veya yerel politikalar için öncelikli tercihlere halkın katılımı şeklinde gerçekleşirken (siyasi temsilcilerin seçilmesi, kampanya ve oylama süreci); yönetsel katılım idari karar alma süreçlerine halkın katılım şeklinde gerçekleşmektedir (Weng ve Wart, 2007:

267). Siyasal anlamda katılımın en tipik örneği de siyasi partilerin gümünüzde aktif rol oynamasıdır. Katılım kavramı siyasal ve yönetsel anlamda ikili bir ayrım tabi tutulabilmekte ve siyasi katılım ile bireylerin siyasal kararları etkileyen eylemlerinden bahsedilmektedir (Çelik, 2020: 3828). Siyasi katılım yalnızca, “siyasal iktidarın oluşumuna, siyasal kararların alınmasına katılım” olarak ele alınırken, yönetsel katılım “yönetsel düzeyde hemşehrilerin ve örgüt çalışanlarının karar alma sürecine katılması” olarak ele alınabilir (Kocaoğlu, 2011: 31). Yine, yönetimde yer alan siyasi gücün almış olduğu kararların devlet mekanizması ile işletilmesinde vatandaşların katılımı yönetsel anlamda bir katılımı işaret edecektir. Bu bakımdan yönetsel katılımın siyasal ve yönetsel kadroların belirlenmesinden ziyade, onların kararlarına ve işlemlerine yönelik olarak vatandaşların ve sivil toplum kurumlarının katılımı olarak ortaya çıktığı söylenebilir (Çelik, 2020: 3828).

1.3.1. Siyasal Katılım

Siyasal katılım, çağdaş ve özgürlükçü bir yapı çerçevesinde demokrasiyi benimseyen rejimlerin temel ilkelerinden birisi olmakta ve bu yönüyle demokrasinin sürdürülmesi noktasında da önemli bir araç konumunda yer almaktadır (Çağlar, 2011: 38). Seçim süreçlerinde yürütülen kampanyalar, lobi faaliyetleri, bürokratlar ile olan ilişkiler ve müzakere çalışmaları siyasal katılımın içerdiği faaliyetlere örnek oluşturmaktadır (Şahnagil, 2019: 29). Siyasal katılım, dar anlamda sadece vatandaşların seçimlerde oy kullanması olarak gerçekleşen katılımı ifade ederken; geniş anlamda ise vatandaşların seçimlerde aday olarak siyasal karar alma süreçlerine katılımını vurgulamak için kullanılmaktadır (Usta ve Bilgiç, 2016: 37). Dolayısıyla katılımın aktif bir katılım olması önem arz etmektedir. Örneğin, 1990'ların sonlarında katılımcı gelişimin odağı genellikle devletten ayrı olarak, katılımı ilgili uzun zamandır kökleşmiş olan siyasi katılıma yönelmeye başlamış ve yoksul ve marjinal insanların hayatlarını etkileyen daha geniş karar alma süreçleri üzerindeki etkisini artırmaya başlamıştır (Gaventa, 2002: 5). Bu bakımdan siyasal katılımın bireylere yönetimde söz sahibi olma hakkı tanıdığından hareketle,

hakkın tam anlamıyla tanınmaması halinde ise yeterli bir katılma olamayacak ve bir katılım bunalımı oluşabilecektir (Kışlalı, 2010: 221).

Siyasal katılım, ülkedeki mevcut siyasal sistem içerisindeki karar alma süreçlerinin bireylerin örgütsel veya bireysel eylemleri neticesinde etkilenmesi olarak tanımlanabilir (Usta ve Bilgiç, 2016: 38) ve katılımı günümüzde en çok dikkati çeken ve merak uyandıran modelin siyasal katılım olduğu söylenebilir. Katılma aslında demokrasinin yerleşmiş olduğu toplumlarda birey özgürlüğünün korunması noktasında da önemli bir araç konumundadır (Çağlar, 2011: 38). Siyasi partiler bu anlamda vatandaşların katılımına imkan veren temel değerlerdir. Bireyler siyasal katılımı, siyasal erk karşısında güçsüz ve çaresiz olmadığını bilincine varmaktadır (Çağlar, 2011: 38). Siyasal partilerin bir ülkede destekçilerinin olması ve bu destekçilerin fikirlerine önem vererek taleplerini dikkate alması ile siyasi arenada her zaman için onu daha kalıcı bir konuma getirmeye imkan verecektir. Bu bakımdan siyasi partilerin hedefi iktidar olmak iken temel dayanağı da destekçisinin fazla olmasıdır. Sivil toplum kuruluşları da siyasi partiler ile benzerlik göstermekle birlikte iktidar olmanın temelinde bir siyasi kimlik yatmaktadır.

Yine katılımın aktif ve sürdürülebilir olması önem arz etmektedir. Katılım, yerel ve ulusal seçimlerde oy verme, meclis üyesi olma ve devlet veya devletle bağlantılı istişarelere katılma şeklinde gerçekleşebilir (Brodie vd., 2009: 6). Buradan hareketle katılımın aktif bir katılım olduğunun altını çizmek gerekecektir. Oy vermenin ötesinde karar alma süreçlerine dahil olabilmek katılımın en güzel örneklerinden birisini oluşturmaktadır. Bunun yanında siyasal katılma, birey toplumda daha fazla etkili olma şansı da tanımaktadır (Kışlalı, 2010: 226). Zira, seçim dönemleri siyasal katılımın yoğun olarak yaşandığı süreçler olarak hesap verebilir yönetim kadrolarının iş başına gelebileceğinin tercihinin vatandaşlara bırakıldığı demokratik bir hak olması bakımından önemlidir (Silsüpür, 2021: 165). Dolayısıyla, siyasal katılma ile bireyler savundukları görüşü topluma aktararak daha fazla hizmet etme fırsatı da bulurlar. Böylelikle bireyler seslerini rahatça duyurabilirler. Siyasal katılma bireyleri umutlandırıcı bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla, katılma ile birlikte bireyler herhangi bir sonuç elde etmese dahi bu aracın varlığı bile toplumsal anlamda gerilimi hafifleten ve vatandaşlık duygularının güçlenmesine imkan veren bir etki yapmaktadır (Kışlalı, 2010: 220). Siyasal katılım ile bireyler siyasi partiler aracılığıyla seçme ve seçilme haklarını kullanarak

yönetimde söz sahibi olmaktadır. Bireylerin desteklemiş olduğu adayların ve partilerin yönetime gelmesi ile birlikte de aslında o bireyler siyasal anlamda bir katılım gerçekleştirmiş olmaktadır. Halkın kendisini yönetenleri seçmesi ama gerisine karışmaması çağdaş demokrasilere uygun bir davranış olmayacaktır. (Kışlalı, 2010: 220) Bu bakımdan oy kullanmak katılımın sadece bir boyutudur. Bireylerin oy kullanmanın ötesinde aday olması, partilerin yönetim ve karar mekanizmalarında rol alması, partilerin görüşleri ve kendi idealleri doğrultusunda görüşlerde bulunması da katılımın diğer araçlarındandır. Tüm bunlar da demokrasinin güzel örneklerini meydana getirmektedir. Aslında ideal olan tabi ki de doğrudan demokrasi modelidir ancak günümüzde bu sistemin uygulanabilme şansı azdır. Kalabalık topluluklar sebebiyle temsili demokrasi hali hazırda uygulanmaktadır. Günümüzde doğrudan demokrasi yöntemi pratikte her zaman uygulanmadığı için temsili demokrasi yöntemi işlemektedir. Burada önemli olan temsilin gayesinin topluluğun dileklerini veya eğilimlerini yorumlamak yetkisini bazı organlara devretmek olmadığı; bu organlara milletin istediğini anlatmak yetkisini vermek, milletin iradesi ve sesi olmak olduğudur (Burdeau, 1964: 22). Dolayısıyla temsili demokrasinin katılımı özendirici ve teşvik edici olması önem arz etmektedir.

Siyasal katılım ile bireylerin karar alıcıları belirlemesi veya karar alıcı konuma gelmesi esastır. Aksi halde katılım sağlanamayacak ve bu da bir kaosa sebep olabilecektir. Batı Avrupa'da 1848 işçi ayaklanmalarının bu tarz bir kaos ve bunalımın sonucu olduğu söylenebilir. (Kışlalı, 2010: 221) Dolayısıyla siyasal katılımın eşit, özgür ve demokratik bir ortamda gerçekleşmesi ve karar alıcı konumunda olacak bireylerin seçildikten sonra da bu değerlere özen göstermesi ile siyasal katılım uygulamada da objektif bir yapı sergileyebilecektir.

1.3.1.1. Siyasal Rejimler ve Siyasal Katılma Biçimleri

Rejim, ülkede mevcut hükümetin değişmesine ve yerine başka bir hükümetin gelmesine rağmen varlığını devam ettiren bir yönetim sistemi olarak tanımlanabilir (Heywood, 2017: 334). Siyasal rejim ise, ülkede mevcut sistemin meydana getirdiği bir iktidarın temelini ifade eden ve devletin kurumsal mimarisini anlamak için

kullanılan bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Çağla,2015:183). Siyasal rejimler ile ilgili olarak “Çoğulcu Sistemler” ve “Tekilci Sistemler” olarak bir ayırım yapılabilir ve demokratik siyasal sistemler çoğulcu sistemler olarak nitelendirilebilir (Kışlalı, 2010: 238). Yönetimde tek bir kişi veya zümrenin olması ile hareket edilmesi halinde ise tekilci bir anlayış söz konusu olmaktadır. Aristoteles de toplum çıkarının ön plana alındığı ortak iyiliği amaçlayan tek kişi yönetimlerini monarşi olarak adlandırmakta ve iktidarın toplumsal çıkar yerine kişisel çığara göre baskıcı bir biçimde, despotça işlediği rejime tiranlık adını vermekte ve (Buran, 2009: 72) tiranlığın monarşi gibi tek bir kişinin yönetimi olduğu ancak monarşiden farklı olarak tiranın yani zorbanın, yasalara uymadan toplumu kendi çıkarına yönettiği bir yapısının olduğunu söylemektedir (Göze, 2016: 49). Ancak, demokrasinin gelişmesinin ve katılımcı bir demokrasi anlayışının yerleşmesinin önündeki en büyük engellerden birisinin bu sistemler olduğu söylenebilir. *“Yasalara uysun ya da uymasın, siyasal gücün paylaşılmadığı, sınırlanmadığı, yetkeci ve baskıcı yönetim biçimi”* (TÜBA, 2020) olarak tanımlanan diktatörlükler ile anayasal olmayan bir yönetim yapısı hakim olmaktadır (Buran, 2009: 73). Totaliter rejimlerin demokratik rejimler olarak ifade edilmemesi de bu yönünden kaynaklanmaktadır. Totaliter tek parti sistemleri içerisinde bireylerin baskıcı bir rejim çerçevesinde tek partinin çizmiş olduğu ideoloji temelinde asimile edilmesi söz konusu olmaktadır (Uzun, 2010: 311-312). Sistem, bu yönüyle de katılımcı bir demokrasi anlayışından tamamen uzaklaşmaktadır. Çoğulcu sistemlerin temeli olan demokrasi ise katılımcı bir yapının oluşabilmesi için gereken ortamı hazırlayabilecektir. Demokratik model içerisinde temel dinamiklerden bir tanesi siyasal anlamda eşitlik olmakta ve bu yönüyle siyasal gücün tüm topluma mümkün olan en adil şekilde dağıtılması söz konusu olmaktadır (Heywood, 2017: 126). Bu gücü kullanacak ve dağıtacak olan ise halktır. Demokratik sistemlerin muhalefete ve farklı görüşlere yer vermesinden hareketle herhangi başka bir siyasi rejimden daha üstün olduğu da ifade edilebilir (Karpas, 2010; 10-11). *“Demokrasi, azınlıkta olanların haklarına saygı gösterildiği ve onlara bir gün çoğunluğa dönüşebilme yollarının açık tutulduğu özgürlükçü bir çoğunluk yönetimi biçiminde tanımlanabilir”*. (Kışlalı, 2010: 238) Görüleceği üzere demokrasinin en güzel tarafı azınlıkların da haklarının savunulduğu ve asla göz ardı edilmediği bir sistem olmasıdır. Sadece çoğunluğu esas alan ve onların söylemleri doğrultusunda hareket eden bir anlayış ile demokrasinin savunuculuğu yapmak mantıklı bir gerçeklik olamayacaktır. Asıl olan, çoğulcu sistemlerde tek doğrunun

olmadığıdır. Çoğulcu sistemlerde tek doğru yoktur ve muhalefet kavramı söz konusudur. (Kışlalı, 2010: 238) Muhalefetin olması demek o sistemde her zaman için bireylerin fikirlerinin söylenebileceği sistemin olması demektir.

Siyasal rejimlerin sınıflandırmasına ilişkin olarak Heywood modern dünyada beş tür rejim tanımlamış ve bunları, Batı Poliarşileri, Yeni Demokrasiler, Doğu Asya Rejimleri, İslami Rejimler, Askeri Rejimler olarak sıralamıştır (Heywood, 2017: 343-352);

Batı Poliarşileri; geniş anlamda “liberal demokrasiler” veya sadece “demokrasiler” olarak sınıflandırılan rejimlere denktir. Batı poliarşilerinin anavatanı Kuzey Amerika, Batı Avrupa ve Avustralasya’dır.⁴ Poliarşinin ilk önemli özelliği muhalefete karşı bir hoşgörü olması; diğeri ise halk gönüllüğünü teminat altına alan bir siyasete katılma fırsatı sunmasıdır. Batı poliarşilerinin bir kısmı çoğulcu iken diğeri bir bölümü çoğunlukçu olarak ifade edilebilir. Çoğunluk demokrasilerinin örneği Yeni Zelanda, Avustralya, Kanada, İsrail ve Hindistan olarak sıralanabilir. Diğeri taraftan çoğulcu demokrasiye örnek olarak ise Kıta Avrupası ülkelerinden Belçika, Avusturya ve İsviçre gösterilebilir.

Yeni Demokrasiler, 1989-1991 yılları arasında Doğu Avrupa’da yaşanan devrimler neticesinde komünizmin yıkılarak demokrasiye açılan bir sistemin başlaması ile birlikte Batı tipi liberal modele yönelik adımlar atılmaya başlanmıştır. Nitekim, çok partili seçimlerin benimsenmesi ve piyasa temelli iktisadi reformların uygulanması da bu döneme rastlamaktadır. Bu süreç içerisinde demokrasinin benimsenmesi ve komünist sistemin izlerinin silinmesi uğraşı söz konusudur. Komünist tek parti sisteminin hakimiyetinden kurtularak demokrasiye geçiş hazırlıkları yapılmaktadır.

Doğu Asya Rejimleri, siyasi hedeflerden ziyade iktisadi hedeflere odaklanmıştır. Temel amaç bireysel özgürlüğü genişletmekten ziyade büyümeyi desteklemek ve refah sağlamaktır. Aynı zamanda güçlü hükümet yönünde bir destek söz konusudur ve güçlü yönetici partilerin hoş görülmesi ile birlikte genel olarak devlete saygı söz konusudur.

---

⁴ *Asya kıtasının güneydoğusundaki büyüklü küçüklü adaların tümü. (Heywood, 2017: 342)*

İslami Rejimler, 1979 yılında İran'da İslami anlamda bir cumhuriyetin kurulması ve devamında Sudan ve Pakistan'da aynı sistemin kurulması neticesinde islami rejimlerin varlığı devam etmiştir. Ancak İslam sadece bir din olmayıp daha ziyade ahlaki, siyasi ve iktisadi davranışı birey için tanımlayan bütün bir hayat tarzıdır. İslami yol, Kuran'daki Hz. Muhammed'in vahye dayalı öğretisine ve sünnete dayalıdır. Bu çerçevede siyasi islam, siyasetin ve diğer işlerin yüce dini ilkelere göre inşa edildiği bir teokrasi kurmayı amaç edinir. İslami rejimlerin en katı örneğinin İran (Humeyni devrimi sonrası) olduğu söylenebilir ve Şeriat hukuku İran çapında uygulanmaktadır.

Askeri Rejimler, daha ziyade otoriteriyenizm kategorisinde yer alırlar. En yaygın olarak Latin Amerika, Ortadoğu, Afrika ve Güneydoğu Asya'da bulunur ancak 1945 sonrası dönemde İspanya, Portekiz ve Yunanistan'da da ortaya çıkmıştır. Bazı askeri rejimlerde silahlı kuvvetler hükümetin kontrolünü doğrudan üstlerine alırken diğerleri askerler tarafından desteklenen kişiselleştirilmiş diktatörlüklerdir.

Nasıl bir sınıflandırma yapılırsa yapılsın siyasal anlamda katılımın esası siyasal bir eylemde bulunmaktır. Siyasal eylem ile vatandaşların seçimlerde oy kullanmasından parti toplantılarına katılmaya, üye olmaya, partide görev almaya veya partinin adaylığına kadar uzanan bir süreç kastedilmektedir (Kışlalı, 2010: 222).

1.3.1.2. Siyasal Katılıma Etki Eden Faktörler

Siyasal katılımın özgür ve eşitlikçi bir ortamda olması ve kadın-erkek, genç-yaşlı tüm toplumun bu hakkını kullanabilmesi ideal olandır. Katılmanın da yasal çerçevede olması istenilen bir durumdur ancak bu katılma illegal şekilde de kendisini gösterebilir. Yasa dışı bir örgüte üye olmak ve faaliyetlerine katılmak veya başka bir ortamda destek görmeyen gruplara üye olmak bunun bir örneğini oluşturabilir (Kışlalı, 2010: 223). Çağdaş demokrasilerde bu tarz katılım da mümkün görünebilir iken devletin ve toplum düzeninin yıkılmasına ihtimal verecek olan bu katılma biçimlerinin de özellikle bölücü anlamda faaliyet gösteren yasa dışı örgütlenmelerin toplum nezdinde dikkate alınmaması da önemli bir değer haline gelmektedir. Bunun yanında her toplumda kadın ve erkek için farklı davranış kalıpları, roller

benimsenmiştir ve bu roller nedeniyle kadın ve erkeğin siyasal davranış kalıpları farklı biçimlerde işlemektedir (Aktan, 2017: 15). Yine, okur yazarlık, şehirleşme, kitle iletişim araçlarına maruz kalma, sanayileşme ve kişi başına gelirdeki artışlar "nüfusun politik olarak ilgili katmanlarını" genişletmekte ve halkın hizmete olan taleplerini artırarak siyasal katılımı artırabilmektedir (Huntington, 1965: 388).

Genel itibariyle siyasal anlamda katılımı etkileyen birtakım unsurların olduğu belirtilebilir (Kışlalı, 2010: 223);

Yaş; çeşitli araştırmalarda orta yaş grubundaki bireylerin daha fazla katılma eğiliminde olduğuna ulaşılmıştır.

Cinsiyet; kadınların erkeklere nazaran siyasete olan ilgilerinin az olduğu söylenebilir. Çocuk sahibi olmaları ile ev işleriyle daha yakından ilgilenmeleri bunun sebeplerinden gösterilebilir.

Aile; aile ortamı da çocuğun ileriki dönemdeki siyasal katılma eğilimini belirleyen faktörlerden birisi olmaktadır. Siyasal eğilimi yüksek olan ailelerin çocuklarında da bu eğilim yüksek olabilmektedir.

Gelir düzeyi; gelir düzeyinin artması ile siyasal katılım eğiliminin de arttığı çeşitli araştırmalarda gözlemlenmiştir.

Eğitim düzeyi; eğitilmiş kişilerin siyasal katılıma olan ilgisinin artması doğaldır. Olayları analiz edilerek yorumlama yeteneğine sahip bireylerin siyasal olaylara bakış açısı da farklı olacaktır. Eğitim düzeyi ile gelir düzeyi de birbirini etkilemektedir. Özellikle alt gelir düzeyindeki bireylerin eğitim imkanlarından da daha az faydalandığı ve siyasi katılma biçimlerini etkilediği söylenebilir. Almond ve Verba'nın *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations* adlı çalışmasında tespit ettikleri husus, bütün olası değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde dahi eğitimin siyasal katılım üzerindeki pozitif etkisinin görülmesi olmuştur (Almond ve Verba, 1962' den aktaran Erdoğan, 2015: 34).

Yerleşim yeri; büyük kentlerde yaşayan bireylerin daha bağımsız bir katılma sergiledikleri gözlemlenirken kasaba veya köylerde ise daha bağımlı ilişkilerin olduğu gözlemlenmektedir. Küçük yerleşim yerlerindeki toplumsal ilişkiler daha

yakın ve bağımlı olduğu için siyasal katılma eğilimleri de büyük kentlere nazaran daha fazla olmaktadır.

1.3.2. Yönetmel Katılım

Yönetmel katılım, ülke içerisinde siyasal sistemin şekillenmesinden ziyade kamusal politikaların belirlenmesi ve uygulanması noktasında vatandaşların katılımını içeren bir süreci tanımlamak için kullanılmaktadır (Şahnagil, 2019: 1150). Benzer şekilde yönetmel katılım, kamu politikalarının oluşturulması ve kamusal hizmetlerin gördürülmesi noktasında temel kararların alınarak, bu kararlar çerçevesinde uygulamaların yapılmasına süreçten etkilenen bireylerin katılımı olarak da ifade edilebilir (Kocaoğlu, 2011: 32; Usta ve Bilgiç, 2016: 38). Siyasal ve yönetmel kadroların belirlenmesinin ötesinde bir noktayı işaret eden yönetmel katılım, söz konusu kadroların hayata geçirdikleri faaliyetlere ve işlemlere yurttaşlar başta olmak üzere sivil toplum kuruluşları, dernekler, konseyler gibi yerel aktörlerin katılımını ele almaktadır (Şahnagil, 2019: 1151).

“Örgütün amaçlarını benimsemeyen, bu amaçlar doğrultusunda sahip olduğu bilgi, beceri ve enerjiyi gerektiği gibi kullanmayan bir çalışanlar grubuyla, beklenen başarının sağlanamayacağı açıktır” (Ataman, 2009: 523). Bu bakımdan çalışanların örgütün hedefleri doğrultusunda güdülenebilmesi için onları yönetime katabilmek önemli bir görev haline gelmektedir. Aynı şekilde, örgüt içerisinde görevli olan alt düzey çalışanların doğrudan veya temsilcileri vasıtasıyla örgüt içerisinde alınan ve kendilerini etkileyen tüm kararlara katılımı da yönetmel katılımın bir örneğini oluşturmaktadır (Kocaoğlu, 2011: 32-3).

Yönetmel katılım ile genel olarak vatandaşların kamu politikalarının belirlenmesi ve uygulanması aşamasında yer alarak sürece aktif katılımı ifade edilmektedir (Şahnagil, 2019: 30). Bugün artık vatandaşların sadece seçimlerde oy vermesi şeklinde gerçekleşen sınırlı katılımdan ziyade kamu politikalarının

belirlenmesi sürecine katılımını öngören yönetsel katılım temelli bir anlayıştan söz edilebilmektedir (Kocaoğlu, 2011: 42).

1980’li yılların başından itibaren küresel anlamda başlayan değişim ve dönüşüm hareketleri kamu yönetiminde de reform çalışmalarının başlamasına yol açmış ve kamusal kaynakların etkin ve verimli kullanılması, kaliteli hizmet sunumu, halkın yönetime katılması, yönetimde açıklık ve hesap verebilirlik gibi konular kamu yönetiminde yeniden yapılanmanın temel unsurları olmuş; ayrıca özel sektör ile kamu sektörünün yakınlaşması ile stratejik yönetim, toplam kalite yönetimi, performans yönetimi olarak sıralanabilecek işletme yönetimi tekniklerinin kamu yönetiminde de uygulanabilir hale geldiği kabul edilmeye başlamıştır (Çelik, 2013: 67-68). Bu tekniklerden birisi olan stratejik yönetim örgüt içerisinde tepeden başlayarak tüm katmanları içine alan katılımcı bir yaklaşımı temsil etmektedir (Hughes, 2013’ten aktaran Taner, 2015: 35). Strateji, rekabetçi ortamda varlıklarını sürdüren örgütlerin amaçlarına ulaşması noktasında oluşturdukları uzun dönemli ve gelecek odaklı planlamalar olup (Pearce and Robinson, 2009: 3); stratejik bir yönetimde örgütlerin hedeflerinin gerçekleşmesi için stratejik düşünme, uygulayabilme ve katılımcı bir yönetim kabiliyetine sahip olması önem arz etmektedir. Stratejisini iyi belirleyen bir örgüt, gelecek odaklı planlamalarını yaparken de bu doğrultuda çalışır ve katılım konusunda hevesli olmaya eğilimi varsa da yönetsel anlamda daha katılımcı bir model geliştirme üzerine odaklanır. Bunu yaparken de örgüt içi motivasyonun sağlanabilmesi ve çalışanların güdülenmesini ilke edinmek bir örgütün başarısının anahtarlarından birisi haline gelmektedir. Nitekim, örgütlerin rekabetçi ortamda başarısının insanlar sayesinde olduğundan hareketle bu bireylerin yeteneklerinin gelişimi açısından ücretlerde iyileştirme, katılım ve yetkilendirme, bilgi paylaşımı ve teşvikler rekabette üstünlüğü getirecek çalışmalar olarak ifade edilebilir (Pfeffer, 1995: 13).

Drucker’e göre yönetimin, işin yönetilmesi, yöneticilerin yönetilmesi ve çalışanlar ile çalışmaların yönetilmesi olarak üç önemli görevi söz konusudur (Drucker, 1954: 16). Buradan hareketle yönetsel anlamda katılımın sağlanabilmesi için öncelikle mevcut işin iyi yönetilmesi, yöneticilerin kendi aralarında yönetimi ve çalışanların da aktif olarak yönetilmesi gerektiği söylenebilir. Böylelikle örgütlerin iş ve yönetim çarkları birbirleriyle bağlantılı bir şekilde dönmeye devam edecektir. Bu bakımdan kamusal hizmetlerin görülmesi noktasında stratejik yönetimin etkili bir

şekilde uygulanabilmesi, saydamlık ve hesap verebilirliğim güçlenmesi noktasında katılımcı anlayışla hareket edilmesi ve bu sürece tüm paydaşların dahil olması önemli hale gelmektedir (Taner, 2015: 44).

1.3.2.1. Yönetmel Katılma Biçimleri

Katılım anlayışının sürekliliğinin sağlanması ile katılmanın sadece seçimlerde oy verme ile sınırlanmaması, kamusal politikaların oluşturulması ve uygulanması noktasında da katılımı esas alan bir anlayışın gelişmesini mümkün hale getirecektir (Eroğlu, 2006: 192). Dolayısıyla katılımcı bir yönetim modelinin yerleşmesi ve bu modelin gelişmesi açısından yönetmel katılımın farklı şekillerde ortaya çıkması önem arz etmektedir. Yönetmel katılım biçimleri farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Zira, günümüzde yönetmel anlamda katılımın farklı şekillerde ortaya çıkması ile vatandaşların yerel ve merkezi kararların alınması ve uygulanması sürecinde katkı sağlaması söz konusu olmaktadır (Kocaoğlu, 2011: 58). Özellikle internetin gelişmesi ile birlikte bu katılım biçimleri de çeşitlenmiştir. 1990'lı yılların internetin ortaya çıktığı dönem olarak adlandırırız bu yıllardan itibaren internetin gelişimine yönelik birçok adım atıldığı da görülecektir. Yine günümüzde sosyal medya olarak adlandırılan ve internetin tüm hızıyla hayatımızın her alanına sirayet ettiği bu süreçte sosyal medya kanallarının katılımında önemli bir payının olduğunu söylemek şüphesiz doğru bir yaklaşım olacaktır. Siyasetçilerden sanatçılara kadar kamu ve özel sektörde artık bireyler ve örgütler bu kanallar aracılığıyla hedef kitlelerine ulaşmaktadır. Asıl olan da bu sayede almış oldukları geri bildirimler ile hedef kitlelerinin talepleri doğrultusunda politika ve hizmet üretmeleridir. Her ne kadar sosyal medya kanallarının bu derece aktif olarak kullanılması ile bireyler doğrudan demokrasinin önemli bir kazanımını elde etmiş olsalar da kimi zaman bu özgürlükleri bazı kısıtlamalara da sahne olabilmektedir. Örneğin, Çebi ve Akıllı'nın çalışmasında (Çebi ve Akıllı, 2011: 223-224) siyasi partilerin gençlik örgütleri tarafından organize edilen platformlarda özgürce belirlenen konulardan ziyade partilerin karar organları tarafından uygun görülen konuların seçildiği yönünde bir izlenim edinilmiştir.

Demokrasilerde asıl olan doğrudan demokrasi olarak kabul görmekte ancak nüfus artışı, yurttaşların ilgisizliği, sorunların çeşitlenerek uzmanlık gerektirmesi sebebiyle doğrudan demokrasi de olanaksız hale gelebilmektedir (Kışlalı, 2010: 227). Dolayısıyla halkı yönetmek için temsilcilerin seçilmesi gerekmektedir. Bu da demokrasinin günümüzde temsili demokrasi şeklinde cereyan etmesini sağlamaktadır. Yönetimsel katılım biçimleri de aslında bireysel-toplu, doğrudan-dolaylı, isteğe bağlı –zorunlu gibi ayrımlara tabi tutulabilir (Eroğlu, 2006: 194; Kocaoğlu, 2011: 59);

Bireysel katılım; bireylerin seçimlerde oy vermesi şeklinde ortaya çıkmakta ve toplu katılımı meydana gelen grup davranışından farklı bir yapı sergilemektedir.

Gönüllü katılım; bireylerin katılımı bulunurken özgür hareket etmeleri ile ortaya çıkmakta ve yasal olarak mecburi bir katılımı yönlendiren zorunlu katılımı ayrılmaktadır.

Doğrudan katılım da her zaman ifade edildiği gibi bireylerin aracılara olmadan katılımı iken; dolaylı katılım ise bireylerin temsilcileri aracılığıyla katılımı olarak ifade edilebilir.

1.3.2.2. Yönetimsel Katılma Düzeyleri

İnsanların yönetime katılma düzeyleri birbirinden farklı olabilmektedir. Bazı insanlar yönetimin her kademesinde yer almak istemesine rağmen bazıları ise ilgisiz kalabilir. Dolayısıyla bazı bireyler devlet yönetiminde söz sahibi olmanın kendi görev alanları olmadığını düşünebilirken, bazı bireyler de işlerinin yoğunluğunu veya başka sebepleri bahane ederek kamusal ve siyasal arenada katılmama yolunu tercih edebilir (Yolcu, 2017: 46). Katılımın bu sebeple özendirici ve güvenilir olması önem arz etmektedir. Özellikle kamu görevlileri doğruluk, dürüstlük ve ahlaki liderlik sergilediklerinde ve katılım süreci yoluyla bu olgular kurumsallaştığında halkın güveni artma eğilimine girecek (Weng ve Wart, 2007: 276) ve katılım da daha cazip hale gelebilecektir.

Vatandaşların yönetimde söz sahibi olarak sürece aktif katılımı ile politikaların oluşturulması sağlanmakta ve böylelikle farklı çıkarlar arasında uzlaşma

sağlanarak, vatandaşların ortak çıkarlar için hareket edebilmeleri sağlanmaktadır (Özer, 2006: 80). Bu katılma farklı düzeylerde gerçekleşebilmektedir. Kitle iletişim araçları aracılığıyla siyasal olayların izlenmesi ve dinlenmesi *en alt düzey*; gazete ve dergilerde yazı yazmak, liderlerle görüşerek onları etkilemeye çalışmak, partiye para yardımıyla bulunulması şeklinde sıralanabilecek eylemler *orta düzey*; doğrudan olayların içine karışarak aktif rol alınması şeklinde ortaya çıkan eylemler ise *üst düzey* katılıma örnek olarak gösterilebilir (Yolçu, 2017: 46).

Yönetsel katılma düzeylerine ait önde gelen sınıflandırmalardan birisi Robert Dahl'a aittir; (Dahl, 1963: 57-58'den aktaran Kocaoğlu, 2011: 63) Dahl, katılmanın yoğunluk derecesine göre katılmayı "ilgi", "önemseme", "bilgi" ve "eylem" olarak sıralamıştır. Yine, Verba ve Nie, Amerikan vatandaşları üzerinde yaptıkları bir araştırmada siyasal katılım düzeylerini belirlemişler ve bunları *siyasal sürece hiç katılmayanlar, salt oy kullananlar, kişisel sınırlı katılmalar, topluluk düzeyinde katılmalar ve her türlü siyasal faaliyete katılmalar* olarak sıralamışlardır (Akıncı, 2014: 41-42). Sonuç itibariyle katılmanın düzeyleri aslında bireylerin kendi tercihlerinin yanı sıra ülkenin toplumsal ve siyasal kültürünün de bir yansımasıdır. Ülke genelinde katılıma olan inanç ve arzu ne kadar yüksek ise katılma düzeyleri de o derece aktif olmaya elverişli hale gelebilecektir.

1.3.2.3. Yönetsel Katılma Yöntemleri

Katılma yöntemleri, vatandaşların seçimlerde oy kullanması şeklinde gerçekleşen ve günümüzde teknolojinin getirmiş olduğu yenilikler ile gelişen katılım yöntemlerine kadar çeşitli şekillerde kendisini göstermektedir (Kocaoğlu, 2011: 65). Halkın kararlara katılımının bu alternatifleri sayesinde daha etkili bir katılım modeli oluşturulabilecektir. Yönetime halkın katılımı, paydaşların katılım yöntemlerinin mevcudiyeti ve bu yöntemler vasıtasıyla idari işlemlere ve karar alma sürecine dahil edilmesi olarak ifade edilebilir (Weng ve Wart, 2007: 271). Bu yöntemlerden bazıları *Gönüllü Katılım, Sivil Toplum Kuruluşları, E-Demokrasi ve*

İnternet, Meclis Toplantılarına Katılım, Kent Konseyleri, Kamuoyu Yoklamaları, Beyaz Masa Uygulamaları, Halk toplantıları şeklinde sıralanabilir.

Gönüllü Katılım;

On dokuzuncu yüzyılın başlarında Tocqueville, Amerikan demokrasisinin istikrarını vatandaşların gönüllü olarak hizmet etme eğilimine bağlamıştır (Ryan vd., 2005: 287). Bu eğilim ne kadar yüksek olur ise katılımdan beklenen fayda da o derece artma eğilimine sahip olacaktır. Yerelleşme anlayışının gelişimi çerçevesinde vatandaşların yerel sorunlara olan ilgisinin artması ile birlikte gönüllü katılım faaliyetleri de hız kazanmaktadır (Önder, 2013: 317).

Ülkelerin hem ulusal hem de yerel anlamda halkın tüm ihtiyaçlarını eksiksiz karşılayabilmesi çok mümkün olamamaktadır. Bu bakımdan halkın yönetime gönüllü katılımı önemli bir yöntem haline gelmektedir. Gönüllü katılım ile bireylerin kendi başına ve kendi iradesi çerçevesinde yönetsel karar ve eylemler üzerinde etki oluşturmak amacıyla gerçekleştirdiği katılım davranışları anlaşılabilir (Aktan, 2017: 16). Gönüllü katılımında bireyler kendi özgür seçimleri ile katılım imkanına sahip olmaktadır. Ancak doğaldır ki gönüllü katılımın sağlanabilmesi için yasal mevzuatın da buna uygun çerçevede oluşturulması önem arz etmektedir.

Sivil Toplum Kuruluşları;

Bireyler, sendika, dernek ve diğer gönüllü kuruluşlar aracılığıyla kamu yönetimi ile görüş alışverişinde bulunarak sıkı bir temas içerisinde yer alabilmektedir (Yolçu, 2017: 46). Sivil Toplum Kuruluşları (STK) olarak da ifade edilebilecek bu platformlar sayesinde bireyler tek başlarına etkili olamayacağını anladığı kararlarda bu gruplar ile yönetime etkileyebilme becerisine sahip olabilmektedir. Günümüzde, kamu yönetiminde hizmetlerin yürütülmesi noktasında önemli bir misyon üstlenen STK'lar, bireylerin bu kurumlara katılımını teşvik eden ve yönetimi yönlendirme kabiliyetini artıran yapısı ile demokratik anlamda önemli kuruluşlar olarak faaliyet

göstermektedir (Kaypak, 2012: 172). Bu yönüyle sivil toplum kuruluşları bürokratik yapılanmalardan farklı olarak katılımcı yönetimi benimseyen bir yapıya sahip olduklarını göstermektedir.

Ülke içerisinde hem siyasal hem yönetsel alanda toplumun beklentilerinin karşılanması bakımından yine toplum tarafından oluşturulan örgütlenmelerin dikkate alınması gerekliliği, yönetim sürecinde sivil toplum örgütlerinin etkili bir aktör olarak yer almasına sebep olmuştur (Bulut vd., 2017: 24) Böylelikle bireylerin kendi özgür iradeleri çerçevesinde gerçekleşmesini istedikleri taleplerin örgütlü bir şekilde yönetici erke ulaştırılması için sivil toplum kuruluşlarını araç olarak kullanması söz konusu olmaktadır. Bu sayede vatandaşlar artık daha örgütlü ve düzenli bir biçimde fikirlerinin hayat bulması için sivil toplum kuruluşları ile yakın ilişki içerisinde olabilmektedir.

Yeni Kamu Yönetimi anlayışının etkisi neticesinde açık ve şeffaf yönetimin daha fazla hissedilmeye başladığı görülmektedir. Bürokrasinin karşısına kar amacı gütmeyen örgütler olarak sivil toplum örgütlerini çıkaran bu anlayış çerçevesinde bu kuruluşlar vatandaşların yönetime ulaşması bakımından en uygun birimlerden birisi olarak kabul edilmektedir. (Şahnagil, 2019: 1149) Vatandaşların taleplerini dinlemek ve bu talepleri örgütlü bir yapı çerçevesinde yönetici erke ulaştırmak misyonunu yüklenen bu kuruluşların da temel amacı aslında toplumun geneline yayılmış olan demokrasi inancının yerine getirilmesine yardımcı olabilmek için katılımcı bir ideal çerçevesinde örgütlenmek olmalıdır.

STK'lar ile birlikte hem bireysel hem de toplumsal anlamda yönetime katılım noktasında ilerleme kaydedilmekte ve bu kuruluşlar demokratik mekanizmaların kapasitesinin artırılması noktasında önemli girişimler olarak yer almaktadır (Kaypak, 2012: 172). Bu anlayış ile daha demokratik ve katılımcı bir yapının gelişmesi mümkün hale gelebilecektir.

E-Demokrasi ve İnternet;

İnternet, son yüzyıl içerisinde iletişimde büyük bir devrim başlatmış ve dinamik yapısı ile bireylerin ve örgütlerin çalışma ve yaşam şeklini de değiştirmiştir

(Neumann vd., 2005: 472). Aynı şekilde küreselleşme ile birlikte bilgiye ulaşmak daha hızlı ve daha kolay hale gelmiş; bu vesileyle bireylerin ihtiyaç duydukları veriye anında ve kolay olarak ulaşması söz konusu olarak hizmetlerin görülmesi noktasında da önemli kazanımlar olmuştur. Bu hızın ve kolaylığın sağlanmasında önemli bir dönüm noktası da sosyal ağlar ın gelişimi olmuştur. Sosyal ağlar sayesinde yönetime katılım daha işlevsel hale gelmeye başlamıştır. Zira bu ağlar bireyler ve örgütler arası iletişimi daha kolay hale getiren ve bilgilerin paylaşılması noktasında da dinamik bir yapıya sahip olan bir araç konumundadır (Aldrich ve Zimmer, 1986: 11). Bununla birlikte, sosyal ağ ürünü olarak etkili bir araç olan internet ve internetin sağladığı bir diğer araç olan sosyal medya sayesinde, insanların çevrimiçi olarak fikirlerini paylaşabildikleri ve birbirlerini etkileyebildikleri bir ortam meydana gelmektedir (Scott, 2019: 70). Bu da internet ve sosyal medya platformlarında demokrasinin daha fazla hissedilir hale gelmesinin önünü açabilecektir. Böylelikle demokrasi e-demokrasi olarak kendisini daha fazla hissettirebilecektir. Bu bakımdan ulusal ve yerel idarelere vatandaşların başvurabilmeleri için gereken başvuru kanallarının açılması ile katılımı e-demokrasi modeli de yerleştirilebilecektir.

E-demokrasi, daha fazla siyasi bilgiyi yaymanın ve iletişimi ve katılımı arttırmanın yanı sıra uzun vadede siyasi tartışmanın ve siyasi kültürün dönüşümü için umut verici bir araç olarak kendisini göstermektedir (Coleman ve Norris, 2005: 6). Günümüzde internetin hızlı gelişimi ve hayatımızın her alanında etkisini göstermesi sebebiyle artık bürokrasinin azaltılması ve yeni kamu yönetimi anlayışı çerçevesinde daha şeffaf ve hızlı bir yönetimin de gerçekleşmesi mümkün hale gelmektedir. Artık vatandaşların siyasal ve yönetsel anlamda kararlara katılımında internet ve sosyal medya kanallarının daha aktif olduğunu da yadsınamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. İnternetin de demokrasinin gerçekleşmesinde bir araç konumuna gelmesi mümkündür. Elektronik seçimler bunun bir göstergesidir. Elektronik seçimlerin de vatandaşların daha fazla katılımına imkan vereceği bir yapıda olması gereklidir. Günümüzde merkezi ve yerel seçimlerin vatandaşların sandık başına giderek gerçekleştirilmesi ve sonunda yapılan sayımların ne derece objektif ve güvenli olduğu da tartışmalıdır. Ancak elektronik imza ile bu seçimlerin yapılması ve kayıt altına alınması olasıdır. Tabi bu durumda da hangi vatandaşın hangi partiye oy verdiği tespit edilebilecek ve bu da birçok yanlış işlemin yapılmasına zemin

hazırlayacaktır. Vatandaşların elektronik olarak katılımında bulunması sonucu mağduriyet yaşamamaları için gereken tüm tedbirler alınmalıdır. Ancak bu sayede hızlı ve güvenli bir seçim sistemi de uygulanmış olacaktır.

Meclis Toplantılarına Katılım;

Yönetsel katılımın bir diğer çeşidi de meclis toplantılarına katılım olarak ifade edilebilir. Ulusal ve yerel meclislerin toplantılarına katılma olarak da ifade edilebilecek bu yöntem ile vatandaşların karar süreçlerinden bilgi sahibi olması da sağlanabilecektir. Yönetim sürecinde ortak karar çerçevesinde yürütülen politikaların bireysel kararlardan daha fazla olması sayesinde katılımcı anlamda bir modelin geliştirilmesi de daha kolay hale gelebilecektir. Böylelikle yöneticiler ilerleyen zamanlarda bireysel kararlardan ziyade ortak kararlara daha fazla yönelmeye başlayarak yönetilenlerin de alınan kararlarda kendilerinin de payının olduğu bilincine kavuşmasına katkı sağlayacak ve yönetsel katılımın artırılmasını teşvik edecektir (Eroğlu, 2006: 203). Dolayısıyla meclis toplantılarının halka açık olarak yapılması aslında katılımcıların görüşlerini dile getiremeye dahi karar alıcıların katılımcılar nezdinde daha üretken ve objektif olmalarının da önünü açabilecektir.

Kent Konseyleri;

Kent konseyleri, katılımcı bir modelin geliştirilmesi noktasında özellikle katılımcı demokrasi ve yerel demokrasi⁵ söylemleri çerçevesinde şekillenen ve vatandaşların yönetimde aktif birer birey olarak yer almalarını sağlayan demokratik katılım araçlarından birisi olarak değerlendirilmektedir (Usta ve Bilgiç, 2016: 36).

---

⁵ Her bir toplum için en iyi geleceğin öngörülmesi ve sağlanması, ortak bir uzlaşma ortamının oluşturulması, ortak ihtiyaçların belirlenmesi, çözüm programlarının gerçekleştirilebilirliğinin göz önüne alınması (Önder, 2013: 313) şeklinde de açıklanabilecek yerel demokrasi, siyasi haklara ve özgürlüğe tam anlamıyla sahip olan vatandaşların açık ve hesap verebilir yerel yönetim birimlerine devredilen anlamlı otorite olarak tanımlanabilir (Johnson, 2001: 523).

Yerelde demokrasinin sağlanmasında ilk önceliklerden birisinin yönetimin demokratik niteliğine sahip olması gerektiğinden hareketle, kent konseylerinin de aktif bir katılım için gereken zemini hazırlayacağı ifade edilebilir. Günümüzde ülkemizde örneği bulunan kent konseyleri 5393 sayılı Belediye Kanununda düzenlenmiş ve her ne kadar konseyin aldığı kararların tavsiye niteliğinde olmasından dolayı bağlayıcılığı olmasa da (Usta ve Bilgiç, 2016: 40) “Kent Konseyleri” *“Kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır”*, şeklinde tanımlanmış ve 2006 yılında Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Kent Konseyi Yönetmeliğinde de Kent Konseyleri, *“Merkezi yönetimin, yerel yönetimin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının ve sivil toplumun ortaklık anlayışıyla, hemşehrilik hukuku çerçevesinde bulunduğu; kentin kalkınma önceliklerinin, sorunlarının, vizyonlarının sürdürülebilir kalkınma ilkeleri temelinde belirlendiği, tartışıldığı, çözümlerin geliştirildiği ortak aklın ve uzlaşmanın esas olduğu demokratik yapılar ile yönetim mekanizmaları”* olarak tanımlanmıştır. Aynı yönetmelik kapsamında kadınlardan ve gençlerden oluşan meclisler ve diğer çalışma grupları vasıtasıyla kent için alınacak olan kararların belediye meclisine sunulacağı hususları düzenlenmiştir. Buradan da görüleceği üzere aslında halkın ortak karar alması ile belediyelerin faaliyete geçmesi hedeflenmektedir. Bu bakımdan kent konseyleri ile demokratik anlamda katılımcı bir anlayışın sergilenmek istendiği söylenebilir. Kent konseylerinin kentlilerin sorunlarını ve önerilerini gündeme getiren ve bunlara çözüm üreten yapısı ile katılımcı bir yönetim modelinin gelişmesi de daha mümkün hale gelebilecektir (Usta ve Bilgiç, 2016: 36). Dolayısıyla, yönetim sürecinde Kent Konseylerinin aktif rol alması ve yine bu doğrultuda oluşturulan meclisler ile (kadın ve gençlik meclisleri) vatandaşlara yönetimde söz sahibi olma imkanı getirilmelidir.

Kamuoyu Yoklamaları;

Sözlük anlamı itibariyle *“bir topluluğu oluşturan bireylerin, bir konudaki düşünce ve kanılarını belirlemek için, görüşmeler yoluyla bir örneklemden veri*

derleme süreci” (TÜBA, 2020) olarak ifade edilebilecek olan kamuoyu yoklamaları, yönetime katılım sürecinde önemli bir yöntem olmaktadır. Bu sebeple kamuoyu etkisi yönetimin dikkate alması gereken bir araçtır. Dünyada ilk modern kamuoyu araştırması 1824 yılında ABD’de yapılmış ve Harrisburg Pennsylvanian gazetesinin bu araştırmasında seçmenlerin o dönemin ABD başkan adayları olan Henry Clay, Andrew Jackson, John Quincy Adams veya William H. Crawford adına oy kullanıp kullanmayacakları belirlenmeye çalışılmıştır (Güz ve Yanık, 2018: 118). Buna benzer uygulamalar günümüzde özellikle yerel idareler tarafından uygulanmakta; sosyal medya aracılığıyla da daha çok işlevsel hale gelmektedir. Örneğin, İstanbul Büyükşehir Belediyesinin (İBB), 19/10/2020 tarihinde kurumsal internet sitesinde yayınlamış olduğu raporda, Belediyenin 2020-2024 Stratejik Planı'nın hazırlanması aşamasında tüm İstanbulluları sürece dahil ederek katılımcı bir anlayışı benimsediği ifade edilerek Stratejik Plan hazırlık sürecinde, her kesimden İstanbullunun fikrinin alınabilmesi için web anketi uygulamasının ilk kez hayata geçirildiği belirtilmektedir. Bu kapsamda vatandaşların görüşlerini almak amacıyla “istanbulsenin.org” adında bir internet sitesi oluşturularak “istanbul senin, fikrini söyle” sloganıyla anket çalışmaları yapılmaktadır. (istanbulsenin.org, 2020) Kısacası, bir konu hakkında kamuoyunun kabul gördüğü yerlerde kamuoyuna riayet edilmelidir (Wilson; 2018: 54-55). Böylelikle adil ve etkili bir karar sürecinin oluşmasına da imkan tanınabilecektir. Aksi halde belirli bir grubun fikirleri hayat bulacak ve bu da katılımcı bir demokrasi anlayışının gelişmesini engelleyebilecektir.

Beyaz Masa Uygulamaları;

Kamuoyu yoklamaları kadar ulusal ve yerel yönetim birimlerinin haklı görüşlerini alması ve şikayetlerini dinlemesinin günümüzdeki en güzel örneklerinden birisi de belediyelerin kurmuş oldukları iletişim merkezleri olmaktadır. Beyaz masa olarak da ifade edilen bu merkezler ile belediyeler vatandaşların talep ve şikayetlerini kayıt altına alarak çözüm yoluna gitmektedirler. Belediyelerin hizmet götürdüğü sınırlar içinde mevcut tüm hemşehrileri kapsayan Beyaz Masa uygulaması, yerel yönetimlerin vatandaşların talep ve şikayetlerini iletebilmelerine olanak sağlayan bir

araç konumundadır (Şahnagil, 2019: 1154) Sonuçta dikkate alınsın veya alınmasın, bu uygulama ile vatandaşların fikirlerini dile getirme imkanı olmaktadır.

Halk toplantıları;

Halk toplantıları, yerel yönetimlerin faaliyetleri ile ilgili olarak vatandaşları bilgilendirdiği ve yine yerel karar organlarında görevli olan bireylerin faaliyetlerinin vatandaşlar ve ilgili uzmanlar tarafından tartışılarak değerlendirildiği faaliyetler olarak ifade edilebilir (Kocaoğlu, 2011: 70). Belediyelerin düzenleyecekleri halk kurultayları (toplantıları) ile yönetimin faaliyetleri ve politikaları ile ilgili halkı bilinçlendirmesi ve bilgilendirilmesi sağlanmaktadır (Şahnagil, 2019: 1154). Vatandaşların yönetimin faaliyetlerden haberdar olmasını sağlayan bu uygulama ile yerel yönetimler halka şeffaf bir yönetim şekline sahip olduklarını da hissettirmelidir. Özellikle belediyelerin internet sitelerinde aylık ve yıllık faaliyet raporlarının yer alması ile saydam ve eleştiriye açık bir yapının olduğu da ifade edilmelidir.

1.3.2.4. Yönetimsel Katılımı Kolaylaştıran Araçlar

Yönetimsel katılımın sağlanabilmesi noktasında çeşitli araçlar söz konusu olmaktadır. Özellikle Yeni Kamu Yönetimi anlayışının etkisi ile birlikte adil, şeffaf ve hesap verebilir yönetim anlayışı da katılımın daha cazip bir kavram hale gelmesinin önünü açmıştır. Bu yüzden açıklık, hesap verebilirlik ve e-devlet gibi araçlar yönetimde katılımı kolaylaştıran unsurlar olarak ifade edilebilir.

Kamu yönetimi anlayışında genel olarak gizliliğin hakim olduğu ve yönetişimden uzak bir yapının olduğu düşünülse de (Koçak, 2010: 116) günümüzde bireylerin daha sorgulayıcı bireyler haline gelmesi ile bu durum da değişmeye başlamış ve yönetimlerin daha açık ve şeffaf olmasına yol açmıştır. Bu bakımdan kamuda ve özel sektörde hesap verebilir bir anlayışın gelişmesi ile katılımın da artacağı ve kararların daha rasyonel olacağı söylenebilir. Kamu yönetimi

düşüncesinde kamu kaynaklarını emanet yoluyla kullanan emanetçilerin bu kaynakları nasıl kullandıklarını emanet sahiplerine raporlaması gerekmektedir (Al, 2007: 10). Bu bakımdan ulusal ve yerel otoritelerin aylık ve yıllık faaliyet raporlarının kamuoyu ile paylaşılması bu otoritelerin açık ve hesap verebilir yapıya sahip olduklarını da ifade edebilecektir. Yine e-devlet uygulamalarının hayata geçirilmesi ve vatandaşların başvurularını bu kanallar üzerinden gerçekleştirmesi ile hızlı çözümler de üretilebilecektir. Elektronik bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler neticesinde kamu hizmetlerinde daha hızlı ve şeffaf bir modelin benimsenmesi ve hizmetlerin daha düşük maliyetle sunulmasını ifade eden e-devlet ile bürokrasinin azaltılması ve işlemlerin daha hızlı sonuçlanması sağlanabilecektir (Delibaş ve Akgül, 2010: 105).

1.4. KATILIMIN YEREL BOYUTU

Kentlerin büyümeye başlaması ile yönetim anlamında da sorunlar oluşmaya başlamış ve ulus-devlet yapılanmasından sonra da büyüyen yerleşim yerlerinin merkez karşısında güçlenmesi ve merkezden uzak görüntüsü hem merkezi tedirgin etmiş hem de pratikte “yönetilemezlik” tehlikesini de güçlendirerek, yerel yönetim veya o mekanda yaşayanların kendi kendilerini yönetme olgusunu kaçınılmaz bir biçimde merkezi ulus devletin kabul etmesine sebep olmuştur (Uzun, 2010: 303-304). Yönetimde yerleşmeye yol açan bu gelişmeler ile birlikte yerel yönetimler daha fazla ön plana çıkmaya başlamış ve yönetime katılım, hizmetlerde etkinlik, demokratik uygulamalar ve özgürlük gibi birçok değer hayata geçtiği mekanlar olarak toplumun genelinin demokratik bir zihniyete erişmesinde önemli katkılar sağlamaya başlamıştır (Yaylı ve Pustu, 2008: 136). Katılım kültürünün öncelikle yerelde kazanılarak toplumun tüm kesimlere yayılması ile anlam kazanması, toplum içerisinde benimsenerek daha da ileriye gitmesi için o toplum tarafından benimsenmiş olması da önem arz etmektedir. Bu benimseme katılımı daha da güçlendirerek gelecek nesillerin bu yönde şekillenmesine de yardımcı olabilecektir. Bu bakımdan katılımın yerel düzeyde benimsenmesi ve tüm toplum geneline yayılan bir yapısının olması da önem kazanmaktadır.

Yerel yönetim birimleri, hem demokratik hayat içerisinde taşımış olduğu roller hem de kamu hizmetlerinin halka götürülmesinde yüklenmiş oldukları görevler nedeniyle vatandaşların yönetime katılımı noktasında ilk basamak olarak ifade edilebilir (Toprak, 2014: 36). Her ne kadar ülkelerin yönetim şekilleri merkezi veya yerinden yönetim esaslarına dayanmış olsa da katılımın anlam kazanabilmesi ve işlevselliğini koruyabilmesi için hem merkezi hem de yerel anlamda önemsenmesi gerekmektedir. Özellikle yönetim geleneğinde yerelin güçlenmesine odaklanan bir zihniyetin olduğu toplumlarda katılım kavramının daha fazla ön plana çıkması muhtemeldir. Diğer yandan merkeziyetçi bir geleneğin hakim olduğu yapılarda ise yerelin güçlenmesi ülke yönetiminde zafiyetlerin olacağı düşüncesiyle kabul edilemeyebilecektir. Ancak yönetim şekli nasıl olursa olsun önemli olan husus kararların nereden alındığı değil ne şekilde alındığıdır (Özer, 2000: 138). Örneğin, bürokratik ve otoriter kamu yönetimi, yönetimde merkezi temel alan bir model olmakta ve yönetimin dışı kapalı yapısı neticesinde vatandaşların beklentilerinin kamu politikalarına yansımaya yeteri kadar müsaade edilmemektedir (Ateşoğlu ve Özkan, 2010: 55). Bilgi toplumu ile birlikte ise bireylerin duygusal tatminlerinin sağlandığı, ortak değerler ve hedefler etrafında birleşen bir örgüt yapısı oluşacağından hareketle aslında daha katılımcı bir yapının da meydana geleceği söylenebilir. Yine bu anlayış doğrultusunda aslında merkezi bürokrasinin gücünün daha ziyade yerele devredilmesi noktasında da bir dönüşüm yaşanmaktadır (Erkan, 1998: 169).

Bir ülkede tüm kararların merkezden alınması her zaman için faydalı olmayabilir. Bu sebeple merkezi kuruluşların alt kademelerine yetki verilerek⁶ veya yerinden yönetim kuruluşlarına yer vererek kararların daha hızlı ve objektif alınması sağlanabilir (Tortop vd., 1999: 94). Böylelikle yerelde etkinlik sağlanabilecektir. Örneğin, bir mahallede mahalle muhtarlığı merkez, bireylerin oturduğu semtler ise yereldir. Aynı şekilde bir örgütte birimler yerel, üst yönetim merkezi idaredir. Bu bağlamda yerel birimlerin demokratik ve katılımcı bir yapı sergilemesi ile merkezi idarenin de bundan etkilenme ihtimali yükselecektir.

---

⁶ Yetki genişliği (merkezde toplanmış yetkilerin bir bölümünün, merkezin denetimi altında, merkezdeki ve taşradaki kimi yüksek görevlilere aktarılması, (TÜBA, 2020)) olarak da ifade edilebilecek bu yöntem ile yerel hizmetlerin daha süratli ve etkili çözülme imkanı da olacaktır.

Günümüzde yerel yönetimlere yapılan görev devirlerinin tam anlamıyla yerleşme isteklerini doyuramadığı; bunun yerine seçilmiş valiler eliyle “tam yerel yönetim” şeklinde bir yapılanmanın olması gerektiği de tartışılmaktadır (Güler, 2000: 16). Yerelde katılımın sağlanması ile bireylerin yönetimde daha fazla söz sahibi olması katılımcı değerlerin kuvvetlenmesini de beraberinde getirecektir. Bunun yanında mahalli idarelerin özerk olması ve merkezi yönetimin vesayetinden çok fazla mağdur olmaması da gerekmektedir. Özerkliğin temel dayanaklarından birisi olan mali kaynakların yetersiz olması ise özerkliğin sınırlanmasına ve merkezi idarelerin daha çok müdahale etmesine sebebiyet verebilecektir (Tortop, 1991: 7). Bu bakımdan yerel anlamda özgür ve katılımcı bir anlayışın gelişebilmesi, idarelerin özerklik derecesiyle doğru orantılı bir hal almaktadır. Yine yerel idarelerin sorumlu personellerinin de merkezi idare karşısında bağımsız olması ve kesin kararlar alabilme kabiliyetine sahip olması da yerel anlamda özerkliğin bir başka boyutudur (Tortop, 1991: 5). Bu sayede tam anlamıyla özerk bir yerinden yönetim kurgulanmış olabilecek ve yerel anlamda demokrasinin yerleştirilmesinin önündeki engeller kolaylıkla aşılabilecektir.

1.4.1. Yerel Demokrasi

Yerel yönetim, yerinden yönetim, ademi merkeziyet ya da bir başka ifadeyle desentralizasyon kavramı ile yerel demokrasi kavramı kimi zaman birlikte kullanılmakta ve aslında yerel yönetim birimlerinden bahsederken yerel demokrasi kavramını hiçe saymak makul karşılanmamaktadır (Kestellioğlu, 2011: 123). Yerel, sözlük anlamı itibariyle “*yöresel, sınırlı bir yerle ilgili olan, mevzii, lokal*” (TDK, 2020) olarak tanımlanmaktadır. Buradan hareketle yerelde demokrasinin bir yöreyle ilgili olan bir demokrasi olduğu sonucu çıkarılabilir. Demokrasinin de yerel yönetim birimleri nezdinde harfiyen uygulanması ile birlikte demokratik anlamda yerel yönetimlerin oluşması mümkün hale gelmiştir (Uzun, 2010: 303). Yerel halkın yerel yönetim birimlerinin karar organlarını seçebilmesi demokrasinin bir güzelliği iken seçilmiş karar organlarının vatandaşları yönetime dahil edebilmesi ise katılımcı bir yerel demokrasinin de gereği haline gelmektedir. Yerelde katılımı özendirilemek ve vatandaşların bu yönde hareket edebilmesini sağlayabilmek, yerel yönetimlerin yerel

demokrasinin gelişmesinde göstereceği önemli uygulamalar olmaktadır. Demokrasi, toplumsal düzen içerisinde mevcut farklılıkların siyasi yaşama eklemlenmesini sağlayan bir yönetim şekli olarak sorunların çözülebilmeye yönelik meşru zeminler hazırlayabilen bir yapıya sahiptir (Çelik vd., 2008: 89). Bu yönü ile farklı görüşlere, kültürlere, dinlere mensup bireylerin hoş görüldüğü ve özgür iradelerinin dikkate alındığı bir yapıya sahiptir. Yerel anlamda demokrasinin sağlanması da bu bakımdan önemli hale gelmektedir. Asıl olan doğrudan demokrasi olmasına rağmen günümüz toplumları için dolaylı yönetim uygun ve işleyebilir görünmekte ve “temsil” kavramını ortaya çıkarmaktadır. *Temsil şekline bağlı olarak*; liberal, ekonomik, sosyal, ilerici, çağdaş, radikal, birleştirici demokrasi vb. niteliler karşımıza çıkmakta ve uygulamada, yaşananlardan ideale doğru bir sınıflandırma olarak temsili, çoğulcu ve katılımcı demokrasi kavramları belirmiştir (Kaypak, 2012: 174). Bunun en güzel örneğinin ise katılımcı demokrasi olacağı söylenebilir. Katılımcı Demokrasi, “*bir toplumsal kümenin bütün üyelerinin, kararların oluşturulmasına etkin biçimde katılmasını öngören doğrudan demokrasi düzeni*” (TÜBA, 2020) olarak ifade edilebilir. Yine katılımcı demokrasi, mevcut temsili demokrasi sisteminde sistemin işleyişine mani olmayan ve doğrudan demokrasinin gelişmesine yönelik politikalar çerçevesinde bunu en yüksek düzeyde sağlayabilmeye yönelik çabalar olarak ifade edilebilir (Yaman, 2017: 136). Yerel yönetim birimlerinde bu şekilde benimsenecek olan demokratik kültür ile birlikte ulusal anlamda da etkili bir katılım kültürünün benimsenmesinin kolaylaşacağı söylenebilir (Usta ve Bilgiç, 2016: 38).

Katılımcı demokrasi modeli yönetme ve yönetilmeye aktif katılımı savunur ve demokrasinin sadece seçkinler aracılığıyla değil, tüm vatandaşların demokratik bir siyasal kültür edinmesine izin vermesi gerektiğine işaret eder (Göymen, 1999: 72). Dahl’ın da belirttiği gibi (Dahl, 2010,48) böyle bir demokrasi bireylere etkin bir katılım imkanı ve oy kullanma eşitliği sağlayarak bilgi edinebilmelerine de imkan tanır. Katılımcı bir demokrasinin önemli unsurlarından birisi, bu demokrasinin çoğunlukçu mu yoksa çoğulcu mu olup olmadığıdır. Esasında bu iki kavram zaman zaman karıştırılmakta ve birbirinin yerine kullanılmaktadır. Çoğulcu demokrasi anlayışı toplumun çoğunluk tarafından yönetileceğini reddetmez ancak çoğunluğun yönetimi ile azınlıkta kalanların hakları arasında bir denge kurulması gerektiğini savunurken; çoğunlukçu demokrasi anlayışında yönetme hakkı çoğunluğa aittir ve

azınlıklar hükümete ortak olamamaktadır⁷ (Gözler, 2018: 266). Bu yönüyle yerelde tam anlamıyla demokrasinin sağlanabilmesi için çoğulcu bir toplumun tüm kesimlerini kucaklayabilen, dini, kültürel ve sosyolojik açıdan herkesin fikrini yansıtabilen bir yönetim yapısının kurulması gerektiği söylenebilir.

Yerel demokrasi kavramı ile anlatılmak istenen, henüz devlet egemen bir düzenin ortaya çıkmasından önce var olan bir düzendir (Yaylı ve Pustu, 2008: 136). Bu bakımdan yerelde demokrasi ile kastedilen aslında yerel halkın demokratik yollar ile kendi çıkarları doğrultusunda kendisini yönetebilmesidir. Vatandaş odaklı bir yönetim, hiçbir kişiye, gruba veya zümreye değil, sadece halkın bütününe hizmet için var olup, halkı etkileyen ama daha önemlisi halktan etkilenen bir yapıyı zorunlu kılmaktadır (Ateşoğlu ve Özkan, 2010: 55). Bu yönüyle objektif bir yapıya sahiptir ve bu sayede güçlenen yerel yönetimler ve yerel yönetimlerin güçlü demokratik nitelik taşımaları ile ülke genelinde de demokrasinin gelişimi daha net olacaktır (Yaylı ve Pustu, 2008: 135).

Yerel demokrasinin sağlanabilmesi yerel yönetimlerin özerklik yapıları ile ilgili olmaktadır. Yerelde demokrasinin işleyebilmesi her şeyden önce yerel yönetimlerin özerk olması ve yerel demokrasinin sağlanmasıyla mümkün olabilecektir. Özerlik, özerklik tanınan idarelerin etkin kararlar almasını ve ülke çıkarlarına daha iyi uyan hizmetler yapabilmesini sağlamak için tanınan bir araçtır (Tortop, 1991: 3). Özerk olmayan bir yerel yönetim her zaman için merkezi idarenin baskısını hissedecek ve yapmak istediği bir faaliyeti özgür iradesi ile gerçekleştirmekten yoksun olabilecektir. İdari ve mali açıdan ne kadar özerk olur ise o derece üretken olan yerel yönetimler, halkın ihtiyaçlarını da o derece kolayca karşılayabilecektir. Özerkliğin boyutları da Anayasa ve kanunlar çerçevesinde şekillenmekte ve kanunları olumsuz yorumlayarak ülke çıkarlarına ters kararlar alınması özerkliğin ruhuna aykırı olabilmektedir (Tortop, 1991: 4).

Yerelde demokrasi için vatandaşların bu yönde istekli olması ve yine yerel yönetimlerde seçilmiş temsilcilerin duyarlı olmaları önem arz etmektedir. Vatandaşlık analizinde “katılımın” yeniden konumlandırılması, onu daha geniş bir sosyopolitik uygulama yelpazesine ve temsiliyet ifadelerine yerleştirmekte ve bu yolla insanlar, belirli siyasi toplulukların üyeleri olarak statülerini ve haklarını

---

⁷ Çoğulcu ve Çoğunlukçu yönetim anlayışları için bkz. (Gözler, 2018: 264-271).

genişletmekte ve böylece sosyoekonomik kaynaklar üzerindeki kontrollerini artırmaktadır (Hickey ve Mohan, 2004: 66). Ayrıca, yerel demokrasi idealinin gerçekleşmesi noktasında karar organlarının yönetimin faaliyetleri ile ilgili olarak vatandaşları bilgilendirmesi ve katılımı özendirici politikalar izlemesi önem arz etmektedir (Kestellioğlu, 2011: 124). Vatandaşların katılımı açısından Amerika'nın Dakota eyaletinde yapılan bir anket örnek olarak gösterilebilir. Amerika'nın Dakota eyaletinde 2001 yılında sel sırasında şehirlerde yaşayan rastgele seçilmiş 600 vatandaşla, 400' Grand Forks'tan ve 200' East Grand Forks'tan gelen bir telefon anketiyle görüşülmüştür. Çalışma sonucunda özellikle, East Grand Forks'taki vatandaşların iyileşme kararlarında daha önemli bir rol oynadıkları düşündüklerini ve bu algının sel hasarlarını onarma sürecinden daha fazla tatmin sağladıkları sonucuna ulaşılmıştır (Kweit ve Kweit, 2004: 355). Dolayısıyla vatandaşların karar sürecine katılmaları ile tatmin seviyelerinin de arttığı söylenebilir.

Halk katılımı ve denetim de özerkliğin etkili işleyebilmesi için iki önemli değer olarak ifade edilebilir (Tortop, 1991: 5). Yönetimlerin kendi iç denetimlerinin yapılmasının yanı sıra halkın da belirli aralıklara yönetimi denetleyebilmesi ve bu konuda söz sahibi olması yerelde demokrasinin oluşması bakımından önemli bir husustur. Yerel yönetim birimlerinin faaliyetleri ile ilgili raporların kamuoyuna sunulması ve halkın kolayca bu bilgilere ulaşabilmesi ile olumsuz işleyen bir süreç ile ilgili anında geri bildirim alma imkanı olacaktır. Böylece halkın da yerel yönetimlerin faaliyetleri hakkında bilgi sahibi olması sağlanarak şeffaf bir yönetim anlayışının yerleşmesi de sağlanabilecektir. Bu bakımdan katılımcı bir demokrasi fikrinin yerleştirilmesi ve bu yönde uygulamalar yapılması ile yerel anlamda demokrasinin gerçekleştirilmesi daha kolay olacaktır.

1.4.2. Yerel Katılım Yolları

Yerel yönetimler, merkezi yönetimin hiyerarşisi içerisinde yer almayan ancak belirli noktalarda ona bağımlı olan ve vatandaşlara en yakın yönetim birimleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Toprak, 2014: 33). Bu kuruluşlar vasıtasıyla vatandaşlar seçme ve seçilme hakkını kullanmakta ve yerel anlamda demokrasinin gereğini yerine getirmiş olmaktadır. Sorunlarını ilk ağızdan dile getirerek merkezin

baskısından uzak ve özek bir şekilde karar alabilmek yerelde demokrasinin güzel bir örneği olmaktadır.

Yerel yönetim birimleri vatandaş ile karar organları arasındaki uzaklığın en az olduğu yönetim birimleri olarak demokrasinin etkili bir şekilde işlemesi noktasında yönetim sürecinde önemli mekanizmalar olarak yer almaktadır (Uzun, 2010: 305). Bunu sağlayabilmek için ise vatandaşların yerelde yönetime katılabilmeleri gerekmektedir. Yine daha önce de bahsettiğimiz meclis toplantılarına katılım, kent konseyleri, beyaz masa uygulamaları, halk toplantıları ve yerel seçimler, yerel katılım yolları olarak ifade edilebilir.

Yerel yönetimlerde kararların alınması ve uygulanması aşamalarında şeffaflık ve açıklık olması ile vatandaşların katılımı ve yerel birimlerin denetimi de o kadar kolay hale gelecektir (Çelik vd. 2008; 92). Nitekim, yerel yönetim birimlerinin tüm faaliyetleri hakkında aylık ve yıllık olarak vatandaşları bilgilendirmesi yerel yönetimlerin şeffaflık anlayışının da bir göstergesi olacaktır. Bu şeffaflık sayesinde halkın yönetime olan güveni de artarak yönetimin de ihtiyaç duyduğu anda halkın desteğini arkasında hissetmesi mümkün hale gelecektir. Bununla birlikte, kent konseylerinin karar alma ve uygulama süreçlerinde daha fazla ön plana çıkarılması ile vatandaşların talep ve şikayetlerinin daha çözülebilir olması da söz konusu olabilecektir. Böylelikle vatandaşların politika yapım ve uygulaması sürecinde aktif olarak yer alması neticesinde daha kabul edilebilir hizmetlerin ortaya çıkması da mümkün hale gelecektir (Kweit and Kweit, 2004: 358).

1.5. YÖNETSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE KATILIMIN ANLAMI

Katılım olgusunun yönetsel süreç içerisinde ne anlam ifade ettiği sorusu yönetim literatüründe yer alan görüşler çerçevesinde değerlendirilmektedir. Yönetim kuramları, Sanayi Devrimi ile birlikte gelişmeye başlamış ve 1900'lerden itibaren sistemli bir şekilde gelişmeye devam ederek tarihsel süreç içinde belirli ilke ve kurallara sahip bir çalışma alanı olarak kendini kabul ettirmiştir (Şimşek ve Çelik, 2018: 121). Yönetime dair tecrübelerimizin ve bilgilerimizin de aslında Taylor' dan çok geriye gittiği söylenebilir. Nasihatnameler ve tecrübi bilgi birikimi *Geleneksel*

Yönetim Düşüncesi; yönetimin bilim dalı haline gelmesi (Taylor) sonrası geliştirilen bilgileri kastetmek ve dönemi anlatmak için ise *Modern (Çağdaş) Yönetim Düşüncesi* isimlendirmesi kullanılabilir (Öztaş, 2015: 68). Bu bakımdan yönetimde katılımın hangi boyutlarda ele alındığı görmek açısından ilk ve orta çağlardan çok bilimsel yönetim sonrası dönemler üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

Literatürde geleneksel ve modern yönetim yaklaşımları incelendiğinde geleneksel yönetimin aslında klasik (*Bilimsel Yönetim, Yönetim Süreci Yaklaşımı, Bürokratik Yaklaşım*) ve neo-klasik (Hawthorne Deneyleri/ İnsan İlişkileri yaklaşımı, Douglas McGregor'un X Ve Y Kuramı) yönetim teorilerini içerisine alan bir anlayış olduğu ifade edilse de geleneksel yönetimin 19. yüzyılın başında Taylor tarafından geliştirilen Bilimsel Yönetime kadar olan süreci ifade ettiği söylenebilir. Bu bakımdan yönetim tarihine bakıldığında, Geleneksel Yönetim düşüncesi Taylor'dan önce mevcut olan süreçleri işaret etmektedir. Ancak, modern yönetim anlayışları ile geleneksel yönetim anlayışlarının karşılaştırılması için tecrübi bilgi bakımından geleneksel yönetim düşüncesi içerisinde Klasikve Neo-Klasik görüşler ele alınacaktır.

1.5.1. Geleneksel Yönetim Yaklaşımında Katılım

İnsanlık tarihinin en yakın kanıtları 200-300 bin yıl öncesine kadar uzanmakta ve modern anlamda ilk insana dair kanıtların (hayvancılık ve tahıl üretimi yapan ilk insan topluluklarının) da yaklaşık 15-20 bin yıl öncesine ait olduğu belirtilebilir (Fişek, 2011: 51). Dolayısıyla aslında insanlığa dair bilgi birikimimizin ve kanıtların çok da eski olduğu söylenemez. Bu dönemden önce insanlar bilinçli veya bilinçsiz olarak bir örgütlenme durumuna girmekteydi ancak neolitik çağ ile başlayan tarım devrimi ile birlikte yönetsel anlamda da iş süreçlerinin başladığını söylemek mümkün olabilir (Fişek, 2011: 51). Modern anlamda henüz bir üretim süreci başlamadığı için bir hiyerarşi veya işbölümü gibi kavramların da söz konusu olduğu söylenemez.

“Neolitik çağda kadınlar tarım işleri ile uğraşırken erkekler avcılık ve toplayıcılık yaparlardı. Bu zamanda fiziki bir yönetim sisteminin oluşmadığı ancak yine de bir işbölümünün olduğu söylenebilir.” (Fişek, 2011: 54) Aslında bir ölçüde sadece beslenmek üzerine kurulu olan bu yapıda yönetime dair ilk nüvelerin atıldığını söylemek de yanlış olmayacaktır. “Ne zaman ki Tunç Devriminin etkisiyle sabanlar ve kılıçlar yapıldı, işte artık barıştan bir süregelen savaşa uzanan dönem başlamış oldu. Yeni ordular, yeni tarım alanları için fetihler başladı ve anaerkillikten ataerkilliğe doğru bir geçiş başladı.” (Fişek, 2011: 54) Böylelikle artık sadece tarım ve avcılık-toplayıcılıkla uğraşan halktan ziyade savaşların artması ile beraber erkek egemen bir yapının da oluşmaya başladığı söylenebilir.

Demir Çağına geçilmesiyle birlikte savaş aletleri daha sağlam hale gelmiş, tarımsal araç ve gereçlerin çeşitlenmesiyle tarımsal üretim artmış, şato ve sarayların yerini daha korunaklı olan surlarla çevrili yerleşim merkezleri almıştır (Fişek, 2011: 57). Bu devrim ile birlikte artık üretim sürecinde de birtakım yapılanmaların başlaması gerektiği ortaya çıkmış ve ataerkil yönetim düşüncesi ve yönetim sürecine yansması da bu şekilde gerçekleşmiştir.

“Ataerkil yönetim düşüncesinin “malvarlıkçı” ve “babacıl” olmak üzere iki boyutundan söz edilebilir. Malvarlıkçı ataerkillik, yönetilenleri bir eşya olarak görür ve kölelik normal karşılanır. Babacıl ataerkillik ise yönetilenleri birer insan olarak görür ve değer verir. Bir baba-oğul ilişkisi söz konusudur” (Fişek, 2011: 60-63). Ataerkil yönetim düşüncesinin bu şekilde incelenmesinden hareketle aslında yönetim sürecinde insana ve insanın katılımına imkan veren bir yapısının olduğu söylenebilir. Babacıl ataerkillik olarak tanımlanan ve aslında bir baba-oğul ilişkisine benzetilen bu yapı ile insanın yönetime katkısının olması gerektiği sonucu da çıkarılabilir. Nasıl ki bir baba oğluna destek olur ve onun fikirlerini sorar ise yönetimler de halkının isteklerini dinleyerek onların sorunlarına çözüm bulma arayışına girmelidirler.

Ataerkil yönetim biçiminin sanayi devrimi ile birlikte temeli sarsılmış ve artık aile reisi konumundaki kişi bir örgütün tüm işlerine bakamayacak hale gelmiş; bu işletmeler ya büyümesini durdurmak ya da yetkilerini bir hiyerarşi çerçevesinde paylaşmak zorunda kalmıştır (Fişek, 2011: 64-65). Böylelikle yönetimin bilimsel temeller üzerine kurulmasının önü açılmıştır. Günümüzde geleneksel (klasik) yönetim olarak ifade edilen bu yaklaşımın temelini Adam Smith’in çalışanların iş

bölümü ve işte uzmanlaşması ile bireysel verimliliğin artırılmasının mümkün olabileceğine dikkat çektiği ve 1776'da yayımlanan “Ulusların Zenginliği” adlı kitabında ilk olarak hissedilmeye başlandığı ifade edilebilir (Levent, 2014: 90). Sonrasında yaşanan sanayi devrimi ile birlikte yönetim bilimine ait düşünceler şekillenmeye başlamıştır. Sanayi öncesinde ve erken sanayi toplumlarında insanlar sadece boyun eğen ve üreti

Hem sanayi öncesi hem de erken sanayi toplumlarındaki insanlar boyun eğen ve toplumdan soyutlanmış bireyler olarak görülmüş ve kendilerine değer verilmemiştir (Gans, 2007: 80). Ancak devrim ile birlikte gelişen kitlesel üretim neticesinde kitle üretiminde önemli yollar açan Henry Ford ve Frederisk W. Taylor, bireysel inisiyatiflerin tamamen dışarıda bırakıldığı çok yüksek düzeyde bir uzmanlaşma sistemi önermeye başlamıştır (Şan ve Şimşek, 2019: 100). Fordizm ve Taylorizm ile birlikte insanların üretim sürecinde sadece modelin bir parçası olarak görülmesi ön plana çıkmış ve sistem mekanik bir dişliye indirgenerek insanların kendine yabancılaşmasına da sebep olmaya başlamıştır (Şan ve Şimşek, 2019: 100).

Taylor ile başlayan ve Klasik yönetim teorisi adı altında devam eden yaklaşımlar öncülüğünü Frederick Winslow Taylor'un yaptığı ve bazen kendi adıyla anılan “*Bilimsel Yönetim Yaklaşımı*”, Henri Fayol'un öncülüğünde geliştirilen “*Yönetim Süreci Yaklaşımı*” ve nihayet Max Weber tarafından öne sürülüp daha sonraları başka düşünürlerce geliştirilen “*Bürokrasi Yaklaşımı*” olarak sıralanabilir (Koçel, 2014; Şimşek ve Çelik, 2018: 121). Bu üç kuramın ortak noktası ise aynı çağın ürünü olmaları ve benzer sosyal, kültürel, iktisadi ve teknolojik koşullardan etkilenmiş olmaları şeklinde ifade edilebilir (Öztaş, 2015: 165).

Bilimsel Yönetim Yaklaşımının öncüsü Taylor ve ardından takip eden bilim adamları, örgüt yapılarının incelemesinde çalışan performanslarının mümkün olan en makul düzeyde tutulması halinde en az girdi ile en çok çıktının sağlanacağı savunmuşlardır (Leblebici, 2008: 105).

Klasik yönetim kuramının bir diğer yaklaşımı Henri Fayol'un ileri sürdüğü “*Yönetim Süreci Yaklaşımı*” olmuştur. Taylor'dan farklı olarak Fayol, çalışanların ve örgütlerin verimliliği üzerinde durarak iyi bir örgüt tasarımı ve yönetim ilkeleri noktasında çalışmıştır (Şimşek ve Çelik, 2012: 125). Söz konusu yaklaşım herşeyden

önce ekonomik etkinlik ve rasyonellik kaygılarını ön planda tutmuştur (Parlak, 2016: 69).

Yönetimi bir süreç olarak ögelere ayıran ve inceleyen ilk araştırmacının Henri Fayol olduğu kabul görmektedir ve Fayol bu süreci, Planlama, Örgütlenme, Personel Alma, Yönlendirme, Eşgüdümleme, Denetleme ve Bütçeleme olarak sıralamaktadır (Koç, 2016: 2). Klasik yönetim düşüncesinin içerisinde yer alan ve “Yönetim Süreci Yaklaşımı”nın öncüsü olan Fayol, kendi deneyimlerinden yola çıkarak yönetim ilkeleri oluşturmuş ve bunları işbölümü, otorite, disiplin, yönetim birliği, amaç birliği, geleneksel çıkarların kişisel çıkarların önüne geçmesi, ücretlendirme, merkezileşme, hiyerarşik yetki düzeni, düzen, hakkaniyet, personelin görev süresinde tutarlılık, girişim, birlik duygusu olarak sıralamıştır (Şimşek ve Çelik, 2012: 127-129; Livvarçin ve Kurt, 2014: 237-239).

Ayrıca, Fayol’a göre insanlar sorumluluktan kaçmayı ve yönetilmeyi tercih ederler ve bu nedenle yöneticiler astlarına güvenmemeli ve yaptıkları işe nezaret etmelidir (Koç, 2016: 21). Bu bakımdan bu yaklaşım da tıpkı bilimsel yönetim gibi iktisadi verimlilik ve etkinlik fikrini esas almış ve işletmenin dinamik yönünü oluşturan yönetimin bütün alanları ile ilgili belirli ilkeler geliştirmeye işletme faaliyetlerini teknik, ticari, mali, muhasebesel, güvenliksel ve yönetsel faaliyetler olarak sıralamıştır (Şimşek ve Çelik, 2012: 125).

Fayol’unkine benzer bir başka yönetim fonksiyonları sınıflandırması da, Luther Gulick tarafından yapılmıştır. Yönetim sürecinin gelişmesine katkı sağlayan Gulick, yedi grupta topladığı fonksiyonları; planlama (planning), örgütlenme (organizing), personel bulma (staffing), emir-komuta (directing), koordinasyon (coordinating), raporlama (reporting) ve bütçeleme (budgeting) / (POSDCORB) şeklinde sıralamıştır (Şimşek ve Çelik, 2012: 126; Parlak, 2016: 70).

Klasik yönetim düşüncesinde yer alan bir diğer önemli kuram Max Weber’in “Bürokrasi Kuramı” olarak sayılabilir. Weber’e göre bürokratik yapı, etkin ve rasyonel bir örgüt yapısı için vazgeçilmez bir koşuldur (Şimşek ve Çelik, 2012: 129). Önemli bir sosyolog ve düşünür olan Max Weber’in bürokrasi⁸ yaklaşımı

---

⁸ “Bürokrasi, bir örgütsel yapı modeli veya yaklaşımı olarak günlük konuşmalarda kullanıldığı şekliyle işlerin görülmesini aksatan, gereksiz yazışma ve zaman kayıplarına yol açan, bugün git-yarın gel uygulamalarını doğuran bir kavramı ifade etmenin aksine, ideal bir

çerçevesinde bu konu hakkında yapılan araştırma ve çalışmalarda Weber'in düşüncelerinden faydalandığı görülmektedir (Akçakaya, 2016: 281). Bürokratik yaklaşım her ne kadar olumsuz bir kavram olarak algılansa da sadece otorite sahibi olmanın yetmediği, bilgi ve tecrübenin öneminin hissedildiği, siyasi bozulmayı ve yolsuzluğu engelleyici, eşitlikçi yaklaşımları ön plana çıkaran bir yaklaşım olması sebebiyle de demokratik yönetime birtakım katkıları söz konusudur (Eryılmaz, 2008: 110).

Sözlük anlamı itibariyle “*bir toplumda tabandan yukarıya doğru çıktıkça daralan bir yapı içinde örgütlenmiş olan, kişisel olmayan genel kurallar ve işleyiş ilkelerine göre çalışan, atanmış görevliler topluluğu*” (TÜBA, 2020) şeklinde tanımlanan bürokrasi⁹ Weberci anlayışta en etkili ve verimli örgüt yapısı olarak ele alınmıştır. Bu anlayışa göre makineli üretim yapılarının diğer üretim yapılarından üstün olması gibi bürokratik yapıları örgütler de diğer örgütlerden üstün olmaktadır. Ayrıca, Weber'e göre bürokratik örgütler kendilerine alternatif olarak gösterilebilecek yönetsel sistemlere göre daha etkili ve verimlidirler (Özer, 2013: 46). Weber, ideal bir bürokraside açık şekilde belirlenmiş hiyerarşik yapının ve işlevsel uzmanlığa dayanan işbölümünün olması gerektiğini ifade eder ve teknik yetenek temeline dayanan personelin seçilmesi ve terfi edilmesi gerektiğini de ifade eder (Parlak, 2016: 76-7).

Klasikler insanı sadece makinenin bir parçası gibi görmüş ve dolayısıyla insanın yönetim sürecine katılımı konusunda bir görüş ileri sürmemişlerdir. Klasik yönetim düşüncesine yöneltilen en yaygın ve şiddetli eleştiri de bu anlamda gelmiştir (Parlak, 2016: 84). Bunun yanında klasiklerin eleştirildiği bir diğer nokta ise her üç sistemin de örgütleri kapalı birer sistem olarak ele alması ve örgütlerin insanları sıkı bir şekilde kontrol etmesi gerektiği varsayımı temelinde bireylerin ihtiyaçlarına, sosyal ilişkilere, değerlere, çatışan menfaatlere yer olmamasıdır (Öztaş, 2015: 167).

---

yönetim biçimi ve düzenini ifade eder. Bürokrasi bir kuruluşta görev ve işlerin, yetki ve sorumlulukların, bölüm ve birimlerin, kadro ve işgörenlerin, kademe ve etkileşimlerin kurulduğu ve çalıştırıldığı bir sistemi ifade eder. Bu anlamda bürokrasi, kurumsallaşmış yapılarda var olan veya olması gereken bir sıradüzeni ve vir sistematik yapıyı betimler” (Parlak, 2016: 75).

⁹ Max Weber'e göre, ayırıcı özellikleri açıkça tanımlanmış yetki alanlarını saptayıp aşama sıralarına ayırarak, her makamın hak ve ödevlerini ayrıntılı, katı ve biçimsel kararlarla düzenleyen örgüt yapısı, genörgüt (TÜBA, 2020).

Klasiklerin yönetim bilimi alanına yapmış olduğu katkılar reddedilmemekle birlikte insan unsurunu ön plana almayan yaklaşımlarından hareketle bu yaklaşımların eksikliği hissedilmeye başlanmış ve 1920'lerde, Büyük Buhran yıllarında, işteki sosyal faktörlere ve çalışanların örgüt içindeki davranışlarına yani insan ilişkilerine daha fazla dikkat edilmeye başlanmış Neo-Klasik yönetim kuramlarının doğmasına sebep olmuştur (Parlak, 2016: 85; Ekinci, 2019: 25). Klasiklerden farklı olarak Neo-Klasiklerde birey daha ön plandadır ve bireylerin ihtiyaçları, psikolojisi, sosyal ilişkileri ve değerler sistemi yeni faktörler olarak incelenir (Öztaş, 2015: 173). Bireylerin psikolojik durumları, motivasyonları, diğer çalışanlar ile olan ilişkileri bu bakımdan önemli bir konu haline gelmektedir. Çünkü işi yapan bireyin o işi doğru şekilde yapabilmesi o bireyin motivasyonu ile de yakından ilişkilidir. Neo-Klasik yaklaşımda amaç klasiklerde olduğu gibi verimlilik ve verimliliği artıracak bir örgüt ve yönetim anlayışını bulmak ve kurmaktır (Öztaş, 2015: 173).

Geleneksel yönetim düşüncesi içerisinde insana önem verilmemesi neticesinde yönetimde insan ilişkileri ön plana çıkmaya başlamış ve Elton Mayo ile ekibi tarafından 1927-1932 yılları arasında Western Electric Company'nin Hawthorne fabrikasında yürütülen araştırmalar etkili olmaya başlamıştır (Koç, 2016: 29). ABD'nin Chicago yakınlarında Hawthorne adlı elektrik fabrikasında 1924'te başlayan ve 1930'larda sonuçlanan araştırmalar Harvard Üniversitesinden F.Roesthlisberger ve Elton Mayo önderliğindeki bir grup bilim adamının liderliğinde yapılmış ve bu araştırmalar klasik kuramın bir uygulaması olarak başlamış ancak elde edilen sonuçlar yeni bir kuramın doğmasına öncülük etmiştir (Levent, 2014: 100; Parlak, 2016: 87). Yapılan araştırmaların temel hipotezi ışıklandırma, ısıtma, dinlenme zamanı gibi fiziksel iyileştirmeler arttıkça verimliliğin de artacağı olmasına rağmen deneyler sonucunda bu tezler doğrulanmamış ve bunun üzerine araştırmacılar fiziki faktörler yerine sosyal faktörlere odaklanmışlardır (Parlak, 2016: 87). Esasında neo-klasiklerin insan odaklı yaklaşımlarının temelinde de bu deneylerin sonucunun etkisinin olduğu söylenebilir. Sonuç itibariyle personelin morali ve motive edilmesinin ısı, ışık ve mekanın rengi etkisinden daha fazla önemli olduğu görüşünü ileri sürmüşlerdir (Şahin, 2004: 531; parlak, 2016: 87).

Neo-klasik yaklaşımın bir başka önemli kuramı da Douglas McGregor'un X ve Y kuramı olarak ifade edilebilir. McGregor'un X ve Y Teorisi, yönetim ve

örgütsel davranış alt alanlarıyla ilgili olarak daha sonraki araştırma ve uygulamaları güçlü bir şekilde etkilemiş ve Y teorisinin çalışanlara yönelik insancıl ve iyimser görüşü, kurumsal gelişimin birçok ilkesinin temelini oluşturmuştur (Kopelman vd., 2010: 123; Tekin vd., 2016: 83). Yine, yirmi birinci yüzyılda bilgi temelli, öğrenme odaklı örgütlere büyümesi ile birlikte Y teorisi davranışlarının X teorisi davranışlarından daha etkili olma olasılığının giderek arttığı ileri sürülmektedir (Kopelman vd., 2010: 122).

1.5.2. Modern Yönetim Yaklaşımında Katılım

Dinamik ve karmaşık çevrelerde organik örgüt yapılarının etkinliği söz konusudur. Zira, organik yapıların yüksek esnekliğe sahip olması sebebiyle değişime uyum sağlayan yapısı, bu yapıların esnek görev tanımları, daha az kural, kendi kendini denetim, sorun çözülmeye katılım, uzmanlaşma, daha fazla yetki devri ve bireyler ve gruplar arasında yüksek iletişim, özelliklerine de sahip olmasını sağlamıştır (Tortop vd, 2007: 42). Organik yapılanmalar ve süreçler bu sayede örgüte dinamizm katarak onları rekabetçi ortamda daha başarılı olmaya da sevk edecektir. İşte bu açıdan modern yönetim yaklaşımlarında insana daha fazla önem verildiği ve katılımı özendirici yaklaşımlar sergilendiği ifade edilebilir.

Peter F. Drucker'ın "Kapitalist Ötesi Toplum"da belirtmiş olduğu gibi kapitalist toplumda *üretim olanaklarına sahip olan ve onların kontrolünü elinde tutan kapitalistler* ile *işçiler* yani Karl Marx'ın (1818- 1883) "proleter"leri (dışa itilmiş, sömürülen, bağımlı durumda insanlar) şeklinde iki sosyal sınıf hakim iken sanayi devriminden sonra sanayi işçisi artık "proleter" olmayıp, bu sefer "emekçi" imajıyla ortaya çıkmış ve sonrasında ise "Yönetim Devrimi" ile birlikte imalat sanayindeki mavi yakalı işçiler, gerek sayıca, gerekse güç ve mevki açısından hızla gerilemeye başlamışlardır (Drucker, 1993: 14). Böylelikle artık bilgi toplumuna geçişin bir dönüm noktası meydana gelmektedir.

Klasiklerin verimliliği ve Neo-Klasiklerin ise bu verimliliği saplayabilmek için insanı ön planda tutmasından hareketle modern yönetim yaklaşımlarının insanı hareket noktasına alarak örgütlerin verimliliğin artırılması konusunda farklı görüşleri sürdüğü ifade edilebilir. Sistem yaklaşımı bu görüşlerden bir tanesidir. Sistem Yaklaşımı veya Sistem Analizi olarak adlandırılan bu yaklaşım, Ludwig Von Bertalanffy tarafından oluşturulan bir modern yönetim tekniği olarak kabul edilmektedir (Tortop vd., 1999: 229). Sisteme en iyi örneklerden birisi bir orkestra olarak gösterilebilir. Orkestrada yer alan tüm müzisyenler ve çaldıkları müzik aletleri aslında o sistemin birer parçasıdır. Müzisyenlerden birisinin yanlış bir ton çalması o orkestrada düzensizliğe sebebiyet verecektir. Aynı şekilde örgütler de birer sistemdir ve örgütlerin iç ve dış çevreleriyle sürekli ilişki içerisinde bulunması önem taşımaktadır. Örgütlerin yapısını belirleyen kuruluş kanunu veya örgütün faaliyetlerini düzenleyen mevzuat, yapısal sisteminin esasını oluşturan unsurlardır (Tortop vd., 1999: 231).

Sistem kavramının temelinde fizik biliminden kaynaklanan özellikler mevcuttur ve bu yönüyle kavram toplum bilimciler tarafından toplumsal olaylara uygulanmaya çalışılmıştır (Şimşek ve Çelik, 2012: 150). Sistemler açık ve kapalı sistemler olarak ikili bir ayrıma tabi tutulabilir (Öztaş, 2015: 211);

Açık sistemler; çevresiyle girdi ve çıktı alışverişinde bulunan, çevresinden etkilenen ve çevresini etkileyen, sınırları geçirgen olan sistemlerdir. Açık sistemler çevrelerinden “geri bildirim” olarak şekillenirler. Bu geribildirimler olumlu veya olumsuz olabilir.

Kapalı sistemler ise; çevresiyle girdi ve çıktı alışverişinde bulunmayan ve sınırlı kapalı, geçirgen olmayan sistemlerdir. Dolayısıyla kapalı sistemlerin uzun dönemde yaşam şansları açık sistemlere nazaran daha azdır. Çevresiyle girdi ve çıktı alışverişinde bulunamayacağı için “entropi” (değişen teknoloji, rakipler, beklentiler ve kaynaklar sebebiyle sistemin dengesinin bozulması olarak ifade edilebilir) yoluyla yok olabilir.

Sistem yaklaşımı belirli olay, durum ve gelişmelerin incelenmesinde kullanılan bir yöntem, bir düşünce tarzı ve bir yönetim felsefesidir ve bu yaklaşımın esasını oluşturan “sistem” ise “belirli parçalardan oluşan bir bütün”dür (Şimşek ve Çelik, 2012: 150). Sistem yaklaşımı açısından katılım kavramı da işte açık

sistemlerde olduğu şekliyle daha gözle görülür bir öneme sahip olmaktadır. Sistemde asıl olan bir girdinin sisteme girmesiyle oluşan “etki” ve bu etki sonucu sistemin ona gösterdiği “tepki”dir. Bunu kavrayabilen ve bu doğrultuda örgüt politikalarını geliştiren yönetimler başarılı olabilecektir. Örgütlerin iç ve dış çevreleriyle sürekli etkileşimde bulunması hem o örgüt için hem de diğer örgütler için faydalı bir süreçtir. Bu sayede örgütler eksik yönlerini tespit ederek çözüm üretme yoluna gideceklerdir. Aynı şekilde bireylerin örgütün çevresiyle olan ilişkilerinde yeteneklerini ve tecrübelerini kullanarak örgüte yön vermesi de o örgüt için olumlu bir gelişme olacaktır. Bu sayede hem çalışanlar yönetime dahil olarak örgütün karar alma süreçlerinde etkili olacak hem de yöneticiler göremedikleri eksiklikleri bu sayede görmüş olacaklardır.

Durumsallık yaklaşımı da modern yönetim yaklaşımları içerisinde ele alınabilir. Bu yaklaşım da klasik, neo- klasik ve sistem yaklaşımlarının yerini alan bir anlayış olmamakla birlikte bu anlayışlarla birlikte ilerleyen ve hangisinin hangi durumlarda etkili ve fayda sağlayan bir anlayış olduğunu araştıran yaklaşımdır (Şahin, 2004: 535). Durumsal teoride yöneticilerin karar aşamalarında mevcut durum çerçevesinde hareket etmeleri ve durum üzerinden çözümler ileri sürmeleri söz konusu olmaktadır (Ekinci, 2019: 31). Durumsallık yaklaşımının her ne kadar 1960’lı yıllarda ortaya çıktığı iddia edilse de aslında 1980’li yıllarda ortaya çıkan ve Henri Fayol tarafından temellerinin atıldığı belirtilebilir. Fayol’un “*Benzer koşullarda aynı ilkenin iki defa uygulanma şansı hemen hemen yoktur. Bu bakımdan değişken kişileri, başka değişkenleri, değişik koşulları ve daha pek çok değişken unsurları hesaba katmak gerekir*” (Tortop vd., 1999: 289) söyleminden hareketle durumsallık yaklaşımındaki temel ölçütün duruma göre şekillenme olduğu ifade edilebilir.

Durumsallık yaklaşımı, yöneticilerin etkili kararlar verebilmesi için örgütün durumunu, işleyişini ve yapısını iyi bilmesi gerektiği üzerinde durmaktadır (Tortop vd., 1999: 290). Örgütlerin işleyişinin ve yapısının iyi analiz edilmesi de örgüte uyumlu çalışanların işe alınmasından itibaren önemli bir süreç olmaktadır. Çalışanların yetenekleri ve örgüte olan uyumlulukları ile verimli bir örgüt modeli de oluşabilecektir. Dolayısıyla katılımcı bir modelin oluşturulabilmesi için insan kaynakları planlamasının örgütler açısından etkinliği gerçekleştirilmelidir. Bu planlama süreci işe uygun personelin seçimini ve istihdamını sağlayarak verimli ve

üretken bir örgüt yapısının oluşturulmasına katkı sağlar (Tortop vd, 2007: 100). Bu örgüt yapısı da çalışanların katılımını özendiren ve onları motive eden bir örgüt yapısına bürünmelidir. İnsan kaynakları planlaması bu bakımdan yönetim sürecinde önemli bir yere sahiptir.

1.5.2.1. Yeni Kamu Yönetimi Yaklaşımında Katılım

Türkçeye “Yeni Kamu Yönetimi (YKY)” olarak çevrilebilecek olan “new public administration” anlayışının Amerikalı araştırmacı Dwight Waldo tarafından ifade edilmeye başlandığı söylenebilir (Ciğeroğlu ve Özgür, 2011:3; Kocaoğlu, 2011: 43; Hergüner, 2015: 74). Anlayışın, 1968 yılında Syracuse Üniversitesi’nde genç kamu yöneticileri tarafından gerçekleştirilen Minnowbrook Konferansı’nda ele alınarak tarih sahnesine çıktığı da ifade edilebilir (Ciğeroğlu ve Özgür, 2011:3). Konferans kapsamında özellikle kamu yönetimi alanındaki sorunlar ele alınmış; bunun yanısıra 1960’lı yıllarda yaşanan ve çözülmesi gereken toplumsal ve sosyal problemler de gündeme getirilmiştir (Hergüner, 2015: 75).

Yeni Kamu Yönetimi anlayışı temel olarak kamusal hizmetlerin yürütülmesi noktasında çıktılarının ön plana alındığı ve devletten ziyade özel sektörün devreye girmesi gerektiği fikrine odaklanmıştır (Klijn, 2012: 2; Boztepe, 2018:192). Bu anlayış kamu yönetiminin geleneksel yapısından uzaklaşılması çerçevesinde özel sektörde meydana gelen değişim ve ekonomik anlayışta ortaya çıkan değişiklikler sonucu ön plana çıkmaya başlamıştır (Bilgiç, 2013: 31). Nitekim, bu anlayış ile birlikte önceden sadece tüketici konumunda yer alan bireyler, artık kamusal politikaların oluşturulması ve uygulanması aşamasında söz sahibi bireyler haline gelmiştir (Şahnagil, 2019: 31). Dolayısıyla kamunun küçütülmesi, özel sektörün geliştirilmesi ve bireylerin yönetime katılımı çerçevesinde verimlilik artışının nasıl gerçekleşeceği üzerinde durularak bu alanda çalışmalar yapılmaya başlanmıştır (Özer, 2005: 3). YKY’nin kurucularından sayılan H. George Frederickson da “*kamu yönetiminin sunmuş olduğu hizmetler sosyal adaleti ve eşitliği sağlıyor mu*” sorusuna yanıt aramaya çalışmış ve YKY’nin mevcut politikaları ve yapıyı sistematik bir

sosyal eşitlik kavramına ulaşmak için değiştirmenin yollarını aradığını belirtmiştir (Ciğeroğlu ve Özgür, 2011:3).

Yeni Kamu Yönetimi bir uygulama ve kamu yönetiminde bir dizi fikir olarak yetmişli yılların sonlarında 1980'li yılların başlarında İngiltere'de Thatcher'la başlayarak dünya genelinde hızlı bir şekilde yayılmaya başlamıştır (Klijn, 2012: 3; Boztepe, 2018:192). Esasında yirminci yüzyılın egemen bürokrasi (Weberyen anlayış) anlayışına bir tepki olarak doğan (Bilgiç, 2013: 36) bu anlayış ile birlikte insanın üretim sürecinde en önemli ve vazgeçilmez kaynaklardan birisi olduğu vurgulanmış ve insan kaynaklarına gereken öneminin verilmesi gerektiği savunulmuştur.

ABD'de 1993 yılında Al Gore raporu ile gündeme gelen ve kamu yönetimi anlayışında önemli değişiklikler ile süren bir dönem başlamıştır. Raporla birlikte dönemin ABD Başkanı Clinton ve yönetimi vatandaşlar ile idare arasında müşteri-hizmet sözleşmesi yapmak gerekliliğinin farkına varmıştır. Bu süreçteki temel düşünce ise çalışmanın artırılması ve üretimde maliyetin düşürülmesi olmuş; bu da dört ana başlığın gerçekleşmesi ile mümkün hale getirilmiştir (Yayman, 2016: 236);

- 1- Kırtasiyeciliği azaltma.
- 2- Müşteri odaklılık.
- 3- Çalışanlar inisiyatif ve sorumluluk verme.
- 4- Esaslara geri dönmek.

Bu anlayış ile birlikte artık weberyen tipi örgütlenmeler de süreçten etkilenmiş ve özellikle bilişim ve iletişim teknolojisindeki gelişmeler sonucu ortaya çıkan e-devlet olgusu da anlayışın gelişmesine katkı sağlamıştır (Ergun, 2015: 366). Son yıllarda hükümetler, karşılaştıkları zorlukların artan karmaşıklığı nedeniyle hedeflerine ulaşmak için toplumsal aktörlere daha bağımlı hale gelmiş ve entegre hizmet sunumuna yönelik artan talepler, örneğin çeşitli kuruluşlar arasında işbirliği yoluyla yatay ağları da teşvik etmeye başlamıştır (Klijn, 2012: 2). Bu bakımdan, yeni kamu yönetimi anlayışıyla birlikte devletin küçülmesi, sadece sınırlı alanlarda varlık göstermesi, özetle daha liberal politikalar benimsenmesi ile birlikte özel sektörün kamusal alana dahil olması hız kazanmıştır. Zira, devletin küçülmesi ve piyasa

temelli bir mekanizmanın oluşmaya başlaması ile geleneksel kamu yönetimi anlayışından uzaklaşarak işletme temelli bir anlayışa geçilmiştir (Sözen, 2005: 57).

Ünlü devlet adamı Nizamü'l Mülk' ün Siyasetnamesinde de belirttiği üzere (Mülk, 2018: 127) *“Meselelerde istişare yoluna gitmek kişinin güçlü muhakemesinden ileri gelir. Bir meseleye ilişkin herkesin malumatı olabilir; lakin birisi konuya daha fazla vakıf; bir başkasının mevzuyla ilgili bildikleri daha yüzeysel; bir diğeri sahip olduğu ilmi icra etmemişken bir başkası aynı ilmi tatbik ve tecrübe imkanı bulmuş olabilir”*. Önemli olan ise katılımcı bir anlayış çerçevesinde herkesin fikrini dinleyen, bilgiye ve tecrübeye önem veren bir yönetim anlayışının benimsenmesi ve sürdürülebilmesidir.

1.5.2.2. Yönetişim ve Katılım

Sözlük anlamı itibariyle *“yönetilenlerin, özellikle de karar konusuyla yakından ilgili piyasa aktörlerinin karar alma süreçlerine katılmasını; yönetsel, ekonomik, politik yetkelerin kamu, özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarınca ortak kullanımını öngören çağdaş yönetim ilkesi”* olarak tanımlanan yönetim Sheng'e göre birçok farklı şekilde tanımlanan karmaşık bir kavramdır. Hükümet ile vatandaşları arasındaki ilişkinin kalitesi olarak ifade edilebilecek olan bu kavram kamu işlerini etkileyen kararların alınma sürecinin kalitesi ve bu kararların uygulama kalitesi ve sonuçlarıdır (Sheng, 2010: 134). Günümüzde yönetim terimi, kamusal politikaların oluşturulması sürecinde kamu sektörü, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarını içine alan bir model olarak kullanılmakta ve böylelikle yönetimde çok taraflı bir katılım sergilenmektedir (Özer, 2006:63). Buradan da görüleceği üzere merkezi ve yerel anlamda örgütlenmelere ilave olarak kamu ve özel tüm örgütlenmelerin karar alma sürecine dahil edildiği bir yapı gözlemlenmektedir. Günümüzde haklarını arayabilmeleri ve elde edebilmeleri için, vatandaşın “müşteri” rolünden de söz edilerek yönetim-vatandaş ilişkileri daha yoğun bir şekilde gündeme gelmeye başlamış ve bu ilişkiler vatandaşların yönetimden daha çok hizmet beklmelerine ve yönetimin sunduğu hizmetlerin daha kaliteli olmasına sebep olmuştur (Eren ve Kılıç, 2008: 41). Yönetişim kavramının temelinde yer alan çok taraflı model sayesinde de yönetişimin ancak katılım ile birlikte etkili bir model

olacağını söylemek yanlış olmayacaktır (Kocaoğlu, 2011: 42). Katılım, sorumluluk ve hakkaniyet kavramları etkili ve yerinde bir yönetim için önemlidir. Katılımın olmadığı bir sistemde yönetimin varlığından da söz edilmesi mümkün olmayacaktır. Vatandaşların yönetime katıldığı, sivil örgütlenmelerin yönetici erki yönlendirebildiği ve üniversiteler, odalar vb. örgütlenmelerin hükümetler nezdinde dikkate alındığı bir yapılanma yönetimin doğası gereği olmalıdır.

Devletin de özel sektör zihniyetiyle hareket etmesi ve toplum kesimlerinin fikirlerini dinleyerek daha aktif bir yapıya kavuşması da yönetimin bir gereğidir. Kamu yönetimi olarak da tarif edilebilecek bu kavram; yerel, bölgesel, siyasal ve sosyal gruplar ile özel ve ticari örgütlenmelerden oluşan ağların yönetimini içermektedir (Özer, 2006:78). Devletin özel sektör zihniyetiyle hareket etmesi, özellikle yöneticilerin hesap vermesi ve sorumluluklarını devretmesi özel sektördeki benzer uygulamalardır. Bunun yanında bilgi edinme hakkı ile vatandaşların devletin hizmetleri hakkında her türlü bilgiyi fiziki ve elektronik ortamda elde edebilmeleri ile daha şeffaf ve hesap verebilir bir anlayışın gelişmesine yardımcı olunacaktır.

Birleşmiş Milletler Asya ve Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonuna (UNESCAP) göre iyi yönetimin 8 ana özelliği vardır. Katılımcı, uzlaşma odaklı, hesap verebilir, şeffaf, duyarlı, etkili ve verimli, adil ve kapsayıcıdır ve hukukun üstünlüğünü izler (UNESCAP, 2020). Yine, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) tarafından 1999 yılında yayınlanan “OECD Principles of Corporate Governance” adlı çalışmada örgütün kurumsal yönetim ilkeleri, şeffaflığı, bütünlüğü ve hukukun üstünlüğünü artırmaya yönelik daha geniş bir uluslararası çabanın bir parçasını oluşturduğu ifade edilmiştir (OECD, 1999: 6). Dolayısıyla uluslararası anlamda da yönetim temelinde çalışmaların süregeldiği ifade edilebilir. Yönetim sürecinde ülkemizde de örnek olan uygulamalardan birisi 2001 yılında çıkarılan “Ekonomik ve Sosyal Konseyin Kuruluşu, Çalışma Esas ve Yöntemleri Hakkında Kanun” ile Ekonomik ve Sosyal Konseyin kurulması da aslında bu yönde değerlendirilmesi gereken bir kurumdur. Kanunun 1. Maddesinde kanunun amacı *ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında, toplumsal uzlaşma ve işbirliğini sağlayacak, sürekli ve kalıcı bir ortam oluşturarak, istişari mahiyette ortak görüş belirlemek* şeklinde ifade edilmiştir.

Katılımı sağlayabilen, uzlaşmayı destekleyen, hesap verebilir, halkın isteklerini dikkate alan ve duyarlılık gösteren, adaletli ve halkın tüm kesimlerini kucaklayarak şeffaf bir yönetim anlayışına sahip ülkeler de yönetim sürecinde aktif rol alabilmelidir. Yönetişim, karar verme süreci ve kararların uygulandığı süreç olduğundan, bir yönetim analizi karar verme ve alınan kararların uygulanmasında yer alan resmi ve gayri resmi aktörlerce karara varmak ve bu kararı uygulamak için oluşturulmuş resmi ve gayri resmi yapılara odaklanır (UNESCAP, 2020).

Yeni kamu yönetimi ile birlikte yönetim kavramı daha fazla ön plana çıkmaya başlamış; birey hakları ile sosyal ve kültürel haklar konusunda oluşturulacak politikaların uygulaması aşamasında sivil toplum kuruluşları etkili olmaya başlamıştır (Bulut vd., 2017: 24). Bu süreçte merkezîyetçiliğin önlenmesi ve yerinden yönetimin güçlendirilmesi yönünde çalışmalar yapıldığı ve katılımı özendirici uygulamaların yer aldığı da görülmektedir. Yönetişim ile birlikte devletin yanında özel sektör ve sivil toplum kuruluşları da bir araya gelerek ortak politikalar üretmek gayesine girmişlerdir. Devletin tek söz sahibi olmadığı; diğer paydaşların da söz hakkının olduğu yönetim süreci ile daha uygulanabilir kararlar almak mümkün olacaktır. Merkezîyetçiliğin de bu bağlamda biraz arka planda durması gerekmektedir. Merkezîyetçiliği önlemek için; yetki devri verilerek ve yetki genişliği tanınarak yerinden yönetim kuruluşlarının daha aktif görev yapabilir hale getirilmesi önem taşımaktadır.

1.5.2.3. Modern Yönetim Tekniklerinde Katılım

Geleneksel Yönetim Anlayışı, yönetimi ve örgüt çalışmalarını bilim dalı haline getirmiş 19.yy sonu ile 20.yy başında bir dizi profesyonel yönetici ve bilim adamının katkıları sonucu ortaya çıkmış ve devamında geliştirilen yaklaşımlar ile birlikte modern yönetim tekniklerinin oluşmasına da öncülük etmişlerdir (Öztaş, 2015: 85). Artık örgütlerin zamanı, performansı, çatışmayı etkin olarak yönetebilmesi de önemli hale gelir olmuştur. Klasiklerin yönetim düşüncesinde hep en iyi örgüt yapısının nasıl oluşturulabileceği konusunda çalışılmış ve ortaya “bürokratik” veya daha genel ifade ile “mekanik” olarak adlandırılan örgüt yapıları

çıkmıştır (Şimşek ve Çelik, 2012: 136). Modern yönetim teknikleri ile birlikte ise artık örgütleri meydana getiren unsurlardan birisi olan insanın yönetime katılımını özendirici çalışmaların ön plana çıktığı söylenebilir. Özellikle davranış bilimci araştırmacıların gerçekleştirdiği Hawthorne deneylerinin sonuçları neticesinde de örgütlerin incelenmesinde bir başka akımın ortaya çıkması söz konusu olmuştur Beşeri İlişkiler (İnsan İlişkileri) adı altında ortaya çıkan bu akım, daha sonraları “İnsan Kaynakları Yönetimi” ve “Örgütsel Davranış” alanlarının da altyapısını oluşturmuştur (Şimşek ve Çelik, 2012: 137). Modern yönetim teknikleri bu açıdan örgütleri çevreleriyle etkileşim içinde bulunan açık bir sistem ve toplumsal bir birim olarak incelemiş ve örgütlere bütünsel bir bakış açısı kazandırmışlardır (Koç, 2016: 37).

Yönetim sürecine katılımı özendirici anlamda toplam kalite yönetim uygulamaları ön planda yer almalıdır. Toplam Kalite Yönetimi (TKY) anlayışının üretimin doğru şekilde yapılarak her seferinde bunu tekrarlaması gerektiği fikrinden hareketle örgütlerin rekabet gücünü artırıcı bir yapısının olduğu söylenebilir (Bolat vd, 2009: 261). Toplam Kalite Yönetiminin temel amaçlarından olan çalışanların tamamının yönetim sürecine dahil edilmesi ile çalışan performansının artırılması mümkün hale gelmektedir. Özellikle performansın artırılması bakımından katılımın sağlanarak bu anlayışa uygun bir yapının belirlenmesi ile çoğu ülkede kamu kurumlarının bu yöntemi uygulamaya geçirmesi planlanmaktadır (Çelik, 2013: 3). Nitekim, İnsan Kaynakları Yönetimini (İKY) sürecinde performans yönetimi uygulamaları ile gelecek odaklı ve gelişimci bir yapının kurulması amaçlanmaktadır (Grigore vd, 2009: 279). Bu açıdan bakıldığında performans yönetiminin geleceğe yönelik ve ilerlemeci bir yapıda olduğu söylenebilir.

Performans Yönetimi katılıma ve takım çalışmasına önem verdiği için etkili bir iletişimin kurulmasında ve toplam kalite yönetiminin gerçekleştirilmesinde önemli bir teknik olarak görülmektedir (Çelik, 2013: 77). Bunun yanında katılımın sağlanabilmesi ve etkilli olabilmesi çatışmanın da iyi yönetilmesi ile mümkün hale gelebilecektir. Nitekim, klasik yönetim düşüncesinde çatışmanın varlığı kabul edilmeyen bir unsur iken, modern anlayışta çatışmanın varlığı kabul edilmekle birlikte çatışmanın etkili bir şekilde yönetilmesi ile verimlilik artışı sağlanacağı da ifade edilmektedir (Gürer vd., 2014: 443).

Demokratik yönetim biçimlerinde tek başlı karar organlarının aksine, kararların alınmasında tüm örgüt çalışanlarının katkısı görülmekte ve TKY' nin başlıca amaçlarından birisi de faaliyetlerine katılımın sağlanması olmaktadır (Özer, 2008: 247). Yine değişimi ve gelişimi kendisine bir gelenek edinen örgütler her zaman için başarılı olma yolunda daha istekli hale gelebilecek; etkili ve verimli çalışmalar sergileyerek rekabet gücünü artırabilecektir. Değişimi ve gelişimi göz ardı etmek, günün değişen ve gelişen şartlarına halim olamamak örgütler üzerinde durağan bir yapının oluşmasına sebep olacak ve giderek durağanlaşan bir yapı meydana gelecektir.

1.5.3. Geleneksel ve Modern Yönetim Yaklaşımlarındaki Katılımın Karşılaştırması

Geleneksel ve modern yönetim yaklaşımları çerçevesinde katılım konusu değerlendirildiğinde göze çarpan ilk nokta aslında insana verilen önemin artmış olmasıdır. Klasik yaklaşımlar içerisinde Taylor'dan itibaren başlayan üretim ve verimlilik odaklılık ilerleyen zamanlarda daha insan merkezli çalışmaların doğmasında rol oynamıştır. Bu kapsamda neo-klasikler ve devamında yer alan yaklaşımlarda insanı temeline alan ve insanların psikolojik ve sosyolojik durumlarıyla da ilgilenen yönetim tipleri ortaya çıkmıştır. Yönetim bilim olarak incelenmesinden önce ataerkil bir yapıdan söz edilmekte iken sanayi devriminden sonra başlayan akımlar ile birlikte iş odaklı yapılanma ve sonrasında neo-klasik modelin ortaya çıkmasıyla birlikte insan odaklı bir yapılanma ortaya çıkmıştır. Otoriter ve buyurgan olan idari yapı modern anlamda yerini daha insancıl ve arkadaş tipi yönetime bırakmıştır (Öztekin, 2012, 81).

Tarihsel koşullar dikkate alındığında klasik ve neo-klasik yaklaşımlar döneminde verimlilik noktasında önemli çalışmaların yapıldığı (Fişek, 1979: 41) ve bu çerçevede insan unsurunun örgütler için önemli bir kaynak olduğu ön plana çıkmıştır. Bununla birlikte klasikler insanı sadece örgütlerin verimliliğinin artırılması açısından bir araç olarak ele almışken, neo-klasikler ise insanların sosyal ve psikolojik bakımdan da motive edilmesi gerektiği üzerinde durmuşlardır (Asunakutlu, 2001: 14).

Klasik yönetim düşüncesiyle başlayan ve ardından gelen yönetim anlayışları ile hızla yoluna devam eden geleneksel yönetim yaklaşımları yönetim bilimi yazınında günümüzde halen önemini korumaya devam etmektedir. Bu anlayışlardan Bilimsel Yönetim *işin* incelenmesine önceliğini vermiş; yönetsel kuram *yönetimin* incelenmesine; bürokratik kuram ise *yapının* incelenmesine öncelik vermiştir (Öztaş, 2015: 165). Klasik yönetim kuramları; örgütte düzen ve istikrarın sağlanması, teknik bilgi ve yeteneğe dayalı otorite sağlanması ve bu iki unsur yardımıyla varılmak istenen örgütsel verimlilik ve etkinlik üzerinde çok durmuşlardır. Bilimsel yönetim anlayışının temelinde örgütlerin belirli bir düzen ve istikrara kavuşturulması yer almakta; maddi ve beşeri unsurlar örgütsel verimlilik için kaçınılmaz unsurlar olmaktadır. Zira, istikrarsızlık, verimsiz bir yönetimin hem sebebi hem de sonucu olmakta; bu sebeple bütün işlerin belirli kurallara bağlanarak örgütsel yapının sistematik hale getirilmesi hayati önem arz etmektedir (Şimşek ve Çelik, 2012: 135). Klasikleri insana önem vermemeleri nedeniyle eleştirerek yeni bir akım olarak ortaya çıkan Neo-Klasik yaklaşımın ana görüşü ise bir örgüt yapısı içinde çalışan insan unsurunu anlamak, onun yeteneklerinden faydalanmak, yapı ile insan davranışları arasındaki incelemek ve örgüt içinde ortaya çıkan sosyal grupları ve özellikleri tanımak olarak ifade edilebilir (Fişek, 2011: 70; Koç, 2016: 30). Ayrıca klasiklere göre örgütler adeta bir makine gibi tasarlanmıştır. Klasikler işbölümü, uzmanlaşma, hiyerarşi, otorite, merkeziyetçi karar alma ve planlama gibi ilkelerin örgütleri ve yönetim dünyasını rasyonelleştireceğini ve ekonomik verimliliği sağlayacak makine örgütü meydana getirmek için gerekli olduğunu savunmuşlardır (Öztaş, 2015: 167).

Klasik yönetim anlayışına getirilen eleştirilerden birisi insanın yalnızca bir üretim faktörü olarak görülmesi Taylor ve izleyicileri arasında sıralanabilecek Henry L. Gant, Frank ve Lillian Gilberth ve H. Emerson'un işgörenlerin "sosyo-psikolojik" gereksinimlerini görmezlikten gelmeleri ve bunların tatmin edilmemesi durumunda çalışanlarda ortaya çıkması olası gerilimler üzerinde durma gereği duymamalarıdır (Şimşek, ve Çelik, 2012: 124). Neo-Klasiklerde ise örgüt insanların biraraya gelmesiyle oluşan sosyal bir yapı olarak ele alınmış ve insanların duygu ve düşünceleri önemli hale gelmiştir (Koç, 2016: 31). Zira, Mayo ve arkadaşları da yapmış oldukları araştırmalarda insanın bir makine olmadığını ve bu sebeple belirli standartlar çerçevesinde onların robotlaştırılmaması gerektiğini ileri sürerek, örgütsel anlamda verimliliğin artırılması için insana odaklanılarak onun psikolojik

yönden desteklenmesinin önemli olduğunu vurgulamışlardır (Şimşek ve Çelik, 2012: 142).

Klasik yaklaşımlarda insanlar birer makine gibi görülmüş ve çalışanların istekleri, ihtiyaç ve beklentileri, örgüt çevresi, kültür farkları ve kültürel değişmeler ihmala edilerek insan bir verim makinesi gibi algılanmıştır (Koç, 2016: 28). Neo-Klasikler ile insan unsuru daha ön plana çıkmış ve modern yaklaşımlarda ise daha katılımcı bir yapının benimsenmesi muhtemel hale gelmiştir. Klasiklerden farklı olarak Neo-Klasik ve sonrası dönemde insana verilen önem artmıştır. Hawthorne, Iowa ve Harwood deneyleri otoriter yönetim biçimlerinin moral ve verimlilikte düşüşe sebep olduğunu; esnek ve destekleyici önderliğin ise doyum ve verimi artırdığını göstermiştir (Fişek, 2011: 73). Modern yönetimde artık insanların bilim tarafından bir eşya gibi görülmesinden ziyade insanlara insan olarak değer verilmesi söz konusudur.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNETSEL KÜLTÜR BAĞLAMINDA KATILIM VE KATILIMDAN E-KATILIMA

2.1. YÖNETSEL KÜLTÜR

Toplumların tarihlerinden devraldıkları maddi ve manevi mirasların toplamı olan ve bir toplumun yaşam biçimini yansıtan kültürden hareketle (Nişancı, 2012: 1281), içinde yer alan inanç, norm ve değerlerin başka toplumlarda da her zaman aynı şekilde yer almasının mümkün olamayacağı dolayısıyla toplumların yönetsel kültürlerinin de her zaman için aynı şekilde olamayacağı ifade edilebilir (Kocaoğlu, 2011: 96). Dolayısıyla ülkeleri meydana getiren toplumların kültürel farklılıkları ile ülkelerin yönetsel kültürlerinin de farklı şekilde belirleneceği söylenebilir. Bu bakımdan devletlerin tarihi geçmişleri ve kültürel dokuları birbirinden farklı olduğu için merkezi ve yerel yönetim birimleri arasındaki ilişkiler de birbirinden farklı olabilmektedir (Parlak, 2014: 8). Buna benzer şekilde, ülkelerin yönetimini anlayabilmek için o toplumda yer alan ailelerin yapısı ve işleyişi, bireylerin birbirleriyle olan ilişkileri ve o toplumun geçmiş tarihinin de incelenmesi önem arz etmektedir (Hofstede vd., 2010: 25). Kısaca, kültürel anlamda farklılık arz eden bu ilişkilerin ülkelerin yönetsel kültürünün oluşumunda da etkisi olduğu söylenebilir.

Tarihsel ve politik faktörlerin toplamının yanında politik ve yapısal kuvvetlerin etkileşiminin bir ifadesi (Schedler ve Proeller, 2007: 191) olarak gösterilen yönetsel kültürden kamusal veya özel hizmetlerin yürütülmesinden sorumlu olan kişilerin davranışlarının şekli anlaşılabilir (Özmen, 2013: 926). Dolayısıyla yönetim yapılarında yer alan süreçlerin o ülkede yerleşmiş kültür ile yakından ilişkili olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Yönetsel kültürün daha verimli ve daha etkili bir kamu idaresi amacıyla değiştirilmeye çalışılması, kamu yönetiminde yapılan önemli reformlar olarak gösterilmektedir (Schedler ve Proeller, 2007: 197). Bu yönüyle bakıldığı zaman bilgi iletişim teknolojilerinin geliştiği ve yoğun olarak kullanıldığı günümüzde hız, etkinlik, verimlilik, düşük maliyet gibi kavramların önemi kavranmakta ve yapılacak

olan reformlarda değişikliklerin bu yönde olması da kaçınılmaz olmaktadır (Özmen, 2013: 936). Bu bakımdan ülkelerin daha katılımcı bir yönetim kültürü oluşturulabilmesi açısından vatandaşların elektronik katılımına da imkan verecek özendirici politikaların yürütülmesi önemli bir gelişme olarak görülmektedir. Bu çerçevede özellikle e-devlet uygulamaları ile yönetimde katılımı gerçekleştirmeye yönelik mekanizmaların geliştirilmesi de söz konusu olabilmektedir. Dolayısıyla ülkelerin sahip oldukları yönetsel kültürleri ile katılımcı bir modeli benimseyip benimsemedikleri de ortaya çıkacaktır. Zira, dünya genelinde bir kıyaslama yapılacak olur ise anglosakson ve kıta avrupası geleneklerinin bu çerçevede ön plana çıktığı ifade edilebilecektir. Anglosakson idari geleneğinin güçlü bir hukuki zemine dayanmaması neticesinde özellikle İngiltere'nin piyasa ve vatandaş odaklı esnek bir yönetim modeli oluşturmasına da imkan vermiş; neredeyse dünyanın bütün ülkelerinde değişik örneklerine rastlanan yeni kamu yönetimi modeli 1980 yılından itibaren etkisini göstermeye başlamıştır (Tetik, 2021: 76). Aynı şekilde kıta avrupası geleneğinde de yönetsel kültürün etkisiyle istikrarlı, ağır ama emin adımlarla ilerleyen ve hukuk kurallarının sınırlarının keskin bir şekilde çizildiği bir sistem oluşmasına rağmen teknolojinin getirmiş olduğu yeniliklerden birisi olan e-devlet uygulamalarından da faydalandığı söylenebilecektir.

2.1.1. Anglo-Sakson Yönetim Kültürü

Sözlük anlamı itibariyle Anglo, “*Amerika’da yaşayan ve ıspanyol olmayan beyazlar*”; Saksonlar ise “*5. yüzyılda İngiltere’ye giren ve fetheden Anglus ve Jütler’den oluşan Cermen halkı üyesi*”, (MW, 2021) olarak ifade edilmekte ve Anglo-Sakson kavramı “*ataları İngiliz olan kişi*”(OLD, 2021) şeklinde günümüzde ABD ve Birleşik Krallık için kullanılmaktadır. İngilizce’de “*Common Law¹⁰ and Civil Law¹¹*” şeklinde ifade edilen Anglo- Sakson Hukuku ve Kıta Avrupası Hukuku

---

¹⁰Common Law (Ortak Hukuk) bazı ülkelerde yasanın, Parlamento tarafından oluşturulmayan, karar vericiler ve yargıçlar tarafından verilen kararlardan geliştirilen kısmı, olarak ifade edilmektedir (Oxford Dictionaries, 2021).

¹¹ Kara Avrupası hukuk düzeni veya başka bir ifade ile Kıta Avrupası hukuk sistemi, temellerini Roma hukukundan alan ve hukuku maddi kaynaklar üzerine şekillendiren bir yapıya sahiptir (Stein, 1991: 1591; Turgut, 2022: 30).

şeklindeki sınıflandırma coğrafya bakımından iki sistem arasındaki farklılıklara değindiği gibi kaynak ve uygulamalar bakımından da farklılıklara dayanmaktadır (Güveyi, 2017: 100).

Anglo-Sakson hukuk sisteminde kurallar yasama organları tarafından yapılmamakta; bu kurallar somut davalara uygulanmak suretiyle mahkemeler tarafından oluşturulmakta ve bu sistemde olağan hukuk (common Law/Ortak Hukuk); latince *lex non scripta*¹² olarak adlandırılan ve hakim tarafından meydana getirilen, örf ve adet hukukuna dayalı hukuk sistemi olmakta ve yazılı olmayan hukuk olarak ifade edilmektedir (Schauer, 1989: 455; Düğer, 2019: 63). Sistemde hukukun üstünlüğü esas olmakta ve bu sistemi benimseyen ülkelerde hükümet idarecilere değil hukuka dayanan bir hükümet olarak kendisini göstermektedir (Düğer, 2019: 64). Anglo-Sakson gelenekte devlet içerisinde yer alan genel hukuktan ziyade bir sözleşme ilişkisi söz konusu olmakta ve devlet ile sivil toplum arasında belirgin bir sınır çizilerek bu sınırdaki devlet-sivil toplum ilişkisi sadakat ve uyum üzerine oturtulmaktadır (Çelik, 2020: 3836). Geleneklere dayalı ve hakimler tarafından geliştirilmiş bir hukuk sistemi olarak gösterilen Anglo-Sakson yönetim kültüründe esas olarak mahkemeler tarafından oluşturulan ve emsal kararlara dayalı kanun düzenlemeleri yer almaktadır (Güveyi, 2017: 102). Anglo-Sakson yönetim sisteminde "yasaklanmayan yapılabilir" ilkesi, Kıta Avrupası sisteminde ise "izin verilen yapılabilir" ilkesinin geçerli olduğu ve her iki sistemin de demokrasiler için tanımlanmış olduğu göz önünde bulundurulduğunda, yasaklayan ya da izin veren ülkelerin buna yetkili kılınmış olan parlamento ve düzenleyici yetke vb. devlet organları yer almaktadır (TEPAV, 2021). Dolayısıyla sistemde, hukuk kuralları, kral ve tebaasının üstünde yer almakta; kral ve parlamentonun tasarrufları hukukun temel ilkelerine uygun olmaktadır (Düğer, 2019: 64). Her ne kadar sistematikten yoksun bir hukuk düzeni olsa da ortaya çıkan uyuşmazlıklar etraflı bir şekilde ele alınarak detaylı bir şekilde gerekçelendirilip çözümlenmektedir (Güveyi, 2017: 102).

---

¹² Lex non scripta , “yazılı olmayan yasa” anlamına gelen Latince bir ifadedir (MW, 2022).

2.1.2. Kıta Avrupası Yönetim Kültürü

Kıta Avrupası Hukuku'nun kökenleri Roma Hukukuna dayandırılmaktadır. Roma Hukuku ilk zamanlarda gelenekçi olmasına rağmen ilerleyen dönemlerde hukuk alanında birlik sağlanması amacıyla güden Doğu Roma İmparatoru Justinianus tarafından 528-534 yılları arasında meydana getirilen Corpus Juris Civilis¹³ adlı külliyat ile yazılı bir kimliğe bürünmüştür (Güveyi, 2017: 103). Bugün Roma Hukuku özellikle Kıta Avrupası'nda uygulanan farklı hukuk sistemlerine de önyak olmuş ve halen Almanya, Fransa, İtalya, İsviçre gibi ülkelerde yürürlükte olan özel hukuk kurallarının büyük bölümü Roma Hukukundan esinlenen temeller üzerinde işlemektedir (Ceylan, 2004: 18). Özellikle Ortaçağ'ın başlangıcından 18. yüzyıla kadar (İngiltere dışında) orta ve batı Avrupa'da Roma hukukuna dayalı bir temelin hakim olduğu görülmekte ve Roma Hukuku metinlerinden yararlanılarak ortak bir hukuk sisteminin oluşumunun gerçekleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir (Güveyi, 2017: 104).

Kıta Avrupası yönetim kültürünün incelenmesinde en önemli unsurun hukukun üstünlüğü olduğu ifade edilebilir. Bu bakımdan kuralların, yasaların ve bürokrasinin oldukça önemli görüldüğü Kıta Avrupası geleneğine sahip ülkelerde yazılı hukuk kuralları hukukun birincil kaynağı olarak kabul edilmektedir (Çelik, 2013: 242; Merhacı ve Erhan, 2018: 50). Bu yönüyle kanunlar ve diğer yasal düzenlemeler, hukukun tek birincil kaynağı olarak kabul edilmekte (Fon ve Parisi, 2006: 522) ve mevzuatın derlenmesi söz konusu olarak , bu derlemeler ile yasal düzenlemeler rasyonel bir sisteme indirgenmektedir (Zimmermann, 2015: 413).

Kıta Avrupası devletlerinde devlet ve toplumun ayrılması, topluma idari müdahaleyi güçlendirmek için ayrıntılı, usule ilişkin temel hükümler içeren kapsamlı bir idari hukuk sisteminin geliştirilmesiyle ortaya çıkmaktadır (Çelik, 2020: 3831). Bunun yanında Kıta Avrupası yönetim kültüründe hakim olan hukuki kesinlik ilkesi ile yasama hükümleri, yargı organları tarafından herhangi bir takdir veya keyfi karara yer verilmemesi amacıyla güvence altına alınmaktadır (Fon ve Parisi, 2006: 522).

---

¹³ Roma Hukuku konusunda en geniş ve derinlemesine bilgi, İmparator Justinianus'un Corpus Juris Civilis adlı derlemesinde bulunmaktadır (Emiroğlu, 2002: 85).

Dolayısıyla, modellenen sistem ile birlikte keyfiyetin önlendiği ve yazılı kuralların işlerliğinin önemsendiği ifade edilebilir.

2.2. YÖNETSEL KÜLTÜRÜN KATILIM ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Katılım kavramının, demokratik anlamda yerel yönetim sisteminin oluşması ve yerel demokrasinin sağlanması noktasında önemli bir gereklilik olduğu yaygın kabul görmektedir (Usta ve Bilgiç, 2016: 38). Nitekim katılımın sadece belirli gruplar tarafından kontrol altında tutulduğu sistemlerde yönetsel anlamda etkin bir katılımın gelişmesi de beklenmemelidir (Karaçor, 2009: 127). Bu bakımdan, paydaşların söylemsel olarak önceden belirlenmiş çözümlerle meşgul olduğu ve çatışmaların bastırıldığı veya görmezden gelindiği yönetimi katılımcı olarak tanımlamak çok gerçekçi bir yaklaşım olmamaktadır (Motion, 2005: 511). Katılımın yönetsel kültür ile olan ilişkisinin incelenmesi için öncelikle bilinçli ve ideal bireylerin ve toplumun sahip olduğu sosyokültürel sistemin özelliklerinin bilinmesi önem arz etmektedir (Maden, 1993: 140). Böylelikle toplumun yönetim kültürünün nasıl biçimlendiği incelenir hale gelebilecektir. Örneğin, ülkelerin merkezi veya yerel yönetimlerinin hangisinin daha yetkili olduğu, o ülkelerin sosyokültürel sistemlerinin yapısı ile yakından ilişkili olabilmektedir.

Yönetsel kültür, idari anlamda yönetim işinden sorumlu olanların uygulamada sergiledikleri davranış modellerinden oluşmaktadır (Şahnagil, 2020: 418). Bürokratik kültürde hizmet sunumunda vatandaşa müşteri odaklı bakılıp bakılmadığı; otoriter veya katılımcı bir tavır geliştirmeye yönelik davranışların sergilenip sergilenmediği ele alınırken; bir kurumun karakteristiği olarak tanımlanan (Demirel ve Karadal, 2007: 254) örgütsel kültürde ise demokratik uygulamaların tesis edilmesi, sivil girişimlerin önemsenmesi, örgüt çalışanlarının yeteneklerinin değerlendirilmesi ve motive edici unsurların göz ardı edilmemesi önemli hale gelmektedir (Şahnagil, 2020: 418). Bununla birlikte, iletişim teknolojilerindeki hızlı değişim ve dönüşüm neticesinde kültürlerarası ilişkiler de farklılaşmakta ve her kültürün diğer kültürler ile olan etkileşimi de artmaktadır (Karaçor, 2009: 121). Havayolu ulaşımı, uydu televizyonu, anında mesajlaşma ve Web 2.0 gibi teknolojiler ile bu etkileşim artmakta

ve insanların örgütlenmesi ve eyleme geçmesi kolaylaşmaktadır (Brodie vd., 2009: 12).

Toplumsal düzenin kuruluşu, yönetimi ve denetimine ilişkin politikaların saptanması, kararların alınması ve uygulanmasına ilişkin çabaların eylemli olarak içinde bulunulması (Karaçor, 2009: 126) olarak ifade edilebilecek olan katılım sayesinde ülkelerin demokratik anlamda daha katılımcı bir yönetsel kültürü benimsemeleri de kolaylaşacaktır. Katılımcı yönetim kültürünün rahat olarak işleyebildiği bu anlayış sayesinde risklerin yönetilmesi noktasında yerleşme sağlanarak daha esnek davranmak söz konusu olacaktır (Carabine and Wilkinson, 2016: 64). Dolayısıyla yönetsel kültür bağlamında katılımcı bir yönetim anlayışının ağırlık kazanması, bürokrasinin azaltılması ve daha etkili bir hizmet sunulması noktasında önemli faaliyetlerin gerçekleşmesini sağlamaktadır (Parlak, 2014: 12-13). Aynı zamanda katılımcı bir yönetsel kültürde yerel otoriteler ile halk arasındaki iletişim kanallarının iki yönlü olarak açık tutulması önemlidir (Pustu, 2005: 130). Böylelikle halkın taleplerinin yerel otoriteler tarafından kısa zamanda dikkate alınarak etkili politikalar üretilmesi mümkün olabilecektir.

Bununla birlikte demokrasi temelli bir yönetim anlayışının en temel taşı olarak gösterilen katılım, demokratik bir yönetsel kültür anlayışının sağlanmasında önemli bir işlev görmektedir (Poyraz, 2017: 140). Bu bakımdan güçlü yerel yönetim geleneğine sahip olan ülkelerde katılımcı bir yönetsel kültürün gelişmesi de daha kolay hale gelebilecektir. Sonuç olarak altı yüzyıllık bir geçmişe sahip bulunan yerel yönetimler, Batı Avrupa'da kentlerin varlığıyla ve burjuvazinin etkinliğiyle eşdeğer bir gelişim çizgisi göstermiş ve demokratik değerleri yerelden ulusala doğru taşıyan unsurlar haline gelerek günümüzde katılımcı yönetimin doğmasında önemli bir görev üstlenmişlerdir (Parlak, 2014: 18).

2.3. YÖNETİM KÜLTÜRÜ BAĞLAMINDA KATILIMDA ÜLKE ÖRNEKLERİ

İnsani bir kavram ve olgu olan yönetim, yöneten ve yönetilenlerin sosyal varlık alanı içinde kişilik ve kültürel özelliklerine göre gelişmektedir (Maden, 1993:

143). Vatandaşlar ve yönetim arasındaki ilişki bin yıldır Batılı filozofların ilgisini çekmiş; Aristoteles, Marx ve Habermas gibi düşünürler de vatandaşların devletle olan ilişkisini inceleyerek çeşitli fikirler ileri sürmüşlerdir (Brodie vd., 2009: 8). Dolayısıyla ülkelerin yönetim modellerinde katılımcı bir anlayışı benimseyip benimsemediğinin göstergesi o ülkelerin coğrafyası ve tarihi ile bağlantılı olmaktadır.

2.3.1. Anglo-Sakson Ülkelerde Katılım

Anglo-Sakson gelenekte liberal bir demokratik sistem ile birlikte idari olarak Yeni Kamu Yönetimi anlayışının varlığı, sosyal anlamda düzenleyici devlet anlayışının görülmesi ve ekonomik anlamda serbest piyasa ekonomisinin benimsendiği bir yönetim modeli dikkat çekmektedir (Yıldız, 2019: 41). Bu yönüyle Anglo-Sakson geleneğe sahip olan ülkelerde katılım konusunda çaba gösterildiği ifade edilebilir.

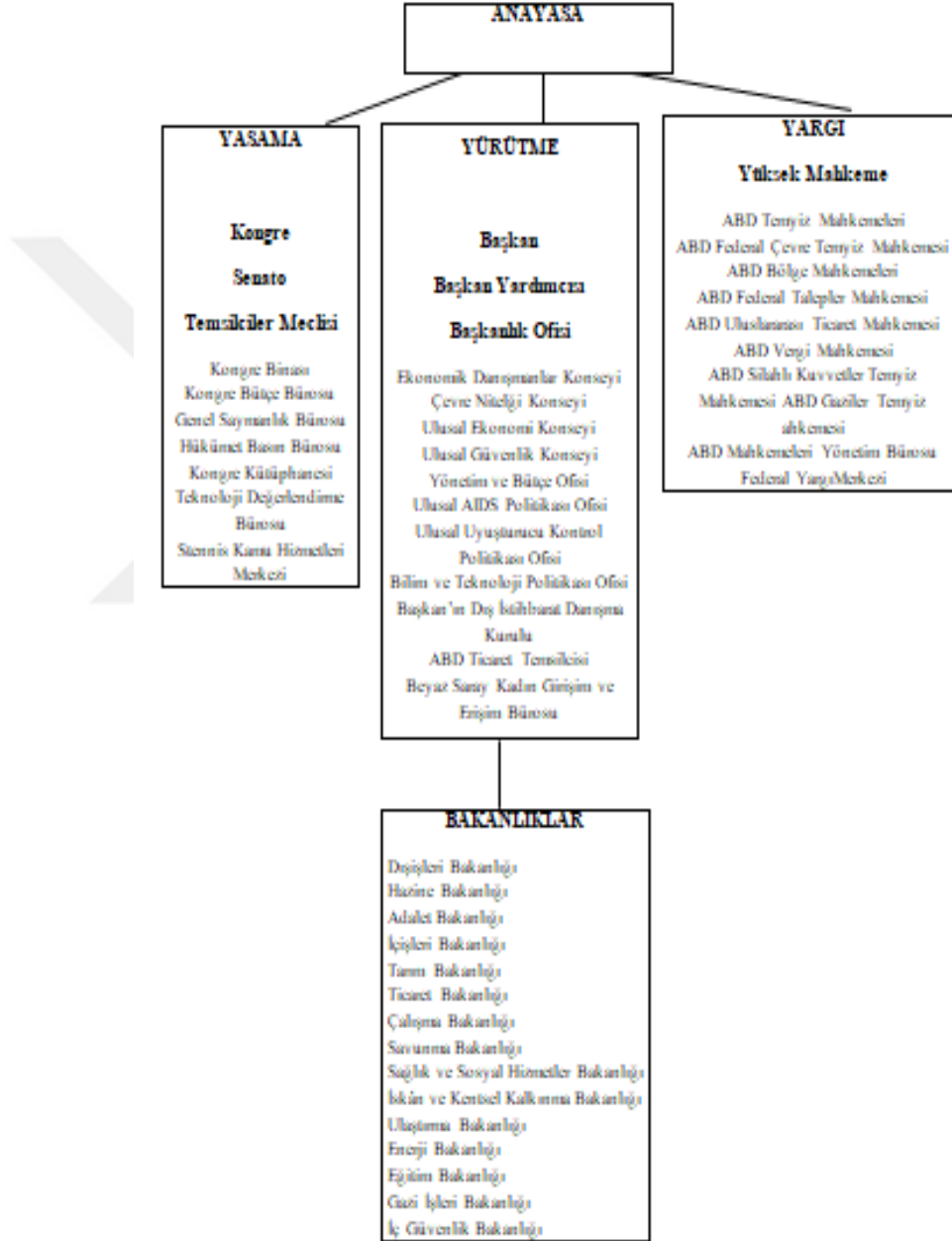
2.3.1.1. Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) çoğulcu demokrasi sistemi çerçevesinde başkanlık sisteminin uygulandığı yönetilen federal bir cumhuriyet olarak 50 federe eyalet ve başkent Washington'u içeren "*District of Columbia*¹⁴"dan oluşmaktadır. Federal yapı gereğince eyalet yönetimlerinin tüm yetki ve sorumlulukları da ABD anayasasında açıkça belirtilmiştir (MFA, 2021). Federal yasama yetkisi kongreye ait olan ABD' de yerel yönetimler tamamen eyalet anayasaları tarafından oluşturulmuş kurumlardır ve eyaletler herhangi bir engelle karşılaşmadan kendi yerel yönetimlerini istedikleri gibi düzenleyebilmektedir (Şahin, 1999: 122). Bununla birlikte Başkan tarafından atanan üst düzey yetkililer Senato tarafından onaylanmakta ve Başkan, Kongre tarafından kabul edilen kanunları veto etme yetkisini haiz olmaktadır. Aynı

¹⁴ DC, Columbia Bölgesi'nde, Amerika Birleşik Devletleri'nin şehri ve başkenti konumundadır ve şehir genellikle sadece D.C. olarak anılmaktadır. Potomac Nehri'nin kuzey kıyısında, nehrin başında, yani su yolu ile kara taşımacılığı arasındaki aktarma noktasında bulunmaktadır (<https://www.britannica.com/place/Washington-DC>).

zamanda Federal yasama yetkisi Kongre'ye ait olup, Kongre, nüfus esasına göre seçilen 435 üyeli Temsilciler Meclisi (TM) ile her eyaletin iki kişiyle temsil edildiği 100 üyeli Senato'dan oluşmaktadır (MFA, 2021).

Şekil-2: ABD Hükümeti Organizasyon Şeması

Kaynak: Targonski, Rosalie (2002). Ana Hatları İle ABD Devlet Yapısı, Retrieved from. <https://usa.usembassy.de/etexts/turkish/oagt.pdf>, s. 62.

Federal bir yapılanması olması sebebiyle Amerika, yerel yönetim anlayışının hakim olduğu bir ülke konumundadır ve ABD anayasasında yerel yönetimlere ait düzenleme yetkisinin eyaletlere ait olduğu belirtilmekle birlikte yerel yönetimler ile ilgili esasa ve usule ilişkin herhangi bir düzenleme görülmemektedir (Çınarlı, 2011: 267). Halkın yerel yönetimler ile yakından ilişki içinde olduğu ABD’de bu yönetimlerin halka dayalı ve katılımcı bir anlayışla yönetilmesi için vatandaşlara *referandum* hakkı tanınmıştır. Referandum usulünde; sorunların çözümlerinde halkın eğiliminin belirlenemediği durumlarda belediye seçmen listelerine kayıtlı seçmenlerin başvurusu ile referanduma gidilmekte ve belediye avukatının hukuki metin haline getirdiği önerinin kabul edilmesi halinde öneri yürürlüğe girmektedir (Ayhan, 2008: 106-107).

ABD’de halkın yönetime katılımının bir diğer yöntemi de *Recall (görevden düşürme)* olmaktadır. Sözlük anlamı itibariyle, bir kamu görevlisinin halkın oyuyla görevden alınabileceği yöntem (MW,2021) olarak ifade edilen Recall ile seçimle iş başına gelen bir kamu görevlisi, halk oyu ile görev süresi sona ermeden görevden alınabilmektedir (Ayhan, 2008: 106-107). Recall bu yönüyle yönetimin gözünde halkın daha fazla dikkate alınması sonucunu da doğurabilecektir.

ABD’ de yönetim sürecinde katılımcı bir anlayışın gelişimine esas olan bir diğer yöntem de *public hearing (genel halk görüşmesi)* olmaktadır. “*Halkın planlanmış bir yol, bina vb. hakkındaki gerçekleri duyduğu ve bu konuda görüşlerini bildirdiği resmi toplantı*” (Cambridgedictionary, 2021) olarak tanımlanan halk görüşmelerinde halk ve dernek temsilcilerinin soru sorma, görüş bildirme, söz alma hakları vardır (Ayhan, 2008: 106-107). ABD’ de halkın yönetime katılımını sağlayan bu yöntemler ile yerel yönetimlerde karar alma süreçlerinde halkın aktif ve etkin katılımı söz konusu olduğu ve bu sayede alınacak olan kararların daha etkili ve yerinde sonuçlar meydana getireceği ifade edilebilir.

Bununla birlikte, ABD’de vatandaşların siyasi katılımı incelendiğinde, 2004-2020 yılları arasında yapılan başkanlık seçimlerinde vatandaşların seçimlere katılımının ortalama bir düzeyde olduğu görülmektedir. 2004 yılında %59,5 olan seçmen katılımı 2012 yılında 12 yıllık süre içerisinde sadece %61,8’e yükselmiş ve 2020 yılında yapılan son seçimlerde ise bu oran %66,7 olarak gerçekleşmiştir. Bu

bakımdan Amerikan halkının ülkenin en önemli görevlerinden birisi olarak kabul edilen başkanlık makamı için çok fazla katılım göstermediği ifade edilebilir. Nitekim, Economist Intelligence Unit'in 2021 yılı demokrasi indeksinde de ABD 7,85 toplam puan ile kusurlu demokrasi statüsünde yer almıştır (Democracy Index, 2021: 12). İndekste yer alan ölçütler *seçim süreci ve çoğulculuk, devletin işleyişi, siyasi katılım, siyasi kültür ve sivil özgürlükler* olmak üzere beş kategoriye ayrılmış ve ABD siyasi katılım konusunda 8.89 puan almıştır.

Aşağıdaki tabloda ABD'de 2004-2020 yılları arasında yapılan başkanlık seçiminde vatandaşların katılımına ait veriler yer almaktadır;

Tablo-1: ABD'de 2004-2020 Yılları Arasında Yapılan Başkanlık Seçimlerine Seçmen Katılım Oranlarına Ait Tablo

YIL	KATILIM ORANI (%)
2004	59,5
2008	63,8
2012	63,6
2016	61,8
2020	66,7

Kaynak: www.statista.com

Amerika'da yerel yönetimler İl Yerel Yönetimi (County Government), Belediye (City Government-Municipality), Kasaba (Town and Township), Okul Bölgeleri (School Districts) ile Özel Bölge Yönetimleri (Special Districts) olarak sınıflandırılmaktadır (Ayhan, 2008: 106-112; Erkul vd., 2016: 36-41); Seçilmiş meclisi bulunan ve eyaletlerin en büyük mahalli idare birimi olan *county*'ler (il yerel yönetimi), bazı hizmetlerin yürütülmesinde eyalet adına etkin bir rol üstlenmektedir. Town, brought ve village gibi isimlerle ifade edilen *municipality* (belediye), genel olarak nüfusun falaz olduğu küçük yerleşim yerlerinde halkın ihtiyaçlarının karşılanması için kurulmuş olan birimlerdir. Town, Plantation, Location olarak da anılan *township* (kasaba) yönetimlerinde "Kasaba Toplantısı" şeklinde tanımlanan ve seçmenlerin bazı görevlileri seçmek ve mahalli konuları tartışmak ve karar almak üzere toplandıkları görüşmeler yapılmaktadır. Sadece belirli bir özel amaca hizmet eden veya belirli bir amacı gerçekleştirmek için kurulan yerel yönetim birimleri ise

district (ör. school district, sadece okulların yönetimini ele alan birimler) olarak tanımlanmaktadır. ABD’de eyaletlere bağlı olarak faaliyette bulunan yerel yönetim birimleri incelendiğinde, bu tarz özerk birimlerin varlığının aslında vatandaşların taleplerinin alınması ve değerlendirilmesi noktasında önemli mekanizmalar olduğu ifade edilmektedir.

2.3.1.2. İngiltere

Anayasal monarşi ile yönetilen Birleşik Krallık’ın yönetim sistemi, Birleşik Krallık (Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı / “United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland”); İngiltere, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda olmak üzere dört kurucu ülkeden oluşmakta ve Büyük Britanya (“Great Britain”) terimi sadece; İngiltere, İskoçya ve Galler’i kapsamaktadır (MFA, 2021). Büyük bir ada ülkesi olan İngiltere’de mevcut yerel yönetim sisteminin temelini 1974 yılında yürürlüğe giren ve 1986 yılında yapılan düzenlemelerle uygulamaya devam edilen Yerel Yönetimler Yasası olduğu söylenebilir (İnaç ve Ünal, 2006: 126). Bu doğrultuda Birleşik Krallık metropol bölgelerindeki yerel yönetimler “*City*” ve “*County*” şeklinde iki kademeli olarak meydana gelmektedir (Wolman, 1983: 249). “*City* (bölge veya ilçe) yönetimleri”, eğitimden (Londra içi hariç), konutlardan, sosyal hizmetlerden, çöp toplama, parklar ve rekreasyon, kütüphaneler ve sokaklardan sorumlu iken; “*county*”ler polis ve yangından korunma, toplu taşıma ve stratejik planlamadan sorumlu birimlerdir (Wolman, 1983: 249).

Birleşik Krallık’ta parlamento Avam Kamarası ve Lordlar Kamarası olmak üzere iki kanatlı bir yapıya sahip olup, seçimle teşkil edilen Avam Kamarası 650 milletvekilinden oluşmakta iken, atama ve veraset yoluyla oluşan üst organ Lordlar Kamarası ise yaklaşık 800 üyeden meydana gelmektedir (MFA, 2021). Bakanlıkların yerel yönetimler ile ilgili görev alanı ise yerel yönetimlerin uygulamalarının denetlenmesi ve yerel mevzuatların onaylanarak gereken işlemlerin yapılması olarak ifade edilmiştir (Yamaç, 2014: 13). Bununla birlikte Birleşik Krallık’ta merkezi hükümet, hem teşvik yoluyla hem de hibe sistemi aracılığıyla kimi zaman yerel yönetim harcamalarını azaltma yoluna da gitmektedir (Wolman, 1983: 249). Bu

yönüyle bakıldığında merkezi idarenin yerel idareler üzerindeki vesayet yetkisini artırma isteğinde olduğu da ifade edilebilir.

İngiltere’de yerel yönetimlerin genel olarak özellikleri incelendiğinde ise temel birtakım başlıklar karşımıza çıkmaktadır; (Usta vd., 2017: 71)

- Yerel yönetimlerde karar verme yetkisi seçilmiş üyelerden oluşan yerel meclislerdedir ve meclis üyeleri tek dereceli seçimle dört yıl için seçilmektedir.
- Yerel yönetimlere belirli alanlarda vergi toplama ve harcama yetkisi verilmiştir ve yine yerel idarelerin merkezi idareden yardım talep edebilmeleri de mümkündür.
- Merkezi yönetimin idari, mahkemelerin ise adli olmak üzere yerel yönetimler üzerinde denetim yetkisi söz konusudur ve bu bakımdan yerel yönetimler sadece kendi alanları içerisinde belirli özerkliklere sahiptirler.

İngiltere’de vatandaşların siyasi katılımı incelendiğinde, 2010-2019 yılları arasında yapılan genel seçimlerde ve Brexit¹⁵ referandumunda vatandaşların seçimlere katılımının ortalama bir düzeyde olduğu görülmektedir. 2010 yılında %65,1 olan seçmen katılımı 2016 yılında 6 yıllık süre içerisinde %72,2’ye yükselmiş ancak 2019 yılında yapılan son seçimlerde bu oran gözle görülür derecede düşerek %67,3 olarak gerçekleşmiştir. Bu bakımdan Birleşik Krallık halkının seçimlere katılım oranının çok fazla olmadığı ifade edilebilir. Bununla birlikte Economist Intelligence Unit’in 2021 yılı demokrasi indeksinde de Birleşik Krallık 8.10 toplam puan ile tam demokrasi statüsünde yer almıştır (Democracy Index, 2021: 12). Aynı zamanda siyasi katılım açısından da 8.33 puan almıştır. Aşağıdaki tabloda Birleşik Krallık’ta 2010-2019 yılları arasından genel seçimlerde ve Brexit referandumunda seçmen katılımına ait veriler yer almaktadır;

---

¹⁵ İngiltere 23 Haziran 2016 tarihinde yapılan referandumla AB’den ayrılma kararı almış ve bu süreç İngilizce Br (Britanya) ve Exit (çıkış) kelimelerinin kısaltılmasıyla oluşan Brexit olarak adlandırılmış ve 1 Ocak 2021 tarihi itibarıyla Birleşik Krallık, AB’den resmen ayrılmıştır (Keskin, 2021).

Tablo-2: Birleşik Krallık'ta 2010-2019 Yılları Arasında Yapılan Genel Seçimlere Ve Brexit Referandumuna Seçmen Katılım Oranlarına Ait Tablo

YIL	KATILIM ORANI (%)
2010	65,1
2015	66,2
2016	72,2
2017	68,8
2019	67,3

Kaynak: www.statista.com

Bölge halkını ilgilendiren konularda yerel yönetimlerin söz sahibi olduğu İngiltere’de karar verme yetkisi, parlamentoya bağlı olan ve doğrudan seçilmiş üyelerden oluşan yerel meclislerde bulunmakta; kısmi özerkliğe sahip olan meclis ise politikanın kararlaştırılmasından ve uygulanmasından doğrudan doğruya sorumlu olmaktadır (Yamaç, 2014: 14). Bununla birlikte başkent Londra’da “Greater London Authority (GLA) “Büyük Londra Yönetimi” olarak adlandırılan yönetim modeli mevcut olup, 1999 yılında yapılan referandumla Londra Büyükşehir Belediye Yasası (Greater London Authority Act)¹⁶ ile Londra Büyükşehir Belediyesi olarak kurulmuştur.

Londra’da Belediye Başkanı yıl boyunca, *soru zamanı* olarak adlandırılan Londra Meclisinin toplantısına katılmakta ve toplantıda kendisinin ve yönetim üyelerinin, Meclis tarafından eylemleri hakkında sorgulanmaları mümkün olmaktadır (london.gov.uk). Bununla birlikte Belediye Başkanı, Meclis Üyelerinin sözlü ve yazılı sorularına cevap vermenin yanı sıra faaliyetleri hakkında da rapor sunmaktadır. Bununla birlikte yıl boyunca Londra halkına açık olan üç soru zamanı bulunmaktadır (london.gov.uk) ;

1- Halkın soru sorma zamanı; Londralılara Başkanın ve belediye meclisinin Londra ile ilgili planları, öncelikleri ve politikaları hakkında soru sormalarına fırsat tanır ve yılda iki kez merkezde yer alan buluşma alanında gerçekleştirilir.

¹⁶ Büyük Londra Büyükşehir Yasası 1999 Büyük Londra Otoritesi, Londra Meclisi ve Londra Belediye Başkanı'nı kuran Parlamento Yasası'dır (GLAA, 1999: 29).

2- Londra Eyaleti Tartışması; Belediye Başkanının Yıllık Raporu yayımlanmasını müteakiben yılda bir kez düzenlenmektedir ve halk, ekonomi/ çevre/konut planlaması gibi önemli konuları konuşma fırsatı bulmaktadır.

3- Başkana soru sorma zamanı; Meclis üyelerinin Londra halkı adına soru sormasıdır. Belediye binasında Başkanın yıllık raporu yayınlamasından sonra düzenlenir. Halk, Meclis üyelerine e-posta ile soru önerebilir.

İngiltere’de söz konusu süreçler incelendiğinde vatandaşların yönetime katılabilmesine imkan veren uygulamaların olduğu ve yine başkent Londra yönetiminin hukuki düzenlemelerinin şeffaf bir yönetim anlayışının sergilenmesine yönelik olduğu ifade edilebilir.

2.3.1.3. Kanada

Kanada, Devlet başkanı ve hükümet başkanının görevlerinin farklı olduğu anayasal bir monarşidir ve Genel vali (bürokrat niteliğindedir ve partizan değildir), Devlet Başkanı olan Birleşik Krallık Kraliçesinin yetki ve sorumluluklarını yerine getirmektedir (www.canada.ca). Federal anlayışın hakim olduğu ülkede etkili bir adem-i merkezîyetçi yapı hakimdir ve bu çerçevede eyaletlerin bazı yetkilerini alt bölgelere devretmesi de söz konusu olmaktadır (MFA, 2021). Bununla birlikte,

“10 eyalet ve 3 bölgeye ayrılan ve Parlamenter demokrasi ve anayasal monarşi ile yönetilen bir federasyon olan Kanada’da, Kanada Kraliçesi ve devlet başkanı İngiltere Kraliçesi II. Elizabeth’tir ve Kraliçe, yetkilerini temsilcisi olan Kanada Genel Valisine devretmiştir. Kanada Başbakanı ve Kabinesi ise yürütme görevini icra etmekle yükümlüdür” (Canadainternational, 2021).

Kanada’da vatandaşların siyasi katılımı incelendiğinde, 2004-2019 yılları arasında yapılan federal seçimlerde ve referandumlarda vatandaşların seçimlere katılımının ortalama bir düzeyde olduğu görülmektedir. 2004 yılında %60,9 olan seçmen katılımı 15 yıllık süre içerisinde %67,0 olarak gerçekleşmiştir. Bu bakımdan Kanada halkının seçimlere katılım oranının çok fazla olmadığı ifade edilebilir. Ancak Economist Intelligence Unit’in 2021 yılı Demokrasi indeksi verilerine göre ise

Kanada 8.87 toplam puan ile tam demokrasi statüsünde yer almış ve siyasi katılım konusunda ise 8.89 puan almıştır (Democracy Index, 2021: 12).

Aşağıdaki tabloda Kanada'da 2004-2019 yılları arasında yapılan federal seçimlerde ve referandumlarda seçmen katılımına ait veriler yer almaktadır;

Tablo-3: Kanada'da 2004-2019 Yılları Arasında Yapılan Federal Seçimlere Ve Referandumlara Seçmen Katılım Oranlarına Ait Tablo

YIL	ORAN (%)
2004	60,9
2006	64,7
2008	58,8
2011	61,1
2015	68,3
2019	67,0

Kaynak: www.elections.ca

Kanada'da federal yapı yönetim modeli 3 kademeli olarak dizayn edilmiştir (Canadainternational, 2021);

- *Federal yapı* olarak ifade edilen ilk model seçilmiş görevlileri kapsamaktadır. Bu modelde Bakanlar Kurulu temel karar organı konumunda yer alırken, federal hükümet, demokratik sistemin devamı noktasında devlet görevlileri, eyalet temsilcileri ile bölgesel temsilcileri ve vatandaşlar ile istişarede bulunmaktadır. Bu bakımdan vatandaşların aktif olarak yönetime katılmaları noktasında bir eylemin söz konusu olduğu söylenebilir.
- Kanada federal yapısı içerisinde yer alan bir diğer yönetim modeli ise *eyalet ve bölge hükümetleridir*. Federal modele benzeyen bir yapıda örgütlenen bu birimler eğitim, sağlık, yargı vb. konulardan sorumlu birimler olmaktadır.
- Kanada federal yapısı içerisinde yer alan üçüncü birim ise *yerel ve bölgesel hükümetlerdir*. Yerel ve bölgesel hükümetler eğitim, arazi ıslahı, yerel iş kanunlarının oluşturulması ile sivil ve kültürel aktivitelerin temininde önemli bir rol oynamaktadır.

Çok kültürlü bir yapıya sahip olan Kanada, vatandaşlarının sahip olduğu farklılıkları dikkate alarak her grubun kendi kültürünü tanıtmaya konusunda hükümet desteğinin sağlanması için çaba göstermektedir (Özensel, 2012: 64). Çok kültürlülük ile bireyin kendisine olan saygısı artmakta, başkalarının ideallerine, fikirlerine karşı saygı oluşmakta; ırkçılığın önlenmesi kolaylaşmakta ve kültürler arası etkileşim de gelişmektedir (Vatandaş, 2002). Bu yönüyle bakıldığında Kanada’da çok kültürlülük anlamında önemli kazanımların olduğu görülmektedir. “Özellikle yaz aylarında toplulukların kendi kültürlerini tanıttıkları birçok festival düzenlenmekte ve her bireyi “eşitlik”, “katılım” ve “takdir etme” temelinde bütünleştiren bir politika uygulanmaya çalışılmaktadır (Özensel, 2012: 64)”. Bu yönüyle bakıldığında Kanada gibi çok kültürlü bir yapıda olan bir ülkede bireylerin kendi öz kimliklerini koruyabilmelerine imkan sağlandığı ifade edilebilir. Bununla birlikte, bu kadar farklılığın bir arada yaşadığı bir toplumda, birlikteliğin temelini oluşturacak asıl unsurun, bütün farklılığın katılımını ve takdirini sağlayacak bir düzenlemeye sahip olunması gerektiği söylenebilir.¹⁷ Nitekim Kebek’in bağımsızlığı için düzenlenen 1980 ve 1995 referandumlarında sırasıyla %60 ve % 50,6 oranlarında “hayır” oyu çıkması (MFA, 2021), aslında Kanada’da mevcut olan çokkültürlü yapının bireyler tarafından olumlu olarak karşılandığının da bir göstergesi sayılabilir. Kanada’nın birçok yerinde, “*Gücümüz sahip olduğumuz farklılıklardır; 169 ülke, 500 etnik grup*” (*Our strength; Diversity, 169 countries, 500 ethnic groups*) söyleminin yer alması da aslında bunun bir sonucu olarak gösterilebilir (Özensel, 2012: 64-65). Literatürde Amerika’nın kültür politikaları “melting pot” (erime potası) (Bhattacharya ve Groznik, 2008: 229) olarak tanımlanırken, Kanada’nın kültür politikası ise “salad bowl” (salata kasesi) olarak tanımlanmaktadır (Özensel, 2012: 64-65). Burada vurgulanmak istenen nokta Amerikan toplumuna katılım sağlayan bireylerin erime potası içinde dönüşerek farklı bir kültürel yapıya büründüğü ancak Kanada’da tıpkı salatada olduğu gibi her toplumun kendi kültürü çerçevesinde yaşamını sürdürebileceği hususudur (Vatandaş, 2002; Özensel, 2012: 64-65). Dolayısıyla Kanada’da bireylerin kültürel

---

¹⁷ Tüm bu gelişmelere rağmen 1880’li yılların başından açılan ve 1995 yılında tamamen kapatılan Kanada’daki yatılı kilise okullarında çocukların istismara uğraması ve bu durumun 2020 yılından itibaren okul bahçesindeki toplu mezarlardan elde edilen bilgiler ile açıklığa kavuşturulması da Kanada’nın özellikle son yirmi yıllık politikalarında bir özür politikası izlediği izlenimini de vermektedir. Ancak yaşanan süreçte sorumluların tespit edilerek cezalandırılması da önemli bir yasal mecburiyet olarak ifade edilebilir.

farklılıklarının onların yönetime katılmaları noktasında bir dezavantaj olarak görülmediği ve federal yapılanma içerisinde yer alan birimlerde söz haklarının olduğu sonucu çıkarılabilir.

2.3.2. Kıta Avrupası Ülkelerinde Katılım

Merkezi yönetim ile yerel yönetim organları arasındaki ilişkilerin yaşlı kıtanın tarihinde bugünkü seviyesine uzun yıllar süregelen birikimle ulaştığı ifade edilebilir (Parlak, 2014: 17). Kıta Avrupası ülkelerinde Avrupa Birliği (AB) mevzuatının da etkisiyle demokratik şeffaflık önemli bir kavram haline gelmekte ve kamu gücünün kullanılması ve meşruiyeti ile ilgili olarak şeffaflık ve hesap verebilirlik süreçleri oluşturulması yönünde önemli çabalar harcanmaktadır (Smith, 2009: 4). Dolayısıyla vatandaşların hükümet faaliyetleri hakkında bilgi sahibi olmaları ve bu süreçlere katılabilmeleri ile demokratik katılım mekanizmasının da güçleneceği ifade edilebilir.

2.3.2.1. Fransa

Fransa, yarı başkanlık sistemiyle yönetilen bir ülkedir ve dış politika başta olmak üzere birçok siyasi yetkisi bulunan Cumhurbaşkanı, parlamentoya karşı sorumluluk taşımamaktadır. Parlamentoya karşı sorumlu organ Bakanlar Kurulu Başbakan'dır (MFA, 2021). Parlamento, 577 üyeli Ulusal Meclis ile 348 üyeli Senato'dan teşekkül etmektedir ve Ulusal Meclis üyelerini halk seçerken; Senato üyelerini yerel düzeyde seçilmiş kişilerden oluşan "ikinci seçmen" grubu belirlemektedir (MFA, 2021).

Fransa'da ihtilal sonrası oluşturulan kanuni düzen çerçevesinde merkezi otorite güçlü bir yapıya kavuşturulmuş ve kuvvetler ayrılığı sistemi benimsenmiştir (Düğer, 2019: 68). Ayrıca, ihtilal neticesinde gelişen demokratik ve liberal anlayışın

da etkisiyle idarenin görev alanına sınırlama getirilerek hukuk devleti anlayışının gelişmesi söz konusu olmuştur (Güveyi, 2017: 106). Böylelikle yiminci yüzyılın sonlarından itibaren Fransa’da devletin merkezîyetçi yapısından yavaş yavaş uzaklaşmaya başlanmıştır (Parlak, 2014: 10). Avrupa’da merkezî yönetim ilkesinin etkili bir şekilde gözlemlendiği Fransa’nın yerel yönetimlere ağırlık veren anlayışı ve bu çerçevede şekillenen (décentralisation) ilkesi, anayasanın birinci maddesine 2003 yılında eklenerek ülkede “adem-i merkezî” bir anlayışın olduğu ifade edilmiştir (Gül ve Batman, 2013: 23; Gözler, 2018: 30). Her ne kadar anayasaya teşkilat yapılanmasının ademi merkezî olduğu ifade edilse de Fransa’nın yönetim yapılanmasında yerinden yönetim kuruluşlarında vatandaşların karar süreçlerine doğrudan katılımları söz konusu olamamakta; yerel meclisler sadece görev alanlarına giren konularda karar alabilmektedir (Keleş, 2020, 68). Buna rağmen, Fransa yönetim yapılanmasında yer alan özerk bölgesel yönetimler ile bölgesel kalkınma sürecine katılımın arttığı ve demokratikleşmenin hız kazandığı söylenebilir (Gül ve Batman, 2013: 27). Yine, Fransa’da 1981-1995 yılları arasında iki dönem Cumhurbaşkanlığı yapan François Mitterrand da geçmişte merkezîyetçi bir iktidara gerek olduğunu ancak bugün Fransa’nın dağılmaması için siyasal erkin ağırlıklı olarak yerel yönetimlere bırakılması gerektiğini ifade etmiştir (Keleş, 2020, 68).

Fransa’da vatandaşların siyasî katılımı incelendiğinde, 1995-2017 yılları arasında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde vatandaşların seçimlere katılımının yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. 1995’te %79,66 olan seçmen katılımı 2012 yılına gelindiğinde geçen 17 yıllık süreç içerisinde düşmemiş ve çok az da olsa artarak %80,35 olmuştur. Ancak 2017 yılında yapılan son seçimlerde bu oran %74,56’ya düşmüştür. Her ne kadar son seçimlerde bir düşüş görülse de Fransa halkının seçimlere katılım oranının tatminkar seviyede olduğu ifade edilebilir. Bununla birlikte Economist Intelligence Unit’in 2021 yılı Demokrasi indeksi verilerine göre ise Fransa 7.99 toplam puan ile kusurlu demokrasi statüsünde yer almış ve siyasî katılım konusunda ise 7.78 puan almıştır (Democracy Index, 2021: 12).

Aşağıdaki tabloda Fransa’da 1995-2017 yılları arasında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde seçmen katılımına ait veriler yer almaktadır;

Tablo-4: Fransa’da 1995-2017 Yılları Arasında Yapılan Cumhurbaşkanlığı Seçimlerine Seçmen Katılım Oranlarına Ait Tablo

YIL	KATILIM ORANI (%)
1995	79,66
2002	79,71
2007	83,97
2012	80,35
2017	74,56

Kaynak: www.statista.com

Fransa’da Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde seçmen katılımının yüksek olmasına karşın seçmenlerin 2004-2019 yılları arasındaki Avrupa Parlamentosu (AP) seçimlerine katılım oranı gözle görülür derecede düşüktür. 2004 yılında yapılan seçimlerde katılım oranı %45,47 iken bu oran 2019 yılında geçen 15 yıllık süreç içerisinde ancak %50,62 seviyesine ulaşmıştır. Bu bakımdan Fransa halkının Avrupa Parlamentosu seçimlerine katılım oranının düşük olduğu ifade edilebilir. Aşağıdaki tabloda 2004-2019 yılları arasında yapılan Avrupa Parlamentosu seçimlerinde Fransa’da seçmen katılımına ait veriler yer almaktadır;

Tablo-5: 2004-2019 Yılları Arasında Yapılan Avrupa Parlamentosu Seçimlerine Fransa’da Seçmen Katılım Oranlarına Ait Tablo

YIL	KATILIM ORANI (%)
2004	45,47
2009	42,97
2014	42,61
2019	50,62

Kaynak: www.europarl.europa.eu

2.3.2.2. Almanya

1949 yılında kabul edilen Almanya Federal Cumhuriyeti Anayasası'nda egemenliğin tümüyle halkta olduğu ve halkın bu egemenliğini, seçimler ve oylamalar aracılığıyla ve yasama, yürütme ve yargı yetkileriyle donanmış özel organlar eliyle kullanacağı ifade edilmiştir. Anayasasının 20. Maddesinde Almanya Federal Cumhuriyeti, “demokratik ve sosyal bir federal devlet” olarak tanımlanmıştır. Bu yapısından hareketle Almanya'nın federatif siyasi yapısını oluşturan 16 eyaletin kendi özerk yönetimi mevcut olup, Başbakan, Parlamento ve anayasa çerçevesinde eyaletlerin faaliyetleri yürütülmektedir (MFA, 2021).

Alman Federalizminde yaşamada merkez, yürütmede ise eyaletler güçlü konumda yer almakta ve yapı içerisinde yalnızca eyaletlerin değil yetkileri anayasaca korunan yerel yönetimlerin de önemli bir yeri söz konusu olmaktadır (Bağlı, 2011: 46). Anayasada federal devlet bünyesi içerisinde yer alan eyaletlerin özerkliği güvence altına alınmak istenmiş ve bu kapsamda eyalet anayasalarında eyaletlerin belediye ve köylerine, yasaların çerçevesi içerisinde kendi sorumluluklarının temelinde yerel topluluğun tüm işlerini düzenleme hakkı verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bununla birlikte anayasanın 137. maddesinde her dini topluluğun kendi işlerini, herkes için geçerli olan yasalar çerçevesinde bağımsız olarak düzenleyip yöneteceği ve görevlilerini de kendilerinin belirleyeceği ifadesi, toplulukların katılımını özendirici bir politikanın izlendiği sonucunu ortaya koymaktadır.

Almanya federal sistemi üç seviyeli bir idari yapılanmaya sahiptir (Werner, 2002: 2). *Federal devlet, eyaletler ve yerel yönetimler* olarak sınıflandırılan bu yapı içerisinde yerel yönetimlerin varlığı federal anayasanın güvencesi altındadır (Mengi, 1997: 93; Güneş, 2009: 150).

Almanya'da vatandaşların siyasi katılımı incelendiğinde, 2002-2021 yılları arasında yapılan genel seçimlerde vatandaşların seçimlere katılımının yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. 2002'de %79,10 olan seçmen katılımı 2013 yılına gelindiğinde aradan geçen 11 yıllık süreç içerisinde %71,5'e düşmüşse de 2021 yılında yapılan son seçimlerde bu oran %76,6'ya yükselmiştir. Dolayısıyla geçen 6 seçim sonuçları incelendiğinde Almanya halkının seçimlere katılım oranının tatminkar seviyede olduğu ifade edilebilir. Bununla birlikte, Economist Intelligence

Unit'in 2021 yılı Demokrasi indeksi verilerine göre ise Almanya 8.67 toplam puan ile tam demokrasi statüsünde yer almış ve siyasi katılım konusunda ise 8.33 puan almıştır (Democracy Index, 2021: 12).

Aşağıdaki tabloda Almanya'da 2002-2021 yılları arasında yapılan genel seçimlerde seçmen katılımına ait veriler yer almaktadır;

Tablo-6: Almanya'da 2002-2021 Yılları Arasında Yapılan Genel Seçimlerde Seçmen Katılım Oranlarına Ait Tablo

YIL	KATILIM ORANI (%)
2002	79,1
2005	77,7
2009	70,8
2013	71,5
2017	76,2
2021	76,6

Kaynak: www.statista.com; www.bundeswahlleiter.de

2.3.2.3. İtalya

İtalya'da siyasi birlik 1861 yılında İtalya Krallığı'nın yeniden kurulması neticesinde 1866 yılında Garibaldi öncülüğünde başlatılan Bağımsızlık Savaşı ile sağlanmış ve 1870-71 Fransa-Prusya Savaşından sonra yeniden bağımsız ulus-devlet kurulmuştur (MFA, 2021). İtalyan siyasi tarihinin idari ve siyasi açıdan genel olarak üç dönemde incelendiği görülmektedir (Babahanoğlu, 2020: 519);

- *Liberal dönem* olarak adlandırılan ilk dönem 1861'de krallığın kurulması ve bağımsızlığını ilan etmesiyle başlar ve 1922 yılına kadar devam eder.
- *Faşist dönem* olarak süren ikinci dönem 1922 yılında Mussolini'nin yönetime gelmesiyle başlar ve 1943 yılına kadar devam eder.
- *Yeniden yapılanma dönemi* olarak adlandırılan üçüncü dönem ise 1943'ten sonraki dönemi kapsayarak günümüze kadar gelmektedir.

Siyasi yönetim yapısı olarak merkeziyetçi bir örgütlenmesi olan İtalya'da Mussolini döneminden sonra 1947 yılında hazırlanan Anayasa ile merkeziyetçi yapıyı

sınırlayan ve bölgeleri ilgilendiren konulara özgü olmak üzere bölge yönetimlerine yasama yetkisinin tanınması ve bu doğrultuda katılımın güçlendirilmesi ile birlikte yönetimin de demokratikleştirilmesi çabaları sürmüştür (Keleş, 2020, 149-150; Babahanoğlu, 2020: 520). Süregelen bu çabaların İtalya anayasasında da kendisini gösterdiği söylenebilir. İtalya Anayasasının 1. Maddesinde “İtalya çalışma üzerine kurulu bir demokratik Cumhuriyettir. Egemenlik halka aittir ve halk bu egemenliği Anayasanın şekilleri ve sınırları içinde kullanır”denilmek suretiyle egemenliğin halka ait olduğu ifade edilmiştir. Yine anayasanın 5. Maddesinde tek ve bölünmez Cumhuriyetin yerel özerklikleri tanıyıp güçlendireceği, hizmetlerde ademi merkeziyeti tam olarak uygulayacağı, idarenin kendi mevzuat, ilke ve yöntemlerini özerklik ve yerinden yönetim gereklerine uygun hale getireceği de ayrıca vurgulanmıştır. Anayasanın 114. Maddesinde de ülkenin bölgelere, illere ve komünlere ayrıldığı ve komünler, iller, metropol kentler ve bölgelerin Anayasada belirlenen ilkelere göre kendilerine özgü tüzük, yetki ve sorumlulukları olan özerk kuruluşlar olduğu belirtilmiştir. Bu doğrultuda anayasanın 133. Maddesi incelendiğinde, bölge içinde bir ilin kurulması ve illerin sınırlarında değişiklik yapılması gerektiği durumlarda önce bölge ile görüşülerek komünlerin de katılımıyla düzenleme yapılabileceği görülmektedir (Küçük, 2018: 53). Bu yönüyle bakıldığında yönetim birimlerinin ve dolayısıyla halkın yönetime katılım sürecinde önemli bir işlevi olduğu ifade edilebilir. Bununla birlikte katılım konusunda önemli bir kazanım olan anayasasının 3. maddesinde de vatandaşların kişiliğinin tam gelişmesine imkan veren ve bütün işçilerin ülkede mevcut siyasi ve ekonomik yapıya katılımını sağlayan bir sistemin oluşturulmasının devletin görevi olduğunun altı çizilmiştir.

İtalya’da vatandaşların siyasi katılımı incelendiğinde, 4 Mart 2018 tarihinde yapılan parlamento seçimlerinde senato seçimlerine katılım oranının %72,99, temsilciler meclisi seçimlerine katılım oranının ise %72,93 olarak gerçekleştiği görülmüştür (Statista, 2021). Bununla birlikte 2001-2018 yılları arasında yapılan seçimlerde vatandaşların seçimlere katılımının yüksek düzeyde olduğu ancak 2013 ve 2018 yıllarında yapılan seçimlerde bu oranın geçmiş yıllara göre düştüğü görülmektedir. 2001 yılında %81,44 olan katılım oranı 2013 yılında %75,19’a, 2018 yılında ise %72,93’e gerilemiştir. Her ne kadar son iki seçimde bir düşüş görülse de İtalya halkının seçimlere katılım oranının tatminkar seviyede olduğu ifade edilebilir. Bununla birlikte, Economist Intelligence Unit’in 2021 yılı Demokrasi indeksi

verilerine göre ise İtalya 7.68 toplam puan ile kusurlu demokrasi statüsünde yer almış ve siyasi katılım konusunda ise 7.22 puan almıştır (Democracy Index, 2021: 12).

Aşağıdaki tabloda İtalya’da 2001-2018 yılları arasında Parlamento seçimlerinde seçmen katılımına ait veriler yer almaktadır;

Tablo-7: İtalya’da 2001-2018 Yılları Arasında Yapılan Parlamento Seçimlerine Seçmen Katılım Oranlarına Ait Tablo

YIL	KATILIM ORANI (%)
2001	81,44
2006	83,62
2008	80,54
2013	75,19
2018	72,93

Kaynak: www.idea.int

İtalya’da hükümet faaliyetlerinin halkın bilgisine sunulması noktasında da çabaların olduğu görülmektedir. Her ne kadar Birleşmiş Milletler E-Devlet Gelişmişlik Endeksi verilerine göre 2018 yılında 24. sırada yer alan İtalya, 2020 yılında 37. sıraya gerilese de vatandaşların kamu idarelerinin verilerine, belgelerine ve bilgilerine 2013 yılında çıkarılan yasa ile erişimine izin verilmektedir. Bu da şeffaf yönetimin bir göstergesi olarak ifade edilebilir (www.governo.it)¹⁸.

2020 yılında İtalya’da yapılan bir araştırmada (Statista, 2021) ankete katılanların %35’i çevre ve bölge sorunları ile ilgili olaylara; %34’ü mahalle ve şehir sorunları ile ilgili olaylara; %14’ü siyasi gösteri ve parti mitinglerine; %13’ü ise halk protestolarına katıldıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanında İtalya İstatistik Kurumu’nun yayınlamış olduğu verilere göre İtalya’da 2014-2019 yılları arasında 14

¹⁸ 14/03/2013 tarihli yasa için bkz. (Riordino della disciplina riguardante il diritto di accesso civico e gli obblighi di pubblicità, trasparenza e diffusione di informazioni da parte delle pubblicheamministrazioni)<https://www.normattiva.it/urires/N2Ls?urn:nir:stato:decreto.legislativo:2013-03-14:33>

yaş ve üstü, siyasetle uğraşmayan bireylerin payı % 18,9'dan % 23,2'ye yükselmiştir. Ayrıca vatandaşların siyasete katılımı %74,8 oranı ile günlük gazete ve dergilerden bilgi alarak veya bu konuda demeçte bulunmak suretiyle gerçekleşmiştir. Özellikle genç seçmenlerin aktif siyasete daha fazla dahil olduğu tespit edilmiş ve 2019 yılı içerisinde yaklaşık 16 milyon kişinin internet aracılığıyla siyasete dahil olduğu belirtilmiştir. 2014 yılında vatandaşların %42,2'si siyaseti gazetelerden takip ederken 2019 yılında ise her 3 kişiden sadece birinin gazeteden takip ettiği gözlemlenmiştir (Istat, 2021). Bu bakımdan internetin gelişimi ile birlikte katılımın daha da yaygınlaşacağı ifade edilebilir.

2.4. E-DEVLET KAVRAMI

İnternetin son yıllarda hızlı bir değişim ve dönüşüm geçirmesi neticesinde bireylerin gündelik yaşamlarında ciddi kolaylıklara kavuşması söz konusu olmuştur (Neumann vd., 2005: 472). Küreselleşmenin de yaşanan bu değişim ve dönüşümden etkilenmesi ile birlikte insanların dünyanın bir bölgesinden başka bir bölgesine veri gönderip alabilme kabiliyeti de artarak bilgiye hızlı ve kolay ulaşması sağlanmıştır. Tüm bu gelişmeler internet ile birlikte yeni medya kavramının da ortaya çıkmasına yol açmış ve hızlı bir dönüşüm yaşanmaya devam etmiştir.

Geleneksel medyanın durağanlığının aksine yeni medya ve beraberinde gelişen sosyal medya ile bu durağanlık daha dinamik bir yapıya kavuşmuştur (Uluç ve Yarcı, 2017: 90). Bu yapı da aslında bir network'ün ürünü olmaktadır. Networkler (ağlar) en basit şekliyle, çiftler halinde çizgilerle birleştirilen bir noktalar topluluğu olarak tanımlanabilir (Newman, 2018: 1). Dolayısıyla sosyal ağlar, bir bilginin bir başka kişiye aktarılması noktasında önemli araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Aldrich ve Zimmer, 1986: 11). Bu bakımdan bir sosyal ağ ürünü olan sosyal medya insanlar arası ilişkilerin online platformlar aracılığıyla gerçekleştirildiği bir ortam sunmaktadır (Scott, 2019: 70).

E-devlet kavramı da internetin ve sosyal medya araçlarının gelişimi ile birlikte günümüzde sıklıkla karşılaşılan bir kavram halini almıştır. Devlet ve demokrasi gibi kavramların başına “elektronik” anlamını ifade eden bir “e” harfi getirilerek

oluşturulan model ile modern çağın bütün elektronik ve iletişim araçları vasıtasıyla iletişimin mümkün hale gelmesi anlaşılmaktadır (Uçkan, 2002: 1; Özer, 2017: 464). Devlet bilgi ve hizmetlerinin vatandaşlara, iş ortaklarına, çalışanlara, diğer kurumlara ve devlet kurumlarına erişimini ve sunulmasını geliştirmek için devletin teknolojiyi, özellikle web tabanlı internet uygulamalarını kullanmasını ifade eden (Layne ve Lee, 2001: 123) e-devlet modeli, yurttaşların “müşteri”, kamu yönetimi faaliyetlerinin de “hizmet” olarak görüldüğü, “kalite / fiyat performansı” ölçütlerinin uygulandığı, en az maliyet ve emekle en kaliteli hizmetin üretilmesini hedefleyen bir *verimlilik yönetimi* sistemi olarak ifade edilebilir (Uçkan, 2002: 6).

E-yönetimi de içerisinde barındıran e-devlet; kamu hizmetlerini, hükümet yönetimini, demokratik süreçleri ve vatandaşlar (sivil toplum) -özel sektör- devlet arasındaki ilişkileri desteklemek için bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) kullanımını içermektedir (Bannister ve Connolly, 2012: 4). Özellikle günümüzde teknolojinin artan hızı ile otomasyon ağlarının genişlediği ve kamu kurumları ile özel sektör kuruluşlarının otomasyona ağırlık vermeye başladığı ifade edilebilir. Devlette bürokrasinin azaltılması ve işlemlerin daha hızlı sonuçlanabilmesi amacıyla bilgisayarlı sistemlere geçilerek altyapı çalışmalarının hızlandığı ve yine bu kapsamda e-devlet hizmetleri ile devletin sunmuş olduğu hizmetlerden vatandaşların hızlı ve güvenli bir şekilde faydalanmalarına imkan veren olanakların artırıldığı söylenebilir. Bugün e-devlet, çevrimiçi devlet hizmetlerinden vatandaşlar, işletmeler ve diğer hükümet kolları ile elektronik olarak bilgi ve hizmet alışverişine kadar her şeyi ifade etmek için kullanılan bir kavramdır ve geleneksel olarak devlet kurumlarının verimliliğini artırmak ve devlet hizmetlerini çevrimiçi olarak sağlamak için Bilgi İletişim Teknolojilerinin (BİT)’lerin kullanımı olarak kabul edilmektedir (Publicadministration, 2020).

Sanayi devriminden itibaren başlayan hızlı makineleşme ile birlikte tarım, sanayi ve hizmet sektöründe artık otomasyon sistemlerinin daha cazip hale gelmeye başladığı ve örgütlerin daha verimli ve kaliteli hizmet üretebilmek için bilgisayarlı sistemlere ağırlık vermeye başladığı görülmektedir. Bu da hem uzun vadede işletme maliyetlerini azaltmakta hem de karlılığı ve verimliliği olumlu yönde etkileyebilmektedir ki E-devlet uygulamalarının bu bakımdan önemli bir etkisinin olduğu ifade edilebilir. Sanayi toplumunda maddi ürünlerin üretimi önem arz ederken, bilgi toplumunun bir ürünü olan e-devlet ve bilgi ve iletişim teknolojilerinin

kullanımı neticesi ortaya çıkan bilgi üretimi önem kazanmaktadır (Özer, 2017: 463). Başka bir ifadeyle, kamu hizmetleri ile özel sektörün sunmuş olduğu hizmetlerin her gün her saat anlayışıyla, kişiye özel olarak farklılaştırılmış, hızlı ve etkili bir biçimde verileceği Yeni Kamu Yönetimi modelinde, bilişim ve iletişim teknolojilerinin büyük bir önemi söz konusu olmaktadır (Uçkan, 2002: 6).

Tablo-8: Geleneksel Devlet – E-Devlet Karşılaştırmasına Ait Tablo

Geleneksel Devlet	E-Devlet
Merkez Odaklı	Vatandaş Odaklı
Bilgi Teknolojilerinden Uzak	Bilgi Teknolojileri Merkezli
Yüksek Maliyet	Düşük Maliyet
Yüksek Zaman Maliyeti	Düşük Zaman Maliyeti
Pasif Katılım	Aktif Katılım
Kapalı Devlet	Açık, Şeffaf Devlet
Bürokrasi	Düşük Bürokrasi

Kaynak: (Almarabeh, 2011).

Dijitalleşme, vatandaşlar ve işletmeler için kamu sektörü ile hem daha hızlı hem de daha olumlu etkileşimi yanı sıra kamu sektörü kaynaklarının daha verimli kullanılmasını sağlayacaktır (Digital Agenda Norway, 2012: 8). Bu bakımdan, bilişim teknolojileri ile ayrılmaz bir bağı söz konusu olan e-devlet modelinde bilişim teknolojilerinin imkanları kullanılarak zamandan ve diğer maliyetlerden tasarruf etmek mümkün hale gelebilmekte; güçlü bir teknik altyapı ile küçük bir merkezden diğer merkezlerin idare edilmesi söz konusu olmakta; kamu hizmetlerinin üretilmesi ve sunulması sırasında da bilgi teknolojilerinin kullanımı ile birlikte zaman, kırtasiye malzemesi ve emekten tasarruf edilmesi ile beraber e-devlet hizmetlerinin daha verimli bir yapıya dönüşmesi muhtemel hale gelmektedir (Güngör, 2017: 2262).

2.5. E-DEVLET DÖNÜŞÜM SÜRECİ VE DEVLET - VATANDAŞ ETKİLEŞİMİ

Geleneksel devlet anlayışından e-devlet anlayışına geçiş sürecinde devlet ve vatandaşlar arasındaki etkileşim önemli bir değişim yaşamıştır. Zira E-devlet modelinde devlet-vatandaş etkileşimi daha pürüzsüz, kolay ve verimli hale getirilerek hükümet ve halk arasında daha iyi ilişkiler kurmaya yardımcı olma potansiyeline ulaşılmaya çalışılmaktadır (Layne ve Lee, 2001: 123). Toplumun dönüşmesi, gereksinimlerin değişmesi ve teknolojik dönüşüm, siyaseti ve yönetimi de dönüştürmekte ve bu da siyaset ve yönetimin yeniden yapılanmasını zorunlu kılmaktadır (Çukurçayır, 2003: 5). Bu değişim ve dönüşüm ile birlikte artık bireylerin her türlü bilgiye erişimi daha kolay olmakta ve bunun neticesinde de farkındalıkları artmaktadır. Böylece bilgiye daha aç bireyler yetişmekte ve bilginin hızlı yayılması ile birlikte de geri bildirim süreci de hızlanmaktadır.

Bugün artık kamusal hizmetlerin sunulmasında ve yönetsel anlamda katılımın artırılması noktasında mobil telefonlar ile tabletlerin daha fazla kullanıldığı görülmektedir (Özer, 2017: 464-465). Bilgi teknolojileri sayesinde idare ile vatandaş arasındaki bağ güçlenmekte ve çoğu sorunun vatandaşların katılımı neticesinde çözülmesi de muhtemel hale gelmektedir. Dolayısıyla vatandaşların bu sisteme katılımının olmaması durumunda, vatandaşlar karar alma fırsatları bulunmayan alıcılar haline gelebilecektir. Bu bakımdan etkili katılımın sağlanabilmesi için vatandaşların taleplerini karar vericilere iletebilecekleri şekilde bilgilendirilmeleri gerekmektedir (Çelik, 2020: 3837). Bununla birlikte bu süreçte ülkede yaygın bir internet erişiminin sağlanmış olması ve gerek vatandaşların gerekse seçilmişlerin demokratik katılıma önem veren bir kültüre sahip olması önemli bir aşama olarak gösterilebilir (Maraş, 2011: 131-132).

İnternet sayesinde vatandaşların idare ile olan ilişkileri gelişmiş ve teknolojideki gelişmelerin de etkisiyle yöneticiler ile yönetilenler arasındaki bilgi paylaşımı da artmaya başlamıştır (Güler ve Şahnagil, 2017: 17). Etkili bir yönetim olarak da ifade edilebilecek olan bu gelişmelerin de etkisiyle ülkeler bilgi ve iletişim teknolojilerine daha fazla yatırım yaparak kamu hizmetlerinin sunulmasında interneti araç konumuna getiren uygulamalara ağırlık vermeye başlamıştır (Özer, 2017: 465). Özellikle 2020 yılının başından itibaren tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19

salgını da ülkelerin bilgi ve iletişim teknolojilerinden daha fazla yararlanmasını gerekli kılar hale gelmiştir. Salgının etkisiyle insanların toplu olarak bir araya gelmesinin önlenmesi amacıyla kamuda ve özel sektörde esnek çalışma modelleri benimsenmeye başlamış ve kamu ve özel hizmetlerin elektronik ortamdan yürütülmesine ilişkin çalışmalar hız kazanmıştır. Yaşanan salgının da etkisiyle günümüzde artık bireylerin gündelik yaşamlarında neredeyse bütün işlemlerini internet aracılığıyla yaptıkları görülmektedir. Bu bakımdan ülkelerin bilişim ve iletişim teknolojilerine vermiş olduğu önemin ve yapmış olduğu yatırımların ilerleyen zamanlarda daha da artacağı muhtemel görünmektedir. Daha genel bir bakış açısıyla da bu teknolojik ilerlemeler kamu bürokrasisinin hesap verebilirliğini artırmakta, kamu yönetiminde şeffaflığın sağlanmasını kolaylaştırmakta, bürokrasiyi azaltmakta, halkın yerel kamusal ihtiyaçlarının öğrenilmesinde kolaylık ve mali tasarruf sağlamakta, kentsel hizmetlerin karşılanmasına hız kazandırmakta, vatandaş tatminini ve yerel hizmetlerin memnuniyet derecesini artırmaktadır (Yüksel, 2005: 252-253). Tabi ki bunun için dijital erişimin önündeki fiziksel engellerin kaldırılması, dolayısıyla dijital uçurumun¹⁹ ortadan kaldırılarak yurttaş katılımını destekleyen e-devlet uygulamalarının işlevsel hale getirilmesi önem arz etmektedir (Saylan, 2009: 147). Dolayısıyla, karar alma gündemlerini şekillendirmeye yardımcı olmak için vatandaşlar, topluluklar ve gruplar için nispeten eşit ve kapsamlı fırsatlar belirlenmediği sürece karar verme süreçleri demokratik olarak yetersiz kalacaktır (OECD, 2003: 55).

E-devlet sürecinde devlet-vatandaş etkileşimi ile ilgili olarak Birleşmiş Milletlerin (BM) yayınlamış olduğu araştırmalar çerçevesinde devletlerin e-devlet aracılığıyla sunmuş oldukları hizmetlerin değerlendirilmesi amaçlanırken; aynı süreç içerisinde verimlilik, etkinlik, şeffaflık, hesap verebilirlik, kamu hizmetlerine erişim ve vatandaş katılımı konularına da vurgu yapılmaktadır (UN, 2021).

Tablo-9: Devlet ve Vatandaşlar Arasındaki Etkileşime Ait Tablo

Devletten Hükümete (G2G)	Verilerin paylaşılmasını ve hükümet aktörleri arasında elektronik veri alışverişini içerir.
Devletten İşletmeye (G2B)	Mal ve hizmetler ile ilgili işlemleri içerir.

¹⁹ Digital Divide (Dijital Uçurum), “Bilgisayar ve çevrimiçi erişimi olanlar ile olmayanlar arasındaki ekonomik, eğitimsel ve sosyal eşitsizlikler” olarak tanımlanmaktadır (MW, 2021).

Devletten Vatandaşa (G2C)	Vatandaşların devletle etkileşimini kolaylaştırmak için tasarlanan girişimleri içerir.
---------------------------	--

Kaynak: (İşler ve Negiz, 2005: 51).

Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere, e-devlet sürecinde devlet ile hükümet, vatandaşlar ve işletmeler arasında bir etkileşim söz konusu olmakta ve bu sayede devlet yönetiminde saydamlık gerçekleşmekte ve işlem maliyetleri azalarak, verimlilikte ciddi artışlar sağlanabilmektedir (İşler ve Negiz, 2005: 51).

Bunun yanında, örgütlerin katılımı özendirici politikalar benimseyebilmesi için çevrelerinden de kaynak ve destek alması kaçınılmaz olmaktadır (Hofstede vd., 2010: 25). Bu bakımdan örgütlerin hem iç hem de dış çevreleriyle iletişim ağının kuvvetli olması önem arz etmektedir. Devletlerin de bir ülkenin en büyük örgütü olduğundan hareketle, hem kendi fonksiyonel ağları hem de vatandaşları ile etkileşim halinde bulunması önemli bir zorunluluk olarak ifade edilebilir. Dolayısıyla, e-devlet politikalarının oluşturulması ve geliştirilmesi sürecinde devletler ile vatandaşları arasında etkileşimin olumlu yönde olması önem arz etmektedir. Vatandaşların politika oluşturma sürecine ve içeriğini tanımlamaya aktif olarak katıldığı, hükümetle ortaklığa dayalı bir ilişki olması halinde nihai kararın sorumluluğu hükümette olsa dahi gündem belirlemede, politika seçenekleri önermede ve politika diyalogunu şekillendirmede vatandaşlar için önemli bir fırsat sunmaktadır (OECD, 2003: 55). Özetle, bilgi teknolojilerinin, öngörülen faydaları sağlayabilmesi için vatandaşların sürece ilgi göstermesi önem arz etmekte ayrıca söz konusu teknolojiler aracılığıyla sunulan hizmetlere olan ilgi ve beklenti arttıkça, merkezi ve yerel yönetimlerin bu teknolojilere daha fazla kaynak aktarması ve böylelikle e-devlet sürecinde devlet ile vatandaşların etkileşiminin artması da mümkün hale gelmektedir (Yüksel, 2005: 255).

2.6. E-DEVLET POLİTİKASININ ÖNÜNDEKİ ENGELLER

Günümüzde e-devlet politikalarının hükümetler tarafından vatandaşlara en rahat ve kullanışlı şekilde sunulması önemli bir zorunluluk haline gelmektedir. Bireylerin bürokrasinin zorlukları ile uğraşmadan internet aracılığıyla idare ile ilgili işlemlerini yerine getirebilmesi için devletin bu konuda çeşitli tedbirleri alması da

kaçınılmaz hale gelmektedir. Bu bakımdan yönetim eksenli bir model ile bilginin etkin olarak paylaşıldığı bir ortamda etkili bir koordinasyonun sağlanması gerekmektedir (Roy, 2001: 846). Ancak ne kadar önlem alınsa dahi e-devlet politikalarının önünde birtakım engeller de mevcut olabilmektedir. Bu sebeple ülke içerisinde dijital uçurumun oluşmaması adına devlet tarafından gerekli önlemlerin alınması da e-devlet politikalarının önündeki engellerin aşılması adına önemli bir süreç olarak ifade edilebilir. Sözlük anlamı itibariyle “*bilgisayar ve çevrimiçi erişimi olanlar ile olmayanlar arasındaki ekonomik, eğitimsel ve sosyal eşitsizlikler*” (MW, 2021) olarak tanımlanan dijital uçurum, bireylerin eğitim seviyelerinden, yaşadıkları bölgelerden (kırsal vb.), yaşından ve gelir durumlarından kaynaklanabilmektedir (Hargittai, 2003: 824). Günümüzde özellikle cep telefonları her ne kadar toplumun bütün kesimlerinde yaygınlık gösterse de bilgisayar ve internet bağlantısı yaygınlığı, ülke ve dünya genelinde belirgin farklılıklar göstermekte ve bu teknolojilere sahip olanlar ve olmayanlar arasında eşitsizlikler meydana gelmektedir (Çapar ve Vural, 2013: 1675-1676). Önemli olan ise yeni teknolojiler karşısında devletlerin kayıtsız kalmaması ve demokrasinin olmazsa olmaz koşullarından birisi olan etkin yurttaş katılımının gerçekleştirilebilmesi için engellerin ortadan kaldırılmasına yönelik kısa ve uzun vadeli politikaların geliştirilmesidir (Saylan, 2009: 142).

E-devleti etkin kılabilmek ve sorunları en aza indirebilmek için geleneksel idari, politik ve kültürel çerçeveleri etkili bir strateji ile e-yönetişimin uyarlanabilir ve işbirlikçi yapısı ile dengelemek gerekmektedir (Roy, 2001: 853). Dolayısıyla e-devletin çevrimiçi bilgiyi etkin bir şekilde organize etme kapasitesi, kurumsallaştırılmış bir e-devlet sistemi ve iyi koordine edilmiş bir uygulama programı gerektirmektedir (McNutt ve Carey, 2008: 1). Bu şekilde bir uyum süreci de hükümetlerin teknolojinin muazzam potansiyeline daha açık olmaları bakımından belirli bir kültür seviyesine erişmiş olmalarına bağlıdır (Roy, 2001: 853). Bununla birlikte, e-devletin ve dolayısıyla e-demokrasi hedefinin mümkün olan en üst seviyede gerçekleşebilmesi için toplum içerisinde bilişim teknolojilerinden faydalanma eşitliğinin sağlanması önem taşımaktadır (Uçkan, 2002: 6). Bu sağlanabildiği ölçüde vatandaşların da hizmetleri kullanma noktasında bilinçlenerek zamandan tasarruf imkanı da olabilecektir. Bu bakımdan, e-devlet süreçlerinin önündeki engellerin kaldırılması önemli bir süreç haline gelmektedir. Demokrasiyi geliştirmek için e-demokrasi araçlarının kullanımına yönelik stratejiler geliştirilmesi

ve e-katılıma imkan veren süreçlerin başlatılması bunun temel koşulları olarak gösterilebilir (Macintosh ve Whyte, 2008: 17).

2.7. E - DEVLETİN E - KATILIM BOYUTU

Temsili demokrasilerin katılımcı demokrasilere dönüşümünün sağlanması için bireylerin ifade özgürlüğünün, alternatif bilgilendirme kaynaklarına erişiminin, kurumsal özerkliğin ve karar alma süreçlerine katılımının olması önem arz etmektedir (Subay, 2019: 222). Ayrıca belirtilmelidir ki geleneksel biçimde halkın sadece seçimlerde oy kullanma biçimi olarak katılım, gelişmiş demokrasilerde çok da önemli olmamaktadır (Sönmez ve Erdem, 2002: 1). Dolayısıyla e-devlet modeli çerçevesinde vatandaşlarını yönetime katabilen ve karar alma ve uygulama süreçlerinde elektronik anlamda katılımı sağlayabilen devletlerin günümüzde lider konuma gelme noktasında bir adım önde olacakları ifade edilebilir ve bu açıdan yaklaşıldığında e-katılım süreci önemli bir süreç işlevi kazanmaktadır. E-katılım, vatandaşların hem hükümetle hem de kamu idareleriyle olan ilişkisinde dijital medyanın kullanılması olarak ifade edilebilir (Van Dijk, 2012: 8). E-katılım ile gelişmesi muhtemel olan e-demokrasi örnekleri; seçim ve referandumlarda online oy verme (e-voting), online dilekçeler (e-petition), lobicilik amacıyla için bilişim ve iletişim teknolojilerinin kullanılması (e-campaigning), olarak gösterilebilir (Heywood, 2017: 239). Daha geniş bir değerlendirmeye e-katılım olarak ifade edilen kavram, bilişim teknolojileri vasıtasıyla vatandaşların karar alma ve uygulama süreçlerine katılabilmesidir (Karkın, 2012: 49). Demokrasiyi de e-demokrasi olarak dönüşüme uğratan e-katılım ile birlikte karar alma ve uygulama süreçlerinde süreklilik sağlanmakta ve hızlı sonuçlar alınabilmektedir. E-katılım ile bilgi ve iletişim teknolojilerinin demokratik karar alma süreçlerini desteklemesine imkan sağlanmakta ve devlet, iş dünyası ve vatandaş arasında daha etkin ve şeffaf ilişkilerin oluşturulması kolaylaşmaktadır (Maraş, 2011: 131).

Bilişim teknolojilerindeki hızlı gelişim neticesinde internet ile sunulan hizmetlerin artması, yönetime katılım noktasında da internetin daha fazla kullanımına imkan vererek katılımcı demokrasinin gelişmesi noktasında da birçok avantaj

sağlamaktadır (Uçkan, 2002: 5). Böylelikle bireylerin hizmet sunumuna katılımını ve hizmet sunucuların hesap vermesini sağlamakla, kamu sektörü reformu ve iyileştirmesi ile ilgili çalışmalar göz önünde bulundurulmaya başlamıştır (Brodie vd., 2009: 10). Bugün internet, iletilen mesajların kolayca arşivlenip saklanabilmesine olanak sağlayan yapısı ile vatandaşların ve idarenin sürekli kullandığı bir araç konumundadır (Ersöz, 2005: 123). Bununla birlikte, internet son zamanlarda demokratik sürecin önemli bir parçası haline gelerek vatandaşların e-katılımını da kolaylaştırmaya başlamıştır (Solop, 2001: 289). E-katılım vasıtasıyla e-demokrasinin de oluşmasının muhtemel olacağından hareketle, e-devlet süreci ile birlikte gelişim gösterecek olan e-demokrasi hem demokrasiyi destekleme niyetini hem de katılım sonucunda elde edilen doyum ile ilgili çalışmaları kapsamaktadır (Macintosh ve Whyte, 2008: 16). E-devlet, e-demokrasi kavramı ile ilişkili bir kavram olarak birtakım kamu hizmetlerinin elektronik olarak verilmeye başladığını ifade etmekte ve bu yönüyle e-demokratikleşme sürecinde bir aşama olarak kabul edilmektedir (Afşar, 2019: 1107). Böylelikle internet kullanıcılarına her konuyu sınırsızca ve özgürce paylaşabilecekleri bir tartışma ortamı sunulmakta ve tartışma gruplarında herkesin kendi fikirlerini ifade etmesi sonucu ortak bir bilgi zemini oluşmaktadır (Ersöz, 2005: 123).

E-devlet anlayışı aslında vatandaşlara etkili, verimli ve düşük maliyetli süreçlerle kaliteli hizmet sunmanın ötesinde, bireylere demokratik sürece katılım noktasında fırsat sunulması ve hükümetin de bu geri bildirimlerden anında haberdar olarak harekete geçmesini hedeflemektedir (Uçkan, 2002: 5). Bu süreçte hükümetler, vatandaşlar, sivil toplum örgütleri, siyasi partiler ve baskı grupları, bilgi iletişim teknolojileri ve stratejilerini kullanarak katılımcı bir demokrasinin gelişimine katkıda bulunmaktadır (Clift, 2004: 2). Bu çerçevede günümüzde birçok yönetim biriminin ve özellikle yerel yönetim birimlerinin vatandaşların katılımına imkan veren internet sitelerinin olduğu ve bu sitelerde farklı uygulamaların yer aldığı görülmektedir (Ersöz, 2005: 124).

E-katılım sürecinin işlerliğine bakıldığında ise öncelikle karar alınacak olan konu belirlenerek, hazırlama, karar verme, yürütme ve değerlendirme olarak beş aşamalı bir süreç takip edilmektedir (Van Dijk, 2012: 10).

Tablo-10: E-Katılım Sürecine Ait Tablo

Politika Süreci	Uygulama
Karar Verilecek Konu	Hükümet ve kamu İdareleri ile çevrimiçi toplantıların yapılması
Politikanın Hazırlanması	Politika oluşturmaya yönelik çevrimiçi platformlar
Karar Verme	e-kampanya ve e-seçim ile kararın verilmesi
Yürütme	Kararın uygulanması, e-şikayet, e-gözetim vb.
Değerlendirme	Çevrimiçi vatandaş kontrolü ve değerlendirmeler

Kaynak: (Van Dijk, 2012: 10).

E-devlet süreci ile birlikte güçlenen e-katılım ve e-demokrasi, vatandaşlar, sivil toplum ve hükümet arasında demokratik yönetime katılmada internet ve çevrimiçi platformları kullanmayı öngörmekte ve etkili ve şeffaf kararlar alınabilmesi amacıyla vatandaş katılımını teşvik etmekte ve katılımın elektronik hali ortaya çıkmaktadır (Afşar, 2019: 1107). E- katılım ile birlikte vatandaşların sanal dünyada yönetsel anlamda karar alma süreçlerine katılımının kolaylaştığı söylenebilir. Özellikle son yirmi yıl içerisinde dijital demokrasinin kamu idareleri ile vatandaşlar arasında siyasi bilgi erişiminin ve alışverişinin geliştiği; kamusal tartışmalar ile müzakereci bir yapının geliştiği ve vatandaşların siyasi karar alma sürecine katılımının arttığı da ifade edilebilir (Van Dijk, 2012: 6). Bilginin vatandaşlara eşit olarak yayılması ve erişim kolaylığı bakımından e-katılım, ifade özgürlüğünü ve öz yönetimi sağlayarak katılımcı ve böylece doğrudan demokrasiyi gerçekleştirme idealine kavuşabilecek önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir (Maraş, 2011: 132).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yönetim sürecinde yer alan planlama, örgütlenme, yöneltme, koordinasyon ve denetim aşamalarında kullanılması ile etkili bir katılım süreci de gerçekleştirilebilir (Yüksel, 2005: 250). Bu yönüyle bakıldığında e-devlet araçlarının vatandaşların e-katılımına imkan veren ölçüde geliştirilmesi önemli bir süreç olarak gösterilebilir. E-katılım genellikle gündem belirleme ve politika hazırlama süreçlerinde karşımıza çıkmakta ve e-katılım kavramını oluşturan “e” kavramı e-devlet, e-yönetişim, e-demokrasi veya e-ticaret kavramlarında da olduğu gibi, internet özelinde, bilişim ve iletişim teknolojilerinin, katılım sürecine yön vermesini anlatmak için kullanılmaktadır (Karkın, 2012: 52).

2.8. E-KATILIMDA ÜLKE ÖRNEKLERİ

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) vasıtasıyla siyasi katılımı artırma ve ABD ve Avrupa'da büyüyen demokrasi açığını kapatma çabaları uzun süredir akademik tartışmaların konusu olmaya devam etmektedir (Macintosh ve Whyte, 2008: 16). E-katılım ile güçlendirilmesi mümkün olan bu model ile ülkelerin yönetim yapılarından da birtakım değişiklikler olması muhtemeldir. E-katılım, çevrimiçi platformlar aracılığıyla hükümetlerin açıklığı ve şeffaflığı artırmak için vatandaşları karar alma süreçlerine dahil etmesi olarak tanımlanabilir (Europarl, 2016: 11). Bu bakımdan katılımcı bir yönetim modelinin oluşturulmasında elektronik ortamda yapılan başvuruların önemli bir süreç olduğu ifade edilebilir. Vatandaşların özellikle kamusal faaliyetler hakkında bilgi alabileceği ve geri bildirimde bulunabileceği e-hizmetlerin sağlanması ile katılımın hızlı ve özendirici bir katılım olarak karşımıza çıkacağı söylenebilir. Bu bakımdan ülkelerin elektronik ortamda katılıma vermiş oldukları önem ile vatandaşların sunulan hizmetlerden hızlı ve ucuz olarak faydalanmaları sağlanabilecektir.

2.8.1. Kanada

Kanada dünyadaki en gelişmiş e-devlet sistemlerinden birine sahip olarak kabul edilmekte ve gelir vergisi hizmetleri, öğrenci kredisi başvuruları, adres değişikliği formları vb. çeşitli işlemlere çevrimiçi ortamda erişim sağlanabilmektedir (Nutt ve Carey, 2008: 1). Uygulama sürecine bakılacak olursa Kanada'da e-devletin temelleri 1999-2006 dönemlerini kapsayan Government On-Line (GOL) projesi ile atılmış ve 2001 yılına gelindiğinde, Kanada Hükümetinin resmi web sitesi açılmıştır (Small, 2012: 93). Hükümet, daha fazla kurumsal koordinasyon ve verimlilik amacıyla bilgi iletişim teknolojilerinin kullanımını yaygınlaştırarak e-devlet sürecinde paydaşların politika sürecine katılımını kolaylaştırmayı hedef edinmiştir (Nutt ve Carey, 2008: 2).

Kanada'da e-devlet kullanımı ve e-katılım süreçleri incelendiğinde; Kanada'nın resmi hükümet internet sitesinin "www.canada.ca" olduğu ve sitede

vatandaşların kamu idareleri ile ilgili işlemlerinde yol gösterici bilgilerin yer aldığı görülmektedir. Bununla birlikte sitede hükümetin sunmuş olduğu hizmetler ile ilgili bilgi alınabilecek ve geri bildirimde bulunulabilecek bağlantı araçları mevcuttur. Bunun yanında, Birleşmiş Milletler E-Devlet Gelişmişlik Endeksi²⁰ verilerine göre 2018 yılında 23. sırada yer alan Kanada, 2020 yılında 28. sırada yer almış; E-Katılım Endeksi²¹ verilerine göre ise Kanada’da kamu hizmetlerine çevrimiçi e-katılım endeksi 2018 yılında 0,91; 2020 yılında 0,94 olarak gerçekleştirmiş ve böylelikle 2012 yılında 0,68 olan endeks değeri 0,26 artış göstermiştir. Bu değer ile birlikte 2018 yılında 27. sırada yer alan Kanada, 2020 yılında 11 sıra yükselerek 16. sırada yer almıştır (UN, 2021). Dolayısıyla, Kanada’da elektronik platformda sunulan kamu hizmetlerine erişim noktasında göreceli bir artış olduğu söylenebilir.

2.8.2. Fransa

Fransa’da e-devlet hizmetlerinin yönetimi çerçevesinde 2009 yılında küresel bir strateji hazırlanmasına yönelik plan hazırlanmış ve 2012 yılında “Digital France 2012” web sitesi aracılığıyla da vatandaşlar plan hakkındaki yorum ve önerilerini ifade etmeye davet edilmiştir (Joinup, 2021). Buradan hareketle hükümetin e-devlet politikalarının belirlenmesine yönelik faaliyetlerin hazırlanması sürecinde vatandaşların katılımına önem verdiği ifade edilebilir. Bununla birlikte “www.vie-publique.fr” uzantılı internet sitesi “Council for the Modernisation of Public Policies

²⁰ United Nations e-government developmentindex (EGDI), Birleşmiş Milletler E-Devlet Gelişmişlik Endeksi, üç endeksten oluşan (çevrimiçi hizmet endeksi, telekomünikasyon endeksi ve insan sermayesi endeksi) 0 ile 1 arasında ölçeklendirilen bir modeldir (IFO, 2021).

²¹ E-Participation Index (E-Katılım Endeksi) 0'dan 1'e (en iyi) bir ölçekte, devlet web sitelerinin vatandaşlarına çevrimiçi bilgi ve katılımcı araçlar ve hizmetler sağlamadaki kalitesini, uygunluğunu ve kullanılabilirliğini değerlendirir (Worldbank, 2021). E-katılım endeksi (EPI), BM E-Devlet Anketine ek bir endeks olarak türetilmiştir. Hükümetler tarafından vatandaşlara bilgi sağlanmasını (e-bilgi paylaşımı), paydaşlarla etkileşimi (e-danışma) ve karar alma (e-karar verme) sürecine katılımı kolaylaştırmak için çevrimiçi hizmetlerin kullanımına odaklanarak anketin boyutunu genişletmektedir.

E-bilgi: Vatandaşlara kamuya açık bilgi ve bilgiye talep olmadan veya talep üzerine erişim sağlayarak katılımın sağlanması

E-danışma: Vatandaşların kamu politikalarına ve hizmetlerine katkı sunması ve tartışmalara dahil edilmesi

E-karar verme: Politika seçeneğinin birlikte tasarlanması ve hizmet bileşenlerinin ve sunum yöntemlerinin birlikte üretilmesi yoluyla vatandaşları güçlendirmek (www.publicadministration.un.org).

(CMPP), (Kamu Politikalarının Modernizasyonu Konseyi) tüm bakanların katılımıyla Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan kuruluşun çalışmalarını göstermektedir. Kuruluşun işlevi, Fransız Devletinin modernizasyonu ile ilgili çeşitli eylem alanlarında gerekli reformlara karar vermek ve bunun yanında e-devletin geliştirilmesi, kamu bilgi sistemlerinin ve yönetim prosedürlerinin kalitesi, mevzuatın basitleştirilmesi ve Devletin yerel düzeyde örgütlenmesi konularında kararlar almak olarak ifade edilmiştir (Joinup, 2021). Dolayısıyla e-devlet politikalarının geliştirilmesi sürecinde bakanlıkların ortak çalışmaları ile daha kapsamlı ve çözüme yönelik işlemlerin gerçekleştirilebileceği beklenmektedir.

Fransa’da e-devlet kullanımı ve e-katılım süreçleri incelendiğinde; Fransa’nın resmi hükümet internet sitesinin “www.gouvernement.fr” olduğu ve sitede vatandaşların kamu idareleri ile ilgili işlemlerinde yol gösterici bilgilerin yer aldığı görülmektedir. Bununla birlikte sitede hükümetin sunmuş olduğu hizmetler ile ilgili bilgi alınabilecek ve geri bildirimde bulunulabilecek bağlantı araçları mevcuttur. Bunun yanında, Birleşmiş Milletler E-Devlet Gelişmişlik Endeksi verilerine göre 2018 yılında 9. sırada yer alan Fransa, 2020 yılında 19. sırada yer almış; E-Katılım Endeksi verilerine göre ise Fransa’da kamu hizmetlerine çevrimiçi e-katılım endeksi 2018 yılında 0,97 ve 2020 yılında 0,90 olarak gerçekleştirmiş ve böylelikle 2012 yılında 0,58 olan endeks değeri 0,32 artış göstermiştir. Bu değer ile birlikte 2018 yılında 13. sırada yer alan Fransa, 2020 yılında 5 sıra düşerek 18. sırada yer almıştır (UN,2021). Verilerden de de görüleceği üzere Fransa’da hem e-devlet hem de e-katılım bakımından bir gerilemenin söz konusu olduğu ve bu doğrultuda elektronik platformda sunulan kamu hizmetlerine erişim noktasında göreceli bir azalış olduğu söylenebilir.

2.8.3. Hollanda

1848 yılında kralın yetkilerinin kısıtlanarak anayasal monarşi sistemine geçen Hollanda Krallığı, 10 Ekim 2010 tarihinden itibaren “Hollanda, Curaçao, St. Maarten ve Aruba” olmak üzere dört “ülkeden” (country/landen) oluşmaktadır ve Hollanda’da Devlet Başkanı Kral’dır (MFA, 2021).

Hollanda; nüfusunun büyük çoğunluğunun eğitimli olması, sahip olduğu teknolojik altyapı ve internet alışkanlıkları çerçevesinde e-devlet faaliyetlerinin gelişimi açısından elverişli bir ülke olarak gösterilmektedir (Yürük ve Öztaş, 2017: 2151). Hollanda’da Hükümet ve Bakanlar Kurulu yürütme gücünü kullanmakta ve hükümet üyesi olan Kral’ın Parlamento’ya karşı sorumluluğu bulunmamaktadır (MFA, 2021).

Hollanda’da vatandaşların siyasi katılımı incelendiğinde, 2006-2021 yılları arasında yapılan parlamento seçimlerinde vatandaşların seçime katılımının yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. 2006 yılında %80,35 olan seçmen katılımı 2012 yılına gelindiğinde geçen 12 yıllık süreç içerisinde %74,56’ya düşmüş ancak 2017 yılında yeniden yükselerek %81,93 olmuştur. Ülkede 2021 yılında yapılan son seçimlerde ise seçmen katılımı %78,71 olmuştur. Her ne kadar son seçimlerde nispeten düşüş görülse de Hollanda halkının seçimlere katılım oranının tatminkar seviyede olduğu ifade edilebilir. Aşağıdaki tabloda Hollanda’da 2006-2021 yılları arasında yapılan parlamento seçimlerinde seçmen katılımına ait veriler yer almaktadır;

Tablo-11: Hollanda’da 2006-2021 Yılları Arasında Yapılan Ulusal Parlamento Seçimlerine Seçmen Katılım Oranlarına Ait Tablo

YIL	KATILIM ORANI (%)
2006	80,35
2010	75,40
2012	74,56
2017	81,93
2021	78,71

Kaynak: www.idea.int

Hollanda’da hükümetin resmi sitesi olan “overheid.nl” 1999 yılında hükümet tarafından resmi olarak tanıtılarak hizmet vermeye başlamıştır. Portal, hükümetin politikaları ile ilgili olarak vatandaşların erişimine imkan veren bir yapıdadır. Bunun yanında, Avrupa Birliği (AB) mevzuatı çerçevesinde üye ülkelerin bakanlık

portallarına bağlanılmasını da sağlamaktadır. 2018 yılı verilerine göre, portala yaklaşık 39 milyon tekil kullanıcı girişi söz konusu olmuş ve bir önceki yıl ile kıyaslandığında %20 artış gözlemlenmiştir (Joinup, 2021).

Ayrıca, Hollanda'da "Dijital Government Law" olarak adlandırılan "Dijital Devlet Yasası" 2018 yılı Haziran ayında kabul edilerek yürürlüğe girmiş ve bu kapsamda Hollanda vatandaşlarının ve diğer işletmelerin devlet kurumlarına elektronik ortamda bağlanmasına yönelik standartlar belirlenmiştir (Joinup, 2021). Bununla birlikte "Electronic Announcement Act" olarak adlandırılan "Elektronik Duyuru Yasası" ile de hükümet faaliyetlerinin internette yayınlanması zorunluluğu getirilerek şeffaf bir yönetimin temeli atılmaya çalışılmıştır (Joinup, 2021). Ayrıca Hollanda'da www.rijksoverheid.nl uzantılı internet sitesi aracılığıyla da vatandaşlar hükümet ile ilgili bilgilere ulaşabilmektedir. Sitede bakanlıkların sayfalarına direkt olarak yönlendiren linkler mevcuttur ve bakanlık sitelerinde de gündeme dair bilgilendirici metinler yer almaktadır. Yine sitede vatandaşların sosyal medya kanallarından ve telefon ile ilgili idarelere başvuru yapabileceği alanlar yer almaktadır. Aynı zamanda, özel girişimlerin desteklenmesi ve faaliyetlerde etkileşim sağlanabilmesi açısından hizmet veren "ondernemersplein.kvk.nl" uzantılı bir portal da mevcuttur. Bu portal aracılığıyla iş dünyasının talep ve beklentilerine odaklanılarak onlara yardımcı olunmaktadır. Ayrıca 2017 yılında, "business.gov.nl" web sitesi, Hollanda'da İngilizce konuşan girişimcilere yardımcı olmak için faaliyete başlamıştır (Joinup, 2021).

Hollanda'da e-devlet kullanımı ve e-katılım süreçleri incelendiğinde; Hollanda'nın resmi hükümet internet sitesinin "www.overheid.nl" olduğu ve sitede vatandaşların kamu idareleri ile ilgili işlemlerinde yol gösterici bilgilerin yer aldığı görülmektedir. Bununla birlikte sitede hükümetin sunmuş olduğu hizmetler ile ilgili bilgi alınabilecek ve geri bildirimde bulunulabilecek bağlantı araçları mevcuttur. Bunun yanında, Birleşmiş Milletler E-Devlet Gelişmişlik Endeksi verilerine göre 2018 yılında 13. sırada yer alan Hollanda, 2020 yılında 10. sıraya yükselmiş; E-Katılım Endeksi verilerine göre ise Hollanda'da kamu hizmetlerine çevrimiçi e-katılım endeksi 2018 yılında 0,99 ve 2020 yılında 0,96 olarak gerçekleşmiş ve böylelikle 2012 yılında 1 olan endeks değeri 0,04 azalış göstermiştir. Bu değer ile birlikte 2018 yılında 4. sırada yer alan Hollanda, 2020 yılında 5 sıra düşerek 9. sırada

yer almıştır (UN,2021). Dolayısıyla, Hollanda’da elektronik platformda sunulan kamu hizmetlerine erişim noktasında nispeten bir azalış olduğu söylenebilir.

2.8.4. Norveç

Norveç, anayasal monarşi sistemi ile yönetilen ve Kral ile Başbakan yönetimindeki Bakanlar Kurulu marifetiyle idare edilen bir yönetim modeline sahiptir (MFA, 2021). Ülke genel olarak refah devleti modeli olarak gösterilmekte ve diğer OECD ülkeleri ile karşılaştırıldığında kaliteli bir yaşam ve sosyal güvenlik hakkı ile yüksek gelir seviyesine sahip bir yapı sergilemektedir (Küçükoğlu ve Ercan, 2019: 2277).

Norveç’te vatandaşların siyasi katılımı incelendiğinde, 2001-2017 yılları arasında yapılan parlamento seçimlerinde vatandaşların seçimlere katılımının yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. 2001 yılında %75,5 olan seçmen katılımı 2017 yılına gelindiğinde geçen 16 yıllık süreç içerisinde %78,2’ye yükselmiştir. Her ne kadar geçen süre içerisinde az bir artış söz konusu olsa da Norveç halkının seçimlere katılım oranının tatminkar seviyede olduğu ifade edilebilir. Aşağıdaki tabloda Norveç’te 2001-2017 yılları arasında yapılan parlamento seçimlerinde seçmen katılımına ait veriler yer almaktadır;

Tablo-12: Norveç'te 2001-2017 Yılları Arasında Ulusal Parlamento Seçimlerine Seçmen Katılım Oranlarına Ait Tablo

YIL	KATILIM ORANI (%)
2001	75,5
2005	77,4
2009	76,4
2013	78,2
2017	78,2

Kaynak: www.statista.com

Norveç seçim sistemi, çok üyeli seçim bölümlerinde doğrudan seçim ve orantılı temsil ilkelerine dayanmaktadır (www.regjeringen.no); *doğrudan seçim*,

seçmenlerin oylarını bir seçim listesine vererek kendi seçim bölgelerinin temsilcilerine doğrudan oy vermesi anlamına gelirken, *orantılı temsil*, temsilcilerin aldıkları oy sayısına göre münferit seçim listelerinin birbirleriyle olan ilişkilerine göre dağıtılması anlamına gelmektedir (<https://www.regjeringen.no/>).

Norveç'te 2011 yerel seçimlerinde ve 2013 parlamento seçimlerinde sınırlı sayıda belediyede internet üzerinden pilot oylama yapılmıştır (www.regjeringen.no). Bu oylama yöntemi kağıt oy pusulası oylamasına ek olarak yapılmış ve 2011 yılında yaklaşık 250.000; 2013 yılında ise yaklaşık 70.000 seçmen internet üzerinden oy kullanmış ve bu oran tüm seçmenlerin yaklaşık üçte birini oluşturmuştur. Bununla birlikte internet aracılığıyla yapılan oylamada katılımın artmadığı da ifade edilmiş ve yerel yönetimlerden sorumlu bakanlık tarafından internet oylamasına yönelik pilot projeler durdurulmuştur (www.regjeringen.no).

Norveç hükümetinin 2012 yılında yayınlamış olduğu e-devlet programında hükümetin amacının dijital bir kamu sektörünün geliştirilmesi olduğu ifade edilmiş ve bunun için kamu sektörünün mümkün olduğu ölçüde çevrimiçi erişilebilir olması, kamu sektöründe web tabanlı hizmetlerin, vatandaşlar ve işletmelerle iletişimde genel kural olması ve kamu sektörünün dijitalleştirilmesi amacıyla bu alana kaynak aktarılması yönünde taahhütlerde bulunulmuştur (Digital Agenga Norway, 2012: 4). Aynı programda kamu hizmetlerinin dijitalleşmesi ile kamu kaynaklarının daha verimli kullanılması ve vatandaşlar ve işletmeler için daha iyi hizmetler sunulmasının imkan dahilinde olacağı da ifade edilmiştir (Digital Agenga Norway, 2012: 4). Programda vatandaşlar için dijital kamu sektörünün gelişiminin önemi vurgulanmış ve vatandaşların kamu hizmetlerinin geliştirilmesine katılımının önemsendiği ve kamu sektörünün açık ve erişilebilir bir yapısının olması gerektiği de belirtilmiştir (Digital Agenga Norway, 2012: 5). Nitekim, Norveç hükümetinin e-katılım yönünde sergilemiş olduğu bu çaba ve vatandaşların katılımına yönelik vurgu, demokratik anlamda bir katılım anlayışının da gerçekleşeceğini ifadesi olarak gösterilebilir. Programda 2011 yılında Norveç'te dijitalleştirilen kamu hizmetlerinin toplam hizmetlere oranının %30 olduğu ve bunun için daha fazla çaba harcanması gerektiği de ayrıca ifade edilmiştir (Digital Agenga Norway, 2012: 11).

Norveç'te e-devlet kullanımı ve e-katılım süreçleri incelendiğinde; Norveç'in resmi hükümet internet sitesinin "www.regjeringen.no" olduğu ve sitede vatandaşların

kamu idareleri ile ilgili işlemlerinde yol gösterici bilgilerin yer aldığı görülmektedir. Bununla birlikte sitede hükümetin sunmuş olduğu hizmetler ile ilgili bilgi alınabilecek ve geri bildirimde bulunulabilecek bağlantı araçları mevcuttur. Bunun yanında, Birleşmiş Milletler E-Devlet Gelişmişlik Endeksi verilerine göre 2018 yılında 14. sırada yer alan Norveç, 2020 yılında 13. sıraya yükselmiş; E-Katılım Endeksi verilerine göre ise Norveç'te kamu hizmetlerine çevrimiçi e-katılım endeksi 2018 yılında 0,98 ve 2020 yılında 0,90 olarak gerçekleştirmiş ve böylelikle 2012 yılında 0,68 olan endeks değeri 0,22 artış göstermiştir. Bu değer ile birlikte 2018 yılında 11. sırada yer alan Norveç, 2020 yılında 7 sıra yükselerek 18. sırada yer almıştır (UN,2021). Dolayısıyla, Norveç'te elektronik platformda sunulan kamu hizmetlerine erişim noktasında göreceli bir artış olduğu söylenebilir.

2.8.5. İspanya

1978 tarihli İspanya Anayasasının 137. Maddesinde ülkenin *iller* ve *belediyelerden* oluşan “Özerk Bölgeler”e ayrıldığı ve bu birimlerin kendi işlerinde yönetsel özerkliğinin olduğu ifade edilmiştir (Karapınar, 2002: 220). Bununla birlikte ülkenin mevcut yönetim yapısının kökeninin 1812 tarihli Cadix Anayasası olduğu da söylenebilir (Keleş, 2020, 83). İl ve belediye örgütünden oluşan bu sistem 1978 yılına kadar süregelmiştir. İspanya’da kral ve hükümet yürütmenin iki kanadını oluşturmakta ve ülke adem-i merkezîyetçi bir yapı ile yönetilmektedir (Usta ve Bilgiç, 2017: 133).

Katılım kavramı, İspanya anayasal sisteminde düzenlenen bir husustur. Anayasanın 23. maddesinde katılım hakkı tanımlanmış ve vatandaşların, doğrudan veya genel oyla periyodik seçimlerde serbestçe seçilen temsilciler aracılığıyla kamu işlerine katılma hakkının olduğu; yine kanunun belirlediği şartlar çerçevesinde, eşit koşullarla kamu görevi elde etme haklarının olduğu teminat altına alınmıştır. Bunun yanında gençlerin kamu yönetimindeki katılımına da önem verilmiş ve buna ilişkin durum 48. maddede düzenlenmiştir. Buna göre kamu makamları gençlerin siyasi, ekonomik ve kültürel kalkınmaya serbestçe ve etkin katılımı yönünde düzenlenen koşulları teşvik edecektir. Ayrıca, anayasanın 105. maddesi vatandaş katılımı başlığı

altında düzenlenmiş ve aynı madde vatandaşlara kendilerini etkileyecek idari hükümleri oluşturma sürecinde, doğrudan veya kanunun tanıdığı kuruluş ve dernekler aracılığıyla dinleme hakkı tanımış; Devletin güvenlik ve savunması, suç soruşturmaları ve bireylerin özel hayatı dışındaki konularda, vatandaşların idari dosya ve kayıtlara erişimi mümkün hale gelmiştir. Bununla birlikte, anayasanın 1. maddesinde “Egemenlik yurttaşlarıdır” denilerek ulusal egemenlik, Devletin gücünü aldığı İspanya halkınıdır şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımlamaya giden süreç değerlendirilecek olursa; üniter bir devlet yapısına sahip olan İspanya’da Diktatör General Franco 1939 yılında devletin tüm sivil yapısını askerileştirmiş ve 1955 tarihinden itibaren de bütün yerel yönetimler üzerinde sıkı ve merkeziyetçi bir denetim kurmaya başlamıştır ancak 1975 yılında Franco’nun ölümüyle birlikte yeni bir yapılanma ihtiyacı doğmuş ve 1978 yılında yapılan halk oylaması ile kral yönetiminde ve babadan oğula geçen demokratik monarşi adında bir sistem kurulmuştur (Keleş, 2020, 87).

Yine, anayasasının 140. maddesi özerklik ve yerel demokrasiyi tanımlamış ve bu bağlamda anayasa, tüzel kişiliğe sahip olan şehirlerin özerkliğini garanti altına alarak idareyi Şehir Konseylerinin yürüteceğini ifade etmiştir. Yine Belediye Başkanları, Meclis Üyeleri veya şehir halkı tarafından seçilmektedir. İspanya’nın bölgesel teşkilatlanması da anayasasının 137. maddesinde belirtilmiştir. Bu kapsamda şehir, il ve özerk topluluklar teşkilatın üç ayrı organı olarak ifade edilmiştir. Adı geçen bu üç organ da kendi kentine yönetim hakkına sahip olmaktadır. Aslında burada federal bir sistemin varlığı hissedilse de ülke federe bir yönetim şekline sahip değildir. Bu kuruluşların hepsi yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kendi işlerini yönetmek erkine sahiptirler (Keleş, 2020, 87). 1985 tarihinde kabul edilerek yürürlüğe giren İspanya Yerel Yönetimler Yasası’nda da yerel toplulukların faaliyetleri hakkında en geniş bilgiyi halkına vereceği ve tüm vatandaşların yerel yaşama katılımını kolaylaştıracağı hüküm altına alınmıştır. Ayrıca, yerel yönetimlerin kendi görev ve sorumluluk alanlarında alacakları kararlar da üst düzeydeki yönetim basamaklarının denetimine tabi olmayıp, yargı denetimine konu yapılabilmektedir (Keleş, 2020, 89).

İspanya’da vatandaşların siyasi katılımı incelendiğinde, 2008-2019 yılları arasında yapılan parlamento seçimlerinde vatandaşların seçimlere katılımının ortalama düzeyde olduğu görülmektedir. 2008 yılında %75,32 olan seçmen katılımı

2016 yılına gelindiğinde geçen 8 yıllık süreç içerisinde %69,84'e düşmüş ve ülkede 2019 yılında son yapılan seçimlerde bu oran %71,76'ya yükselmiştir. Her ne kadar son seçimlerde oran artmış olsa da 2008 yılına göre yaklaşık %4'lük bir azalış söz konusudur. Dolayısıyla İspanya halkının seçimlere katılım oranının ortalama bir düzeyde olduğu ifade edilebilir. Aşağıdaki tabloda İspanya'da 2008-2019 yılları arasında yapılan parlamento seçimlerinde seçmen katılımına ait veriler yer almaktadır;

Tablo-13: 2008-2019 Yılları Arasında İspanya'da Ulusal Parlamento Seçimlerine Seçmen Katılım Oranlarına Ait Tablo

YIL	KATILIM ORANI (%)
2008	75,32
2011	68,94
2015	73,20
2016	69,84
2019	71,76

Kaynak: www.idea.int

Katılım sürecine etkisi anlamında İspanya'da 2019 yılında çıkarılan yasa ile Dördüncü Ulusal Eylem Planı onaylanmış ve bu kapsamda (Joinup, 2021);

- Vatandaşların kamu yönetimi organlarının karar alma süreçlerine katılımını teşvik etmek ve kolaylaştırmak,
- Kamu yönetimi faaliyetlerinde hesap verebilirlik mekanizmaları olarak açık verilerin şeffaflığını, kalitesini ve kullanılabilirliğini geliştirmek,
- Etik değerleri destekleyen, iyi kamu yönetimi uygulamalarını destekleyen ve vatandaşların kamu yönetimine olan güvenini artıran bir kamu yönetimi sistemi geliştirmek,
- Vatandaşları ve kamu görevlilerini açık hükümetin değerlerinden haberdar etmek amaçlanmıştır.

Buradan hareketle İspanya’da vatandaşların katılımını önemseyen ve kamu hizmetlerinde açıklık ve şeffaflık ilkesine önem veren bir anlayışın hakim olduğu ifade edilebilir.

İspanya’da e-devlet kullanımı ve e-katılım süreçleri incelendiğinde; İspanya’nın resmi hükümet internet sitesinin “www.administracion.gob.es” olduğu ve sitede vatandaşların kamu idareleri ile ilgili işlemlerinde yol gösterici bilgilerin yer aldığı görülmektedir. Bununla birlikte sitede hükümetin sunmuş olduğu hizmetler ile ilgili bilgi alınabilecek ve geri bildirimde bulunulabilecek bağlantı araçları mevcuttur. Bunun yanında, Birleşmiş Milletler E-Devlet Gelişmişlik Endeksi verilerine göre 2018 yılında 17. sırada yer alan İspanya, 2020 yılında da 17. sırada yer almış; E-Katılım Endeksi verilerine göre ise İspanya’da kamu hizmetlerine çevrimiçi e-katılım endeksi 2018 yılında 0,98 ve 2020 yılında 0,85 olarak gerçekleştirmiş ve böylelikle 2012 yılında 0,50 olan endeks değeri 0,35 artış göstermiştir. Bu değer ile birlikte 2018 yılında 5. sırada yer alan İspanya, 2020 yılında 31 sıra düşerek 36. sırada yer almıştır(UN,2021). Söz konusu verilerden de de görüleceği üzere İspanya’da e-katılım bakımından ciddi bir gerilemenin söz konusu olduğu ve bu doğrultuda elektronik platformda sunulan kamu hizmetlerine erişim noktasında göreceli bir azalış olduğu söylenebilir.

2.8.6. Birleşik Krallık

Birleşik Krallık parlamentosu Avam Kamarası ve Lordlar Kamarası olmak üzere iki meclisli bir yapıya sahiptir. Parlamento genel olarak ülkenin savunma ve güvenlik politikaları ile ilgilenirken, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda’da faaliyet gösteren yerel parlamentolar ise diğer işlerle ilgili faaliyette bulunmaktadır (MFA, 2021).

“www.gov.uk”, İngiltere’nin de içinde bulunduğu Birleşik Krallık’ın resmi internet sitesidir. Sitede vatandaşların kamu idareleri ile ilgili işlemlerinde yol gösterici bilgiler yer almaktadır. Bunun yanında sitede 23 bakanlığın sitesine doğrudan bağlantı linki yer almakta ve Bilgi Edinme Özgürlüğü Yasası (FOI/Freedom of Information) çerçevesinde vatandaşların hükümetten bilgi alabilmeleri sağlanmaktadır.

Birleşik Krallık'ta e-devlet kullanımı ve e-katılım süreçleri incelendiğinde; Birleşik Krallığın e-Devlet Gelişmişlik Endeksine göre 2016 yılında lider ülke olduğu ve e-katılımcılık konusunda da yine 2016 yılında dünya birincisi olduğu gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, Birleşik Krallık'ın resmi hükümet internet sitesinin "www.gov.uk" olduğu ve sitede vatandaşların kamu idareleri ile ilgili işlemlerinde yol gösterici bilgilerin yer aldığı görülmektedir. Aynı zamanda sitede hükümetin sunmuş olduğu hizmetler ile ilgili bilgi alınabilecek ve geri bildirimde bulunulabilecek bağlantı araçları da mevcuttur. Bunun yanında, Birleşmiş Milletler E-Devlet Gelişmişlik Endeksi verilerine göre 2018 yılında 4. sırada yer alan Birleşik Krallık, 2020 yılında 7. sırada yer almış; E-Katılım Endeksi verilerine göre ise Birleşik Krallık'ta kamu hizmetlerine çevrimiçi e-katılım endeksi 2018 yılında 0,98 ve 2020 yılında 0,98 olarak gerçekleştirmiş ve böylelikle 2012 yılında 0,92 olan endeks değeri 0,06 artış göstermiştir. Bu değer ile birlikte 2018 yılında 5. sırada yer alan Birleşik Krallık, 2020 yılında 1 sıra düşerek 6. sırada yer almıştır (UN,2021). Dolayısıyla, Birleşik Krallık'ta elektronik platformda sunulan kamu hizmetlerine erişim noktasında stabil bir görüntü olduğu söylenebilir.

Birleşik Krallık ülkelerinden olan İngiltere'nin başkenti Londra şehir yönetiminin internet sitesi olan "london.gov.uk" aracılığıyla da vatandaşların şehir hakkında anlık bildirimde bulunabilecekleri "*talk London, your city, your say (konuş Londra, şehir senin, söz senin)*" adlı bir portal oluşturulmuş ve vatandaşların e-katılımına olanak veren bir düzenleme yapılmıştır.

Birleşik Krallığın bir diğer ülkesi olan İskoçya'nın resmi hükümet internet sitesinin "www.gov.scot" olduğu ve sitede vatandaşların kamu idareleri ile ilgili işlemlerinde yol gösterici bilgilerin yer aldığı görülmektedir. Bununla birlikte sitede hükümetin sunmuş olduğu hizmetler ile ilgili bilgi alınabilecek ve geri bildirimde bulunulabilecek bağlantı araçları mevcuttur. Hükümetin 2021 yılı Mart ayında yayınlamış olduğu "*A changing nation: how Scotland will thrive in a digital world?*" (*Değişen bir ulus: İskoçya dijital bir dünyada nasıl gelişecek?*) başlıklı raporunda ülkenin dijital stratejisinin günümüz dijital çağında kamu hizmetlerinde nasıl reform yapılacağını ve ekonomik büyümenin nasıl sağlanacağı konusunda öneriler ortaya koymak olduğu belirtilmiştir (www.gov.scot). Dolayısıyla İskoçya'da kamu hizmetlerinin elektronik ortamda sunulması ve hizmetlere e-katılımın sağlanabilmesi noktasında çaba harcandığı ifade edilebilir.

Birleşik Krallık bünyesinde yer alan Galler'de de İskoçya'dakine benzer bir dijital hizmet çabası söz konusudur. Galler'in resmi hükümet internet sitesinin "www.gov.wales" olduğu ve sitede vatandaşların kamu idareleri ile ilgili işlemlerinde yol gösterici bilgilerin yer aldığı görülmektedir. Bununla birlikte sitede hükümetin sunmuş olduğu hizmetler ile ilgili bilgi alınabilecek ve geri bildirimde bulunulabilecek bağlantı araçları mevcut olup, ülkede dijital hizmetlere vatandaşların erişimini kolaylaştırmak için bilgi ve iletişim teknolojilerinden faydalandığı ve kamu sektörünün insanlara ve işletmelere mükemmel çevrimiçi dijital hizmetler sunmak için çaba harcadığı ifade edilmiştir. Aynı zamanda, çevrimiçi kamu hizmetlerinin kullanılabilirliğinin artırılması, kullanıcıların ihtiyaçlarına göre tasarlanmış çevrimiçi hizmetler sunulması, çevrimiçi kamu hizmetlerine geçişi desteklemek için altyapının geliştirilmesi ve kamu sektöründe teknolojinin daha etkin ve verimli kullanılması yönünde çalışmaların hedeflendiği belirtilmiştir (www.gov.wales).

Birleşik Krallık bünyesinde yer alan bir diğer ülke olan Kuzey İrlanda'nın resmi hükümet internet sitesinin "northernireland.gov.uk" olduğu ve sitede vatandaşların kamu idareleri ile ilgili işlemlerinde yol gösterici bilgilerin yer aldığı görülmektedir. Bununla birlikte sitede hükümetin sunmuş olduğu hizmetler ile ilgili bilgi alınabilecek ve geri bildirimde bulunulabilecek bağlantı araçları mevcuttur. Kuzey İrlanda hükümetinin programında vatandaşların refahını iyileştirmenin hedef edinildiği ve bunu gerçekleştirebilmek için ise paydaşlarla eğitim, sağlık, çevre, altyapı, ekonomi ve diğer alanlarda işbirliği ve ekip çalışmasının gerekli olduğu belirtilmiştir (northernireland.gov.uk). Ülkede 2001 yılında yayınlanan bir meclis araştırma raporunda e-devlet, vatandaşlar, iş ortakları ve çalışanlar için devlet hizmetlerine erişimi ve bu hizmetlerin sunulmasını artırmak için teknolojinin kullanımı olarak tanımlanmıştır. Ayrıca 2017-2021 yıllarını kapsayan strateji belgesi yayınlanmış ve kamu hizmetlerinin çevrimiçi olarak erişilebilir olmasını sağlayarak Kuzey İrlanda'da daha iyi kamu hizmetleri sunmak hedeflenmiştir (www.finance-ni.gov.uk).

2.8.7. ABD

ABD hükümetinin resmi internet sitesi olan “www.usa.gov” adresinde vatandaşların hizmetine sunulmuş olan bilgilendirici linkler yer almaktadır. Burada konut, sağlık, eğitim, vergiler, seçimler, çevre, tüketici sorunları ve işsizlik ile ilgili bilgilerin yer aldığı bölümler mevcuttur. Böylelikle vatandaşların taleplerine yönelik olarak faydalanacakları ve ilgili idareler ile iletişime geçebileceği bir sistem oluşturulmuştur. Bunun yanında, ABD’de 2000 yılında yapılan başkanlık seçimlerinde Arizona eyaletinde internet üzerinden de oylama yapılmış ve özellikle genç seçmenlerin oy vermek için interneti kullanmaya daha fazla ilgi gösterdikleri tespit edilmiştir (Solop, 2001: 292).

Amerika’da Beyaz Saray bünyesinde bulunan “Office of E-Government & Information Technology (E-Devlet ve Bilgi Teknolojileri Ofisi)” de vatandaşların ve özel sektörün hükümet ile olan ilişkilerinin düzenlenmesini ve web tabanlı teknolojilerin kullanımı noktasında çözüm sağlanması konusunda görev üstlenmektedir (Whitehouse, 2020). Buradan da görüleceği üzere başkanlık bünyesinde bir ofisin kurulması e-devlet hizmetlerinin geliştirilmesi yönünde çabanın olduğunun da bir göstergesidir.

Yine, ABD’de Barack Obama’nın 2008 yılında başkanlık kampanyasında internetin rolü büyük olmuştur. Obama’nın takımı “Facebook” ve “Myspace” gibi sosyal medya ve forumları 18-29 yaş arası destekçiler ve destekçi olacaklar ile ilişki kurmak için kullanarak “MyBarackObama.com” ile daha geniş networklere ulaşmıştır (Heywood, 2017: 241). Nitekim Obama ile başlayan e-kampanya sürecinin daha sonraki başkan adaylarının da aktif olarak kullandığı görülmüş ve adayların seçim çalışmalarında e-kampanyalara daha fazla ağırlık verdiği de gözlemlenmiştir.

ABD’de e-devlet kullanımı ve e-katılım süreçleri incelendiğinde; ABD’nin resmi hükümet internet sitesinin “www.usa.gov” olduğu ve sitede vatandaşların kamu idareleri ile ilgili işlemlerinde yol gösterici bilgilerin yer aldığı görülmektedir. Bununla birlikte sitede hükümetin sunmuş olduğu hizmetler ile ilgili bilgi alınabilecek ve geri bildirimde bulunulabilecek bağlantı araçları mevcuttur. Bunun yanında, Birleşmiş Milletler E-Devlet Gelişmişlik Endeksi verilerine göre 2018

yılında 11. sırada yer alan ABD, 2020 yılında 9. sıraya yükselmiş; E-Katılım Endeksi verilerine göre ise ABD’de kamu hizmetlerine çevrimiçi e-katılım endeksi 2018 yılında 0,98 ve 2020 yılında 1 olarak gerçekleştirmiş ve böylelikle 2012 yılında 0,92 olan endeks değeri 0,08 artış göstermiştir. Bu değer ile birlikte 2018 yılında 5. sırada yer alan ABD, 2020 yılında dünya sıralamasında 1. sırada yer almıştır (UN,2021). Dolayısıyla, ABD’de elektronik platformda sunulan kamu hizmetlerine erişim noktasında göreceli bir artış olduğu söylenebilir.

ABD’de eyaletlerin karar alma süreçlerinde halkın katılımını artırmaya yönelik bir başka girişim halkın yorumda bulunma süreci olarak ifade edilmekte ve www.regulations.gov platformundan halka hazırlanacak olan düzenlemelere/yönetmeliklere yorum yapabilme imkanı tanınmaktadır. Örneğin, site üzerinden yapılacak olan düzenleme ile ilgili konu başlığı açılmakta ve halka belirli bir süre verilerek yorumda bulunması istenmektedir. Sonrasında gelen yorumlar ilgili komisyonlarca analiz edilerek otuzuncu günden sonra yürürlüğe girmesi için çalışma başlatılmakta ve yayınlanan düzenlemeler www.federalregister.gov platformunda kamuya açık hale getirilmektedir. Abraham Lincoln’un 1861 yılında göreve ilk başladığında söylemiş olduğu “*Baş yönetici yetkisini halktan alır*” (Targonski, 2002: 38) söz de aslında bunun güzel bir ifadesi olmaktadır. Dolayısıyla halkın yapılacak olan düzenlemeler ile ilgili olarak doğrudan fikirlerinin alınmasına yönelik bu platformun doğrudan katılımın güzel bir örneği olduğu ifade edilebilir.

Bununla birlikte 2009 yılında Barack Obama tarafından hayata geçirilen “Open Government” (Açık Hükümet) ile birlikte www.open.usa.gov internet sitesi üzerinden, hükümet politikalarının açıklık, şeffaflık ve halkın katılımı çerçevesinde yönlendirilmesine yönelik çalışmalar özetlenmektedir. Bu bakış çerçevesinde hükümet, hesap verebilirliği artırmak, halkın bilgilendirilmiş katılımını teşvik etmek ve ekonomik fırsat yaratmak için her kurumun, bilgiyi çevrimiçi olarak açık formatlarda sunarak bilgiye erişimi genişletmek için hızlı adımlar atması yönünde taahhütte bulunmuştur. Aynı şekilde kurumlarda sürdürülebilir bir açıklık ve hesap verebilirlik düzeyi oluşturulması noktasında yöneticilerin, şeffaflık, katılım ve işbirliği değerlerini kurumlarının devam eden çalışmalarında hayata geçirmeleri gerektiği ifade edilmiştir. Yine, etkili politikalar oluşturulması için Federal Hükümetin, halkın karar alma süreci boyunca katılımı için yeteri kadar fırsat oluşturacağı belirtilmiş ve kurumların kurumun temel faaliyetlerine halkın katılımı

için fırsatların oluşturularak geri bildirim mekanizmaları aracılığıyla katılımın nasıl iyileştirilmesi gerektiği noktasında gereken çalışmaları yapmaları gerektiğine vurgu yapılmıştır. Bu bakımdan açık hükümet politikası çerçevesinde ABD’de vatandaş katılımı noktasında önemli gelişmelerin hayata geçirilmeye çalışıldığı söylenebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KATILIMIN ANLAMI VE GELİŞİMİ

3.1. TÜRKİYE'NİN YÖNETSEL YAPISI

Türkiye'nin Osmanlı Devleti'nden kalan birikimin üzerine kurulan genç bir cumhuriyet olduğu ifade edilebilir. Nitekim Osmanlı'nın dağılma sürecine girmesiyle birlikte Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde başlatılan kurtuluş mücadelesi ile 1923 yılında Cumhuriyet ilan edilmiş ve bu tarihten itibaren yenilikçi ve dönüşümcü politikalar üretilmeye çalışılmıştır. Ülkenin yönetsel yapısı anlamında da bu değişim ve dönüşüm süreci devam etmiş ve günümüze ulaşan bir model oluşmuştur. Bu modelde Osmanlı Devleti'nde mevcut olan yapıların, yapılan inkılaplar ile kaldırılması da önemli bir dönüm noktası olmuştur.

Osmanlı Devleti altı yüz yıllık yönetimi sürecinde belirli bir toplum anlayışı ve bir yönetici grup hiyerarşisi kurarak kendine özgü devlet felsefesi ile bir düzen oluşturmuş ve yöneten ile yönetilenler olduğu bu düzende reform ve devrimlerle Batı'dan alınan yeni kavram ve kurumlar kabul edilmiş ve bu düşünce ve kurumlar, toplum kültürü içine kök salarak yaşamaya devam etmiştir (Karpat, 2010: 22). Bununla birlikte, 1299 yılında kuruluşundan 1839 Tanzimat Fermanı'nın ilanına kadar geçen 540 yıllık süre içerisinde Osmanlı Devleti'nin yönetim sistemine bakıldığında gücünü Tanrı'dan alan teokratik bir sistemin yanı sıra patrimonyal bir sistemin varlığını da yönetimde hakim olduğu görülmektedir. Bu yapının, 1839 yılında devletin hukuk alanında, askeri alanda, eğitim ve mali alanda birtakım düzenlemelere giderek 1876 yılında Osmanlı Devleti'nin ilk ve son anayasası olan Kanun-i Esasisinin yayınlanmasına kadar sürdüğü de ifade edilebilir. Kanun-i Esasi'nin kabul edilmesiyle birlikte Osmanlı'da ilk defa meclisli bir yapı meydana gelmiş ve iki meclisli bir sistem inşa edilmiştir. Üyelerini halkın seçtiği meclis Meclis-i Mebusan olarak adlandırılırken, üyeleri atanan meclis ise Ayan Meclisi olarak adlandırılmıştır. Her ne şekilde yorumlansa da yaklaşık 600 yıl sonra Osmanlı Devlet yönetim sisteminde padişahın yanında başka bir yasama organının varlığı ile demokratik anlamda bir atılım gerçekleştiği görülmektedir.

Osmanlı'daki yönetsel mantığın temellerine inilecek olursa Selçuklu Devleti'nin tamamen zayıflamaya başladığı zamanlarda Anadolu coğrafyasında kurulan Osmanoğulları Beyliği coğrafi bakımdan genişleyip güçlendikçe diğer beyleri ve onlarla birlikte hareket eden savaşçı unsurları da kendi birliği etrafında toplamayı başarmış ve devletin kurulması hızlanmıştır (Altunoğlu, 2020: 4). Devletin kurulmasından sonra sınırlarını genişletmesi ve topraklarını büyütmesi de yönetim anlamında bir değişimi gerekli kılmıştır. Osmanlı'da tahtın babadan oğula geçmesi aslında merkezi bir yapının varlığına işaret etmekte iken II. Mehmet'in (Fatih) tahta oturmasından önce Orhan Bey zamanında dini zümrelerin teftiş edilmesi ve kontrol altına alınmak istenmesi ile fetihler sırasında ciddi yararlılıklar gösterdikleri halde Karaca Ahmet ve Abdal Musa gibi Türkmen dervişlerinin Osmanlı topraklarını terk ederek başka bölgelerde yaşamayı tercih etmesi de merkezi yönetimin hakimiyetinin bir göstergesi olarak görülmektedir (Altunoğlu, 2020: 5). Nitekim, Osmanlı Devleti'nde hakim olan merkeziyetçilik anlayışının Moğollar'ın kanunların ve siyasi kuralların üstünlüğüne saygı göstermesi ve devlete karşı gelinmediği müddetçe din ve inançların serbest olması anlayışından beslendiği de ifade edilmektedir (Karpaz, 2010: 21). Bununla birlikte Osmanlı Devleti'nde merkezi bir yapının hakim olmasının diğer bir göstergesi de yeniçeri ocağının kurulması ve Enderun Mektebi'nde devletin gelecekteki yöneticilerinin bizzat saray içinde uzun ve yoğun bir eğitime tabi tutularak belirlenmesi yönündeki çabalardır (Altunoğlu, 2020: 5).

Osmanlı Devleti'nin Selçuklu Devleti'nden sonra kurulan bir uç beyliği olarak doğmasının ve sonrasında dünyada geniş sınırlara ulaşmasının temelinde ise yönetim yapısındaki adalet, hakkaniyet ve liderlik vasıflarının etkisi olduğu ifade edilebilir. Zira devletin çöküş dönemine bakıldığı zaman tüm bu vasıfların yitirildiği ve keyfi kararların alındığı yakın tarih bilgilerinden edinilmektedir. Bu bakımdan devletlerin ayakta kalabilmeleri için yönetimin adil, şeffaf ve hesap verebilir bir yapıda olması da önem arz etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerinin atılmasında işte bu anlayışın hakim olduğu söylenebilir. Osmanlı'dan kalan son yapıların kaldırılması ve bunun yerine demokratik bir sistemin kurulabilmesi için birtakım atılımların yapılması zorunluluğu doğmuştur. Cumhuriyetin ilan edilmesi, Saltanatın ve hilafetin kaldırılması, laikliğin ilan edilmesi bu kapsamda gerçekleştirilen önemli devrimler olarak tarihe geçmiştir.

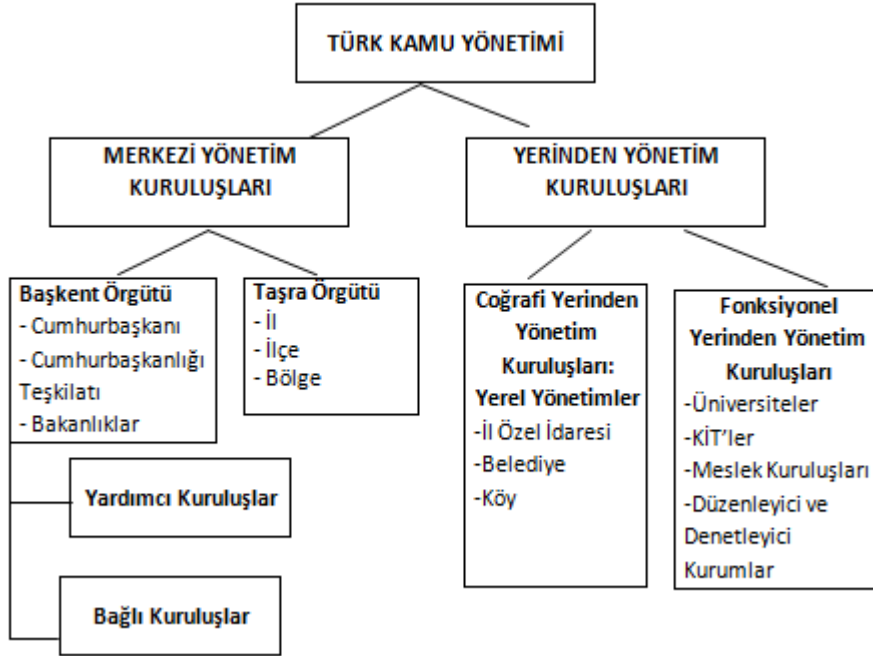
Günümüz Türkiye'sinin Osmanlı'dan kalan kurumlar ve yapılar üzerine kurulduğu kabul edilen bir gerçektir. Ancak önemli olan nokta, bu yapı ve kurumların devrimler yoluyla daha özgürlükçü yapılara kavuşmuş olmasıdır. Nitekim Atatürk devrimleri ile gelenen bu noktada insan hak ve hürriyetlerinin ön planda tutulduğu bir modelin oluşturulmaya çalışıldığı ifade edilebilir. Bu bakımdan Osmanlı Devleti'nin dağılma dönemine girmesiyle birlikte Mustafa Kemal önderliğinde başlatılan ve literatürde Türk Devrimi olarak da adlandırılan kurtuluş mücadelesi sonunda da görüleceği üzere 1920 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin (TBMM) açılması ve devlet yönetiminde halkın sesinin yer alması demokratik anlamda bir yönetimin de temellerini atmıştır. O dönemde her ne kadar tek partili bir siyasal sistem olsa da demokrasinin yerleştirilmesi noktasında birçok ilerleme kaydedildiği ifade edilebilir. Zira, 1923 ile 1946 yılları arasında yaşanan siyasal dönem Türk siyasal hayatında tek parti dönemi olarak adlandırılmaktadır. Esasen 1922 yılında saltanatın kaldırılması ile demokratikleşme yolundaki adımlar ilerlemiş ve 1923 yılında Cumhuriyetin ilan edilmesi, ardından 1924 yılında hilafetin kaldırılması ve yeni anayasanın kabulü ile tek parti döneminde demokratikleşme hareketleri devam etmiştir. Bu bakımdan demokratik hayatın vazgeçilmez unsurları olan siyasi partilerin varlığının hissedildiği 1945 yılına kadar, demokratikleşme yolunda en önemli adımların atıldığı görülmektedir.

Sonrasında özellikle 2. Dünya Savaşı ve ilerleyen yıllarda da yeni kurulan ülkenin toparlanması ve halkın refah ve huzur içinde yaşayabilmesi için çeşitli reformlar yapılmaya çalışılmış; devlet yönetiminin merkezi mi yoksa yerel bir anlayış çerçevesinde mi şekillendirilmesi konusunda yapılan reformlar etkili olamamıştır. Dahası, 1961, 1971 ve 1980 yıllarında tarihe kara bir leke olarak geçen darbeler ile gerçekleştirilmek istenen yenilik çabaları da etkili olamamıştır. 1920 yılında TBMM'nin açılması ile Parlamenter Demokrasi olarak ifade edilen ve yasama, yürütme, yargı organlarının birbirinden bağımsız olarak faaliyet göstermesi ile günümüze kadar süren bir sistem kurulmuştur. 2017 yılında yapılan referandum sonucunda ise 2018 yılında Türkiye' de parlamenter demokrasi yerine Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi kurulmuş ve Başkanlık Sistemine geçilmiştir.

Türk Kamu Yönetimi'nin yapısı ise aşağıdaki şekil ile ifade edilebilir (Eryılmaz, 2016: 100);

Şekil-3: Türk Kamu Yönetiminin Yapısına Ait Görsel

Kaynak: Eryılmaz, B. (2021). *Kamu Yönetimi- Düşünceler, Yapılar, Fonksiyonlar, Politikalar*. (Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 14.Baskı). Ankara: Umuttepe Yayınları.

Türkiye’de merkezi yönetim yapılanmasının incelenebilmesi için Cumhuriyetin ilanından itibaren uygulanan hükümet sistemlerinin incelenmesi önem arz etmektedir. Burada önemli olan nokta hükümet sistemlerinin sınıflandırılmasında, yasama ile yürütmenin hangi organda birleştiği veya bunlar arasındaki ilişkinin yoğunluğunun temel hareket noktası olmasıdır (Keskinsoy ve Kaya, 2018: 70). Literatürde mevcut hükümet sistemlerinin kuvvetler birliğine dayanan sistemler ve kuvvetler ayrılığına dayanan sistemler olarak sınıflandırılması mümkündür (Gözler, 2018a: 218; Keskinsoy ve Kaya, 2018: 71-75);

Kuvvetler Birliğine Dayanan Sistemler

Kuvvetler birliğine dayanan hükümet modellerinden ilki diktatörlük olarak ifade edilebilir. Bu sistemde yasama, yürütme ve yargı yetkilerinin tek kişide

toplanması söz konusu olmakta ve yönetimde önceden belirlenen kuralların işlemesi mümkün olmamaktadır. Kuvvetler birliğine dayanan hükümet modellerinden ikincisi monarşi olarak ifade edilebilir ve bu sistemde yasama ve yürütme erkleri yürütmede toplanmıştır. Ancak diktatörlükten farklı olarak monarşide önceden belirlenmiş kurallar söz konusudur. Kuvvetler birliğine dayanan hükümet modellerinden üçüncüsü ise meclis hükümeti sistemi olarak ifade edilebilir. Bu sistemde yasama ve yürütme yetkileri yasamada toplanmaktadır.

Kuvvetler Ayrılığına Dayanan Sistemler

1789 tarihli “İnsan ve Vatandaşlık Hakları Bildirisi”nin 16. Maddesinde “*Hakların güven altına alınmadığı, kuvvetler ayrılığının yapılmadığı bir toplumda Anayasa yoktur*” denilerek kuvvetler ayrılığının önemine vurgu yapılmıştır (Lefebvre, 1947). Bu bakımdan kuvvetler ayrılığı önemli bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Kuvvetler ayrılığı sistemi, özgürlüklerin güvence altına alınabilmesi için yasama, yürütme ve yargı erklerinin birbirinden bağımsız organlara verilmesi fikrine dayanmaktadır (Keskinsoy ve Kaya, 2018: 72). Dolayısıyla kuvvetler ayrılığında amaç, devlet iktidarını üçe bölerek sınırlandırmak ve vatandaşların temel hak ve hürriyetlerinin korunması olmaktadır (Gözler, 2018a: 218).

Kuvvetler ayrılığı modelini benimseyen sistemler içerisinde ilk olarak başkanlık sistemi ele alınabilir. Bu sistemde yasama ve yürütme organları sert bir şekilde ayrılmış ve her ikisi de bağımsız birer organ konumundadır. Bir diğer yönetim modeli ise parlamentar sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sistemde ise yasama ve yürütme yetkileri yumuşak bir şekilde birbirinden ayrılmakta ve yürütme organı siyasal bakımdan sorumsuz devlet başkanı ve siyasal bakımdan sorumlu bakanlar kurulu olarak iki başlı bir yapı sergilemektedir (Gözler, 2018a: 218). Bu sistemde cumhurbaşkanının bakanlar kurulu olmaksızın tek başına tasarrufta bulunamaması esas olup cumhurbaşkanının yetkileri sembolik-törensel yetkilerle sınırlandırılmıştır. Kuvvetler ayrılığı esasına dayanan hükümet modellerinden üçüncüsü olan yarı-başkanlık sisteminde ise cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi ve yetkilerinin parlamentar sisteme nazaran artırılması söz konusudur (Korkmaz, 2016: 47-49).

Türkiye’de 1920 yılında Meclisin açılması ile birlikte 1921 yılında Teşkilatı Esasiye adı ile anayasa kabul edilmiş ve 3. Maddede “*Türkiye Devleti Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur ve hükümeti Büyük Millet Meclisi Hükümeti unvanını taşır*” denilmek suretiyle Meclis Hükümeti Sistemi benimsenmiştir. 1924 yılında yapılan Anayasa değişikliğinde de aynı model benimsenmiş ve 1961 Anayasası’nda ise yasama ve yürütme erkleri birbirinden ayrılarak parlamenter sisteme geçilmiştir. 2017 yılında yapılan referandum ile 2018 yılında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçilmiş ve Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi yasalaşmış ve Başbakanlık makamı kaldırılmıştır. Oluşturulan bu model ile birlikte parlamenter sistemden farklı olarak fiili yürütme yetkisinin Cumhurbaşkanına verildiği görülmektedir (Esen ve Kalağan, 2020: 261). Yeni sisteme geçilmesinde özellikle parlamenter sisteme yöneltilen eleştiriler gerekçe olarak gösterilmiştir. Nitekim parlamenter sistemin en önemli eleştirilerinden birisi siyasi ve ekonomik istikrarsızlığa yol açması olarak kabul edilmiş ve Türkiye’de 1961-1965, 1971-1980 ve 1991-2002 yılları arasındaki istikrarsızlığın en önemli sebebinin koalisyon hükümetleri olduğu ifade edilmiştir (Kaan, 2019: 16). Bu bakımdan Türkiye’de 2018 yılından itibaren uygulanan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile parlamenter sistemin yol açtığı aksaklıkların giderileceği düşüncesi hakim olmuş ve yeni bir yapılanma başlamıştır. Ancak, hangi sistem benimsenmiş olsa da önemli olan yargının, yasama ve yürütme organlarından bağımsız tutulmasıdır (Keskinsoy ve Kaya, 2018: 70). Bu sayede yasama ve yürütmenin bağımsız organlarca denetlenmesi söz konusu olabilecektir.

3.1.1. Merkezi Yönetim

Merkezden yönetim, kamusal hizmetlerin merkezde toplanması ve bu hizmetlerin merkez ve merkezin hiyerarşisi içerisinde yer alan örgütlerce yürütülmesi olarak tanımlanabilir (Gözler ve Kaplan, 2018: 74). Yine, merkezden yönetim, birlik ve bütünlüğün sağlanması amacıyla belli bazı hizmetlere yönelik karar ve faaliyetlerin merkezi hükümet ile onun hiyerarşik yapısı içerisinde yer alan örgütlerce yürütülmesi olarak ifade edilebilir (Eryılmaz, 2016: 33).

Merkezden yönetim ilkesi “siyasi” ve “idari” olmak üzere iki ayrı şekilde incelenebilir (Eryılmaz, 2016: 33);

Üniter devlet şekli olarak da ifade edilen siyasi merkezi yönetimde ülkede yasama ve hükümet organının tek olması ve siyasal anlamda gücün merkezin yetkisinde olması söz konusu iken; idari merkezden yönetimde ise kamusal hizmetlerin oluşturulmasına ilişkin kararlar merkezden alınmakta ve merkezin denetimi altında olan alt birimlere takdir yetkisi tanınmamaktadır.

Merkezden Yönetim İlkesinin Özellikleri (Parlak ve Sobacı, 2010: 12; Eryılmaz, 2016: 34; Gözler ve Kaplan, 2018: 76);

- Merkezden yönetimde ülke içerisinde bir tek tüzel kişilik olmakta ve o da Devlet tüzel kişiliği olarak adlandırılmaktadır.
- Devlet, kamu hizmetlerinin yürütülmesi için hizmetleri konularına göre ayırmış ve bakanlıklar şeklinde örgütlemiştir.
- Kamu hizmetlerinin finansmanı ve harcamaların yapılma usulleri merkezden alınan kararlar ile yönetilmekte ve gelir ve giderler merkezi bütçede toplanmaktadır.
- Vatandaşlara sunulacak kamu hizmetleri merkezde toplanarak düzenlenirken karar alma yetkisi ile sorumluluğu başkent yetkililerine aittir.
- Merkezî yönetimin kendi hiyerarşik yapısı içinde taşrada emir ve talimatları ile işleyen taşra teşkilatı söz konusudur.
- Merkezi idarenin bakanlıklara ayrılması ve başkent ve taşra teşkilatı şeklinde örgütlenmesi söz konusu olsa da devlet bir bütündür ve bu bütünlük hiyerarşik düzen ile sağlanmaktadır.

Bununla birlikte T.C. Anayasasının 126. Maddesinde “*Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır. İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır*” denilmek suretiyle yetki genişliği kavramından bahsedilmiştir. Günümüzde merkeziyetçilik kavramının tam anlamıyla uygulanması mümkün olmadığı için geçmişten kalan yerele dayalı yapılanmaların ademi merkeziyetçi bir anlayışla varlıklarını devam ettirmesi de siyasal ve yönetsel bir

zorunluluk olarak süregelmiş ve yereldeki yapılanmalar merkezi yönetimin rızası : dahilinde varlıklarını sürdürmeye başlamıştır (Çetin, 2018: 95). Yetki genişliği “fonksiyonel yetki genişliği” ve “coğrafi yetki genişliği” olarak ikili bir sınıflandırmaya tabi tutulmakta ve fonksiyonel yetki genişliği, merkezi idarenin elindeki bir kısım karar alma ve uygulamaya ilişkin yetkilerin, belli bir konuda faaliyet gösteren kuruluşa devredilmesi olarak ifade edilirken; coğrafi yetki genişliği ise merkezi idarenin karar ve yürütmeye yönelik birtakım yetkilerinin taşradaki birimlerin yöneticilerine devredilmesi olarak tanımlanmaktadır (Eryılmaz, 2021). Bu bakımdan yetki genişliğinde temel olarak merkezi idarenin yetkilerinin yerel yöneticiler tarafından kullanılması söz konusu olmaktadır. Her ne kadar bu yerel yöneticiler bu yetkiler ile donatılsa da yetkililer merkezin hiyerarşisine tabi olup, hiyerarşi yetkisinin olağan sonucu olarak da merkezin emir ve direktiflerine uymak durumundadırlar (Yılmaz, 2007: 1247).

Aynı şekilde merkezi yönetim hiyerarşi içerisinde idarenin kanuniliği de önem arz etmektedir. Zira, anayasanın 123. Maddesinde “*İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir*” denilmek suretiyle idarenin kanuniliğine vurgu yapılmıştır. Dolayısıyla idarenin kanuniliğinden kasıt, geniş anlamda idare ve faaliyetlerinin kanuna uygun olmasıdır (Aydınoglu, 2017: 12). Bu bakımdan idarenin eylem ve işlemlerinde kanun ve benzeri düzenlemeler çerçevesinde hareket etmesi ile merkezi ve yerinden yönetim kuruluşlarının meşru eylemlerde bulunması söz konusu olacaktır.

Merkezden Yönetim İlkesinin Faydaları (Parlak ve Sobacı, 2010: 12; Gözler ve Kaplan, 2018: 77);

- Güçlü bir devlet yönetimi oluşmaktadır.
- Merkezden yönetim ile ülke genelinde kaynakların daha etkin ve verimli kullanılması sağlanarak hizmet maliyetlerinin düşmesi söz konusu olmaktadır.
- Merkezi yönetim ile bölgeler arasında eşitlik sağlanarak hizmetlerin eşit bir düzeyde ülkeye yayılması sağlanır.
- Kamu görevlileri yerel etkilerden kurtulur.
- Mali denetim daha kolay sağlanmaktadır.

Merkezden Yönetim İlkesinin Sakıncaları (Parlak ve Sobacı, 2010: 12; Gözler ve Kaplan, 2018: 77);

- Merkezi yönetim ile bürokrasi ve kırtasiyecilik artar.
- Merkezi yönetimde taşra örgütlenmesinde görev yapan memurlara fazla inisiyatif tanınmaması ile bilgi ve becerilerin gelişmesine engel olarak ilgisizlik ve isteksizlik ortaya çıkabilir.
- Merkezi yönetim demokrasi ile pek bağdaşmamakta ve bu yönüyle halkın yönetime katılımını sınırlandırmaktadır.
- Merkezi yönetimde sunulacak hizmetlerin yerel ihtiyaçlara göre yürütülmesi kolay değildir.

T.C. Anayasasının 123. maddesinde *“İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır”* denilmek suretiyle idarenin kuruluşu tanımlanmıştır. Yine 126. maddede idarenin kuruluşu belirtilmiş ve *“Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır. İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır”* denilmek suretiyle de merkezi idarenin tanımı yapılmıştır.

Her ülkenin tarihi, siyasi, kültürel ve ekonomik koşullarına göre yönetim yapıları da farklılık arz etmekte ve merkezi yönetim ve yerinden yönetim yapıları da bunların bir sonucu olmaktadır. Bu yönüyle bakıldığında Türkiye’de anayasada merkezi ve mahalli idarelerin kuruluşları belirtilmiş ve işleyişin kanunla düzenleneceği ifade edilmiştir. Bu bakımdan merkezi idare ile yerinden yönetim kuruluşlarının ayrı olarak tarif edilmesi önem arz etmektedir.

Türkiye’de yasal çerçevesi 16 Nisan 2017 tarihli referandum ile oluşturulan ve 24 Haziran 2018 tarihinden itibaren fiili olarak uygulamaya konulan Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin belli bazı özellikleri bulunmaktadır (Esen ve Kalağan, 2020: 263). Bu özelliklerden en önemlisi aslında yürütmenin iki başlı yapısının ortadan kalkması ve tek başlı hale gelmesidir. Böylelikle yeni sistemde yürütme gücü Cumhurbaşkanı tarafından kullanılmaktadır. Nitekim Anayasa’nın 104. Maddesin *“Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Yürütme yetkisi Cumhurbaşkanına aittir. Cumhurbaşkanı, Devlet başkanı sıfatıyla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının*

düzenli ve uyumlu çalışmasını temin eder” denilmek suretiyle de Cumhurbaşkanının yürütme yetkisi belirtilmiştir. Bununla birlikte aynı maddede *“Cumhurbaşkanı yardımcılarını ile bakanları atar ve görevlerine son verir”* denilmek suretiyle de Cumhurbaşkanı yardımcılarını ile bakanlar kurulunun oluşturulmasında Cumhurbaşkanının yetkileri ifade edilmiştir. Bu bakımdan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde yürütme kanadında Cumhurbaşkanının tek yetkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Yeni sistemde ayrıca meclisin Cumhurbaşkanı Yardımcıları ile Bakanları meclis araştırması, genel görüşme, meclis soruşturması ve yazılı soru ile denetlemesi mümkün olmakta ve bu durum, Anayasanın 98. Maddesinde düzenlenmektedir.

3.1.2. Yerinden Yönetim

Yerel yönetimler katılma, seçim ve temsil ilkelerinin en üst seviyede gerçekleştiği ve insanların demokratik haklarını daha rahat sergileyebildikleri halka en yakın hizmet kuruluşları olarak görülmektedir (Şahnagil, 2019: 1150). Bu bakımdan yerel yönetimlerin örgütlenme ve karar alma şekilleri önem taşımaktadır. Ülkemizde, merkezi yönetim yapılanmasında olduğu gibi yerinden yönetim de T.C. Anayasasının 123. maddesinde düzenlenmiş ve bu çerçevede yerinden yönetim ilkesi açık olarak kabul edilmiştir.

Yerinden yönetimi *“Yer Yönünden Yerinden Yönetim”* ve *“Hizmet Yönünden Yerinden Yönetim”* olarak sınıflandırmak mümkündür (Parlak ve Sobacı, 2010: 14);

Yer Yönünden Yerinden Yönetim; Yer yönünden yerinden yönetim kuruluşları Anayasa'nın 127. Maddesinde mahalli idareler olarak tanımlanmış ve *“Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir. Mahalli idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir”* denilmek suretiyle de mahalli idarelerin karar organlarının seçmenler vasıtasıyla oluşturulduğu belirtilmiştir.

Hizmet Yönünden Yerinden Yönetim; Hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşları hizmetsel yönetim kuruluşları veya hizmet ademi merkeziyeti olarak da tanımlanmaktadır. Bu kuruluşlar teknik bilgi ve uzmanlık isteyen, merkezi idare tarafından yürütülmesi uygun görülmeyen hizmetleri yürüten ve devletten ayrı birer tüzel kişilikleri bulunan kamu kuruluşlarıdır (Şinik, 2012: 127).

Bir kuruluşun yerinden yönetim kuruluşu olabilmesi ayrı bir tüzel kişiliğe sahip olması, kendi gelir kaynaklarının olması ve ayrı bir bütçeye sahip olması gerekmektedir (Parlak ve Sobacı, 2010: 14). Bununla birlikte yerinden yönetim kuruluşlarının merkezi yönetimin hiyerarşik denetiminde olmaması esas olup, merkezi yönetimin yerinden yönetim kuruluşları üzerinde anayasanın 127. Maddesinin beşinci fıkrası çerçevesinde idari vesayeti söz konusudur (Gözler ve Kaplan, 2018: 120). Söz konusu hüküm “*Merkezi idare, mahalli idareler üzerinde, mahalli hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idari vesayet yetkisine sahiptir*” şeklinde olup, merkezi idarenin vesayet yetkisinin temelinde toplum yararının korunması ve mahalli ihtiyaçların tam anlamıyla karşılanmasının olduğu ifade edilebilir. Bu bakımdan merkezi idarenin mahalli idareler üzerinde bir tahakkümünün olduğu görülse de mahalli ihtiyaçların gerektiği gibi karşılanmasının amaç edinildiği ifade edilebilir.

Yerinden yönetim kuruluşlarının merkezi yönetimde olduğu gibi birtakım faydalarının ve sakıncalarının olduğu belirtilebilir. Yerinden yönetimin demokratik esaslara uygun olması, kırtasiyecilik ve bürokrasiyi azaltması ve hizmetleri ihtiyaçlara daha uygun şekilde karşılaması ile fayda sağlayan bir yapıya sahip olmasının yanında; ülkenin bütünlüğü ve milli birliğinin bozulması, bölgeler arası eşitsizliklerin oluşması, partizanca uygulamalara yol açılması, yetersiz mali kaynaklar sebebiyle hizmetlerin aksaması ve mali denetimlerde zorluk yaşanması gibi sakıncaları da söz konusu olmaktadır (Parlak ve Sobacı, 2010: 14-15).

Yerel yönetimlerin tarihine bakıldığında özellikle 1970’li yılların sonlarına doğru yeni sağ düşüncesinin de etkisiyle devletin ekonomik, sosyal ve diğer alanlardan elini çekmesi ve yerini piyasa hakimiyetine bırakmasının etkili olduğu ifade edilebilir (Demirci, 2007: 390). Devlet ile vatandaş arasında ara kademelerin

kurulması ve temsilciler vasıtasıyla bu kademelerde kararların alınması ile yerel yönetimlerin daha da ön plana çıktığı görülmektedir.

Bununla birlikte kendi mali imkanlarının kendi karar organlarının inisiyatifi çerçevesinde kullanan kentlerin tüzel kişilik kazanması yoluyla özgürleşmesinin aslında 12. yy Avrupasında başlayan ve günümüze kadar süregelen tarihsel bir süreç olduğu söylenebilir (Ortaylı, 2018: 1). Bu bakımdan yerel yönetim birimlerinin ilk izlerinin 12. yy'da Avrupa'da ortaya çıktığı ve günümüze kadar geldiği ifade edilebilir. Şu halde, bugünkü özerk yerel yönetim düşüncesinin temellerinde de aslında kentlerin ve komün idarelerinin bulunduğu söylenebilir (Özel, 2013: 50). Nitekim, komünler aile benzeri doğal bir topluluk olmuş ve ortaya çıkışları ve gelişimleri ile modern devletten önce var olmaları sebebiyle devlet, hazır bulunduğu bu toplumsal kuruma hukuksal bir statü tanımıştır (Çelik ve Aykanat, 2007: 102). Ülkemizde yerel yönetimlerin gelişim sürecine bakıldığında ise “kadılık” kurumunun özellikle Tanzimat Dönemi öncesindeki önemi ve etkisi göz ardı edilemeyecektir. Osmanlı Devleti'nde şehir ve kasabaların güvenlik, asayiş ve belediye hizmetlerinin yürütülmesinden sorumlu olan kadı, kazaların yönetiminden sorumlu olmuş ve kadılık kurumu Osmanlı devletinde yerel yönetimin merkezi olmuş; Osmanlı'da yerel, kadılık kurumu etrafında kontrol edilerek gündelik hayat düzenlenmiştir (Bozatay ve Demir, 2014: 76; Uluçay ve Alp, 2020: 332). Nitekim Tanzimat öncesi dönemde kamu hizmetlerinin sağlanması noktasında kadılık önemli bir misyon üstlenmiş ve sonrasında 1826 yılında “İhtisab Kurumu” yeniden düzenlenerek “İhtisab Nezareti” ve “İhtisab Müdürlükleri” kurulmuştur. Böylelikle yerinden yönetim modelinde İhtisab Nezareti ve İhtisab Müdürlükleri ile yeni bir döneme geçilmiştir (Usta vd, 2017:74). İhtisab Nezaretinin kurulmasıyla birlikte kadıların tüccar ve esnaf ile ilgili birtakım yetkileri ile ihtisap resmini toplama yetkisi de bu daireye devredilmiş ve kadıların belediye hizmetleri ile ilgili yetkileri azalmıştır (Öner, 2008: 10).

Kırım savaşıdan sonra Avrupa ile ilişkilerin artması ve devlet dairelerinin batılı anlamda medeni ülkelere benzetilmesi maksadıyla İstanbul'un belediye işleriyle ilgilenmesi için ayrıca bir daire kurulmasına gerek görülmüş ve 16 Ağustos 1854 tarihinde İhtisab Nezareti kaldırılarak yerine Şehremaneti adıyla bir idare kurulmuştur (Öner, 2008: 10; Çağdaş, 2011: 396). Dolayısıyla Tanzimat sonrası dönemde batılı anlamda belediye teşkilatının temellerinin Şehremaneti'ne dayandığı

ifade edilebilir (Gül vd. 2014: 177-178). Yerel yönetimlerde yaşanan bu gelişim süreci 1868 yılında uygulamaya konulan Dersaadet İdare-i Belediye Nizamnamesi ile devam etmiş ve 1877 yılında çıkarılan Dersaadet Belediye Kanunu ile süreç ciddi boyutlara ulaşmıştır. 1930 yılında kabul edilen 1580 sayılı Belediye Kanunu ise 85 yıl aradan sonra yerini 2005 yılında kabul edilen 5393 sayılı kanuna bırakmıştır (Usta vd, 2017:74). Bununla birlikte, 1982 Anayasası'nın 127. maddesinde vurgulanan "*büyük yerleşim yerleri için özel yönetim biçimleri oluşturulabilir*" şeklindeki düzenleme çerçevesinde kurulan Büyükşehir Belediyeleri ise 1984 yılında çıkarılan 3030 sayılı kanun ile yasal statüye kavuşmuş; 2004 yılında kabul edilen 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ile kanun güncel şeklini almıştır (Usta vd, 2017:74). Belediyeciliğin ve dolayısıyla yerel yönetimlerin gelişimi incelendiğinde bir buçuk asır içerisinde birçok düzenlemenin hayata geçirildiği görülmektedir. Nitekim, Tanzimat döneminden önce ve bu dönemden sonra yerel yönetimlerin yasal çerçeveye oturtulması noktasında birçok düzenlemenin yapıldığı görülmektedir. Bu yönüyle Tanzimat Döneminden itibaren günümüze kadar gelen süreçte yerel yönetimlerin gelişimi hakkında aşağıdaki özetleme yapılabilir (Eryılmaz, 2016: 237);

a) Türkiye'de temel olarak Batı tarzı bir yerel yönetim geleneği hakim olmamıştır ancak yerel yönetimlerin düzenlenmesi hususunda Fransa örnek ülke olarak ele alınmıştır. Zira, Batının Türkiye'nin üniter yapısı sebebiyle Fransa modellenmiş bir yapılanmaya gitmesi de bunun bir örneği sayılabilir.

b) Türkiye'de merkezi idare gücün ve otoritenin toplandığı tek merci olarak görülmüş ve yerel yönetimler merkezi idarenin sadece bir şubesi olarak düşünülmüştür. Bu kapsamda yerel yönetimlere fazla bir yetki çerçevesi çizilmemiştir.

c) Türkiye'de yerel yönetimler merkezi idarenin sadece yardımcısı konumunda düşünüldüğü için kaynak ve yetki aktarımı konusunda geniş yetkiler tanınmamıştır.

Buradan hareketle Türkiye'de merkezi ve yerinden yönetim örgütlenmesinin ve tarihi süreç içerisindeki gelişiminin ülkede katılımcı bir mekanizmaya dönüşüp dönüşmeyeceği de Türkiye'de yönetsel anlamda katılım araçlarının incelenmesi ve değerlendirilmesi ile ortaya çıkabilecektir.

3.2. TÜRKİYE'DE YÖNETSEL ALANDA KATILIM

Toplumlar, tarihsel gelişimleri ve yönetim kültürleri çerçevesinde farklı modeller ile yönetilmekte ve bu sistem içerisinde merkezi ve yerel örgütlenmelerin varlığı toplumların yönetsel yapıları ile şekillenmektedir (Parlak, 2014: 12). Bu çerçevede merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki ilişkilerin temsilci ve ortaklık modeli olarak iki temel model üzerinde şekillendiği ifade edilebilir (Eryılmaz, 2021). Yerel yönetimlerin merkezi yönetimin birer temsilcisi olarak kabul edildiği ilk modelde, yerel yönetimler merkezi yönetim tarafından belirlenen karar ve politikaların yürütülmesinden sorumlu iken; ortaklık modelinde ise yerel hizmetlerin üretilmesi ve sunulmasında yerel yönetimler, merkezi yönetimin ortağı olarak kabul edilmektedir (Eryılmaz, 2021).

Nitekim Türkiye'de de Osmanlı Devleti'nden kalan merkezîyetçi yapının ağırlığı hissedilmiş ancak bu durum anayasal güvence altına alınmıştır. Anayasada ülkenin üniter bir yapıya sahip olduğu belirtilmiş ve idarenin merkezden ve yerinden yönetim kuruluşları vasıtasıyla yönetileceği ifade edilmiştir. Bu çerçevede demokratikleşme süreci kapsamında Türkiye'de yönetsel anlamda katılımın sağlanması için yeni yeni mekanizmalar oluşturulması önem kazanmış ve oluşturulan yeni mekanizmalar genel olarak kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile Sivil Toplum Kuruluşlarının kurullarda temsil edilmesi şeklinde gerçekleşmiştir (Sözen, 2011: 144). Bunun yanında bireysel olarak yönetime katılma da Anayasa ile vatandaşlara tanınmış ve bu çerçevede özellikle dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı önemli bir atılım olmuştur. Bu araçlar vasıtasıyla vatandaşların merkezi ve yerel yönetim birimlerinin karar ve uygulamalarına katılma şansının arttığı söylenebilir. 1961 Anayasasında yer alan dilekçe hakkının 2010 yılında yapılan anayasa değişikliği ile genişletilmesi ve bilgi edinme hakkı ve kamu denetçisine başvurma hakkının da metne eklenmesi ile vatandaşların yönetime katılımı noktasında önemli gelişmeler olmuştur.

Bunun yanısıra 2000'li yılların başından itibaren katılımcı bir model üzerine çalışmaların hız kazandığı ve nitekim 2004 yılında yayımlanması dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet SEZER tarafından kabul edilmeyen Kamu Yönetimi

Reformu literatürde önemli bir yer edinmiştir. 2004 yılında kabul edilen ancak yayımlanması dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet SEZER tarafından kabul edilmeyen 5227 sayılı “Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun” un 1.maddesinde kanunun amacı “Katılımcı, saydam, hesap verebilir, insan hak ve özgürlüklerini esas alan bir kamu yönetiminin oluşturulması; kamu hizmetlerinin adil, süratli, kaliteli, etkili ve verimli bir şekilde yerine getirilmesi için merkezî idare ile mahallî idarelerin görev, yetki ve sorumluluklarının çağdaş kamu yönetimi ilke ve uygulamaları çerçevesinde belirlenmesi; merkezî idare teşkilâtının yeniden yapılandırılması ve kamu hizmetlerine ilişkin temel ilke ve esasları düzenlemektir” olarak ifade edilmiştir. Buradan da görüleceği üzere, kanunun halkın katılımını esas alan ve kamu hizmetlerinin daha adil ve hızlı olabilmesi amacıyla hizmet ettiği ve merkezi ve yerel idarelerin bu doğrultuda şekillenmesi gerektiği ortaya konulmuştur. Böylelikle katılımı esas alan bir yönetim anlayışının yönetim kademelerine yerleşmesinin amaçlandığı da görülmektedir. Ancak kanunun yayımlanmasına engel olarak dönemin Cumhurbaşkanı tarafından merkezi otoriteyi zayıflatan ve yereli güçlendiren bu kanun ile kamu hizmetlerinin hemen tümünün yerelleştirilmesinin ve özelleştirilmesinin yolunun açıldığı ve bu içeriğiyle, kanunun ilgili maddeleri ile yapılan düzenlemelerin, Anayasa’da öngörülen tekil devlet yapısına, “idarenin bütünlüğü”, “yetki genişliği” ve “idari vesayet” ilkelerine ve kamu yararına uygun düşmediği ve bu düzenlemelerin amaçlanmasa dahi Anayasa’da öngörülme bir yönetim modeline geçilmesine neden olabileceği gerekçe gösterilmiştir (TCCB, 2020). Dolayısıyla söz konusu kanun, yayımlanma imkanı bulamamıştır. Bu bakımdan Türkiye’de yönetsel alanda halkın katılımını esas alan ve kamu hizmetlerinin adil ve süratli bir şekilde görülmesini amaç edinen politikaların oluşturulmaya çalışıldığı ifade edilebilir.

Ayrıca, özellikle son on yılda bilgi ve iletişim teknolojilerindeki sürekli ve hızlı gelişim çerçevesinde elektronik platformlar aracılığıyla da bireylerin yönetime katılması mümkün hale gelmekte ve katılımcı demokrasi açısından ümit verici olmaktadır. 2020 yılı Birleşmiş Milletler e-Devlet Gelişmişlik Endeksinde Türkiye 193 ülke arasından, Çevrim İçi Hizmet Endeksinde 22. sıraya, e-Katılım Endeksinde ise 23. sıraya yükselmiştir. Benzer şekilde e-Katılım Endeksinde ise 2020 yılı verilerine göre Türkiye 193 ülke arasında 53. sıradaki yerini korurken; e-Devlet

gelişmişlik endeksinin alt endekslerinden olan Çevrim İçi Hizmet Endeksine göre 27. sıradan 22. Sıraya; Telekomünikasyon Altyapı Endeksinde 89. sıradan 79. sıraya yükselmiş, İnsan Kaynağı Endeksinde ise 45. sıradan 52. sıraya gerilemiştir (UN, 2020). Bu bakımdan Türkiye’de bilgi ve iletişim teknolojilerinde önemli bir gelişmenin yaşandığı da ifade edilebilecektir.

3.2.1. Katılımı Etkileyen Faktörler

Katılımcı bir modelde bireylerin yönetsel ve siyasal alanda katılımının sağlanması ve katılım oranının yükselmesi önemli bir gösterge olarak belirtilebilir. Bu bakımdan katılımı etkileyen faktörlerin incelenmesi de önemli hale gelmektedir. Yönetsel ve Bürokratik Yapı, Siyasal Etkiler ve Uluslararası Faktörler (Küreselleşme, Liberal Politikalar, Yeni Kamu Yönetimi, Ulusüstü ve Uluslararası Örgütler) bunlar arasında sayılabilir.

3.2.1.1. Yönetsel ve Bürokratik Yapı

Ülkelerin kamu politikalarının belirlenmesinde ülkenin geçmiş tarihi birikimleri ve mevcut yapısı önemli bir rol oynamakta olup, merkezi veya yerel hangi anlayış hakim ise mevcut kamusal hizmet birimleri de buna göre şekillenmektedir (Parlak, 2014: 11). Dolayısıyla ülkelerin yönetim sistemlerinin yönetsel alanda katılımı etkilemesi de doğal karşılanmalıdır. Nitekim katılımı etkileyen faktörlerden ilki ülkenin yönetsel ve bürokratik yapısı olarak ifade edilmektedir ki demokrasinin hakim olduğu parlamenter sistem veya başkanlık sistemi modellerinde katılımın daha yüksek olması beklenmekte ancak zaman zaman da katılım sorunları yaşanabilmektedir. Türkiye gibi monarşi ile yönetilen bir yapıdan halkın seçimle temsilcilerini seçmesi şeklinde gerçekleşen bir yapıya gelinmesinde idari alanda uygulanan değişim ve dönüşüm politikalarının etkisinin olduğu söylenebilir. Bunun temelinde de aslında yönetimin siyasetten ayrı bir kurum olarak yürütülmesinin olduğu ifade edilmektedir. Nitekim, bürokrasi olarak ifade edilebilecek olan bu yapının toplumun tamamına hizmet veren, tarafsız ve uzman bir örgüt olması önem arz etmekte ve tarafsız olması itibariyle de rejim veya sistem

değişikliklerine karışmaması onun en büyük güvencesi olmaktadır (Demir, 2011: 65). Ancak yönetimin siyasallaşması sonucunda bu güvence ortadan kalkarak bürokratların yaptıkları işlemlerin müdahaleye açık hale gelmesi de söz konusu olabilmektedir (Yıldız, 2018: 93). Bu bakımdan yönetimin siyaset kurumundan ayrı bir şekilde varlığını sürdürmesi ile tarafsız bir modelin oluşturulacağı ve katılımı daha nesnel olunacağı beklenmektedir. Devletin, çok sayıda parçadan oluşan karmaşık bir mekanizma olduğu göz önüne alındığında bu çeşitliliğin tek bir merkezden yönetilmesi ve bu süreçte kamu politikalarının belirlenmesi ve kamu hizmetlerinin sunulmasında bürokrasi ve siyasetin iç içe geçmesi doğal karşılanmalıdır (Altunok, 2016: 162). Türkiye’de de bürokrasi ve siyasetin Tanzimat öncesi dönemden başlayarak Cumhuriyetin ilanından sonra belirli değişiklikler göstermesi söz konusu olmuştur. Özellikle Osmanlı’nın ilk yıllarında bürokrasinin son derece sade bir nitelik taşıması da aslında devlet yapılanlanmasının yıllar itibariyle geçirmiş olduğu evrimin de bir örneğidir. Osmanlı’da Fatih Sultan Mehmet ile birlikte devlet yönetiminde görev yapan memurlar “ilmiye”, “mülkiye”, “seyfiye” ve “kalemiye” olarak sınıflandırılmış ve devlet işleri bu doğrultuda yürütülmüştür (Eryılmaz, 2021). Tanzimat dönemine gelindiğinde ise bürokrasinin temel amacı topluma hakim olmak olmuş ve merkezi yönetim gücünü ülkenin her tarafına yaymak için çaba harcamış; bu durum neticesinde artan merkeziyetçilik ile taşradaki kamu hizmetlerinde aksamalar meydana gelmeye başlamıştır (Eryılmaz, 2021). Tanzimat döneminin, Osmanlı devlet yönetiminde, bürokratik yapı ve işleyişte reformların yapıldığı ve ilk bürokratik değişimlerin meydana geldiği yıllar olması ve bu dönem ile birlikte başlayan merkezi yönetimi güçlendirme çabaları sonucunda merkeziyetçiliğin artmasına rağmen, güç, reformları gerçekleştirme konusunda öncülük eden bürokratlara doğru kaymaya başlamış ve daha ulus temelli bir model gelişmeye başlamıştır (Aslan ve Yılmaz, 2001: 290; Yılmaz vd., 2013: 264). Cumhuriyetin ilan edilmesi ile birlikte 1923-1946 yılları arasındaki tek parti döneminde bürokrasinin yapısının ve işlevlerinin henüz kapsamlı toplumsal ve ekonomi devlet görevleri olmaması sebebiyle çok fazla gelişmediği; çok partili siyasal hayata geçişten itibaren ise bürokratik elitin gücü biraz olsun azalmaya başladığı görülmüştür (Eryılmaz, 2021). Dolayısıyla çok partili siyasal hayata geçiş ile birlikte toplumun, siyasi partiler aracılığıyla yönetime daha fazla ağırlığını koyduğu ifade edilebilecektir.

Bununla birlikte, Osmanlı Devletinin 17. Yüzyıldan sonra çöküşünün hızlanması aslında Cumhuriyet tarihinde de yapılacak olan reformların başlangıcı kabul edilebilir. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte yönetimde yapılması gereken birçok reform yer almakta iken savaşın yorgunluğunu atamamış bir devletin personel yetersizlikleri de eklendiği zaman birçok zorlukla karşılaştığı söylenebilir. Buna rağmen 1923 yılından itibaren özellikle kamu yönetimi reformu anlamında yabancı uzmanların hazırlamış oldukları raporları²² görmek mümkündür. Yabancı uzmanlar tarafından yapılan reform çalışmalarının ortak noktasının; merkezileşmeyi azaltan, yereli kuvvetlendiren, bakanlık sayısını azaltan, kamu personel niteliğini artırıcı ancak sayısını azaltan, yetki devrine önem veren konular olduğu görülmektedir (Yayman, 2016: 83). Bu yönüyle kamuda özel sektöre yakın ve daha üretken bir modelin kurulmasının önünün açıldığı ifade edilebilir. Dolayısıyla güçlü bir yerel yönetim modelinin ve devamında etkin bir devlet modelinin gerçekleşmesinde bürokratik yapılanmanın önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir. Nitekim toplumsal anlamda bir katılım bunalımının oluşmaması için bürokrasinin demokratik araçlarla donatılması ve katılım kanallarının genişletilmesi önem arz etmektedir (Aşkar, 2019: 98).

3.2.1.2. Siyasal Etkiler

Bireylerin yönetsel katılımının sağlanmasında siyasi etkilerin rol oynaması söz konusu olmaktadır. Nasıl ki bireylerin temsilcilerini seçmesi ve yönetimde söz sahibi olabilmeleri amacıyla serbest seçimler önemli bir araç konumunda ise seçmenin siyasi katılımı neticesinde yapmış olduğu tercihlerinin yönünün ve

---

²² “Dorr Raporu (1933), Thornburg Raporu (1949), Neumark Raporu (1949), Barker Raporu (1951), Martin-Cush Raporu (1951), Gruber Raporu (1952), Hanson Raporu (1954), Baade Raporu (1959), Chaillaux-Dantel Raporu (1959), Mook Raporu (1962), Fisher Raporu (1962), Podol Raporu (1963), bu raporlar olarak sıralanabilir ve bunlar arasında en kapsamlılarının ise Door Raporu (1933) ve Barker Raporu (1952) olduğu söylenebilir. 1933 yılında Door Raporu ile başlayan dönem Türkiye'nin yabancı olmadığı bir durum olup, yabancı uzman raporlarında özetle; ekonomide devlet müdahalesine son verilmesi, özel sektör ve yabancı yatırımlara öncelik verilmesi, ticaretin serbestleştirilmesi, devlet yatırımlarının bayındırlık ve altyapı ile sınırlı tutulması, devletin ağır sanayi yerine hafif sanayi ve tarıma öncelik vermesi, merkezîyetçi yönetim anlayışının terk edilerek yerel yönetime ağırlık verilmesi ve kamu personeli sayısının azaltılması, noktasında tavsiyelerde bulunulmuştur.” (Yayman, 2016).

etkinliğinin şekillenmesinde, seçmenlerin demografik özellikleri, yaşadığı toplumun özellikleri, içinde bulunduğu sosyal ve kültürel yapı, sosyoekonomik durum gibi birçok değişken de etkili olmaktadır (Özdemir, 2019: 254). Dolayısıyla yönetime katılma sürecinde siyasal faktörler önemli bir konumda gösterilebilir. Bu bakımdan özellikle seçimlere katılım noktasında Osmanlı Devleti ile Cumhuriyet döneminde birtakım farklılıkların olduğu görülmektedir. 1876 yılında meşrutiyetin ilanı ile birlikte Mebusan Meclisi üyelerinin Osmanlı tebaasından yalnızca erkeklerin oylarıyla seçilmesi ve Ayan Meclisi üyelerinin ise doğrudan Osmanlı padişahınca atanması bunun ilk örneği olarak gösterilebilir (Baykal vd., 2018: 55). Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise 1930 yılından itibaren kadınlara da seçme ve seçilme hakkının tanınması ile katılımda eşitlik yolunda büyük bir adım atıldığı görülmektedir.

Türkiye’de tek partili rejim döneminde halkın katılım ve temsil kanallarının sınırlı olması sebebiyle halkın devlet karşısında korunması ve mağdur olmaması için gereken tedbirlerin alınması da söz konusu olmuştur (Yıldırım, 2021: 91). Dolayısıyla demokrasinin en güzel araçlarından birisi olan siyasi partilerin sayısının artması ve serbest seçimler ile çok partili bir modelin kurulması ile halkın yönetime katılımı noktasında da önemli kazanımların olacağı ifade edilebilir. Bu bakımdan sistemin demokratik bir düzene sahip olması ile katılım daha anlamlı hale gelerek gelişme gösterebilecek ve parti sistemlerinin tek veya çok partili olması; seçim sistemlerinin ise çoğunluk-nispi temsil, tek turlu-iki turlu, barajlı-barajsız gibi özelliklerde olması ile bireylerin katılımını ve tercihlerini belirleyici etkiler söz konusu olabilecektir (Özdemir, 2019: 257).

3.2.1.3. Uluslararası Faktörler

Sanayi devrimi ile birlikte ortaya çıkan yeni teknolojiler ile birlikte üretim süreçlerinde de değişiklikler meydana gelmiştir. Devrim ile birlikte artık eski yöntemler geçerliliğini yitirmiş ve makineleşme başlamıştır. Bu makineleşme de beraberinde üretim sürecindeki yöntemlerin belirlenmesine ve gelişmesine imkan

tanımıştır. İşte yönetim biliminde yeni yol ve yöntemler aracılığıyla farklı modellerin üretilmesinin de bu zamanda rast geldiği söylenebilir. Günümüz dünyasında da sanayi devrimi ve onun akabinde gelişen yönetim modelleri çerçevesinde artık bilginin ve bilgiyi kaydetme ve paylaşabilmenin önemi artmaya başlamıştır. Artık toplumlar bilgi toplumları adı altında anılmakta ve birbirleri ile olan iletişimlerinde bilginin önemi daha ön plana çıkmaya başlamaktadır.

Sanayi devriminden sonra yaşanan ve günümüzde hızlı bir şekilde artan bu anlayışın önemli bir sebebi de aslında insanların değişmesidir. Kısaca jenerasyon değişimi olarak da tarif edilebilecek bu süreçte insanoğlunun bilgiye olan ihtiyacı ve bu bilgi ile değişimi ve dönüşümü hızlandırabilme kabiliyeti, bilgi toplumunun²³ da gelişmesinde önemli bir mihenk taşıdır. Bu bakımdan teknolojik gelişmenin yönetime katılım noktasında önemli bir etkisinin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Endüstri 4.0 olarak adlandırılan ve sanayi devrimi ile birlikte parça başı üretimden yığın üretimine geçilmesi, buharla çalışan makinelerin üretilmesi, yığın üretimi yapabilecek teknolojilerin icat edilmesi bu sürecin önemli belirleyicileri olarak gösterilebilir (Soylu, 2018: 44). Endüstri 4.0 fiziksel makinelerin ve cihazların ağ sensörleri ve yazılımlar aracılığıyla entegrasyonunun sağlanması ve kaynakların daha etkin kullanımı noktasında planlanmalar ile kontrol edilmesi süreci olmakta ve bu süreçte e-devlet platformlarının kapasitesinin ve etkinliğinin artırılması ön plana çıkmaktadır (İlgün, 2020: 242).

Bununla birlikte hayatın her alanının vazgeçilmez bir parçası haline gelen kitle iletişim araçları da bu bakımdan önemli bir yere sahip olmakta ve bu araçlar ile bireyler siyasi veya idari her konuda ulusal veya uluslararası ölçekteki tüm bilgilerden haberdar olarak çevresini daha kolay algılayıp değerlendirebilme imkanına da sahip olmaktadır (Özdemir, 2019: 260). Nitekim, internete bağlı olarak sosyal medyanın da uluslararası anlamda bir iletişim aracı olarak kullanımının hızla artmaya başlaması ile yönetime katılım sürecinde de önemli bir artışın olacağı ifade edilebilir.

---

²³ Sözlük anlamı itibariyle “*Bilgiyi araştırmaya ve incelemeye önem veren, bilgi teknolojilerini kullanmayı öne çıkaran toplum*” (TDK, 2021) olarak tanımlanan bilgi toplumu özellikle son otuz yıl içerisinde teknolojinin hızlı değişimi sonrası gelişen toplumu betimlemek için kullanılmaktadır (Olca, 2021: 104).

3.2.1.3.1. Küreselleşme

Yirminci yüzyılın sonuna doğru bütün dünyada yaşanan ve günümüzde de yaşanmaya devam eden değişim ve dönüşüm çerçevesinde meydana gelen sorunların uluslararası arenada çözümlenmeye çalışılması dünya genelinde bir küreselleşme sürecini de ön plana çıkarmıştır (Akçakaya, 2017: 107).

Küreselleşme süreci ile birlikte hem devlet anlayışında hem de toplumların ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel yapısında köklü değişiklikler meydana gelmiş ve bu değişimler ile kamu hizmetlerinin sunulmasında merkezi yönetimin yetki ve sorumluluklarının yerel yönetimlere devredilmesinin önü de açılmıştır (Göküş, 2010: 194). Küreselleşme²⁴ süreci ile birlikte ülkelerin yönetim yapılarında da birtakım değişimlerin gündeme gelmesi kaçınılmaz olmaktadır. Demokrasinin gelişmesi ve bilginin daha önemli bir güç olarak kabul edildiği bu çağda, ülkelerin bireylerin fikirlerine daha fazla önem vermesi gerekliliği de doğmuştur. Bilişim teknolojisinde yaşanan hızlı gelişim ve dönüşümler yeryüzü üzerinde “küresel köy” teriminin sıklıkla kullanılmasına sebep olmuş ve iletişim ağlarının yaygınlaşması ile birlikte ülkeler arası ilişkiler de benzeşmeye ve dönüşmeye başlamıştır (Akçakaya, 2017: 107). Nitekim, küreselleşmenin etkisiyle ülkeler arası ilişkiler artmış ve teknolojik, ekonomik, toplumsal, siyasal, yönetsel ve kültürel anlamda tüm değerleri ve inanışları etkileyen yapısı sebebiyle küreselleşme toplumların sosyo-ekonomik ve kültürel yapılarında da ciddi dönüşümlerin ve değişimlerin yaşanmasına sebep olmuştur (Göküş, 2010: 194). Bu değişim ve dönüşümler çerçevesinde toplumların daha katılımcı bir yapıya kavuşması ve yönetimde söz sahibi olması da arzulanan bir durum haline gelmektedir.

---

²⁴ Küreselleşme kavramının 19. Yüzyıldan itibaren kullanılmaya başladığı dikkate alındığında, 1914'lü yıllara kadar küresel ilişkilerin geliştiği ancak 1914 yılında başlayan Birinci Dünya Savaşı ve 1929 büyük buhran döneminin de etkisiyle süreç sekteye uğramış; İkinci Dünya Savaşından sonra ise 1980'li yıllara kadar süreçte birçok dönüşüm yaşanmıştır. 2000'li yıllara gelindiğinde ve bu tarihten sonra ise küreselleşmenin en uç noktalarına ulaşıldığı söylenebilir (Bayar, 2008: 25). Özellikle 80'li ve 90'lı yıllar üretim süreçlerinde çok farklı yaklaşımları beraberinde getirmiş; pazar büyümüş ve rekabet de o ölçüde artmıştır. Dolayısıyla küreselleşme ile birlikte “ölçek ekonomisi” yerini “kapsam ekonomisine” bırakarak firmaların dünya pazarına açılmasını ve markalaşmalarını gerekli kılmıştır (Özsoylu, 2017: 44).

3.2.1.3.2. Liberal Politikalar

Liberalizmin öncülerinden olarak gösterilen J.J. Rousseau “Toplum Sözleşmesi” adlı eserinde hiçbir insanın diğer insanlar üzerinde doğal bir yetkisinin olmadığını, kaba gücün bir hak yaratmadığını ve insanlar arasında her haklı yetkenin ancak sözleşmeler aracılığıyla kurulacağını savunmaktadır ve ona göre insanın özgürlüğünden vazgeçmesi, insan olma niteliğinde insanlık haklarından ve insanlık ödevlerinden vazgeçmesi anlamına gelmektedir (Rousseau, 2016: 15). Dolayısıyla bireylerin özgür bireyler olmaları ve yönetimde söz sahibi olabilmeleri için liberalizmin önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir.

Katılımı esas alan liberal politikalar anlamında J.S. Mill’in görüşleri önemlidir. Mill “On Liberty” adlı eserinde özgürlüğü, despotik yönetimin katı kurallarına karşı koymak olarak tanımlamış ve halkın çoğunluğunun görüşü doğrultusunda şekillenen yapıların da zorlayıcı ve baskıcı olduğunu; bu sebeple bu durumun da kabul edilemeyeceğini belirtmiştir (Mill, 2003: 38-40). Hayek de Mill ile benzer bir görüşü savunarak grup talepleri üzerindeki pazarlığa dayanan halkın temsilcilerinin bir çoğunluğunun asla halkın çoğunluğunun görüşünü temsil edemeyeceğini belirtmektedir (Hayek, 1996: 201). Bununla birlikte çoğunlukçu yoksa çoğulcu bir modelin mi benimsenmesi de önemli hale gelmektedir. Bir toplumda her zaman çoğunluğun hakimiyetinin mutlak demokrasi ile uyuşacağı söz konusu olamayabilir. Özellikle din, ideoloji, dil, kültür, etnik köken ve ırk bakımından kesin olarak bölünmüş çoğulcu toplumlarda her grubun kendi partisi, menfaat grubu ve iletişim araçlarının bulunması söz konusu olmakta ve bu toplumlarda çoğunlukçu demokrasi için gerekli esneklik oluşmamaktadır. Örneğin, Protestan bir çoğunluk ve Katolik bir azınlık olarak ikiye bölünmüş Kuzey İrlanda bölgesinde Protestan çoğunluğu temsilcisi olarak gösterilen Birlik Partisinin 1921-1972 arasında tüm seçimleri kazanarak hükümet etmesi 1960’lardan sonra ülke içerisinde Protestan-Katolik iç savaşının oluşmasına engel olamamıştır (Soysal, 2002: 335). Dolayısıyla, demokratik bir model için tüm bireylerin sesini duyurabildiği çoğulcu bir modelin benimsenmesinin daha faydalı olacağı ifade edilebilir. Nitekim liberal ideolojinin temel argümanı birey olmakta ve insanların

kendi çıkarlarını tatmin ederek kendilerini tam olarak gerçekleştirebilecekleri bir toplum inşa etme arzusu ile yönetime katılmaları söz konusu olmaktadır (Heywood, 2015: 47).

Bununla birlikte liberal görüşte genel olarak hakim olan anlayış, bütün devlet biçimlerinde olduğu gibi demokraside de tam anlamıyla bir katılım ve müzakerenin olamayacağı varsayımı olmasına rağmen liberaller, demokrasiyi daha az savaş kışkırtıcısı ve daha az emperyalist olduğu varsayımından hareketle diğer yönetim biçimlerine tercih etmektedir (Brennan,2015: 116). Türkiye’de de özellikle 1980’li yıllardan itibaren Turgut Özal öncülüğünde liberal politikaların uygulanması söz konusu olmuş ve bu çerçevede Özal’ın 1983 yılında yapılan genel seçimler ile iktidar partisi olan Anavatan’ın Genel Başkanı olarak söylediği “Millet devlet için değildir, devlet millet içindir” anlayışı çerçevesinde birçok değişim ve dönüşümün yaşandığı görülmüştür. Şu halde Özal’ın liberalizm vurgusu ile siyasi ve ekonomik anlamda bir liberalizmin meydana gelerek bireylerin kararlara katılımının sağlanması ile bireysel anlamda özgürlüklerin de söz konusu olacağını ifade ettiği söylenebilir.

Liberaller her ne kadar yönetimin bir ihtiyaç olduğuna ikna olsalar dahi yönetimin içinde barındırdığı tehlikelerin farkındadırlar. Bu sebeple yönetimin anayasal tahditler getirilerek demokrasi ile sınırlandırılabilceğini belirtirler (Heywood, 2015: 61). Bu bakımdan demokrasinin yönetime katılım noktasında etkili bir araç olduğu ifade edilebilir.

3.2.1.3.3. Yeni Kamu İşletmeciliği

Küreselleşmenin etkisi ile dünyada yaşanan hızlı değişim ve dönüşüm sonucu ortaya çıkan Yeni Kamu İşletmeciliği anlayışı, kamu yönetimine yeni anlayış ve yaklaşımlar getiren bir paradigma değişikliği olarak karşımıza çıkmaktadır (Belli, 2017: 102). Yeni Kamu İşletmeciliği veya Yeni Kamu Yönetimi yaklaşımı çerçevesinde geleneksel kamu yönetimi modelinin yeni dünya düzeninin ihtiyaçlarını karşılamadığı ve bunun için yeni bir modelin benimsenmesi gerektiği düşüncesi hakim olmuş ve bu yaklaşımda kamunun daha aktif bir konuma gelmesinin önemli olduğu vurgulanmıştır (Demir ve Yavaş, 2015: 98). Bununla birlikte Türk kamu

yönetimi literatüründe, Yeni Kamu Yönetimi denilince 1980 ve 1990'lı yıllarda ortaya çıkan Yeni Kamu İşletmeciliği (YKİ) ve temel aldığı verimlilik, tasarruf ve etkinlik ilkeleri akla gelse de; gerçek anlamda Yeni Kamu Yönetimi anlayışının 1960'lı yılların sonunda Dwight Waldo'nun organize ettiği Minnowbrook konferansı sonrası aralarında H. George Frederickson gibi isimlerin de yer aldığı genç akademisyenler tarafından ortaya konan ve temsiliyet, duyarlılık, sorumluluk ilkelerini simgeleyen akım olduğu söylenebilir (Hergüner, 2015: 74). Ancak her ne şekilde tanımlansa da “yeni” kavramı ile kamu yönetiminde bir değişimin ve dönüşümün yaşandığı da ortadadır.

Yeni Kamu İşletmeciliği akımı, büyük ölçüde Woodrow Wilson'ın 1887 yılında “İdarenin İncelenmesi” adlı eserinde ifade ettiği etkin, verimli, tarafsız ve özel sektör anlayışına sahip bir anlayış temeline oturtulmuştur (Coşkun ve Dulkadiroğlu, 2018: 53). Bu anlayış çerçevesinde kamuda hizmet üretmek yerine hizmeti satın alma yoluna gidilmekte ve özelleştirme politikalarına ağırlık verilerek kamunun işletme zihniyeti çerçevesinde yönetilmesi yoluna gidilmektedir.

YKİ anlayışının benimsenmesinden önce ülkelerin yönetsel sorunların çözümü noktasında geleneksel kamu yönetimi anlayışına başvurması söz konusu iken, 1970'li yıllardan itibaren hükümetlerin karşılaştığı mali krizler neticesinde bu krizlerin ortadan kaldırılmasının yolunun devletin sadece temel görevleri yerine getiren bir yapıya bürünmesi olduğu ifade edilmiştir (Demir ve Yavaş, 2015: 100). Özetle Yeni Kamu İşletmeciliği ile kürek çekmek yerine dümen tutmak, süreç değil sonuç, politika yerine üretim ve çatışma yerine işbirliği kavramları ön plana çıkmıştır (Yayman, 2016: 237). Yeni yönetim anlayışıyla birlikte ilk dönüşen yapıların örgütler olduğu ve bu esnek model içerisinde küçük ölçekli ve iletişim teknolojilerinden faydalanan örgütlenmelerin ortaya çıktığı görülmektedir. Böylelikle uzmanlığın ön plana çıktığı ve hesap verebilir bir model çerçevesinde sivil toplum örgütlenmelerinin yönetimde söz sahibi olmaya başladığı bir sürecin ortaya çıktığı söylenebilir.

Yeni yönetim paradigması ile birlikte ortaya çıkan yeni kamu yönetimi, yönetimin yeniden yapılandırılması, yönetişim, kamu işletmeciliği gibi kavramlar ile devletin küçültülmesi ve yerelin güçlendirilmesi konularında çalışmalar yapılmaktadır. Bu bakımdan yeni modelde geleneksel yönetim anlayışının yerine

daha demokratik ve katılımcı bir yönetim modeli olarak kabul edilen “yönetişim” eksenli bir yapılanmanın savunulduğu söylenebilir. Ülkemizde hazırlanan kalkınma planlarında da yönetim kavramı doğrultusunda düzenlemeler yapıldığı görülmektedir. Son olarak 2019-2023 yıllarını kapsayan Onbirinci Kalkınma Planı’nda da planın, rekabetçiliği ve verimlilik artışını savunan, demokratikleşme ve iyi yönetişimi gelişme eksenine alan bir yapıdan oluştuğu belirtilmiştir. Bu bakımdan Yeni Kamu İşletmeciliği anlayışı çerçevesinde katılımcı bir modeli savunan politikaların üretilmeye başlandığı ifade edilebilir.

3.2.1.3.4. Ulusüstü ve Uluslararası Örgütler

Katılımcı demokrasi modelinin gelişmesinde ve ülkelerin katılımcı bir yönetim modeli oluşturmasında uluslararası yapılanmaların da önemli bir etkisi bulunmaktadır. Nitekim Birleşmiş Milletler Kalkınma Programında da (UNDP) demokratik yönetim başlığı altında vatandaşların taleplerini dikkate alarak evrensel normları karşılayan yönetim süreçleri ile kurumların güçlendirilmesinin hedeflendiği belirtilmiştir (UNDP, 2021). Bu bakımdan kararlara katılım noktasında evrensel çözüm yollarının geliştirildiği de görülmektedir. Bu da katılımcı demokrasi modelinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması açısından olumlu bir gelişme olarak gösterilebilir. Bunun yanısıra Dünya Bankasının (DB) 1989 yılında yayınlamış olduğu rapor ve devletin küçültülmesi söyleminin ön plana çıktığı “iyi yönetim” ilkelerinin ortaya konduğu 1992 raporu katılımcı demokrasi noktasında bir diğer gelişme olarak gösterilebilir (Delice, 2013: 3).

Yönetsel katılım noktasında köklü bir geçmişe sahip olan Avrupa Birliği (AB) de kararlarını Konsey, Komisyon ve Parlamento tarafından işbirliği ile almaktadır. Bu çerçevede AB Anlaşmasının 1. Maddesinde “*Bu Antlaşma, kararların mümkün olduğu kadar açık ve vatandaşa en yakın şekilde alındığı, Avrupa halkları arasında giderek daha sıkı hale gelen bir birlik yaratma sürecinde yeni bir aşamayı simgeler*” denilmek suretiyle birliğin vatandaş katılımına olanak veren bir misyon edindiği görülmektedir. Bu durum da aslında kararların mümkün olduğunca açık ve vatandaşa en yakın şekilde alınması noktasında AB hukukuna, “subsidiarite” ilkesinin girmesini ve yerleşmesini sağlamış; 7 Şubat 1992 tarihinde

Maastricht Anlaşmasıyla AB terminolojisine giren ilkeye göre AB ile üye ülkeler arasındaki ortak yetki alanlarında üye devletlerin etkin şekilde hizmet yürütememesi halinde AB'nin, eyleme geçmesi öngörülmektedir (Özlu, 2020: 949). Dolayısıyla, sadece, üye devletlerin çözüm noktasında sorun yaşadığı durumlarda birliğin devreye girmesi, katılımcı model için önemli bir gelişme olarak gösterilebilir.

Bununla birlikte Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu tarafından 1985 yılında 5 Aralık tarihinin her yıl Dünya Gönüllüler Günü olarak kutlanmasına karar vermesi ve Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 123 ülkede 5 Aralık gününün Dünya Gönüllüler Günü olarak kutlanması bu bakımdan önemli bir gelişme olarak ifade edilebilir. Ayrıca, gönüllü hizmetlerin daha da yaygınlaştırılarak tanıtılması çerçevesinde BM Genel Kurulunun 2001 yılını Dünya Gönüllüler Yılı olarak ilan etmesi neticesinde de bu konuda yapılan çalışmaların ve hazırlıkların daha fazla önem ve hız kazanmaya başladığı söylenebilecektir (Dunyagonulluleri.org). Bu bakımdan yönetime katılım noktasında uluslararası örgütlenmelerin önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir.

3.2.2. Türkiye’de Yönetime Katılım ve Katılım Araçları

Türkiye’de yönetime katılım noktasında son zamanlarda önemli gelişmelerin yaşandığı ifade edilebilir. Saltanat ile yönetilen bir devletten cumhuriyet modeline evrilen bir devletin katılım konusunda da önemli gelişmeler göstereceği doğal karşılanmalıdır. Dilek veya şikâyet için yetkili makamlara başvurma hakkı yönetilenlerin bir hak arama yöntemi olarak, tarihin belli dönemlerinde gündeme gelmiştir (Alodalı, 2019: 816). Nitekim 1924 Anayasası'nın 82. Maddesinde *“Türkler gerek kendileri, gerek kamu ile ilgili olarak kanunlara ve tüzüklere aykırı gördükleri hallerde yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine tek başlarına veya toplu olarak haber verebilir ve şikâyette bulunabilirler”* denilmek suretiyle dilekçe hakkının temeli atılmış ve 1961 ve 1982 anayasalarında da bu hak korunmuştur. Anayasanın 74. maddesinde ise *“Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye’de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile*

ilgili dilek ve şikayetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir” denilmek suretiyle TBMM’ye dilekçe ile başvuru yapılabileceği belirtilmiştir. Bu doğrultuda “edilekce.tbmm.gov.tr” adresi aracılığıyla elektronik olarak dilekçe gönderilebilmektedir. 2003 yılında ise aynı hakka Bilgi Edinme hakkı da eklenmiş ve bu çerçevede 2003 yılında kabul edilerek yürürlüğe giren 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu doğrultusunda da demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esas ve usuller düzenlenmiştir. Kanun çerçevesinde kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının faaliyetlerine ilişkin olarak vatandaşların bilgi ve belge talebinde bulunmalarına olanak sağlanmıştır. Buna ilaveten, 2010 yılında bu haklara kamu denetçisine başvurma hakkı da eklenmiş ve 2012 yılında çıkarılan ve yine Anayasanın 74. Maddesine 2010 yılında yapılan değişiklik ile giren ve 14/06/2012 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu ile Ombudsmanlık kurumu da vatandaşların kamu nezdinde hak arama yollarından birisi olmuştur. Kurumun internet sitesi üzerinden başvuru yapılarak vatandaşların idare ile olan anlaşmazlıklarının çözümü için süreç işletilmektedir. Bunun yanında kamu kurumlarının internet sitelerinde yer alan iletişim formları ve elektronik postaları vasıtasıyla da vatandaşların dilek ve şikayetleri kayıt altına alınabilmektedir.

Ayrıca, enformasyon alanında yaşanan değişim ve dönüşümler Türkiye’yi de etkilemiş ve bilgisayar teknolojisinin gündelik yaşamda her alana yayılması hız kazanmıştır. Bu hız ile birlikte e-katılımın gelişimi ve yaygınlaşması noktasında da önemli gelişmeler yaşanmıştır. E-devlet ve e-katılımı özendirici bir yenilik Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminden önce Başbakanlık bünyesinde kurulan Başbakanlık İletişim Merkezi (BİMER)’dir. BİMER 2018 yılında sistem değişikliği ile Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) adını almış ve vatandaşların dilek ve şikayetlerini dinlemeye devam etmiştir.

Yukarıda bahsedilen söz konusu düzenlemelerden de görüleceği üzere ülkemizde vatandaşların idarenin yapmış olduğu işlemler ile ilgili bir geri bildirim söz konusu olmakta ve vatandaşların katılımını özendirici mevzuatların yürürlüğe girdiği ortadadır. Bu bakımdan aslında idarenin teknolojik imkanları da kullanarak birey odaklı bir yönetim sergilemesi için önünde bir engel kalmamaktadır.

Bununla birlikte, 27/10/2020 tarihli ve 31287 Mükerrer sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren “2021 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı”nda da katılımdan bahsedilmiş ve bu çerçevede; Türkiye’de STK’ların sayısı ile faaliyetlerinin kapsam ve içeriğinde artış kaydedildiği; Eylül 2020 itibarıyla toplam dernek sayısının 311.608’e ulaştığı ve derneklerin çalışma alanının yüzde 31,28 oranında mesleki ve sosyal dayanışma alanında yoğunlaştığı ifade edilmiştir.

Ayrıca, Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında 2020 yılı başından itibaren tüm dünya genelinde ve Türkiye’de etkisini gösteren Covid-19 pandemisi sonucu ortaya çıkan toplumsal ihtiyaçların karşılanmasında sivil toplum faaliyetlerinin önemli rol oynadığı belirtilmiş ve önümüzdeki dönemde pandeminin yol açabileceği toplumsal ve çevresel etkilere yönelik olarak STK’larla işbirliği yapılmasına yönelik çalışmaların devam edeceği ifade edilmiştir. Aynı programda “İyi Yönetişim, Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik”, İdari Yapılanma ve Politika Yapımı başlığı altında ele alınmış ve kamu hizmetlerinin işleyişinde bağımsız ve etkin bir şikâyet mekanizmasının oluşturulması suretiyle, idarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarının; insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemesi, araştırılması ve önerilerde bulunması amacıyla kurulan Kamu Denetçiliği Kurumunun faaliyetleri hakkında bilgi verilmiştir.

Programda vatandaşların idare ile ilgili yaşadığı sorunların çözümü noktasında Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezinin (CİMER) etkin bir rol oynadığı belirtilerek 2018 yılı itibarıyla 18 gün olarak gerçekleşen ortalama cevap süresinin 2020 yılında ortalama 14 güne indirildiği ve CİMER’in daha aktif olması için İletişim Başkanlığı bünyesinde bir çağrı merkezinin kurulduğu da ayrıca ifade edilmiştir.

Bunun yanında programda yerel yönetimlerin almış oldukları kararlara katılım noktasında gelişme kaydedilmesi gerektiği belirtilerek özellikle kent konseylerinin daha aktif hale getirilmesine yönelik çalışmaların devam ettiği vurgulanmıştır. Bu bakımdan vatandaşların katılımını esas alan yönetsel mekanizmaların işlerliği önem arz etmektedir. Kent konseyleri de bu mekanizmalardan bir tanesidir. Ülkemizde 5393 sayılı Belediye Kanununda

düzenlenen ve 2006 yılında Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Kent Konseyi Yönetmeliği ile yasal çerçevesi hazırlanan mekanizmanın almış olduğu kararlar bağlayıcılığı olmasa dahi yönetsel katılım aracı olarak önemli bir etkinliğe sahip görünmektedir.

Bu çerçevede özellikle AB uyum sürecinde yürütülen politikalar önemli hale gelmektedir. Zira AB, etkin kamu idarelerini vatandaşların ve işletmelerin ihtiyaçlarına hizmet eden ve değişen koşullara uyum sağlayabilen mekanizmalar olarak tanımlamıştır (ec.europa.eu). Bu yüzdendir ki yerel yönetimler, AB için hassas konulardan birisi olmuş ve 1985 yılında kabul edilen Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartnamesinden (AYYÖŞ) başlayarak, 1992 Maastricht Antlaşması'na kadar, sonrasında ise 1993 yılında Bölgeler Komitesi'nin kurulması ve 1994 Avrupa Parlamentosu Yerel Yönetimler Konferansı ve izleyen gelişmeler, bu yönde atılmış adımların başlıcaları olarak devam etmiştir (Ökmen ve Canan, 2009: 152-153). Özellikle 15/10/1985 tarihinde imzaya açılan Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nda da belirtildiği üzere, *Vatandaşların kamu işlerinin sevk ve idaresine katılma hakkı Avrupa Konseyine üye Devletlerin tümünün paylaştığı demokratik ilkelerden biri* olarak kabul edilmektedir.

Aynı şekilde 1992 yılında Rio de Janeiro'da gündeme gelen Yerel Gündem 21 (YG 21), kalkınma ve çevre arasında denge kurulmasını hedefleyen ve "Sürdürülebilir Gelişme" kavramının yaşama geçirilmesine yönelik bir eylem planı olarak önemli bir aşamadır. Bu planın uygulanması noktasında hükümetlerin sorumlu olacağı belirtilmiş ve sürece halkın katılımının sağlanması gerektiği de ayrıca vurgulanmıştır (Emrealp, 2005: 16). Bu çerçevede YG 21 içerisinde, "sürdürülebilir kalkınma için küresel ortaklıklar oluşturulması" konusuna verilen önem ve öncelik doğrultusunda, YG 21'in 28. bölümü, "Gündem 21'in Desteklenmesinde Yerel Yönetimlerin Girişimleri" başlığını taşımaktadır. Bu bölümün temel dayanağı olarak, "Gündem 21'de ele alınan sorunların ve çözümlerin büyük bir bölümünün yerel düzeydeki faaliyetlere dayalı olması nedeniyle, belirlenen hedeflerin gerçekleştirilmesinde yerel yönetimlerin katılımı ve işbirliği, belirleyici bir etken olacaktır" görüşü ortaya çıkmaktadır (Şinik, 2009: 8).

Bununla birlikte 1996 yılında İstanbul'da yapılan Habitat 2 "İnsan Yerleşimleri Konferansı" da katılım mekanizmalarının işlevselliğine yönelik

birtakım taahhütler içermektedir. Bu konferans ile Türkiye YG 21 ile tanışmış; bu kapsamda Türkiye’de pek çok proje yapılmış ve bu projeler esnasında da kent konseyleri inşa edilmeye başlanmıştır (Akman, 2018: 742).

Türkiye’de yönetsel katılım mekanizmalarının gelişimi kapsamında özellikle 2021 yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında da bahsedildiği üzere, vatandaşların kamu hizmetlerinden adil ve süratli bir şekilde yararlanabilmesi için birçok çalışmanın yapıldığı ve planlandığı görülmektedir. Yine, yerel yönetimlerde bireylerin katılımının artmasına yönelik olarak belediye kanununda gönüllü katılım kavramı işlenerek vatandaşların daha sürece dahil olmaları sağlanmıştır. Nitekim ülkemizde 5393 sayılı Belediye Kanununun 77. Maddesinde Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılımdan bahsedilmiş ve özetle, *belediyelerin gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygulayacağı* ifade edilmiştir. Aynı maddede gönüllülerin niteliklerine ve çalıştırılmasına ilişkin usul ve esasların Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından çıkarılacak yönetmelikle belirleneceği ifade edilmiştir. Aynı kanunun 9. Maddesinde mahalle ve mahalle yönetimi tanımlanmış ve muhtarın görevleri; *“mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları belirlemek, mahallenin yaşam kalitesini geliştirmek, belediye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkilerini yürütmek, mahalle ile ilgili konularda görüş bildirmek, diğer kurumlarla iş birliği yapmak ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapmakla yükümlüdür”* şeklinde ifade edilmiştir. Bu bağlamda mahalle sakinlerinin katılımını teşvik eden ve onları yönetime dahil edici bir anlayışın olduğu da söylenebilecektir. 2005 yılında yayımlanarak yürürlüğe giren İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliğinde de il özel idarelerinin ve belediyelerin hizmetlerinin yürütülmesinde hemşerilerin gönüllü katılımlarına ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir. Bu yönetmelik; kültürel, sosyal, sportif, çevresel, teknolojik vb. faaliyetlere yönelik gönüllü katılıma ilişkin hususları kapsamaktadır. Bu sayede yeni katılma biçimleri içerisinde yer alan yurttaş girişimlerinin gelişmesi de sağlanabilecektir. Her ne kadar sistem ile hizmet sunulan toplulukla daha etkin etkileşimin sağlanması, uzmanlık gerektiren bilgi ve becerilerin halka daha kolay ve etkin sunulması, gönüllü programlara olan desteğin artması şeklinde avantajlar ortaya çıksa da; yeterli sayıda gönüllü temin etmede yaşanan zorluklar, gönüllülerin eğitimi, sigorta konuları, üst yönetimden yeterli desteğin sağlanamaması ve göreve devamda yaşanan sorunlar şeklide sıralanabilecek olumsuz durumlar da ortaya

çıkabilmektedir (Palabıyık, 2011: 98). Buna rağmen, gönüllülük esasının katılımcı bir modelin gelişmesi noktasında önemli bir süreç olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, ülkemizde 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 20. Maddesinde Meclis toplantılarının halka açık olarak yapılacağı ifade edilmiş, vatandaşlara meclis toplantılarına katılma imkanı tanınmıştır. Benzer şekilde TBMM toplantıları da halka açık olarak yapılmakta ancak her ikisinde de sadece toplantıya katılım söz konusu olmakta ve herhangi bir görüş beyanında bulunmak söz konusu olmamaktadır.

Bununla birlikte Yeni Kamu İşletmeciliği anlayışının yerleştirmiş olduğu vatandaş odaklı devlet anlayışı çerçevesinde ülkemizde de bürokrasinin azaltılması noktasında belirli düzenlemeler dikkat çekmektedir. 2021 yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında da bu hususlar özenle ele alınmıştır. Programda kamusal hizmetlerin sunulmasında e-devlet uygulamalarının işlevselliğinden bahsedilerek kamusal hizmetlerin çevrimiçi platformlar aracılığıyla sunulması için gereken çalışmaların hızlandırılacağı belirtilmiştir.

3.3. KATILIM KONUSUNDA TÜRKİYE'NİN DİĞER ÜLKELERLE KARŞILAŞTIRILMASI VE KATILIMI ARTIRMAK İÇİN ÖNERİLER

Çalışmamızın temelini oluşturan tartışmalar ve çalışmamızın ana hipotezi çerçevesinde, katılımın ve e-katılımın çalışmada incelenen ülkeler açısından ele alınması ve Türkiye'nin bu ülkeler ile kıyaslanması gerekmektedir. Bu kapsamda, çalışmada incelenen ülkelerde katılım ve e-katılım konusunda yönetsel ve siyasal anlamda bir değerlendirme yapılarak Türkiye'de yönetsel ve siyasal anlamda katılımın bu ülkeler ile karşılaştırması yapılmıştır.

3.3.1. Yönetsel Yönden Karşılaştırma

İdeal bir demokrasinin temelinde yönetsel anlamda icracı konumda yer alan mekanizmaların mümkün olduğunca yönetilen toplumun görüşü doğrultusunda belirlenmesi ve alınacak olan kararlarda yine toplumun katılımının olması yer almaktadır. Böylelikle halk ile yönetim arasındaki bağın kuvvetlenerek ideal

demokrasiye ulaşma noktasında adım atılmış olacaktır. Bu bakımdan yönetsel anlamda katılımın ve e-katılımın geliştirilmesi noktasında ülkelerin mevcut durumlarının değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

➤ ABD

Yönetsel anlamda katılım noktasında ülkelerin idari yapılanmaları ve teşkilatmanları önemli bir gösterge olmaktadır. Zira, ülkelerin yönetsel kültürlerinin merkezi veya adem-i merkezi bir yapıda olması katılım düzeyini etkileyen temel noktalardan birisi olmaktadır. Burada ülkedeki mevzuatların önemli bir etkisinin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Örneğin ABD’de “Kasaba Toplantısı” olarak faaliyette bulunan ve bazı yerel görevlilerin seçilmesinde ve yerel konuların tartışılarak karara bağlanmasında halkın belirli aralıklarla toplanarak görüşmeler yapması, katılım kültürünün gelişmesi bakımından önem arz etmektedir.

Bununla birlikte, ABD’de yerel karar organlarının en küçük köylere kadar kurulması ve faaliyet göstermesi demokrasinin toplumun en küçük yerleşim yerlerine kadar nüfuz ettiğinin bir göstergesi olmaktadır. Yine, Beyaz Saray bünyesinde faaliyet gösteren e-Devlet ve Bilgi Teknolojileri Ofisi vatandaşlar ile idare arasındaki işlemlerde web tabanlı teknolojilerin kullanımı noktasında çözüm üretmektedir. Benzer şekilde, eyaletlerin karar alma süreçlerinde halkın katılımının sağlanması noktasında www.regulations.gov internet sitesi üzerinden eyaletlerin yapacağı mevzuat düzenlemeleri için halka belirli bir süre tanınarak yorumda bulunma imkanı da tanınmaktadır. Böylelikle yapılacak olan mevzuat düzenlemelerinde e-katılımın gerçekleştirilmesi de mümkün hale gelmektedir.

➤ Birleşik Krallık

Birleşik Krallık ülkelerinden olan İngiltere’de yıl içerisinde iki defa toplanılarak Londra Belediye Başkanına belediyenin faaliyetleri hakkında soru sorması halkın yönetime katılımı noktasında önemli bir mekanizma olmaktadır. Aynı şekilde, halkın belediye meclisi üyelerine e-posta aracılığıyla soru önerisi vermesi de önemli bir katılım mekanizması olmaktadır. Bunun yanında Londra şehir yönetiminin internet sitesinde “*şehir senin, söz senin*” sloganıyla vatandaşların e-

katılımına imkan veren bir yapının olduğu görülmektedir. Bu bakımdan yönetsel anlamda katılım kültürünün gelişmesi açısından Londra'nın önemli mekanizmalara sahip olduğu söylenebilir.

Birleşik Krallığın bir diğer ülkesi olan Galler ülke yönetiminde de halkın geri bildirimlerinin önemli olduğu görülmektedir. Özellikle hükümetin internet sitesinde eğitim, sağlık, ekonomi ve diğer alanlarda vatandaşların katılımı ile politikalar oluşturulmasının önemine değinilmiştir. Dolayısıyla karar alma süreçlerinde vatandaşların e-katılımına imkan veren bir yapının oluşturulduğu görülmektedir.

Birleşik Krallık ülkelerinden olan İskoçya'da da halkın katılımının sağlanması noktasında önemli araçların olduğu söylenebilir. Özellikle 1998 yılında ülkede hayata geçirilen "Söz Toplulukları Programı" kapsamında Halk Jürilerinin ve Halk Panellerinin oluşturulması ile halkın kendisini ilgilendiren konulara dahil olmasına imkan verilmiştir (Güler, 2016). Dolayısıyla ülkede halkın katılımının sağlanması noktasında önemli bir mekanizmanın olduğu ifade edilebilir.

➤ **Kanada**

Yönetsel katılım açısından Kanada incelendiğinde federal yapıya sahip olan ülkede federal hükümetin vatandaşlar ve bölge temsilcileri ile istişarelerde bulunması önemli bir aşama olarak görülmektedir. Aynı zamanda, çok kültürlü bir yapıya sahip olan Kanada'da özellikle salad bowl (salata kasesi) olarak nitelendirilen ve her toplumun kendi kültürü ile toplumsal gruplar içerisinde varlığını sürdürmesine imkan veren bir model mevcuttur. Bu da katılım noktasında ülke genelinde toplumsal bir birlikteliğin olduğunun göstergesidir.

➤ **Fransa**

Fransa'da yirminci yüzyıldan itibaren merkezi yönetim yapısının terkedilerek zamanla adem-i merkezi bir yapıya geçilmesi noktasında önemli adımların atıldığı söylenebilir. Bununla birlikte adem-i merkezi yapısına rağmen ülkede kimi zaman vatandaşların yönetime katılması söz konusu olmamaktadır. Buna rağmen ülkede mevcut özerk bölgesel yapılanmaların yönetime katılım noktasında önemli

görevlerinin olduğu ifade edilebilir. Ayrıca, Fransa yerel yönetimler sisteminde belediye komisyonlarına halkın katılma hakkı bulunmakla birlikte, alınan kararları mahkemeye götürme hakkı bulunmaktadır (Toksöz vd., 2009: 70). Dolayısıyla kararların belirlenmesi noktasında halkın yönlendirici etkisinin olduğu görülmektedir.

➤ **Almanya**

Almanya'da yerel yönetim birimlerinin birleştirilmesiyle ekonomik açıdan daha güçlü yerel yönetimlerin oluşturulması amaçlanmıştır. Bu amaçla, iki Almanya'nın birleşmesinden sonra yerel yönetim birimlerinin sayısında azaltılmaya gidilmiştir. Bunun yanında ülkede yerel hizmetlerin yürütülmesinde bireylerin katılımı noktasında çaba sarfedildiği de görülmektedir (Bostanoğlu, 1989). Nitekim, yerel yönetimler ile ilgili mevcut düzenlemeler hem federal anayasada hem de eyalet anayasalarında yer almakta olup, halk doğrudan veya demokratik yollardan seçilmiş temsilcileri vasıtasıyla kendilerini ilgilendiren konularda karar alma serbestisine sahiptir (Bağlı, 2011: 50). Bu bakımdan ülkede toplumu ilgilendiren konularda öncelikle halkın görüşünün alınmasının ön planda olduğu görülmektedir.

➤ **İspanya**

İspanya'da yönetsel yapı incelendiğinde ülkenin adem-i merkezi bir yapıda örgütlendiği görülmektedir. Bununla birlikte İspanya'da kral, sembolik de olsa yönetim sürecinde söz sahibidir ve bu durum ülkede parlamenter monarşi sisteminin varlığının da bir göstergesi olmaktadır (Usta ve Bilgiç, 2017:132).

Katılım, İspanya anayasasında düzenlenmiş bu hakkın güvence altına alınarak vatandaşların, doğrudan veya genel oyla belirli aralıklarla yapılan seçimlerde serbestçe seçilen temsilciler aracılığıyla kamu işlerine katılma hakkının olduğu vurgulanmıştır. Aynı zamanda 2019 yılında çıkarılan kanun ile vatandaşların kamu yönetimi organlarının karar alma süreçlerine katılımını teşvik etmek ve kolaylaştırmak amaçlanmıştır. Benzer şekilde, yerel yönetimler yasasında da yerel karar organlarının faaliyetleri hakkında halka bilgi vereceği ve halkın katılımını

kolaylaştıracağı ifade edilmiştir. Tüm bu gelişmeler yönetime katılım noktasında önemli düzenlemelerin yapıldığının da göstergesi olmaktadır. Her ne kadar olumlu gelişmeler gözlemlense de İspanya'da belediyeler düzeyinde halkı ilgilendiren bazı konularda halk oylaması yapılabilmesine rağmen, halkın referanduma gidebilmesi için ulusal hükümetin izin vermesi ve belediye meclisinin salt çoğunlukla bunu kabul etmesi, ayrıca belediye başkanının da uygun bulması gerekmektedir (Toksöz vd., 2009: 87). Dolayısıyla referandumun yapılabilmesi olanaklı hale gelmesine rağmen pratikte güçleştirilmiştir. Benzer şekilde, belediyelerde gönüllü katılım mümkün olmakta iken bu katılım görüş alışverişinde bulunmakla sınırlı kalmıştır(Toksöz vd., 2009: 87). Bu bakımdan halkın yerel kararlar ile doğrudan yönlendirici bir konumda olmadığı da söylenebilecektir.

➤ İtalya

İtalya'da nüfusun büyük kentlerde yoğunlaşmasından sonra karar alma mekanizmalarının demokratik hale getirilmesi noktasında mahalle meclislerinin kurulması söz konusu olmuştur (Toksöz vd., 2009: 93). Halkın seçimi yoluyla veya belediye meclisinin yetki devretmesi ile faaliyete geçen meclisler daha çok danışma organı niteliği taşımaktadır. Bu yapı neticesinde İtalya'da yerel demokrasinin kuvvetlenmesi ve vatandaşların karar alma süreçlerine katılımın kolaylaşması mümkün hale gelebilecektir.

Güçlü bir yerel yönetim anlayışının oluşturulmak istendiği ülkede bölge yönetimleri de önemli sorumluluklar üstlenmiştir. İtalya'da yirmi tane bölge yer almakta olup, bölgede yaşayan yurttaşların bölgeye ilişkin yasalarla idari kararlar konusunda referanduma gitme ve referandumu başlatma hakları bulunmaktadır (Toksöz vd., 2009: 93). Bu da halkın katılımı noktasında önemli bir mekanizma olmaktadır. Ayrıca, yerel yönetimler içerisinde önemli bir birim olan komünlerin bölge içinde bir ilin kurulması ve illerin sınırlarında değişiklik yapılmasında katılımı söz konusu olmaktadır. Bu da halkın katılımının bir başka göstergesi olmaktadır.

➤ Hollanda

Yerel düzeyde kamu hizmetlerinin önemli bir bölümünün belediyeler tarafından yerine getirildiği Hollanda'da yerel yönetimler sistemi içerisinde belediyelerin halkın ihtiyaçlarının karşılanması noktasında dijital altyapıya ağırlık verdiği söylenebilir. Zira karar alma sürecinde halkın katılımının sağlanması için web anketleri, yerel toplantılar ve referandumlar gibi farklı mekanizmaların kullanıldığı görülmektedir (Erdoğan, 2016: 66). Dijital altyapı ile hayata geçen dijital belediyecilik de bürokratik oligarşinin azaltılması ve etkinliğinin ortadan kaldırılması için önemli olmakta, aynı zamanda kaynak ve zaman tasarrufunun sağlanarak kamusal hizmetlerin elektronik ortama taşınması anlamına gelmektedir.

Hollanda nüfusunun büyük çoğunluğunun eğitilmiş olması ve sahip olduğu teknolojik altyapı, katılımın artırılması konusunda önemli bir avantaj olarak gösterilebilir. Bu bakımdan dijital belediyecilik ve katılım anlamında Hollanda'da Molenlanden Belediyesi örnek teşkil etmektedir. Fiziki bir yeri ve binası olmayan belediyenin katılım konusunda önemli taahhütlerinin olduğu görülmektedir. Belediyenin internet sitesinde "katılım" adlı ayrı bir bölüm yer almakta ve vatandaşların katılımının olması halinde ihtiyaçların karşılanmasının daha mümkün olacağı ifade edilmektedir (Molenlanden, 2022). Dolayısıyla halkın katılımının belediyenin faaliyetleri için önemli bir mekanizma olduğu ifade edilebilir. Ayrıca, ülkede yerleşik yabancıların seçimlerde aday olabilmesi de demokratik anlamda katılımın artmasının önemli bir aracı konumundadır.

➤ Norveç

Norveç hükümetinin 2012 yılında yayınlamış olduğu e-devlet programında dijital kamu sektörünün gelişiminin önemi vurgulanmış ve vatandaşların kamu hizmetlerinin geliştirilmesine katılımının önemsendiği ve kamu sektörünün açık ve erişilebilir bir yapısının olması gerektiği ifade edilmiştir. Ülkenin temel olarak bir refah ülkesi konumunda yer alması diğer OECD ülkeleri ile karşılaştırıldığında ülkede yaşayan insanların kaliteli bir yaşam ve sosyal güvenlik hakkına sahip olması da katılımcı kültürün gelişmesi için önemli bir avantaj olarak gösterilebilir.

Ayrıca, Norveç yerel yönetimler yasası çerçevesinde yerel karar organları, yürütmüş olduğu faaliyetler hakkında halka bilgi vermekle yükümlüdür ve bu çerçevede yerel yönetim organlarının toplantıları halka açık olarak yapılmaktadır. Bu da ülkede halkın katılımına verilen önemin bir göstergesi olmaktadır.

► Türkiye

Yukarıda yapılan değerlendirmeler çerçevesinde Türkiye’de yönetsel anlamda katılım noktasında yıllar içerisinde önemli gelişmelerin kaydedildiği söylenebilir. Türkiye’de katılım konusunda kalkınma planlarında hedeflerin belirlendiği ve özellikle teknolojik ilerlemeler ile birlikte e-devlet mekanizmasında ortaya çıkan yenilikler ile birlikte katılım konusunda çaba gösterildiği görülmektedir.

Ülkemizde 2019-2023 yıllarını kapsayan On Birinci Kalkınma Planı’nda “İyi Yönetişim, Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik”, İdari Yapılanma ve Politika Yapımı başlıkları altında düzenlenmiş ve amaç *kamu yönetiminde hesap verme sorumluluğunun yerleştirilmesi, katılımcılığın güçlendirilmesi, kamu hizmet sunumunda eşit ve adil muamele yapılmasının sağlanması ve şeffaflığın artırılması* olarak ifade edilmiştir. Bu anlamda kent konseylerinin daha aktif hale getirilmesine yönelik düzenlemelerin yapılacağı ve kamu harcamaları ile ilgili verilerin bütüncül ve kullanıcı dostu bir formatta paylaşılması amacıyla bir internet portalı açılacağı belirtilmiştir. Dolayısıyla kent konseylerinin Türk yönetsel geleneğinde yer edinmesi ve etkili bir katılım aracı olması için gereken düzenlemelerin yapılması gerektiği söylenebilir.

Aşağıdaki tabloda 2014 yılından 2020 yılına kadar e-devlet kapısı üzerinden sunulan hizmetler, e-devlet kapısına üye olan kurumlar ile e-devlet kapısı kullanıcı sayılarına ait veriler yer almaktadır;

Tablo-14: 2014 Yılından 2020 Yılına Kadar E-Devlet Kapısı Üzerinden Sunulan Hizmetler, e-Devlet Kapısına Üye Olan Kurumlar İle E-Devlet Kapısı Kullanıcı Sayılarına Ait Tablo

DÖNEM	e-Devlet Kapısı Kullanıcı Sayısı	e-Devlet Kapısı Kurum Sayısı	e-Devlet Kapısı Hizmet Sayısı
2014	20.188.415	149	1.067
2015	25.768.832	211	1.389

2016	31.106.390	291	1.742
2017	35.574.774	396	2.799
2018	41.135.228	492	4.131
2019	45.038.012	640	5.170
2020	52.112.191	722	5.420

Kaynak: turksat.com.tr, 2021

Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere, 2014 yılında *20.188.415* olan e-devlet kullanıcısı sayısı 2020 yılında *31.923.776* kişi artarak *52.112.191* kişiye ulaşmıştır. Yine e-devlet kapısında hizmet sunan kurum sayısı 2014 yılında *149* iken 2020 yılında *722* olmuş ve sunulan hizmetlerin sayısı *1.067* iken *5.420* olmuştur. Bu veriler de şunu göstermektedir ki artık ülke olarak interaktif hizmet sunma noktasında gayretli davranılmaktadır. Böylece vatandaşların işlemleri daha hızlı ve kolay bir şekilde çözümlenmektedir.

Son yıllarda ülkemizde e-devlet hizmetlerinin aktif hale gelmesi ve her geçen yıl bu hizmetlerin artması ile vatandaşların işlemleri daha kısa zamanda ve daha az bürokrasi ile çözümlenmektedir. E-devlet ile birlikte devletin sunmuş olduğu hizmetlerin maliyeti de düşmektedir. Personel ve zaman maliyeti bunların başında gösterilebilir. Teknolojik yenilikler ile birlikte e-devlet sisteminin güçlenmesi ve daha verimli ve güvenli hale gelmesi de imkanlar dahilindedir.

Yapılan bu yasal düzenlemelerden de görüleceği üzere, ülkemizde kamu hizmetlerinin elektronik ortama taşınması ve vatandaşın konforu için bu tarz uygulamaların geliştirilmesi yönünde bir çabası mevcuttur. Bizim ülkemizde olduğu gibi diğer dünya ülkelerinde de bu tarz bir çabanın olduğu görülmektedir. 2020 yılının başından itibaren tüm dünyada etkisini gösteren ve küresel bir salgın haline dönüşen Covid-19 pandemisi de bu çabaların hızlanmasına katkıda bulunmuştur. Artık insanların elektronik ortamda yapmış oldukları işlemler çoğalmış ve internetin gündelik hayattaki yeri daha da artmıştır. Bürokrasinin hantal yapısından uzaklaşmaya dönük bu hareketler ile kamuda ve özel sektörde hizmetlerin online ortamda gerçekleştirilmesi için mevzuat güncellemeleri yapılmış ve halen yapılmaya devam etmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 2021 yılında yapılan Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması da bunu açıkça ortaya koymaktadır. Araştırmaya göre Türkiye genelinde hanelerin % 92'sinin evden

internete erişim imkânına sahip olduğu gözlenmiş ve internet kullanım oranlarının 16-74 yaş grubundaki erkeklerde % 87,7 iken kadınlarda % 77,5 olduğu tespit edilmiştir. Yine her iki kişiden birinin e-devlet hizmetlerini kullandığı ve her 3 kişiden birinin internet üzerinden alışveriş yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu da artık internetsiz bir yaşam tarzının sürdürülemez olduğunun bir göstergesidir.

Bununla birlikte, çalışmamız kapsamında incelenen ülkelerin e-devlet platformları üzerinden sunmuş olduğu hizmetler ve yönetime katılım noktasında e-katılımı gerçekleştirme düzeyleri önemli hale gelmektedir. Bu anlamda, ülkelerin e-devlet gelişmişlik endeksi ile e-katılım endeks değerlerinin ele alınması gerekmektedir.

Ülkelere göre Birleşmiş Milletler E-Devlet Gelişmişlik Endeksi ve E-Katılım Endeksi verilerine ait tablolar aşağıda yer almaktadır.

Tablo-15: 2016 Yılında Ülkelerin E-Devlet Gelişmişlik Endeksi İle E-Katılım Endeks Verilerine Ait Tablo

ÜLKE	E-DEVLET GELİŞMİŞLİK ENDEKS PUANI	E-DEVLET GELİŞMİŞLİK ENDEKSİ SIRALAMASI	E-KATILIM ENDEKS PUANI	E-KATILIM ENDEKSİ SIRALAMASI
TÜRKİYE	0,59	68	0,63	60
ABD	0,84	12	0,90	12
BİRLEŞİK KRALLIK	0,92	1	1,00	1
KANADA	0,83	14	0,92	8
FRANSA	0,85	10	0,90	12
ALMANYA	0,82	15	0,76	27
İTALYA	0,78	22	0,92	8
HOLLANDA	0,87	7	0,95	5
NORVEÇ	0,81	18	0,76	27
İSPANYA	0,81	17	0,93	7

Kaynak: (UN,2021).

Tablo-16: 2018 Yılında Ülkelerin E-Devlet Gelişmişlik Endeksi İle E-Katılım Endeks Verilerine Ait Tablo

ÜLKE	E-DEVLET GELİŞMİŞLİK ENDEKS PUANI	E-DEVLET GELİŞMİŞLİK ENDEKSİ SIRALAMASI	E-KATILIM ENDEKS PUANI	E-KATILIM ENDEKSİ SIRALAMASI
TÜRKİYE	0,71	53	0,86	37
ABD	0,88	11	0,98	5
BİRLEŞİK KRALLIK	0,90	4	0,98	5
KANADA	0,83	23	0,91	27
FRANSA	0,88	9	0,97	13
ALMANYA	0,88	12	0,92	23
İTALYA	0,82	24	0,96	15
HOLLANDA	0,88	13	0,99	4
NORVEÇ	0,86	14	0,98	11
İSPANYA	0,84	17	0,98	5

Kaynak: (UN,2021).

Tablo-17: 2020 Yılında Ülkelerin E-Devlet Gelişmişlik Endeksi İle E-Katılım Endeks Verilerine Ait Tablo

ÜLKE	E-DEVLET GELİŞMİŞLİK ENDEKS PUANI	E-DEVLET GELİŞMİŞLİK ENDEKSİ SIRALAMASI	E-KATILIM ENDEKS PUANI	E-KATILIM ENDEKSİ SIRALAMASI
TÜRKİYE	0,77	53	0,89	23
ABD	0,93	9	1,00	1
BİRLEŞİK KRALLIK	0,94	7	0,98	6
KANADA	0,84	28	0,94	16
FRANSA	0,87	19	0,90	18
ALMANYA	0,85	25	0,75	57
İTALYA	0,82	37	0,82	41
HOLLANDA	0,92	10	0,96	9
NORVEÇ	0,91	13	0,90	18
İSPANYA	0,88	17	0,85	36

Kaynak: (UN,2021).

Tablo-18: Yıllara Göre Ülkelerin E-Devlet Gelişmişlik Endeksi Sıralamasına Ait Tablo

ÜLKE	2016	2018	2020
TÜRKİYE	68	53	53
ABD	12	11	9
BİRLEŞİK KRALLIK	1	4	7
KANADA	14	23	28
FRANSA	10	9	19
ALMANYA	15	12	25
İTALYA	22	24	37
HOLLANDA	7	13	10
NORVEÇ	18	14	13
İSPANYA	17	17	17

Kaynak: (UN,2021).

Tablo-19: Yıllara Göre Ülkelerin E-Katılım Endeksi Sıralamasına Ait Tablo

ÜLKE	2016	2018	2020
TÜRKİYE	60	37	23
ABD	12	5	1
BİRLEŞİK KRALLIK	1	5	6
KANADA	8	27	16
FRANSA	12	13	18
ALMANYA	27	23	57
İTALYA	8	15	41
HOLLANDA	5	4	9
NORVEÇ	27	11	18
İSPANYA	7	5	36

Kaynak: (UN,2021).

Söz konusu tablolar incelendiğinde;

ABD, Birleşmiş Milletler E-Devlet Gelişmişlik Endeksi verilerine göre 2016 yılında 12; 2018 yılında 11 ve 2020 yılında ise 9. sırada yer almaktadır. E-Katılım Endeksi verilerine göre ise ABD’de kamu hizmetlerine çevrimiçi e-katılım endeksi 2016 yılında 0,90; 2018 yılında 0,98 ve 2020 yılında ise 1,00 olarak gerçekleşmiştir.

Bu yönüyle ABD'nin elektronik platform aracılığıyla sunulan kamu hizmetlerine erişim noktasında kolaylık sağlandığı ifade edilebilir.²⁵

Birleşik Krallık, Birleşmiş Milletler E-Devlet Gelişmişlik Endeksi verilerine göre 2016 yılında 1; 2018 yılında 4 ve 2020 yılında ise 7. sırada yer almaktadır. E-Katılım Endeksi verilerine göre ise Birleşik Krallık'ta kamu hizmetlerine çevrimiçi e-katılım endeksi 2016 yılında 1,00; 2018 yılında 0,98 ve 2020 yılında da 0,98 olarak gerçekleşmiştir. Bu yönüyle Birleşik Krallık'ta elektronik platform aracılığıyla sunulan kamu hizmetlerine erişim noktasında kolaylık sağlandığı ifade edilebilir.

Kanada, Birleşmiş Milletler E-Devlet Gelişmişlik Endeksi verilerine göre 2016 yılında 14; 2018 yılında 23 ve 2020 yılında ise 28. sırada yer almaktadır. E-Katılım Endeksi verilerine göre ise Kanada'da kamu hizmetlerine çevrimiçi e-katılım endeksi 2016 yılında 0,92; 2018 yılında 0,91 ve 2020 yılında da 0,94 olarak gerçekleşmiştir. Bu yönüyle Kanada'da elektronik platform aracılığıyla sunulan kamu hizmetlerine erişim noktasında kolaylık sağlandığı ifade edilebilir.

Fransa, Birleşmiş Milletler E-Devlet Gelişmişlik Endeksi verilerine göre 2016 yılında 10; 2018 yılında 9 ve 2020 yılında ise 19. sırada yer almaktadır. E-Katılım Endeksi verilerine göre ise Fransa'da kamu hizmetlerine çevrimiçi e-katılım endeksi 2016 yılında 0,90; 2018 yılında 0,97 ve 2020 yılında da 0,90 olarak gerçekleşmiştir. Bu yönüyle Fransa'da elektronik platform aracılığıyla sunulan kamu hizmetlerine erişim noktasında kolaylık sağlandığı ifade edilebilir.

Almanya, Birleşmiş Milletler E-Devlet Gelişmişlik Endeksi verilerine göre 2016 yılında 15; 2018 yılında 12 ve 2020 yılında ise 25. sırada yer almaktadır. E-Katılım Endeksi verilerine göre ise Almanya'da kamu hizmetlerine çevrimiçi e-katılım endeksi 2016 yılında 0,76; 2018 yılında 0,92 ve 2020 yılında da 0,75 olarak gerçekleşmiştir. Bu yönüyle her ne kadar kamu hizmetlerine çevrimiçi e-katılım endeksi 2020 yılında düşse de Almanya'da elektronik platform aracılığıyla sunulan kamu hizmetlerine erişim noktasında kolaylık sağlandığı ifade edilebilir.

İtalya, Birleşmiş Milletler E-Devlet Gelişmişlik Endeksi verilerine göre 2016 yılında 22; 2018 yılında 24 ve 2020 yılında ise 37. sırada yer almaktadır. E-Katılım

---

²⁵ 2020 yılı e-katılım endeksi verilerine göre dünya ortalaması 0.5677 olarak kayda geçmiş (UN, 2021)ve bu çerçevede çalışmada analiz edilen ülkelerin sahip oldukları oranlar üzerinden değerlendirmede bulunulmuştur.

Endeksi verilerine göre ise İtalya’da kamu hizmetlerine çevrimiçi e-katılım endeksi 2016 yılında 0,92; 2018 yılında 0,96 ve 2020 yılında da 0,82 olarak gerçekleşmiştir. Bu yönüyle her ne kadar kamu hizmetlerine çevrimiçi e-katılım endeksi 2020 yılında düşse de İtalya’da elektronik platform aracılığıyla sunulan kamu hizmetlerine erişim noktasında kolaylık sağlandığı ifade edilebilir.

Hollanda, Birleşmiş Milletler E-Devlet Gelişmişlik Endeksi verilerine göre 2016 yılında 7; 2018 yılında 13 ve 2020 yılında ise 10. sırada yer almaktadır. E-Katılım Endeksi verilerine göre ise Hollanda’da kamu hizmetlerine çevrimiçi e-katılım endeksi 2016 yılında 0,95; 2018 yılında 0,99 ve 2020 yılında da 0,96 olarak gerçekleşmiştir. Bu yönüyle her ne kadar kamu hizmetlerine çevrimiçi e-katılım endeksi 2020 yılında düşse de Hollanda’da elektronik platform aracılığıyla sunulan kamu hizmetlerine erişim noktasında kolaylık sağlandığı ifade edilebilir.

Norveç, Birleşmiş Milletler E-Devlet Gelişmişlik Endeksi verilerine göre 2016 yılında 18; 2018 yılında 14 ve 2020 yılında ise 13. sırada yer almaktadır. E-Katılım Endeksi verilerine göre ise Norveç’te kamu hizmetlerine çevrimiçi e-katılım endeksi 2016 yılında 0,76; 2018 yılında 0,98 ve 2020 yılında da 0,90 olarak gerçekleşmiştir. Bu yönüyle her ne kadar kamu hizmetlerine çevrimiçi e-katılım endeksi 2020 yılında düşse de Norveç’te elektronik platform aracılığıyla sunulan kamu hizmetlerine erişim noktasında kolaylık sağlandığı ifade edilebilir.

İspanya, Birleşmiş Milletler E-Devlet Gelişmişlik Endeksi verilerine göre 2016, 2018 ve 2020 yılında 17. sırada yer almaktadır. E-Katılım Endeksi verilerine göre ise İspanya’da kamu hizmetlerine çevrimiçi e-katılım endeksi 2016 yılında 0,93; 2018 yılında 0,98 ve 2020 yılında da 0,85 olarak gerçekleşmiştir. Bu yönüyle her ne kadar kamu hizmetlerine çevrimiçi e-katılım endeksi 2020 yılında düşse de İspanya’da elektronik platform aracılığıyla sunulan kamu hizmetlerine erişim noktasında kolaylık sağlandığı ifade edilebilir.

Söz konusu ülke verileri incelendiğinde, teknolojinin imkanlarından tüm ülkelerin faydalanarak vatandaşların elektronik ortam vasıtasıyla kamu hizmetlerinden yararlanmasının sağlandığı ifade edilebilecektir.

Türkiye, Birleşmiş Milletler E-Devlet Gelişmişlik Endeksi verilerine göre 2016 yılında 68; 2018 yılında 53 ve 2020 yılında ise 53. sırada yer almaktadır. E-

Katılım Endeksi verilerine göre ise Türkiye’de kamu hizmetlerine çevrimiçi e-katılım endeksi 2016 yılında 0,63; 2018 yılında 0,86 ve 2020 yılında da 0,89 olarak gerçekleşmiştir. Bu yönüyle Türkiye, e-devlet gelişmişlik endeksi verilerine göre son beş yıl içerisinde 15 sıra yükselmiş ve e-katılım endeks verilerine göre de artan oranda bir yükseliş sergilemiştir. Nitekim 2016 yılında 0,63 olan oran 0,25 puan yükselerek 2020 yılında 0,89 olarak gerçekleşmiştir. Bu bakımdan Türkiye’de elektronik platform aracılığıyla sunulan kamu hizmetlerine erişim noktasında kolaylık sağlandığı ifade edilebilir.

3.3.2. Siyasal Yönden Karşılaştırma

Yönetime katılımında yönetsel katılımın yanısıra siyasal katılım da önemli bir süreç olmaktadır. Bu bakımdan çalışmamız kapsamında incelenen ülkelerde vatandaşların yönetime katılımının siyasal yönden incelenmesi ve Türkiye ile kıyaslanması önem arz etmektedir.

➤ ABD

ABD’de 2004-2020 yılları arasında yapılan başkanlık seçimleri incelendiğinde; 2004 yılında seçime katılım oranı %59,5 iken; 2008 yılında %63,8; 2012 yılında %61,8; 2016 yılında %61,8 ve 2020 yılında ise %66,7 olarak gerçekleşmiştir (www.statista.com).

ABD nüfusunun yaklaşık 330 milyon ve seçmen sayısının ise yaklaşık 250 milyon olduğu düşünüldüğünde nüfusun %75’ini oluşturan seçmenlerin büyük bir çoğunluğunun seçime katılmadığı görülmektedir. Her ne kadar ABD demokrasinin merkezi olarak görülse de bu durumun temelinde başkanlık seçimlerinin Salı günü yapılmasının ve seçim gününün tatil olmaması ile Amerikan halkının güncel meselelere karşı ilgisiz olmasının etkili olduğu söylenebilir. Bununla birlikte ABD’nin demokrasi merkezli yönetilen bir ülke olmadığı ve aksine seçimlerin sadece belirli zengin azınlıkların yönetime gelmesine imkan tanıyan bir yapısı olduğu savunulara göre de ABD vatandaşları sözde temsilci demokrasi adına bu sistemde oy vermeye devam etmektedir ve sistemin esas olarak güç, zenginlik ve imtiyaz sahibi olan seçkin azınlıklar tarafından belirlendiği düşünülmektedir. Bu

anlamda ABD seçimlerine katılım oranının düşük seyretmesinin çok da düşündürücü olmadığı görülmektedir.

Bununla birlikte 2020 yılında yapılan başkanlık seçimlerinde katılım oranı %66,7 olarak gerçekleşmiş ve 2016 yılında yapılan seçimlerden daha fazla bir katılım sergilenmiştir. Hatta küresel covid-19 salgını da göz önüne alındığında bu katılım oranının ciddi düzeyde arttığı görülmektedir. Bu durumun temelinde de bir önceki ABD Başkanı Trump'ın seçilemiş olduğu gayri resmi tavırların önemli etkisinin olduğu ifade edilebilir.

ABD'de başkan adayı olabilmek için Cumhuriyetçi veya Demokrat Parti olarak adlandırılan iki partiden birisinin mensubu olmak gerekmektedir. Bunun yanında maddi anlamda güçlü olmak Amerikan halkı üzerinde olumlu etki yaparak seçimlerde destek olmalarına imkan vermektedir. Bu nedendir ki ABD başkanlık seçimlerinde oy kullanan seçmenlerin tercih sebeplerinden birisi de maddi güç olmaktadır. Bunun yanında iki partili sistemin varlığı ve bunun sonucu olan alternatifsizlik sebebiyle seçimlere katılım oranında göreceli bir artış görülmediği söylenebilir.

Ayrıca, Economist Intelligence Unit'in 2021 yılı demokrasi indeksinde de ABD 7,85 toplam puan ile kusurlu demokrasi statüsünde yer almış ve siyasi katılım konusunda ise 8.89 puan almıştır (Democracy Index, 2021: 12). Nitekim, ABD'de seçimlere katılım oranının düşük olmasının, ülkenin kusurlu demokrasi sınıfında yer almasına sebep olduğu söylenebilir.

➤ **Birleşik Krallık**

Economist Intelligence Unit'in 2021 yılı demokrasi indeksinde Birleşik Krallık 8.10 toplam puan ile tam demokrasi statüsünde yer almış ve siyasi katılım konusunda ise 8.33 puan almıştır (Democracy Index, 2021: 12).

Birleşik Krallık'ta 2010-2019 yılları arasında yapılan genel seçimler ve Brexit referandumu incelendiğinde; 2010 yılında seçimlere katılım oranı %65,1 iken; 2015 yılında %66,2; 2016 yılında %72,2; 2017 yılında %68,8 ve 2019 yılında ise %67,3 olarak gerçekleşmiştir (www.statista.com).

Birleşik Krallık'ta seçimlere katılım oranının genel olarak %70 seviyelerinde olması, ülkede seçimlere yönelik nasıl bir algının olduğuna dair merak uyandırmaktadır. Özellikle İngiltere'de seçmen davranışının ve seçimlere katılım oranındaki düşüşün tespitine dair BBC/ICM tarafından yapılan araştırmada 2001 yılında yapılan seçimlerde oy kullanmayanların yaklaşık %77'sinin oy kullansa dahi sonucun değişmeyeceğini düşünmesi ve yine %65'inin ise politikacılara güvenmemesi nedeniyle oy kullanmadığı tespit edilmiştir (Yılmaz). Bunun yanısıra her ne kadar kraliyet ailesi ülkede sembolik bir rol üstlense de vatandaşların ülkedeki mevcut siyasetin kraliyet ailesinin varlığı ile yürütüldüğünü kabullenmesi neticesinde siyasete olan ilginin ve katılımın stabil bir seviyede sürdüğü görülmektedir. Aslında bütün yetkilerin hükümet elinde olması yürütme kanadında Kraliyet ailesi ve hükümetin sadece görüntüde olmasını da beraberinde getirmektedir (Gürbüz, 1987:63).

Ayrıca, Birleşik Krallık'ta ekonomik anlamda refah seviyesinin yüksek olması ve toplumsal anlamda mevcut olan adalet sistemi neticesinde vatandaşların siyasetten çok fazla bir beklenti içerisine girmemesine de sebep olabilmektedir. Zira, vatandaşlar Kraliyet ailesinin varlığı ve rolünü ülkede mevcut hükümetin vatandaşların lehine olan politikalar sergileyeceğinin bir garantisi olarak görmektedir.

➤ **Kanada**

Kanada'da 2004-2019 yılları arasında yapılan federal seçimler ve referandumlar incelendiğinde; 2004 yılında seçimlere katılım oranı %60,9 iken; 2006 yılında %67,7; 2008 yılında %58,8; 2011 yılında %61,1; 2015 yılında %68,3 ve 2019 yılında ise %67 olarak gerçekleşmiştir (www.elections.ca)

Kanada'da seçimlere katılım oranının genel olarak %65 seviyelerinde olması ülkede siyasete olan ilginin düşük olduğunun da bir göstergesidir. Özellikle ülkenin çokkültürlü yapısı ve göçmenlerden oluşması da bunun bir örneği olarak gösterilebilir. Bununla birlikte ülkede mevcut siyasi ve politik yapı halkın %32'sinin liberal partiyi ve %33'ünün ise muhafazakar partiyi desteklemesi sonucu daha ziyade iki partili bir sistem olarak varlığını sürdürmektedir. Aynı zamanda, Kanada halkının

politik görüşlerinin genel olarak liberalizm etrafında birleşmesi ve Kanada devlet başkanının Birleşik Krallık Kraliçesi olması da ülkede seçimlere katılım noktasında çok fazla bir artış olmamasının sebebi olabilir. Her ne kadar başbakan parlamento tarafından seçilse de ülkede Birleşik Krallık'ta olduğu gibi Kraliyet ailesinin sembolik bir rolü söz konusudur. Bu durumun da seçimlere katılım noktasında önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir.

Ayrıca, Economist Intelligence Unit'in 2021 yılı Demokrasi indeksi verilerine göre ise Kanada 8.87 toplam puan ile tam demokrasi statüsünde yer almış ve siyasi katılım konusunda ise 8.89 puan almıştır (Democracy Index, 2021: 12). Her ne kadar seçimlere katılım oranı düşük olsa da Kanada'nın tam demokrasiler içerisinde yer almasının, ülkenin demokratik, liberal ve eşitlikçi bir ülke olarak gösterilmesinden kaynaklandığı ifade edilebilir.

➤ Fransa

Fransa'da 1995-2017 yılları arasında yapılan cumhurbaşkanlığı seçimleri incelendiğinde; 1995 yılında seçimlere katılım oranı %79,66 iken; 2002 yılında %79,71; 2007 yılında %83,97; 2012 yılında %80,35 ve 2017 yılında ise %74,56 olarak gerçekleşmiştir (www.statista.com). Bunun yanısıra ülkede 2004-2019 yılları arasında yapılan Avrupa Parlamentosu (AP) seçimlerine seçmen katılım oranlarının ise düşük seviyede olduğu görülmüştür. Nitekim 2004 yılında yapılan seçimlere katılım oranı %45,7 iken; 2009 yılında %42,97; 2014 yılında %42,61 ve 2019 yılına gelindiğinde bu oran ancak %50,62 olmuştur (www.europarl.europa.eu).

Fransa'da AP seçimlerine katılım oranının düşük seyretmesinin temelinde seçmenlerin AP'nin rolünü tam anlamıyla bilmemeleri gelmektedir. Nitekim, 2008 yılında AP tarafından 2009 seçimleri ile ilgili yapılan bir çalışmada katılımcıların yaklaşık %60'ının AP'nin rolünü bilmedikleri gözlemlenmiştir. Benzer şekilde AB üyesi ülkelerde AP seçimlerine katılım oranının genel olarak düşük seyretmesinde üye ülke vatandaşlarının kendi ulusal kimliklerini ortak bir kimlikten üstün tutmalarının etkisi büyüktür. Bunun yanında ulusal seçimler, seçmenlerin hayatına doğrudan etki eden seçimler olması ve hükümet değişikliklerine imkan tanınması yönünden birincil değerde seçimler olmakta iken; AP seçimleri gibi ikinci sınıf seçimler olarak

gösterilen ve herhangi bir hükümet değişikliği ortaya çıkarmayan ve vatandaşların hayatına doğrudan bir etkileri olmayan seçimler olması sebebiyle vatandaşların bu seçimlere katılımının düşük olması normal karşılanmalıdır (Akşemsettinoglu, 2020: 182). Bu anlamda AP'nin AB üyesi ülkeler için önemine vurgu yapan politik söylemlerin geliştirilmesinin seçmen katılımını etkileyebileceği söylenebilir.

Ayrıca, Economist Intelligence Unit'in 2021 yılı Demokrasi indeksi verilerine göre ise Fransa 7.99 toplam puan ile kusurlu demokrasi statüsünde yer almış ve siyasi katılım konusunda ise 7.78 puan almıştır (Democracy Index, 2021: 12).

➤ **Almanya**

Almanya'da 2002-2021 yılları arasında yapılan genel seçimler incelendiğinde; 2002 yılında seçimlere katılım oranı %79,1 iken; 2005 yılında %77,7; 2009 yılında %70,8, 2013 yılında %71,5; 2017 yılında %76,2 ve 2021 yılında ise %76,6 olarak gerçekleşmiştir (www.statista.com; www.bundeswahlleiter.de).

Almanya'da seçimlere katılım noktasında %75'lerin üzerinde bir katılım gerçekleştiği görülmektedir. Her ne kadar Almanya'da seçmen sayısına oranla siyasi parti üye sayısının %2 olarak düşük gerçekleştiği görülse de (Statista, 2022) ülke genelinde seçimlere katılımın yüksek olduğu görülmektedir. Bu durumun temelinde özellikle Türk kökenli Alman vatandaşlarının siyaset ile olan yakın ilişkisinin olduğu da söylenebilir.

Bununla birlikte ülkede seçimlere katılım oranında bir yükseliş trendi olmamasının temelinde ise özellikle 2020 yılında ülkede meydana gelen Wirecard Skandalının olduğu görülmektedir. Almanya tarihindeki en büyük finansal dolandırıcılık olayı olarak gösterilen skandal, federal seçimlerde şansölye adayı olan Maliye Bakanı Olaf Scholz'un, Wirecard şirketinin 1,9 milyar avroluk yolsuzluğuna göz yumması iddiaları ile gündeme gelmiş ve birçok seçimde olumsuz etki yapmıştır. Bunun yanısıra alternatif partiler ve alternatif platformlar da Almanya'da seçimlere katılımı etkileyen önemli bir unsur olmaktadır. Özellikle Yeşiller Partisinin sosyal medya uygulamaları üzerinden gençlere yönelik söylemlerde bulunması ile yerleşik partilere olan ilgi de azalmaya başlamıştır.

Ayrıca, Economist Intelligence Unit'in 2021 yılı Demokrasi indeksi verilerine göre ise Almanya 8.67 toplam puan ile tam demokrasi statüsünde yer almış ve siyasi katılım konusunda ise 8.33 puan almıştır (Democracy Index, 2021: 12).

➤ İtalya

İtalya'da 2001-2018 yılları arasında yapılan parlamento seçimleri incelendiğinde; 2001 yılında seçimlere katılım oranı %81,44 iken; 2006 yılında %83,62; 2008 yılında %80,54; 2013 yılında %75,19 ve 2018 yılında ise %72,93 olarak gerçekleşmiştir (www.idea.int).

İtalya'da seçimlere katılım noktasında 2001 yılında yaklaşık %82 olan katılım oranının 2018 yılına gelindiğinde %73'lere kadar gerilediği görülmektedir. Bu durumun temelinde 1993 yılından itibaren seçim sistemlerinde yapılan değişikliklerin olduğu söylenebilir. Nitekim, 1946 yılından itibaren ülkede cumhuriyet yönetimine geçilmiş ancak iki meclisli bir yapının varlığı ve kraliyet sisteminden kalan düzensizliklerin kaldırılması çabası ülkede bir istikrarsızlığa sebep olmuştur (Arıkan ve Altunsu, 2018: 627). Özellikle son yıllarda ülke yönetiminde istikrarın sağlanması amacıyla hayata geçirilen reformların anayasaya aykırılığının tespiti neticesinde yeni seçim sistemleri uygulamaya konulmuş ancak yine de arzulanan istikrar sağlanamamıştır. Zira, son 76 yılda İtalya'da 64 hükümetin kurulması ve son 14 yılda 6 başbakan değişmesi de bunun bir örneğini oluşturmaktadır.

Ayrıca, Economist Intelligence Unit'in 2021 yılı Demokrasi indeksi verilerine göre ise İtalya 7.68 toplam puan ile kusurlu demokrasi statüsünde yer almış ve siyasi katılım konusunda ise 7.22 puan almıştır (Democracy Index, 2021: 12). Bu durumun temelinde de ülkede yaşanan mevcut istikrarsızlıkların olduğu söylenebilir.

➤ Hollanda

Hollanda'da 2006-2021 yılları arasında yapılan parlamento seçimleri incelendiğinde; 2006 yılında seçimlere katılım oranı %80,35 iken; 2010 yılında

%75,40; 2012 yılında %74,56; 2017 yılında %81,93 ve 2021 yılında ise %78,71 olarak gerçekleşmiştir (www.idea.int).

Hollanda’da seçimlere katılım noktasında %75’lerin üzerinde bir katılım gerçekleştiği görülmektedir. Her ne kadar 2021 yılında yapılan seçimlere katılım oranı 2017 yılına göre düşüş gösterse de ülkede demokratik sistemin işlediği ve her düşünce, ideoloji ve inanca sahip olan insanın rahatça örgütlenerek siyasi alanda yer almasının kolay olduğu söylenebilir. Bu durum neticesinde de özellikle Economist Intelligence Unit’in verileri göz önüne alındığında ülkenin demokratik bir ülke olduğu ifade edilebilir. Nitekim, Economist Intelligence Unit’in 2021 yılı Demokrasi indeksi verilerine göre Hollanda 8.88 toplam puan ile tam demokrasi statüsünde yer almış ve siyasi katılım konusunda ise 8.33 puan almıştır (Democracy Index, 2021: 12). Bununla birlikte son seçimlerde katılım oranının düşmesindeki diğer nedenlerin de covid-19 salgını sürecinde hükümetin izlemiş olduğu çelişkili tutumlar ve konut ve enerji krizinde hükümetin istikrarlı davranamaması olduğu söylenebilir.

➤ Norveç

Norveç’te 2001-2017 yılları arasında yapılan parlamento seçimleri incelendiğinde; 2001 yılında seçimlere katılım oranı %75,5 iken; 2005 yılında %77,4; 2009 yılında %76,4; 2013 yılında %78,2 ve 2017 yılında %78,2 olarak gerçekleşmiştir (www.statista.com).

Norveç’te seçimlere katılım noktasında %75’lerin üzerinde bir katılım gerçekleştiği görülmektedir. Bu durumun temelinde refah devleti anlayışının olduğu söylenebilir. Norveç refah devleti modeli ile ülkede yaşayan tüm vatandaşlara gelir güvenliği ve refah hizmetleri sağlanmakta ve eğitim, sağlık ve konut gibi sosyal alanlarda devletin yetkili olması esas alınmaktadır (Küçükoğlu ve Ercan, 2019: 2279). Bu anlamda ülkede ekonomik anlamda refah seviyesinin yüksek olması ve toplumsal anlamda mevcut olan adalet sistemi neticesinde vatandaşların siyasetten çok fazla bir beklenti içerisine girmemesine de sebep olabilmektedir. Ayrıca, ülkede siyasi katılımın artması noktasında Norveç vatandaşlarının yanısıra ve seçimden önceki üç yıl içerisinde Norveç’te ikamet eden ve en az 18 yaşında olan yabancıların

da ilgili mahalli idarede ikamet etmeleri kaydıyla aday olabilmeleri önemli bir mekanizma olarak gösterilebilir.

Bununla birlikte, Economist Intelligence Unit'in 2021 yılı Demokrasi indeksi verilerine göre ise Norveç 9.75 toplam puan ile tam demokrasi statüsünde yer almış ve siyasi katılım konusunda ise 10 puan almıştır (Democracy Index, 2021: 12).

➤ İspanya

İspanya'da 2008-2019 yılları arasında yapılan parlamento seçimleri incelendiğinde; 2008 yılında seçimlere katılım oranı %75,32 iken; 2011 yılında %68,94; 2015 yılında %73,20; 2016 yılında %69,84 ve 2019 yılında ise %71,76 olarak gerçekleşmiştir (www.idea.int).

İspanya'da seçimlere katılım noktasında %70'lerin üzerinde bir katılım gerçekleştiği görülmektedir. Her ne kadar çok yüksek bir katılım oranı sergilenmese de ülkede mevcut parlamenter sistemin istikrarlı bir yapısının olduğu görülmektedir. Kralın yetkileri büyük ölçüde semboliktir ve hükümetin yasalarını onaylamaktan ibarettir. Bu durum da ülkede yerleşmiş bir istikrarın göstergesi olmaktadır. Aynı şekilde İspanya Parlamenter Sisteminin en önemli özelliklerinden birisi de siyasi anlamda istikrarın sağlanması noktasında hukukun üstünlüğünün benimsenmiş olmasıdır. Zira, hükümet bir kez kurulduktan sonra düşürülmesi güçleştirilerek hükümetin düşmesi durumunda ise yerine yenisinin kurulması garanti altına alınmıştır (Bakırcı, 2014: 77).

Ayrıca, Economist Intelligence Unit'in 2021 yılı Demokrasi indeksi verilerine göre ise İspanya 7.94 toplam puan ile tam demokrasi statüsünde yer almış ve siyasi katılım konusunda ise 7.22 puan almıştır (Democracy Index, 2021: 12).

➤ Türkiye

Seçimlere katılım açısından incelenen ülkelere ait veriler Türkiye ile kıyaslandığında Türkiye'de siyasi katılım oranının yüksek seviyede olduğu görülmektedir.

Tablo-20: 2002-2019 Yılları Arasında Türkiye’de Genel Seçimlere Seçmen Katılım Oranlarına Ait Tablo

YIL	KATILIM ORANI (%)
2002	79,10
2007	84,20
2011	83,20
2015 (07.06)	83,90
2015 (01.11)	85,20
2018	86,20

Kaynak: (TUIK, 2021)

Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere, Türkiye’de vatandaşların siyasi katılımı incelendiğinde, 2002-2018 yılları arasında yapılan genel seçimlerde vatandaşların seçimlere katılımının yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. 2002 yılında %79,10 olan seçmen katılımı 2015²⁶ yılına gelindiğinde geçen 13 yıllık süreç içerisinde %85,20’ye yükselmiş ve ülkede 2018 yılında son yapılan seçimlerde bu oran %86,20’ye yükselmiştir. Dolayısıyla Türk halkının seçimlere katılım oranının yüksek bir düzeyde olduğu ifade edilebilir.

Türkiye’de 2007 yılında yapılan Anayasa değişikliği referandumu ile Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi yasalaşmış ve 2014 yılında Cumhurbaşkanı ilk kez halk tarafından seçilmiştir. Sonrasında 2018 yılında genel seçimler ile birlikte Cumhurbaşkanlığı seçimleri de yenilenmiş ve halk ikinci kez sandıkta Cumhurbaşkanını seçmiştir. Aşağıdaki tabloda Türkiye’de 2014 ve 2018 yıllarında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerine seçmenlerin katılım oranları gösterilmektedir.

Tablo-21: 2014- 2018 Yılları Arasında Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı Seçimlerine Seçmen Katılım Oranlarına Ait Tablo

YIL	KATILIM ORANI (%)
2014	77,00
2018	86,20

Kaynak: (TUIK, 2021)

²⁶ 1 Kasım 2015 yılından yapılan seçimler dikkate alınmıştır.

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, ülkemizde Cumhurbaşkanının halk tarafından ilk olarak seçildiği 2014 yılında seçimlere katılım oranının %77; 2018 yılında yapılan seçimlerde ise katılım oranının %86,20 olduğu görülmektedir. 2018 yılında katılım oranının artmasındaki temel nedenlere bakıldığında, özellikle küresel ekonomide meydana gelen daralmalar sebebiyle piyasalarda yaşanan belirsizliğin daha fazla sürmemesi amacıyla seçmenlerin Sandık başına gitmesi birincil nedenlerden birisi olarak gösterilebilir. Aynı zamanda, 2018 yılında ülke seçmen sayısının yaklaşık 4 milyon artmasının da seçimlere katılım oranında yükselişe sebep olduğu söylenebilir.

Türkiye’de seçimlere katılım noktasında Anglo-Sakson ülkeler ile Kıta Avrupası ülkeleri arasında bir kıyaslama yapıldığında genel itibariyle katılım oranının yüksek seviyede olduğu görülmektedir. Ülkede seçimlere katılım oranının yüksek olmasında ülke nüfusunun büyük çoğunluğunun siyaset ile yakından ilgili olmasının etkisi olduğu ifade edilebilir. Zira, seçim zamanlarında adayların özellikle köy ve mahalle kahvelerinde toplantılar yapması ve seçmen kitlesini etkileme çabaları da bunun bir örneğini oluşturmaktadır. Güncel sorunların ve siyasi meselelerin en çok tartışıldığı alanlar olarak ilk sıralarda yer alan kahvehaneler bu bakımdan Türkiye’de seçim çalışmalarının yapıldığı yerlerin başında gelmektedir. Yine, ülke nüfusunun genç bir profile sahip olması da seçimlerde katılım oranının etkileyen faktörlerden birisi olmaktadır. Özellikle genç seçmenlerin internet ve telefon teknolojilerinden uygun faydalanmasına imkan veren politikalar bu nüfusun seçimlere katılımını da doğrudan etkileyen unsurlardan olmaktadır.

Çalışmamız kapsamında ele alınan ülkeler ile kıyaslandığında Türkiye’de yaklaşık 60 milyon seçmen olduğu göz önüne alındığında, 15 milyona yakın kişinin siyasi parti üyesi olması (YCB, 2022) seçmenlerin dörtte birinin siyaset ile doğrudan ilgili olduğunun da bir göstergesi olmaktadır. Bu anlamda ülkede siyasi meselelerin dikkate alınması ve seçim dönemlerinde aktif olarak katılımın sağlanmasında yüksek bir oranın ortaya çıkmasında bu durumun da etkisinin olduğu söylenebilir.

Ayrıca, seçimlere katılım noktasında ülkede mevcut hükümetin istikrarının da önemli bir rolünün olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. 1980’den sonra 2002 yılına kadar 13 hükümetin kurulması ve 9 başbakan değişmesi göz önüne

alındığında; 2002 yılından bugüne ülkede 9 hükümet kurulması ve 4 başbakan değişmesinin istikrarlı bir yapı olduğu da ifade edilebilir. Yine, Türkiye’de 2018 yılına kadar uygulanan parlamenter sistem çerçevesinde yasama, yürütme ve yargı yetkileri birbirinden bağımsız olarak faaliyet göstermiş ancak sistemin getirmiş olduğu aksaklıklar sebebiyle uygulamada kimi zaman istikrarsızlıklar oluşmuştur. Anglo-Sakson ülkeler ile Kıta Avrupası ülkeleri ile kıyaslandığında ise Türkiye’de 2018 yılına kadar uygulanan parlamenter sistem uygulamada tam bir kuvvetler ayrılığı getirmemiş olsa dahi yasamanın yürütme üzerindeki denetleme yetkisi itibariyle demokratik bir özellik göstermiştir. 2018 yılından itibaren Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin uygulamaya başlanması ile birlikte ise kuvvetler ayrılığı uygulamada güçlendirilmeye çalışılmış; yürütme kanadına ayrı görev ve sorumluluklar yüklenerek uygulamada işlevsellik sağlanmaya gayret edilmiştir.

Economist Intelligence Unit’in 2021 yılı Demokrasi indeksi verilerine göre Türkiye’nin 4.35 toplam puan ile hibrit rejimler²⁷ statüsünde yer almış ve siyasi katılım konusunda ise 5.56 puan almıştır (Democracy Index, 2021: 12). Bu anlamda 167 ülke içinde 104. sırada yer alan Türkiye’nin de demokrasinin geliştirilmesi noktasında daha çok çaba gösterilmesi gerektiği görülmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye’de katılım noktasında geliştirilen politikalar incelendiğinde, vatandaşların özellikle e-devlet ile yönetimde söz sahibi olmalarının büyük bir önem taşıdığı görülmektedir. Nitekim e-devlet kullanıcı sayısının artması da aslında bunun bir göstergesidir. Bu bakımdan teknolojik gelişmelerin yakından takip edilerek kamusal hizmetlerin elektronik ortam vasıtasıyla sunulması noktasında ülke olarak gereken tedbirlerin alınması ve inovasyon çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Siber saldırılara karşı hazırlıklı olarak kamusal hizmetlerde bir aksaklık yaşanmaması için gereken siber güvenlik önlemlerinin alınması da önem arz etmektedir.

---

²⁷ Hibrit rejimler: Seçimlerin özgür ve adil olmasını engelleyen usulsüzlükler olabilir. Hükümetin muhalefet partileri ve adayları üzerinde yaygın baskısı söz konusudur ve siyasi katılımı ciddi zayıflıklar kusurlu demokrasilerden daha yaygın olmaktadır. Sivil toplumun ve hukukun üstünlüğünün zayıf olduğu bu ülkelerde yargı tam bağımsız görünmemektedir. (Democracy Index, 65).

Bununla birlikte etkili ve sürekli bir katılımdan söz edebilmek için;

- 1- Demokrasinin hakim olduğu ÷lkemizde demokrasinin daha etkili hale gelebilmesi için bireylerin anayasal haklarının farkında olması ve bu haklarını sonuna kadar kullanması noktasında ÷lke genelinde bir güven ortamının tesis edilmesi,
- 2- Merkezi ve yerel karar organlarının vatandaşların yönetime katılımı noktasında gereken hassasiyeti göstermesi ve bunu yasal düzenlemeler ile zorunlu hale getirmesi,
- 3- Seçimlerin demokratik bir ortamda ve güvenli bir şekilde yapılabilmesi için gereken tedbirlerin alınması,
- 4- Seçim sisteminin revize edilerek, çoğulcu bir yapılanmaya yönelik şekilde yeniden düzenlenmesi,
- 5- Yerel karar organlarının idari ve mali özerkliğinin sağlanarak, kararlara katılım noktasında yerel halkın sürece aktif olarak katılımının sağlanması,
- 6- Yönetişim eksenli bir model çerçevesinde alınacak olan kararlara sivil toplum örgütleri, üniversiteler, odalar vb. birliklerin katılımının sağlanması,
- 7- Kamu hizmetlerinin yürütülmesi sürecinde meydana gelen aksaklıklar veya süreç ile ilgili önerilerde bulunulması noktasında kullanılan araçların (Cimer vb.) daha aktif ve sürdürülebilir bir yapıya getirilmesi,
- 8- Kararlara katılımın mümkün olduğunca artırılarak bireysel çıkarların ön plan alınmasının engellenmesi,

önem arz etmektedir.

SONUÇ

Yönetimin olmadığı hiçbir süreç düşünülemez. Şöyle ki, markete giderek alışveriş arabasına gıda ve temizlik malzemelerinin belirli bir düzende konulması bile yönetimin bir yansımasıdır. Gıda malzemelerinin bir bölüme, temizlik malzemelerinin diğer bölüme ayrı ayrı konularak hijyenin sağlanması aslında o market arabasındaki planlamanın bir örneğini oluşturmaktadır. Dolayısıyla hayatımızın her anında yönetim ile iç içe yaşamaktayız. Yönetimin ise bireylerin ve toplumların ihtiyaçlarına cevap verebilecek kabiliyette ve nitelikte olması esastır. Toplumların kültürel mirasları, örf ve adetleri ise bu niteliklerin gelişmesine öncülük etmektedir. Kısacası, bir toplumun içine kapanık bireylerden meydana gelmesi o toplumun yönetimin tüm uygulamalarına boyun eğmesi anlamına gelebilecek ve böyle bir toplumda demokrasinin ilerlemesi de sekteye uğrayabilecektir. Bireylerin özgür bir ortamda yetişmesi, fikirlerini özgürce ifade etmesi ve bu fikirlerin uygulanması aşamasında yönetime katılabilmesi ise o toplumun demokratik temellerinin sağlam olduğunun bir göstergesi olacaktır. Dolayısıyla böyle bir ortamda yetişen bireylerin yönetici kademelerine geldiği zaman katılımı esas alan ve halkın fikirlerine her zaman kulak veren bir anlayışta olması da beklenen bir durum haline gelebilecektir. Bu bakımdan yönetsel süreç içerisinde geleneksel ve modern yönetim yaklaşımlarında katılımın geçirmiş olduğu evrim önemli hale gelmektedir. Modern yönetim teknikleri ile birlikte insanın yönetime katılımını özendirici çalışmalar bu açıdan değerli hale gelmektedir. İnsan unsurunun yönetsel süreç içerisinde yer alması da katılımı ve demokrasiyi beraberinde getirecektir.

Demokrasi ile bireyler yönetime katılarak yönetimde söz sahibi olma hakkına sahip olmaktadır. Demokrasi, bu yönüyle totaliter rejimlerden ayrılmaktadır. Katılımın totaliter rejimlerde de olması ise bu sisteme demokratik bir özellik kazandırmayacaktır. Asıl demokraside bireylerin en temel haklarından olan ifade özgürlüğünün bir yansıması olan katılım ile bireyler fikirlerini hür bir şekilde ifade etme marifetine sahip olacaklardır. Böylelikle daha üretken ve dinamik bir yönetim yapısı da meydana gelebilecektir. Ülkelerin katılımcı bir kültüre sahip olması ve bu kültürün geliştirilmesi noktasında gösterdiği çabalar da demokrasinin varlığının bir göstergesi olmaktadır. Katılım ile bireyler siyasal ve yönetsel alanda kararlara etki

edebilmektedir. Katılımın bu açıdan doğrudan veya dolaylı olması da söz konusu olabilmektedir. Doğrudan katılım aslında doğrudan demokrasinin bariz örneği olarak gösterilebilir. Ancak günümüzde doğrudan demokrasiyi her zaman için uygulamak mümkün olamamaktadır. Hali hazırda temsili demokrasi, demokrasiyi benimsemiş olan ülkelerin sahip olduğu bir değerdir. Ancak doğrudan demokrasinin güzel bir örneği olan doğrudan katılım, örgütlerde ve sayıca az olan sistemlerde her zaman için uygulanması ideal olan sistem olarak savunulabilir. Dolayısıyla kararlara katılımın anlık ve daha aktif olduğu doğrudan katılım ile objektif ve daha sağlam temelli kararlar da alınabilecektir. Demokrasinin vazgeçilmez yönü işte budur. Herkesin etkin katılımına imkan veren, eşit oy hakkı tanıyan ve bilgi edinmeye yardımcı bir yapının olması esastır. Esaslı demokrasi ve esaslı katılım da bu sayede gerçekleşecektir. Katılımın en güzel örneklerinden birisi de yerel düzeyde demokrasinin sağlanabilmesidir. Yerelde demokrasinin sağlanması ve geliştirilmesi ile genelde de demokrasinin sağlanması ve güçlenmesi mümkün hale gelecektir. Bu yetenek sayesinde bireyler kendilerini etkileyecek olan kararlara katılma imkanı bularak daha aktif rol alacaklardır. Aynı şekilde merkezin hakimiyetinden uzak bir şekilde objektif ve faydalı hizmetlerin yapılması da imkan dahilinde olacaktır.

Bu açıdan değerlendirildiğinde yönetsel kültürün katılımcı bir kültürün geliştirilmesinde önemli bir payının olduğu söylenebilir. Bununla birlikte özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmeler ve son 20 yıl içerisindeki dönüşüm çerçevesinde katılımın da dönüşüme uğrayarak elektronik katılım (e-katılım) halini alması ve e-devlet platformları aracılığıyla vatandaşların kamusal hizmetlerden faydalanması ciddi bir gelişme olarak tarihe geçmiştir. Günümüzde devletin ortaya çıkmasından anayasaların hazırlanarak meclislerin oluşmasına kadar geçen süreç içerisinde devletler de birçok dönüşüme uğramıştır. Artık devletler vatandaşlarının görüşünü dikkate alarak bu doğrultuda hareket etmek durumunda kalmıştır. Özellikle internetin gelişimi ve sosyal medyanın da bu doğrultuda gelişmesi bu durumu hızlandırmıştır. Bunun bir örneği e-devlet uygulamaları olarak gösterilebilir. Dünya genelinde ülkeler de bu duruma ayak uydurmaya çalışmış ve mevzuat düzenlemeleri yapmaya başlamışlardır. Bu kapsamda Kıta Avrupası ülkeleri ve Anglo-Sakson ülkelerdeki katılım analiz edilerek Türkiye ile karşılaştırma yapılmış ve çeşitli bulgular elde edilmiştir.

Anglo-Sakson ülkeler içerisinde ABD, Birleşik Krallık ve Kanada analize dahil edilmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır;

ABD’de 2004-2020 yılları arasında yapılan başkanlık seçimleri incelenmiş ve 2004 yılında seçime katılım oranı %59,5 iken; 2020 yılında %66,7 olduğu görülmüş; Birleşik Krallık’ta 2010-2019 yılları arasında yapılan genel seçimler ve Brexit referandumu incelenmiş 2010 yılında seçime katılım oranı %65,1 iken; 2019 yılında %67,3 olduğu görülmüş; Kanada’da 2004-2019 yılları arasında yapılan federal seçimler ve referandumlar incelenmiş ve 2004 yılında seçime katılım oranı %60,9 iken; 2019 yılında %67 olduğu görülmüştür.

Kıta Avrupası ülkeleri içerisinde Fransa, Almanya ve İtalya analize dahil edilmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır;

Fransa’da 1995-2017 yılları arasında yapılan cumhurbaşkanlığı seçimleri incelenmiş ve 1995 yılında seçime katılım oranı %79,66 iken; 2017 yılında %74,56 olduğu görülmüş; yine ülkede 2004-2019 yılları arasında yapılan Avrupa Parlamentosu seçimleri incelenmiş ve 2004 yılında seçime katılım oranı %45,7 iken; 2019 yılında %50,62 olduğu görülmüştür.

Almanya’da 2002-2021 yılları arasında yapılan genel seçimler incelenmiş ve 2002 yılında seçime katılım oranı %79,1 iken; 2021 yılında %76,6 olduğu görülmüş; İtalya’da 2001-2018 yılları arasında yapılan parlamento seçimleri incelenmiş ve 2001 yılında seçime katılım oranı %81,44 iken; 2018 yılında %72,93 olduğu görülmüştür.

Bununla birlikte e-katılım noktasında da Kanada, ABD, Hollanda, Norveç, İspanya, Birleşik Krallık, Fransa ve Türkiye analize dahil edilmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır;

Kanada, Birleşmiş Milletler E-Devlet Gelişmişlik Endeksi verilerine göre 2016 yılında 14; 2018 yılında 23 ve 2020 yılında ise 28. sırada yer almış; E-Katılım Endeksi verilerine göre ise Kanada’da kamu hizmetlerine çevrimiçi e-katılım endeksi 2016 yılında 0,92; 2018 yılında 0,91 ve 2020 yılında da 0,94 olarak gerçekleşmiştir.

ABD, Birleşmiş Milletler E-Devlet Gelişmişlik Endeksi verilerine göre 2016 yılında 12; 2018 yılında 11 ve 2020 yılında ise 9. sırada yer almış; E-Katılım Endeksi

verilerine göre ise ABD’de kamu hizmetlerine çevrimiçi e-katılım endeksi 2016 yılında 0,90; 2018 yılında 0,98 ve 2020 yılında ise 1,00 olarak gerçekleşmiştir.

Hollanda, Birleşmiş Milletler E-Devlet Gelişmişlik Endeksi verilerine göre 2016 yılında 7; 2018 yılında 13 ve 2020 yılında ise 10. sırada yer almış; E-Katılım Endeksi verilerine göre ise Hollanda’da kamu hizmetlerine çevrimiçi e-katılım endeksi 2016 yılında 0,95; 2018 yılında 0,99 ve 2020 yılında da 0,96 olarak gerçekleşmiştir.

Norveç, Birleşmiş Milletler E-Devlet Gelişmişlik Endeksi verilerine göre 2016 yılında 18; 2018 yılında 14 ve 2020 yılında ise 13. sırada yer almış; E-Katılım Endeksi verilerine göre ise Norveç’te kamu hizmetlerine çevrimiçi e-katılım endeksi 2016 yılında 0,76; 2018 yılında 0,98 ve 2020 yılında da 0,90 olarak gerçekleşmiştir.

İspanya, Birleşmiş Milletler E-Devlet Gelişmişlik Endeksi verilerine göre 2016, 2018 ve 2020 yılında 17. sırada yer almış; E-Katılım Endeksi verilerine göre ise İspanya’da kamu hizmetlerine çevrimiçi e-katılım endeksi 2016 yılında 0,93; 2018 yılında 0,98 ve 2020 yılında da 0,85 olarak gerçekleşmiştir.

Birleşik Krallık, Birleşmiş Milletler E-Devlet Gelişmişlik Endeksi verilerine göre 2016 yılında 1; 2018 yılında 4 ve 2020 yılında ise 7. sırada yer almış; E-Katılım Endeksi verilerine göre ise Birleşik Krallık’ta kamu hizmetlerine çevrimiçi e-katılım endeksi 2016 yılında 1,00; 2018 yılında 0,98 ve 2020 yılında da 0,98 olarak gerçekleşmiştir.

Fransa, Birleşmiş Milletler E-Devlet Gelişmişlik Endeksi verilerine göre 2016 yılında 10; 2018 yılında 9 ve 2020 yılında ise 19. sırada yer almış; E-Katılım Endeksi verilerine göre ise Fransa’da kamu hizmetlerine çevrimiçi e-katılım endeksi 2016 yılında 0,90; 2018 yılında 0,97 ve 2020 yılında da 0,90 olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye, Birleşmiş Milletler E-Devlet Gelişmişlik Endeksi verilerine göre 2016 yılında 68; 2018 yılında 53 ve 2020 yılında ise 53. sırada yer almış; E-Katılım Endeksi verilerine göre ise Türkiye’de kamu hizmetlerine çevrimiçi e-katılım endeksi 2016 yılında 0,63; 2018 yılında 0,86 ve 2020 yılında da 0,89 olarak gerçekleşmiştir. Bu yönüyle Türkiye, e-devlet gelişmişlik endeksi verilerine göre son beş yıl içerisinde 15 sıra yükselmiş ve e-katılım endeks verilerine göre de artan

oranda bir yükseliş sergilemiştir. Nitekim 2016 yılında 0,63 olan oran 0,25 puan yükselerek 2020 yılında 0,89 olarak gerçekleşmiştir.

Ayrıca, Türkiye’de vatandaşların siyasi katılımı da incelenmiş ve 2002-2018 yılları arasında yapılan genel seçimlerde vatandaşların seçimlere katılımının yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Nitekim, 2002 yılında %79,10 olan seçmen katılımı 2007 yılında %84,20; 2011 yılında %83,20; 2015 yılında %85,20 ve ülkede 2018 yılında son yapılan seçimlerde %86,20 olmuştur. Dolayısıyla Türk halkının seçimlere katılım oranının yüksek bir düzeyde olduğu görülmektedir.

Türkiye’de hem seçimlere katılım oranının yüksek olması hem de e-devlet gelişmişlik endeksi ile e-katılım endeksi verilerine göre artan oranda bir yükseliş göstermesinin, ülkede yapılan mevzuat düzenlemeleri ile ilişkili olduğu ifade edilebilir. Özellikle 2007 yılında Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi ve bu tarihten itibaren gündemi meşgul eden başkanlık sistemine geçiş tartışmaları ve 16 Nisan 2017 yılında yapılan referandum ile 24 Haziran 2018 yılında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçilerek vatandaşların yönetsel süreç içerisinde daha aktif olmaları hedeflenmiştir. Şu halde Türkiye’nin merkezi ve yerinden yönetim yapısı incelendiğinde ülkenin geçirmiş olduğu değişimler ön plana çıkmaktadır. Bu çerçevede ülkede yönetsel katılımın gelişmesine yönelik düzenlemelerin yapıldığı da dikkati çekmektedir. Bilgi Edinme Hakkı, Dilekçe Hakkı, Kamu Denetçisine Başvurma Hakkı, CİMER bu araçlardan bazılarıdır. Yine, kent konseyleri mekanizması da 5393 sayılı Belediye Kanununda güvence altına alınmış ve ayrı bir yönetmelik ile de pratikte uygulamaya konulmuştur. Tüm bu mekanizmalar, Türkiye’de yönetsel alanda katılımın gerçekleşmesine yönelik ciddi düzenlemeler olarak sayılabilir. Aynı şekilde, teknolojinin hızlı gelişimi ile birlikte biçimsel iletişimin yerini elektronik iletişim almış ve bu kapsamda kamu ve özel sektörde de birçok yenilik yapılmıştır. Zamanın en önemli değerlerden biri olduğu günümüzde kısa zamanda birçok faaliyetin gerçekleşmesi için elektronik iletişimin gelişmesi neticesinde 2006 yılında e-devlet platformunun oluşturulması ile vatandaşların idare ile olan işlemlerinde bürokrasinin azaltılması ve yönetime katılımlarının sağlanması daha kolay hale gelmiştir.

Sonuç olarak;

1- Yerel yönetimlerin vatandaşların görüşlerini dikkate alan bir yapıya sahip olması ve karar alma ile uygulama süreçlerinde vatandaşların katılımına önem vermesi yerel anlamda demokrasinin işlerlik kazanmasının da yolunu açacaktır.

2- Seçim sisteminin değiştirilerek her kesimin mecliste sesini duyurabilmesi, ortak karar alma sürecinin güçlendirilmesi ile daha demokratik, katılımcı, geniş perspektifli kararlar almak mümkün hale gelebilecektir. Zira, farklı görüşler, farklı fikirler daha çoğulcu bir anlayışı geliştirerek daha demokratik bir ortamın oluşmasına zemin hazırlar.

3- Yerelde sunulacak olan hizmetlerin yerel yönetimler tarafından yerine getirilmesidevletin yükünü hafifletecektir. Bu noktada özellikle kaynakların daha rasyonel kullanılması açısından devletin gözetimi altında yerel aktörlerin daha aktif olması önem arz etmektedir.

4- Günümüzde seçmenler sadece seçimlerde oy kullanarak kendi temsilcilerini seçmektedir. Ancak bundan sonra maalesef ki yönetimde söz sahibi olma imkanları kısıtlıdır. Bunda Türk yönetim sisteminin baskın otoriter yapısının etkisi muhtemeldir. Yine bunun yanında bireylerin çıkarları için siyasi baskıyı alet etmeleri ile de yönetimde maalesef bir kayırmacı sistem de oluşmaktadır. Bunun önlenmesi ile yönetimde daha aktif ve daha objektif bir yönetim tarzı oluşacaktır.

5- Kamu kurumları ile vatandaşlar arasında iletişim ne kadar yüksek olursa kararlara katılım da o kadar etkili olacaktır. Kurumlar alınacak olan kararlarda internet vasıtasıyla bir kamuoyu yoklaması yapabilir ve böylelikle vatandaşların fikirlerini hızlı bir şekilde alabilirler. Vatandaşlar da bu sayede daha aktif ve katılımcı bir özellik kazanmış olurlar. Özellikle sosyal medya kanallarının iletişimde karşılıklı birlikteliği sağlaması daha kolay olmaktadır. Siyasetçiler, sanatçılar ve bürokratlar bu kanallar aracılığıyla hedef kitlelerini etkilemekte ve hızlı geri bildirimler alabilmektedirler.

6- Öz itibarıyla merkezi ve yerel idareler işlemlerinde adalet, şeffaflık ve dürüstlük ilkelerine azami dikkat göstermek mecburiyetindedir. Aksi halde kayırmacılık ve yolsuzluk, rüşvet vb. durumlar ortaya çıkacaktır. Bu bakımdan kamu yönetiminin demokratik niteliğinin artırılması önem arz etmektedir. Kamu kurumlarının demokratik niteliğinin artırılması ile katılım bakımından da belirli

ilerlemeler söz konusu olabilir. Seçilmiş kamu yöneticilerinin sayısını artması ile daha demokratik ve halkın temsilini doğrudan iletirmek mümkün olabilir.

KAYNAKLAR

Adorno, T.W. (2011). *Kültür Endüstrisi: Kültür Yönetimi*. (6. Baskı). (Çev: N.Ülmer , M. Tüzel ve E. Gen). İstanbul:İletişim Yayınları.

Afşar, Ö.A. (2019). Nitelikli Demokrasi Bağlamında Demokrasi Ve E-Demokrasi İlişkisi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 4, 1101-1118.

Akçakaya, M. (2016).Weber'in Bürokrasi Kuramının Bugünü ve Geleceği. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Özel Sayı, 275-295.

Akçakaya, Murat (2017). Yeni Yönetim Anlayışının Yerel Yönetimlere Yansımaları, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 9, s. 105-130.

Akıncı, S. (2014). Siyasal Katılım Düzeyleri Üzerine Bir İnceleme. *KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 7, 33-45.

Akman, Ç. (2018). Kent Konseylerini Yeniden Düşünmek: Kent Konseyleri Birliği'ne Üye Olan Kent Konseyleri Üzerinden Bir Değerlendirme, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(3), s. 740-764.

Akşemsettinoglu, G. (2020). Avrupa Parlamentosu Seçimlerinde 40 Yıl: 1979 – 2019, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), s. 163-185.

Aktan, E. (2017). Sosyal Medya Kullanımının Siyasal Katılıma Etkisi. Doktora Tezi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Konya.

Aktan, E. (2017). *Sosyal Medya ve Siyasal Katılım*. Ankara: Eğitim Kitabevi Yayınları.

Al, H. (2007). Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ve Türk Kamu Yönetiminde Yeni Denetim Yaklaşımları. Bilal Eryılmaz, Musa Eken, Mustafa Lütfi Şen, (Edt.), *Kamu Yönetimi Yazıları*, (ss. 1-23). Ankara: Nobel Yayınları.

Aldrich, H. ve Zimmer, C. (1986). Entrepreneurship Through Social Networks. *The Art And Science Of Entrepreneurship*, 3-23. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/291165757_Entrepreneurship_Through_Social_Networks.

Almarabeh, T. (2011). E-government in Jordan: Strengths, Weakness, Opportunities, And Challenges. *Jordan Conference on Applied Electrical Engineering and Computing Technologies*.

Alodalı, M. F. B. (2019). Osmanlı Yönetim Geleneğinde Yönetilenlerin Haksızlıklara Karşı Korunmasında Bir Araç: Şikâyet Hakkı. M. Fatih Bilal Alodalı ve Samira Khadhraoui (Edt.), *İKSAD 3. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*, (ss. 815-822). Adana

Altunoğlu, M. (2020). Osmanlı Devleti'nin Patrimonyal Niteliğinin Sınırlılıkları Üzerine Bir Tartışma. *Amme İdaresi Dergisi*, Eylül, Cilt: 53, Sayı: 3, 1-26.

Altunok, Hatice (2016). Atama Yetkisi Ve Bürokrasi Siyaset İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 8, Sayı:14, s. 166-180.

Arnstein, S.R. A. (1969). A Ladder Of Citizen Participation. *Journal of the American Planning Association.*, 216-224.

Arıkan, C., Altunsu, O. (2018). Yönetimde İstikrar Arayışı Ekseninde İtalya'nın Seçim Sistemi Reformları, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 2, s. 607-630.

Ashford, N. (2009). *Özgür Toplumun İlkeleri*. (Çev: C. Madenci). Ankara: Liberte Yayınları.

Aslan, Seyfettin, Yılmaz, Abdullah (2001). Tanzimat Döneminde Osmanlı Bürokratik Yapı Ve Düşüncesinin Değişimi, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1, s. 287-297.

Asunakutlu, T. (2001). Klasik Ve Neo-Klasik Dönemde Örgütsel Güvenin Karşılaştırılması Üzerine Bir Deneme. *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, Sayı: 5, 1-17.

Aşkar, Gökhan (2019). Bürokraside Temsil Sorunu: Temsili Bürokrasi Yaklaşımı, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 59, s. 95-104.

Ataman, G. (2009). *İşletme Yönetimi: Temel Kavramlar ve Yeni Yaklaşımla*. (3.Baskı). İstanbul: Türkmen Yayınları.

Ateşoğlu, N. Ve Özkan, E. (2010). Otoriter Kamu Yönetimi Anlayışından Vatandaş Odaklı Anlayışa Geçiş Mümkün Mü?. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1, 51-60.

Aydınlı, H. İ. (2003), Örgüt Kültürünün Yönetim Açısından Önemi. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 2, Ocak, 79-99.

Aydinoğlu, Z. Nihal (2017). İdarenin Kanuniliği İlkesi Bağlamında İdari Yaptırımlar, *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1, s. 11-43.

Ayhan, U. (2008). Amerika Birleşik Devletleri'nde Yerel Yönetimler. *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 70, 103-120.

Aykaç, B. (1999). *İnsan Kaynakları Yönetimi ve İnsan Kaynaklarının Stratejik Planlaması*, Ankara: Nobel Yayınları.

Babahanoğlu, N. (2020). İtalya'da Yerel Yönetimler Ve Güvenlik. *Dicle Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 20, 516-542.

Bağlı, M. S. (2011). Alman Yerel Yönetim Yapısı, *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 473, S. 43-74.

Bakırcı, F. (2014). İspanya Parlamentosu'nun Yapı ve İşleyişi Üzerine, *AÜHFD*, 63 (1), s. 1-79.

Bannister, F. ve Connolly,(2012). R. Defining E-Governance. *e-Service Journal*, Vol: 8, No: 2, Winter,325.Retrievedfrom.https://www.researchgate.net/publication/259733772_Defining_e-Governance

Bayar, Fırat, (2008). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye, *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, s. 25-34.

Baykal, Tan, Baykal, Hülya, Özbey, Mustafa (2018). İlk Osmanlı Genel Seçim Uygulamalarına Hukuksal Açıdan Eleştirel Bir Yaklaşım, *Social Sciences Research Journal*, Volume: 7, Issue: 2, s. 54-67.

Belli, Aziz (2017). Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı Bağlamında Yerinden Yönetimin Ve Yerel Yönetimlerin Değerlendirilmesi, *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 16, s. 101-118.

Bhala, P. P. (2012). *7 Adımda Başarı*, (İngilizce aslından Çev. F. İşsever), İstanbul: Arunas Yayınları.

Bhattacharya, U. ve Groznik, P. (2008). Melting Pot Or Salad Bowl: Some Evidence From U.S. Investments Abroad, *Journal of Financial Markets*, 11, 228–258. Retrieved from. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1386418108000050>

Bilgiç, Veysel (2013). *Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı*, Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar: Sorunlar, Tartışmalar, Çözüm Önerileri, Modeller, Dünya ve Türkiye Yansımaları, Ed. Asım Balcı, Ahmet Nohutçu, Namık Kemal Öztürk ve Bayram Coşkun, Ankara: Seçkin Yayınları.

Bolat, T., Bolat, O. İ., Seymen, O. A., Erdem, B. (2009). *Yönetim ve Organizasyon*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Bostanoğlu, Özer. (1989). Federal Almanya'da Halk Katılımı ve Türkler, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 22, Sayı: 2, s: 46-48.

Bozatay, Şeniz, Anbarlı, Demir, Konur, Alp (2014). Osmanlı Adli ve İdari Sisteminde Kadılık: Kurumsal Bir Değerlendirme, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:6, Sayı: 10, s. 71-89.

Boztepe, M. (2018). Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı ve Geleneksel Kamu Personel Rejimi Üzerine Etkileri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 20, Sayı: 3, Aralık, 191-210.

Brennan, J. (2015). *Liberteryenizm*, (Çev: A. Yayla). Ankara: Liberte Yayınları.

Brodie, E., Cowling, E., Nissen, N. (2009). *Katılımı Anlamak: Bir Literatür Taraması*, (Çev: A.Toksabay Esen). (Erişim) <http://www.sp.gov.tr>, 14 Mart 2020.

Bulut, Y., Akın, S., Kahraman, Ö.F. (2017). Kamu Politikalarının Oluşturulmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Etkisi. *Strategic Public Management Journal*, Volume: 3, Issue: 6, 23-38. Retrieved from. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/394476>

Buran, H. (2009). Siyasal Rejim Sınıflamalarının Yeniden Gözden Geçirilmesi Üzerine. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 14, Sayı:1, 69-97.

Burdeau, G. (1964). *Demokrasi: Sentetik Deneme*. (Çev: B. N. Esen). Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Carabine, E. ve Wilkinson, E. , (2016). How Can Local Governance Systems Strengthen Community Resilience, A Social-Ecological Systems Approach. *Politics and Governance*. Volume: 4, Issue 4, 62-73. Retrieved from. https://www.researchgate.net/publication/311987646_How_Can_Local_Governance_Systems_Strengthen_Community_Resilience_A_Social-Ecological_Systems_Approach

Ceylan, S. G. (2004). Roma Hukukunun Günümüz Hukuk Düzenlerine Etkisi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 2, 1-19.

Ciğeroğlu, M. ve Özgür, H. (2011). H.George Frederickson ve Kamu Yönetimi Disiplinindeki Yeri, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, , Sayı: 29 s. 1-9.

Clift, S. (2004). E-Democracy, E-Governance and Public Net-Work, *Open-Source-Jahrbuch*, 1-13. Retrieved from. http://www.opensourcejahrbuch.de/download/jb2004/chapter_04/IV-5-Clift.pdf

Coleman, S. ve Norris, D. F. (2005). A New Agenda For E-Democracy, *Oxford Internet Institute*, Forum Discussion Paper, No: 4, 1-36. Retrieved from. <https://www.oii.ox.ac.uk/archive/downloads/publications/FD4.pdf>

Cornwall, A. (2008). Unpacking 'Participation' Models, Meanings And Practices. *Community Development Journal*, June, 269-283. Retrieved from. <https://academic.oup.com/cdj/article-abstract/43/3/269/299854?redirectedFrom=fulltext>

Coşkun, S. ve Dulkadiroğlu, H. (2018). “Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) İdari Devletin Gelişimi Ve Woodrow Wilson’un Etkisi. *Journal of Political Administrative and Local Studies*, Cilt: 1, Sayı: 2, 21-54.

Cotton, J.L., Vollrath, D. A., Froggatt, K. L., Lengnick-Hall, M. L., Jennings, K. R. (1988). Employee Participation: Diverse Forms and Different Outcomes, *Academy of Management Review*, Vol:13, No: 1, 8-22. Retrieved from. <https://www.jstor.org/stable/258351>

Çağdaş, Tülin (2011). Türkiye’de Yerel Yönetimlerde İdari Özerklik, *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt: 30, Sayı: 1, s. 391-416.

Çağla, C. (2015). *Yeni Başlayanlar İçin Siyaset Bilimi*, İstanbul: Hiperlink Yayınları.

Çağlar, N. (2011). 2007 Genel Seçimlerinde Yerel Medyada Kadın Adayın Temsili: Antalya Ve Isparta Örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi. *Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Isparta.

Çapar, F. Vural, Ö.F. (2013). E-devletleşmeönündeki Engel: Dijital Eşitsizlik. *International Journal of Human Sciences*, 10(1), 1674-1692.

Çebi, S. ve Akıllı, Y. Ş. (2011). Türkiye’de Gençliğin İnternet Üzerinden Katılımı Özelinde Genç Siyasallığı ve Müzakereci Demokrasi. (Derleyen: A. T. Aydemir). *Katılımın E-Hali: Gençlerin Sanal Alemi* (ss.198-232). İstanbul: Alternatif Bilişim Yayınları.

Çelik, Abdullah, Aykanat, Şuayip (2007). Komünlerin (Belediyelerin) Ortaya Çıkışı Ve İşlevleri, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 22, s. 101-115.

Çelik, F. ve Usta, S. (2012). Demokrasi Teorisi Çerçevesinde Katılım Perspektifinden Türkiye’de Yerelleşme Çabalarının Değerlendirilmesi. (Edt. Ö.Önder ve F. Kırışık). *Kamu Yönetimi ve Siyaset Biliminde Karar Verme*, Ankara: Orion Yayınları.

Çelik, V. (2013). Avrupa Birliği’ne Uyum Çerçevesinde Performans Yönetiminin Türk Kamu Yönetiminde Uygulanabilirliği, Yayınlanmamış Doktora Tezi. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.

Çelik, V. (2020). Gönüllülük, Katılım ve Yönetim Kültürü İlişkisi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 25, Mayıs, 3819-3850. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1083217>

Çelik, V., Çelik F., Usta S., (2008). Yerel Demokrasi ve Yerel Özerklik İlişkisi, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, Aralık, 87-104.

Çetin, Beytullah (2018). Türk Hukuk Düzeninde Yetki Genişliği İlkesi, *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, s. 94-112.

Çetin, C. (2009). *Toplantı Yönetimi Ve Kararlara Katılma*, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları. Yayın No: 54.

Çevikbaş, R. (2014). Bürokrasi Kuramı ve Yönetimsel İşlevi. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, Aralık, 75-102.

Çınarlı, S. (2011). ABD’de Yerel Yönetimin Ana Hatları. *C.Ü.İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 12 Sayı:1, 265-280.

Çukurçayır, M. A., (2012), *Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi*. (4. Baskı). Konya: Çizgi Yayınları.

Çukurçayır, M.A. (2003). Dünyada Yerel Yönetimlerin Değişen Rolü ve Yeni Kimliği. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 3, Temmuz, 5-21.

Dahl, R. (2010). *Demokrasi Üzerine*. (Çev. B. Kadioğlu). (2. Baskı). Ankara: Phoenix yayınları.

Dahl, R. A. (1963), *Modern Political Analysis*, Printice-Hall Inc., Englewood Cliff.

Dahl, R. A. (2015). *On Democracy: With a New Preface And Two New Chapters*. (Second Edition). (By Ian SHAPIRO). USA: Yale University Press.

Daniela, F. M. Ve Stockemer, D. (2014). Age And Political Participation In Germany, France and the UK: A Comparative Analysis. *Comparative European Politics*, Vol: 12, 1, 33–53. Retrieved from. <https://link.springer.com/article/10.1057/cep.2012.31>

Delibaş, K. ve Akgül, A. E. (2010). Dünyada ve Türkiye'de E-devlet Uygulamaları: Türkiye'de E-demokrasi ve E-katılım Potansiyellerinin Harekete Geçirilmesi *Türkiye Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 1, 101-144.

Delice, E. (2013). Uluslararası Örgüt Metinlerinde Yönetişim Ve Türkiye Pratiği: Teoriden Uygulamaya Bir İnceleme. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), s. 1-14.

Demiel, Y. ve Karadal, H. (2007). Örgüt Kültürünün Örgüt İçi Bireysel Becerilerin Kullanımına Etkisi Üzerine Bir Araştırma, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 3, 253-270.

Demir, Fatih (2011). Bürokrasi-Demokrasi İlişkisi ve Bürokratların Seçilmişlerce Kontrolü Sorunu, *Yönetim ve Ekonomi*, Cilt: 18, Sayı: 2, s. 63-84.

Demir, Konur Alp, Yavaş, Hikmet (2015). Kamu Yönetiminin Geleceği Üzerine Kavramsal Bir Tartışma, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 25, s. 91-113.

Demirci, Bengi (2007). *Hizmette Halka Yakınlık (Subsidiarity) İlkesinin AB'de Algılanışı ve Son Reform Çalışmaları Bağlamında Türk Kamu Yönetimi Sistemine Yansımaları*, Kamu Yönetimi: Yöntem ve Sorunlar, Ed. Şinasi Aksoy ve Yılmaz Üstüner, Ankara: Nobel Yayınları.

Demirel, E. T. (2019). Tokenizm Teorisinin Türkiye Bağlamında İşlerliğe Yönelik Bir Ölçel Geliştirme Çalışması. *Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, 1-34.

Democracy Index (2021). Economist Intelligence Unit, Retrieved from. <https://www.eiu.com/n/democracy-index-2021-less-than-half-the-world-lives-in-a-democracy/>

Democracy Index. (2018). Democracy Index 2018: Me Too? Political Participation, Protest And Democracy, *The Economist*, p. 1-65, (Erişim) <http://www.economist.com>, 17 Nisan 2020.

Dessler, G. (2003). *Human Resource Management*, (Ninth Edition). New Jersey: Pearson Education International.

Digital Agenda Norway, (2012). *Digitizing public sector services Norwegian e-Government Program*, Norwegian Ministries,.

Dinçkol, Bihterin (2006). Yönetilenlerin “Öz” Yönetimi – Kamuoyu, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:5, Sayı:10, s. 49-66.

Drucker, F. P. (1993) *Kapitalist Ötesi Toplum*. (Çev: B. Çorakçı). İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Drucker, P. F. (1954). *The Practice Of Management*, Newyork: Harper&Row.

Düğer, S. (2019). Anglosakson Ve Kıta Avrupası Hukuk Sistemlerinde İdarenin Yargısal Denetiminin Ortaya Çıkışı Ve Gelişimi”, *YBHD*, Yıl: 4, Sayı: 1, 61–88.

Dwivedi, O.P., Administrative Culture And Values: Approaches, Retrieved from. <http://www.desitterpublications.com/>.

Dworkin, G. (1972). Paternalism, *Philosophy and Public Policy*, Vol: 56, No: 1, 64-84. Retrieved from.

https://web.uncg.edu/dcl/courses/viceCrime/m2/Dworkin_Paternalism.html

Ekinci, N. (2019). Klasik, Neoklasik Teori, Sistem Ve Durumsallık Yaklaşımları İle Bunların Karşılaştırılması Ve Toplam Kalite Yönetimi İçerisindeki Yerlerinin Değerlendirilmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 11, 16-38.

Emiroğlu, Haluk (2002). Roma Hukuku'nun Bilgi Kaynaklarından Corpus Iuris Cıvıls Ve Türkiye'de Hukuk Resepsiyonu, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 51, Sayı: 3, s. 85-96.

Erdoğan, E. (2015). Siyasal Psikoloji Siyasal Katılım Hakkında Ne Öğretebilir? Gezi Protestoları'na Katılanlar Üzerinden Bir Değerlendirme. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, Mart, 31-58.

Erdoğan, O. (2019). Yerel Yönetimlerde Dijital Dönüşüm: Molenwaard Belediyesi Örneği, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 13, s. 59-74.

Eren, E. (2008). *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi*, İstanbul: Beta Yayınları.

Eren, V. Ve Kılıç, S. (2008). Yönetim-Yurttaş İlişkileri Bağlamında Yurttaşların Yerel Yönetime Katılımı ve Niğde İli Uygulaması. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt:1, Haziran, Sayı: 1, 41-57.

Ergun, T. (2015). *Kamu Yönetimi: Kuram, Siyasa, Uygulama*. (2. Baskı). Ankara: TODAİE Yayınları.

Erkan, H. (1998). *Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme*. (4. Baskı). Ankara: İş Kültür Yayınları.

Erkul, H., Kara, H., Şimşek, S. (2016). ABD ve Almanya Yerel Yönetimlerinin Karşılaştırılması. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 27, 33-58.

Eroğlu, F. (2018). *Türk Yönetim Tarihi ve Düşüncesi*, İstanbul: Beta Yayınları.

Eroğlu, H. T., (2006). Yönetime Katılma Biçimleri ve Yerel Yönetimlerde Demokratik Mekanizmalar. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 11, 191-206.

Ersel, H. Anglosakson ve Kıta Avrupası Modelleri, www.tepav.org.tr, Erişim: 17/05/2021

Ersöz, S. (2005). İnternet ve Demokrasinin Geleceği. *Selçuk İletişim*, Cilt: 3, Sayı: 4, 122-129.

Eryılmaz, B. (2008). *Bürokrasi ve Siyaset: Bürokratik Devletten Etkin Yönetime.*(3. Baskı). Ankara: Alfa Yayınları.

Eryılmaz, B. (2016). *Kamu Yönetimi- Düşünceler, Yapılar, Fonksiyonlar, Politikalar.* (Gözden Geçirilmiş 9.Baskı). Ankara: Umuttepe Yayınları.

Eryılmaz, B. (2021). *Kamu Yönetimi- Düşünceler, Yapılar, Fonksiyonlar, Politikalar.* (Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 14.Baskı). Ankara: Umuttepe Yayınları.

Esen, Erdi, Kalağan, Gökhan (2020). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nde Merkezi İdarenin Dönüşümü, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: Ek, s. 260-277.

Fon, V. Ve Parisi, F. (2006). Judicial Precedents In Civil Law Systems:A Dynamic Analysis. *International Review of Law and Economics*, 26, 519–535. Retrieved from. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0144818807000063>

Galipoğlu, Ö. (2014). İnsan Kaynakları Yönetiminde Çalışanların Yönetime Katılması ve Öneri Sistemlerinin Firmalara Sağladığı Katkılar Üzerine Farklı Sektörlerden Uygulama Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Bursa.

Gans, H. J., (2007). *Popüler Kültür ve Yüksek Kültür*. (Çev: E.O. İncirlioğlu). (2. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Gaventa, J. (2002). Introduction: Exploring Citizenship, Participation and Accountability. *Institute of Development Studies*, 1-18. Retrieved from. <https://www.ids.ac.uk/download.php?file=files/dmfile/gaventa332.pdf>

Gökalp, Saltuk, Aziz (2018). Katılımcı Yönetim Anlayışı Ve İlksan, *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, s. 67-86.

Göküş, Mehmet (2010). Küreselleşme Sürecinin Kamu Hizmetine Yansıması, *The Journal Of Social Economic Research*, Volume: 10, Issue: 20, p. 193-218.

Göymen, K. (1999). Türk Yerel Yönetiminde Katılımcılığın Evrimi: Merkezîyetçi Bir Devlette Yönetişim Dinamikleri. *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 32, Sayı: 4, Aralık, 67-83.

Göze, A. (2016). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, (Gözden Geçirilmiş 16. Bası). İstanbul: Beta Yayınları.

Gözler, K. (2018). *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*. (Onuncu Baskı). Bursa: Ekin Yayınları.

Gözler, K. (2018). *Mahalli İdareler Hukukuna Giriş*. (Birinci Baskı). Bursa: Ekin Yayınları.

Gözler, Kemal, Kaplan, Gürsel (2018). *İdare Hukuku Dersleri*, Güncellenmiş 20. Baskı, Bursa: Ekin Yayınları.

Grigore, A. M. Bagu, C., Radu, C. (2009). The Strategic Performance Management Process. *Journal:Annals of the University of Oradea: Economic Science*, Issue: 1, 276-279.

Retrieved from. <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.890.671&rep=rep1&type=pdf#:~:text=The%20strategic%20performance%20management%20process%20consists%20of%20various%20sub%2Dprocesses,performance%20review%20and%20incentive%20compensation.>

Gül, H. ve Batman, S. (2013). Dünya Ve Türkiye Örneklerinde Metropolitan Alan Yönetim Modelleri ve 6360 Sayılı Yasa. *Yerel Politikalar*, , 7-47.

Gül, H., Kiriş,H.M., Negiz, N. Gökdayı, İ. (2014). *Türkiye’de Yerel Yönetimler ve Yerel Siyaset*, Ankara: Detay Yayıncılık.

Güler, B.A. (2000). Yerel Yönetimleri Güçlendirmek Mi? Ademi Merkeziyetçilik Mi?. *Çağdaş ve Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 2, Nisan, 3-6.

Güler, Bilge (2016). <http://www.kadikoyakademi.org/katilimci-uygulama-ornekleri-iskocyanin-yerel-katilim-modeli-olarak-halk-jurileri/>

Güler, T. ve Şahnagil S. (2017). Dijital Demokrasi ve Yönetişim İlişkisi Çerçevesinde E-Demokrasi/E-Devlet Uygulamaları. *Journal of Emerging Economies and Policy*, Vol: 2, Issue: 2, , 16-29.

Güner, Hasan (2014). Türkiye’de Kamu Yönetimi Ve Kamu Yönetiminin Denetimi, *Denetişim Dergisi*, Sayı: 14, s. 65-72.

Güneş, M. (2009). Almanya ve Türkiye’deki Yerel Yönetimlere Karşılaştırmalı Bir Bakış. *Savunma Bilimleri Dergisi*,Cilt: 8, Sayı: 2, 145-165.

Güngör, S. (2017). Siyasetin @ Hali: Dijital Çağda Siyasal Katılım E-politics: Political Participation In The Digital Age. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C: 22, Kayfor15 Özel Sayısı, 2259-2273.

Gürbüz, Y. (1987). *Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler*, İstanbul: Beta Basım Yayım.

Gürer, A., Öneren, M., Bozacı, İ. (2014). Çalışanların Bireysel Değerleri İle Örgütsel Çatışma Yönetimi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi: Kamu Yöneticileri Üzerine Bir Araştırma. *International Journal of Social Science*, Sayı: 29, 439-455.

Güveyi, N. (2017). Anglo - Sakson Hukuk Sistemi Ve Kara Avrupası Hukuk Sistemi Boyutuyla Ekonomik İdare Hukuku Üzerine Bazı Düşünceler. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C: XXI, S:1 , 83-122.

Güz, N., Yanık, H. (2018). Kamuoyu Araştırmalarında Veri Derleme ve Yeni Yöntemler. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, 116-130.

Hargittai, E. (2003). The Digital Divide And What To Do About It. *New Economy Handbook*. 821-839. Retrieved from. <http://webuse.org/p/c02/>

Harold, W. (1983). Understanding Local Government Responses to Fiscal Pressure: A Cross National Analysis. *Journal of Public Policy*, Aug. Vol: 3, No: 3, 245-263. Retrieved from. <https://www.jstor.org/stable/3998303>

Hayek, F. A. (1996). *Hukuk, Yasama ve Özgürlük: Özgür Bir Toplumun Siyasi Düzeni*. (Çev: M. Öz). Ankara: İş Kültür Yayınları.

Hergüner, B. (2015). Kamu Yönetiminde “Yeni” Kavramı ve Kamusal Tartışmalarla İlgisi Üzerine Bir Çalışma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 3, Sayı: 14, Haziran, 73-84.

Heywood, A. (2015). *Siyasi İdeolojiler*. (10. Baskı). (Çev: L. Köker). Ankara: BB101 Yayınları.

Heywood, A. (2017). *Siyaset* (4.Edisyondan Çev: B. B. Özipek, B. Seçilmişoğlu, A.Yayla, H.Yücel Başdemir). (18. Baskı). Ankara: Adres Yayınları.

Hickey, S. ve Mohan G. (2004). Relocating participation within a radical politics of development: critical modernism and citizenship. *Participation : From Tyranny to Transformation: Exploring New Approaches to Participation in Development*, (Edt. S. Hickey ve G. Mohan). pp. 59-74, USA: Zedbooks.

Hobbes, T. (2007). *Leviathan*, (Çev: S.Lim). (6. Baskı). Ankara: Yapı Kredi Yayınları.

Hofstede, G., Hofstede, G. J., Minkov, M. (2010). *Cultures and Organizations Software Of The Mind- Intercultural Cooperation and Its Importance for Survival*, USA: McGrawhill Companies.

Huntington, S.P. (1965). Political Development and Political Decay. *World Politics*, Vol: 17, No: 3, April, 386-430. Retrieved from. <https://www.jstor.org/stable/2009286>

İlgün, M. Fatih (2020). Endüstri 4.0, Büyük Veri Analitiği ve Vergi Sistemlerinde Dönüşüm, *Maliye Dergisi*, Sayı: 179, s. 240-266.

İnaç, H. ve Ünal, F. (2006). İngiltere’de Yerel Yönetimler. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık, Sayı: 16, 125-140.

İşler, D. Büyüker (2005). Elektronik Devletin Boyutları ve Yarattığı Fırsatlar, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 1, Sayı: 2, s. 35-56.

İzci, F. ve Sarıtürk, M. (2019). Demokratik Toplumlarda Halkın Yönetime Katılımı: Yönetime Katılım ve Yönetişim İlişkisi. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, , Cilt: 2, Sayı: 3, 498-517.

Johnson, C. (2001). Local Democracy, Democratic Decentralisation and Rural Development: Theories, Challenges and Options for Policy. *Development Policy Review*, , 19 (4), 521-532. Retrieved from. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1467-7679.00149>

Kaan, Oğuz, (2017). 2017 Anayasa Değişikliği'nde Yeni Hükümet Sistemi, *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 1, s. 14-28.

Karaçor, S. (2009). Yeni İletişim Teknolojileri, Siyasal Katılım, Demokrasi. *Yönetim ve Ekonomi*, Cilt: 16, Sayı: 2, 121-131.

Karapınar, S. (2002). İspanya’da Yerel Örgütlenme : Yönetim Anlayışının Gelişimi. *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 437, 211-228.

Karkın, N. (2012). e-Katılım Kavramı ve Süreci: Kamu Siyasa Oluşum Sürecine Vatandaş Katkısının Olabilirliği. *Sosyoekonomi*, 1, 41-62.

Karpat, K. H. (2010). *Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Kaypak, Ş. (2012). Yerel Yönetimlerde Katılımcı/Müzakereci Demokrasi Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Önemi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 17, 171-196.

Keleş, R. (1994). *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, İstanbul: Cem Yayınları.

Keleş, R. (2020). *Fransa, İspanya ve İtalya' da Yerinden Yönetim*. Ankara: İmge Kitabevi.

Keskin, M. (2022). Pandemi Gölgesinde Brexit: Birleşik Krallık Ve Avrupa Birliği Ekonomilerine Etkileri, *İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5(1), s. 60-79.

Keskinsoy, Ömer, Kaya, Semih, Batur (2018). Türkiye'nin Hükümet Sistemleri Üzerine Bir Değerlendirme, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 137, s. 67-96.

Kestellioğlu, G. (2011). Yerel Demokrasi Ve Kent Konseyleri: Kahramanmaraş Örneği. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 121-140.

Kışlalı, A. T. (2010). *Siyasal Sistemler: Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Kocaoğlu, M. (2011). Yerel Yönetimlerde Katılım Kültürü (Konya Büyükşehir Belediyesi Örneği). Doktora Tezi. *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Sakarya.

Kocaoğlu, M. (2015). *Yerel Yönetimlerde Katılım ve Kültür*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Koçak, S.Y. (2010). Kamu Yönetiminde Açıklık İçin Bilgi Edinme Hakkı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23, 115-125.

Koçel, T. (2014). *İşletme Yöneticiliği*. (Genişletilmiş 15. Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.

Kopelman, R. E., Prottas, David J., Falk, D.W. (2010). Construct Validation Of A Theory X/Y Behavior Scale. *Leadership & Organization Development Journal*, Vol: 31, No: 2, 120-135. Retrieved from <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/01437731011024385/full/html?skipTracking=true>

Korkmaz, Tuğrul (2016). Hükümet Sistemleri Ve Türkiye Üzerine Bir Analiz, *Akademik Hassasiyetler*, Cilt: 3, Sayı: 6, s. 43-57.

Kovach, K.A., Ben F. Sands, Jr., William W. B. (1981). Management By Whom? – Trends in Participative Management. *Society for Advancement of Management*, Winter, 4-14. Retrieved from. https://documen.site/download/participative-management-power-point_pdf

Küçük, H. (2018). Yerel Özerklik Bağlamında Belediyelerin Denetimi: İtalya ve Türkiye Örneği. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, Mart, 35-60.

Küçükoğlu, M. Ve Ercan, H. (2019). Norveç'te Refah Devletinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 18, 2275-2308. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/opus/article/501680>

Kweit, M. G., Kweit R. W. (2004). Citizen Participation And Citizen Evaluation In Disaster Recovery. *American Review Of Public Administration*, Vol: 34 No: 4, 354-373.

Retrieved from. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0275074004268573?journalCode=arpb>

Kymlicka, W. (2015). *Çok Kültürlü Yurttaşlık*. (Çev: A. Yılmaz). (2. Basım). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Layne, K. ve Lee, J. (2001). Developing Fully Functional E-government: A Four Stage Model. *Government Information Quarterly*, 18, 122–136. Retrieved from. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0740624X01000661>

Leblebici, D.N. (2008). Yönetim Bilimi Açısından Klasik Dönemi Hatırlamaya İlişkin Bir Çalışma. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 21, 99-118.

Lefebvre, Georges (1947). The Coming of the French Revolution, çeviri R. R. Palmer, *Princeton University Press*, s. 221-223, Retrieved from. <http://dusuncetarihi.kapadokya.edu.tr/makale/fransiz-vatandaslarinin-talep-ettikleri-oezguerluekler-nelerdir.html>

Levent, F. (2014). Yönetim Teorileri ve Yeni Yönetim Yaklaşımları. *Eğitim Yönetimi*. (Edt.M. Çelikten ve M. Özbaş). (ss. 90-116). İstanbul: Lisans Yayınları.

Livvarçin, Ö. ve Kurt, D. (2014). *Yönetim Biliminde 49 İnsan 49 Teori*. İstanbul: Beta Yayınları.

Macintosh, A. ve Whyte, A. (2008). Towards an evaluation framework for eParticipation. *Transforming Government: People, Process & Policy*, 2 (1), 16-30. Retrieved from

<https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/17506160810862928/full/html>

Maden, H. A. (1993). Yönetim ve Kültür. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, , Cilt: 36, Sayı: 1-2, 138-143.

Maraş, G. (2011). Kamu Yönetimlerinde E-Devlet Ve E-Demokrasi İlişkisi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 37, Ocak-Haziran, 121-144.

Margulies, N., Black, S. (1987). Perspectives on the Implementation of Participative Approaches. *Human Resource Management*, Vol: 26, Number: 3, Fall, 385-412. Retrieved from. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/hrm.3930260306>

McNutt, K. ve Carey, M. (2008). Canadian Digital Government. *Public Policy Paper*, 57,

June,1,29.Retrievedfrom.https://www.researchgate.net/publication/242108145_Canadian_Digital_Government

Mengi, A.K. (1997). Ülke Ülke Yerel Yönetimler-Federal Almanya'da Yerel Yönetimler. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 4, 93-112.

Merhacı, S. Ö. ve Erkan, V. U. (2018). Anglo-Amerikan Hukukundan Kıta Avrupası Hukukuna – Özel Hukukta De minimis Kuralı. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:9, Sayı:2, 49-70.

Messmer, M. ve Bogardus, A. with Connie Isbell. (2008). *Human Resource Management*, Denver: Wiley Pathways.

Metin, Abdullah (2012). Türkiye’de E-Devlet Uygulaması Ve E-Devletin Bürokrasiye Etkisi, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 4, Sayı: 7, s. 97-108.

Metin, O. (2016). Sosyal Medyanın Siyasal Toplumsallaşmaya Etkileri: Bir Alan Araştırması. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, , Cilt: 18, Sayı: 2, 221 – 267.

Mill, J. S. (2003). *Özgürlük Üstüne*. (Çev: M. O. Dostel). Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu

Motion, J. (2005). Participative Public Relations: Power To The People Or Legitimacy For Government Discourse?. *Public Relations Review*. 3, 505–512. Retrieved from. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0363811105001323>

Mülk, N. (2018). *Siyasetname*. (13. Basım). (Farsça Aslından Çev: M. T. Ayar). Ankara: İş Kültür Yayınları.

Neumann, M., O’Murchu, I, Breslin, J.Decker, St.; Hogan, D., MacDonaill, C. (2005). Semantic Social Network Portal For Collaborative Online. *Journal of European Industrial Training*, 29(6), 472-487. <https://eric.ed.gov/?id=EJ968160>

Newman, Mark, (2018), *Networks*. Oxford University Press, USA: Second Edition.

Nişancı, Z. N. (2012). Toplumsal Kültür-Örgüt Kültürü İlişkisi ve Yönetim Üzerine Yansımaları. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1279-1293.

OECD. (1999). Principles Of Corporate Governance, Meeting of the OECD Council at Ministerial Level.

OECD. (2003). Promise And Problems Of E-Democracy Challenges Of Online Citizen Engagement.

Olçay T. (2021). The employment of the youth labor force in Turkey on the path to becoming a knowledge society. *104 IJAR*. 6(11), p. 102-124.

Ortaylı, İ. (2018). *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*. (Gözden Geçirilmiş 3. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Ökmen, M., & Canan, K. (2009). Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde Türk kamu yönetimi, *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(1), s. 139-171.

Önder, Ö. (2013). Yerelleşme ve Yerel Demokrasinin Güçlendirilmesi Bağlamında Yerel Katılım. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt 9, Sayı 18, 311-326.

Öner, Erdoğan (2008). *İstanbul Şehremaneti (Belediyesi)'nin Kuruluşu ve 1917 yılı Bütçesi*, Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Sayı: 386.

Özdemir, Gürbüz (2019). Siyasal Katılmayı Etkileyen Sosyoekonomik Faktörler Üzerine Bir Araştırma- Çankırı Örneği, *Sakarya İktisat Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 3, s. 252-283.

Özel, Mehmet (2013). Özerk Yerel Yönetimlerin Oluşumunda Kentlerin Tarihsel İşlevi -Almanya Temelinde Bir Yaklaşım, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 18, Sayı:2, s. 47-64.

Özensel, E. (2012). Çokkültürlülük Uygulaması Olarak Kanada Çokkültürlülüğü. *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)*, Cilt:7, Sayı:1, 55-70.

Özer, F. (2020). *Avrupa Birliği'nde Demokrasi Açığı Tartışmaları. Ulusaldan Küresele : Popülizm, Demokrasi, Güvenlik Konferansı*, İstanbul: Işık Üniversitesi Yayınları, s.82-87.

Özer, İ. (1996). Siyasal Kültür, Demokrasi ve Demokratik Değerler, *Hacettepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt: 14, Sayı :1, Temmuz, 71-98.

Özer, M. A. (2000). Yerel Demokrasi, Demokratik Yerel Yönetimler ve Yerel Yönetimlerin Demokratikleşmesi Kavramlarının Tahlili Üzerine. *Türk İdare Dergisi*, Yıl: 72, Sayı: 429, Aralık, 129-143.

Özer, M. A. (2005). Günümüzün Yükselen Değeri Yeni Kamu Yönetimi. *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 59, 3-46.

Özer, M. A. (2006). Yönetişim Üzerine Notlar. *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 63, 59-89.

Özer, M. A. (2013). Weber'in Bürokrasisi Karşısında Yönetimde Yeniden Yapılandırma Arayışları. *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 4, , 43-57.

Özer, M. A. (2017). Yönetişimden Dijital Yönetişime: Paradigma Değişiminin Teknolojik Boyutu. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, Cilt: 6,Yıl: 6, Sayı:16, 457-479.

Özer, M.A. (2008). *21. Yüzyılda Yönetim ve Yöneticiler*. Ankara: Nobel Yayınları.

Özlu, Rukiye, Mehtap (2020). Bölgesel Ve Yerel Yönetimlerin Avrupa Birliği Karar Mekanizmasına Gayri Resmi Yollardan Katılımı, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 75, No: 3, s. 947 – 971.

Özmen, A. (2013). Kamuda Yönetim Kültürü. *International Journal of Social Science*, Volume: 6, Issue: 3, 925-946.

Özmen, A. (2019). Paternalist Liderlik İle Mobbing İlişkisi: Kamu Kurumunda Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*,Yıl:, Cilt: 24, Sayı: 2, 253-262.

Özsoylu, A. F. (2017). Endüstri 4.0. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), s. 41-64.

Öztaş, N. (2015). *Yönetim*, Ankara: Otorite Yayınları.

Öztekin, A. (2012). *Yönetim Bilimi*. (Gözden geçirilmiş ve genişletilmiş 5. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Palabıyık, Hamit (2011). Gönüllülük Ve Yerel Hizmetlere Gönüllü Katılım Üzerine Açıklamalar, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 9: 1, s. 85-114.

Parlak, B. (2014). Avrupa Birliği Perspektifinden Merkezi Yönetim - Yerel Yönetim İlişkileri. *TESAM Akademi*, Cilt: 1, Sayı: 1, 7-40.

Parlak, B. (2016). *Yönetim Bilimi ve Çağdaş Yönetim Teknikleri*. (Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 3. Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.

Parlak, B. ve Cantürk, C. (2005). *Karşılaştırmalı Siyasal ve Yönetimsel Yapılar*, İstanbul: Alfa Yayınları.

Parlak, Bekir, Sobacı, Zahid (2010). *Kuram ve Uygulamada Kamu Yönetimi: Ulusal ve Küresel Perspektifler*, Bursa: Alfa Aktüel Yayınları.

Parry, K. W. ve Bryman, A. (2006). *Leadership in Organizations*, (Second Edition). The Sage Handbook of Organization Studies, , (Edt. R. Cl.Stewart, H. Cynthia, T. B. Lawrence, W. R. Nord). Great Britain: The Cromwell Press.

Pearce, J. A., Robinson, R. B. (2009). *Strategic Management: Formulation, Implementaion and Control*, (Eleventh Edition). Singapore: Mc GrawHill International Edition.

Pfeffer, J. (1995). *Rekabette Üstünlüğün Sırrı*. (Çev: S. GÜL). (Edt. S. Demirtaş). İstanbul: Sabah Kitapları.

Pigors, P. be Myers, C. A. (1981). *Personnel Administration*. (Ninth Edition). Tokyo: McGrawHillCompany.

Platon. (2016). *Devlet*. (Çev: S. Eyüboğlu, M.A. Cimcöz). Ankara: İş Bankası Yayınları.

Poyraz, E. (2017). Yerel Yönetimlerde Siyasal Katılım Ve Temsiliyet Sorunsalı Üzerine Bir Değerlendirme: Belediye Meclislerinin Etkinliği. *Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Vol: 1-1, 136-146.

Pustu, Y.(2005). Yerel Yönetimler ve Demokrasi. *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 57, 121-134.

Rousseau, J.J., (2016). *Toplum Sözleşmesi*. (Çev: V.Günyol). Ankara: İş Kültür Yayınları.

Roy, J. (2001). E-Governance & Digital Government in Canada. *Towards To E-Society*. 846-857. Retrieved from. https://link.springer.com/chapter/10.1007/0-306-47009-8_62

Ryan, V.D., Agnitsch, K. A., Zhao, L., Mullick, R., (2005). Making Sense of Voluntary Participation: A Theoretical Synthesis. *Rural Sociology*, 70(3), 287–313. Retrieved from. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1526/0036011054831198>

Safi, İsmail, Kurşuncu, Talip (2019). Siyasal Partizanlığın Bir Göstergesi Olarak Seçim Hileleri Ve Türkiye’deki Bazı Uygulamaları, *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 4, 8, s. 46-71.

Sargut, S. (1995). Bürokrasinin Türkiye’deki Darboğazı: Ulusal Kültür- Makine Örgüt Uzlaşmazlığı. *Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyum Bildirileri*, Cilt: 1, TODAİE Yayınları, 121-141.

Saylan, İ. (2009). İnternet: Demokrasiye Açılan Kapı? Türkiye ve İtalya Örnekleri Çerçevesinde e-Devlet Uygulamaları. *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 42 Sayı: 3, Eylül, 141-162.

Schauer, F. (1989). Is the Common Law Law?. *California Law Review*, Vol: 77, No: 2, 455-471. Retrieved from. <https://www.jstor.org/stable/3480610>

Schedler, K. ve Proeller. I. (2007). Public Management As a Cultural Phenomenon: Revitalizing Societal Culture in International Public Management Research. *International Public Management Review*, Vol. 8, Is. 1, 186-194. Retrieved from. <https://journals.sfu.ca/ipmr/index.php/ipmr/article/view/28>

Schedler, K. ve Proeller. I. (2007). *The New Public Management: A Perspective From Mainland Europe*. (Edt. K. McLaughlin, S.P. Osborne, E. Ferlie). New Public Management: Current Trends and Future Prospects. London.

Scott, D.M. (2019). *New Rules Of Marketing And Pr*. USA: John Wiley Publishing.

Seferoğlu, S.S., Çelen, F.K., Çelik, A. (2011). Türkiye’de E-Devlet Uygulamaları: Sorunlar Ve Çözüm Önerileri Üstüne Bir Analiz. *Computer Science and Engineering*. 281-308.

Sheng, Y. K. (2010). Good Urban Governance in Southeast Asia. *Environment And Urbanization Asia*, 1(2), 131-147. Retrieved from. https://www.researchgate.net/publication/241647569_Good_Urban_Governance_in_Southeast_Asia

Silsüpür, Ö. (2021). Siyasal Katılım, Siyasal İletişim ve Medya, *Journal of Vocational and Social Sciences of Turkey*, Yıl: 3, Sayı: 6, s.163-173.

Small, T. A. (2012). e-Government in the Age of Social Media: An Analysis of the Canadian Government's Use of Twitter. *Policy & Internet*, 4:3-4, 91-111. Retrieved from. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/poi3.12>

Smith, S. (2009). Contextualising Public (e)Participation in the Governance of the European Union. *European Journal of ePractice*, 1-11. Retrieved from. https://www.researchgate.net/publication/216701352_Contextualising_Public_eParticipation_in_the_Governance_of_the_European_Union

Solop, F. (2001). Digital Democracy Comes of Age: Internet Voting and the 2000 Arizona Democratic Primary Elections. *PS: Political Science & Politics*, 34, 289-293. Retrieved from. <https://www.jstor.org/stable/1350245>

Soylu, A. (2018). Endüstri 4.0 ve girişimcilikte yeni yaklaşımlar. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (32), s. 43-57.

Soysal, Tamer (2002). Demokrasi İdesi Üzerine Bir Retorik, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 13, s. 331-341.

Sönmez, S., Erdem, M. (2002). Trafik Probleminde Çözümlemeye Yardımcı Bir Anahtar İnternet Teknolojisi ve Elektronik Demokrasi. *Uluslararası 1. Trafik ve Yol Güvenliği Kongresi*, 08.05.2002, 1-7.

Sözen, S. (2005). *Teori ve uygulamada yeni kamu yönetimi*, Ankara: Seçkin Yayınları.

Sözen, S. (2011). Türkiye'de Demokratikleşme Ve Kamu Yönetimi Reformu: Son On Yıla Genel Bir Bakış. *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 473, Aralık, 133- 148.

Stein, P. G. (1991). Roman Law, Common Law, And Civil Law. *Tul. L. Rev.*, 66, p. 1591-1602.

Subay, Ö.Ö. (2019). Katılımcı Demokrasinin Gelişiminde E-Demokrasi Uygulamaları. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 34, 221-243.

Şahin, A. (2004). Yönetim Kuramları ve Motivasyon İlişkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:11, 523-547.

Şahin, M. (1999). Ülke Ülke Yerel Yönetimler-Amerika Birleşik Devletlerinde Yerel Yönetimler. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt: 8, Sayı: 2, 121-136.

Şahnagil, S. (2019). Postmodern Kamu Yönetimi Çerçevesinde Yönetimsel Katılım: Yerel Hizmet Sunumunda Katılım Olgusu. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 66, Ekim, 1146-1157.

Şahnagil, S. (2019). Yerel Hizmet Sunumunda Katılım Kültürünün Yerel Demokrasi Açısından Değerlendirilmesi: Balıkesir ve Eskişehir İlleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz. Doktora Tezi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İzmir.

Şahnagil, S. (2020). Yerel Hizmet Sunumunda Katılım Kültürünün Yönetimsel Boyutu: Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Örneği. *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl: 24, Sayı: 82, 413-434.

Şan, M. K. ve Şimşek, R. (2011). Sosyal Sermaye Kavramının Tarihsel-Sosyolojik Arka Planı. *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 1, 88-110.

Şimşek, M. Ş. ve Çelik, A. (2018). *Yönetim ve Organizasyon*. (Genişletilmiş 20. Baskı). Konya: Eğitim Yayınevi.

Şinik, B. (2009). Türkiye’de Yerel Katılım: Fransa ile Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Temmuz, Cilt: 18, Sayı: 3, 1-22.

Şinik, Bilal (2012). *Türkiye’nin Yönetim Yapısı ve Kamu Personeli*, 2. Baskı, İstanbul: Türkmen Kitabevi.

T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (1999). *Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı Habitat II, Habitat Gündemi ve İstanbul Deklarasyonu: Hedef ve İlkeler, Taahhütler ve Küresel Eylem Planı: İstanbul 3-14 Haziran 1996*, Ankara. Erişim. <https://webdosya.csb.gov.tr/csb/dokumanlar/mpgm0029.pdf>

Taner, A. (2015). Kamuda Stratejik Yönetim ve Bütçe. *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 99, Ekim-Aralık, 29-46.

Targonski, Rosalie (2002). Ana Hatları İle ABD Devlet Yapısı, Retrieved from. <https://usa.usembassy.de/etexts/turkish/oagt.pdf>

Taylor, F.W. (2012). *The Principles of Scientific Management*. Auckland: The Floating Press.

Tekin, Ö. A., Baş, M., Gökdemir, A. (2016). Konaklama İşletmesi Çalışanlarının Douglas Mcgregor'un X ve Y Teorilerine Yönelik Tutumları Üzerine Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 14, 81-91.

Tetik, E. Genç (2021). İki Farklı Yönetim Geleneğinin Covid-19 Salgını Sonuçlarına Olası Etileri: Altı Avrupa Ülkesinin İncelenmesi, *International Symposium On Business, Economics And Education*, 7-8 Nisan 2021, s. 74-89.

Tocqueville, A. D. (2016). *Amerika'da Demokrasi*. (Çev: S. S. Özdemir). İstanbul: İletişim Yayınları.

Toksöz, Fikret, Özgür Ali Ercan, Uluçay, Öykü, Koç, Levent, Atar, Gülay, Akalın, Nilüfer (2009). *Yerel Yönetim Sistemleri*, İstanbul: Tesev Yayınları.

Toprak, Z. (2014). *Yerel Yönetimler*.(9. Baskı). İzmir: Siyasal Kitabevi.

Tortop, N. (1991). Özerk, Üretken ve Katılımcı Mahalli İdare Anlayışı. *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 4, Mayıs, 3-7.

Tortop, N. (1992). Demokratik Mahalli İdare Anlayışının İlkeleri. *Çağdaş ve Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 3, Mayıs, 3-6.

Tortop, N., Aykaç, B., Yayman, H., Özer, M. A. (2007). *İnsan Kaynakları Yönetimi*, (Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.

Tortop, N., İsbir, E. G., Aykaç, B. (1999). *Yönetim Bilimi*. (Gözden Geçirilmiş 3. Baskı). Ankara: Yargı Yayınları.

Tunç, Hasan (2008). Demokrasi Türleri Ve Müzakereci Demokrasi Kavramı, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: XII, Sayı: 1-2, s. 1113-1132.

Turgut, S. Talha (2022). Türkiye’de Hukuk Zihniyetinin Meşruluğu, *Dünya İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt: 22, Sayı: 1, s. 27-34.

Tutum, C. (1979). *Personel Yönetimi*, Ankara: TODAİE Yayınları. No: 179.

Uçkan, Ö. E-Devlet, E-Demokrasi ve E-Yönetişim Modeli: Bir İlkesel Öncelik Olarak Bilgiye Erişim Özgürlüğü. *inet-tr’02 VIII. Türkiye’de İnternet Konferansı*, 19-21 Aralık 2002, (ss.1-22).

Uluç, G. ve Yarcı, A. (2017). Sosyal Medya Kültürü. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı: 52, 88-102.

Uluçay, Habip, Alp, Şevket (2020). Osmanlı Kent Yönetiminde Kadı, *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl: 6, Cilt: 6, Sayı: 2, s. 329-358.

UN E-Government Survey. (2018). Gearing E-Government To Support Transformation Towards Sustainable And Resilient Societies.. Retrieved from. <https://www.unescap.org/resources/e-government-survey-2018-gearing-e-government-support-transformation-towards-sustainable>

Usta, S. ve Bilgiç, E. (2017). Merkezi Yönetim-Yerinden Yönetim İlişkileri: İspanya ve Türkiye Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Strategic Public Management Journal*. Volume: 3, Special Issue, December, 121-137.

Usta, S., Akman, E., Kocaoğlu, M. (2017). Yerelleşme-Merkezileşme Tartışmaları Ekseninde Yerel Yönetimlerde Reform: İngiltere ve Türkiye Üzerine Mukayeseli Bir Analiz. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, Nisan, Cilt:20, Sayı:1, 68-78.

Usta, S., ve Bilgiç, E. (2016). Katılım Kültürünün Gelişiminde Kent Konseylerinin Rolü: Karaman Kent Konseyi Örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18 (31). 36-45.

Van, D. ve Jan A.G.M. (2012). Digital democracy: Vision and Reality. *Innovation and the Public Sector* January, 19:49-62, 1-17. Retrieved from. https://www.utwente.nl/en/bms/vandijk/research/itv/itv_plaatje/Digital%20Democracy-%20Vision%20and%20Reality.pdf

Vatandaş, C. (2002). *Çok Kültürlülük*. Ankara: Değişim Yayınları.

Wang, X., ve Wan, W.M. (2007). When Public Participation In Administration Leads To Trust: An Empirical Assessment Of Managers' Perceptions. *Public Administration Review*, 67(2), 265-278. Retrieved from. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1540-6210.2007.00712.x>

Werner, J. (2003). The German Fiscal Federalism: in a State of Flux. *Federalism in a Globalising World Conference*, New Delhi, Aug., 1-34. Retrieved from. https://www.researchgate.net/publication/5164384_Fiscal_Equalisation_among_the_states_in_Germany

Wilson, W. (2018). *İdarenin İncelenmesi*. (Çev: N.Şat). Ankara: Liberte Yayınları.

Yamaç, M. (2014). İngiltere'de Yerel Yönetimler. *Sosyal Bilimler Metinleri*. Sayı:4, 1-21.

Yaman, F.T. (2017). Katılımcı Demokrasi: Kapsam ve Unsurlar. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:6, Sayı: 2, 136-160.

Yayla, A. (2017). *Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler*. (4. Baskı). Ankara: Adres Yayınları.

Yaylı, H. ve Pustu, Y. (2008). Yerel Demokrasinin İlkeleri. *Karadeniz Araştırmaları*, Kış, Sayı: 16, 133-153.

Yayman, H. (2016). *Türkiye'de Devlet Reformu ve Başkanlık Sistemi*. (4. Baskı). İstanbul: Doğan Kitap.

Yıldırım, Galip Emre (2021). Türkiye'de Merkezîyetçi Yönetimin Kuruluşunda Fikri Temeller: İdare Mecmuası Deneyimi, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 1, s. 76-104.

Yıldız, Fatih, (2019). Anglosakson ve Kıta-Avrupası Geleneğinde Darbeler, *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1, s. 36-48.

Yıldız, M. (1996). Yerel Yönetimler ve Demokrasi. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 4, Temmuz, 3-15.

Yılmaz, Abdullah (2007). AB'ye Uyum Sürecinde Türk Kamu Yönetiminin Dönüşümü Üzerine Notlar, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 17, s. 215-240.

Yılmaz, Dilşat (2007). Yetki Genişliği İlkesi Üzerine Bir İnceleme (A Research About The Principle Of Deconcentration), *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: XI, Sayı: 1-2, s. 1245-1254.

Yılmaz, Nihat, Doğan, Kadir, Caner, İnankul, Hakan (2013). Tek Parti İktidarı Döneminde (1923-1946) Bürokrasi Ve Siyaset İlişkisinin Weberyana Değerlendirmesi, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 27, Sayı: 3, s. 263-283.

Yılmaz, B. İngiltere’de Siyaset; Seçimler ve Siyasal Partiler, *Siyasal İletişim Enstitüsü*,
<https://baskanlikreferandumu.siyasaliletisim.org/wpcontent/uploads/2008/12/ingilteredesiyaset.pdf>

Yolcu, T. (2019). Türkiye’de Siyasal Kültür ve Siyasal Liderlik Anlayışının Temelleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(1), 93-106.

Yolcu, N. (2017). Siyasal Katılım Düzeyi ve Siyasal Toplumsallaşma Araçlarına Yönelik Güven Ölçümü: Kocaeli İli Üzerine Ampirik Bir Çalışma. *Erciyes İletişim Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1, 40-58.

Yüksel, F. (2005). Bilgi Teknolojileri ve Yerel Yönetimler. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 10, 247-259.

Yürük, E. ve Öztaş, N. (2017). E-Devlet Ana Kapıları Üzerine İnceleme: Türkiye Ve Seçilmiş Ülkeler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 22, Kayfor 15 Özel Sayısı, 2133-2157.

Zimmermann, R. (2015). Kodifikasyon - Avrupa Ortak Satım Hukuku Arifesinde Kıta Avrupası Deneyimlerinin Değerlendirilmesi. (Çev: E. B. Süzel ve M. S. Paksoy). *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt: 77, Sayı: 2, 409-436.

İnternet Siteleri

- <http://www.londoncouncils.gov.uk>
- <https://www.london.gov.uk>
- <https://www.iap2.org>
- <https://www.gla.gov.uk>
- <https://www.whitehouse.gov>
- <https://www.merriam-webster.com/>
- <http://www.tubaterim.gov.tr>, Türkiye Bilimler Akademisi Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü,
- www.TDK.gov.tr
- www.merriam-webster.com
- www.resmigazete.gov.tr
- www.tccb.gov.tr
- www.unescap.org
- https://www.turksat.com.tr/sites/default/files/turksat_2018_faaliyet_raporu.pdf, (26.01.2020)
- www.istanbulsenin.org
- www.mfa.gov.tr
- <https://www.canadainternational.gc.ca/>
- www.canada.ca
- <https://publicadministration.un.org/>
- <https://www.regjeringen.no/>
- <https://www.europarl.europa.eu/>
- <https://www.istat.it/en/archivio/249820>
- www.statista.com
- <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/public-hearing>
- <https://www.idea.int/>
- <https://www.mfa.gov.tr/amerika-birlesik-devletleri-siyasi-gorunumu.tr.mfa>
- https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/anglo-saxon_1?q=anglo+saxon
- <https://www.istat.it/en/>

- <https://joinup.ec.europa.eu/>
- <https://www.oecd.org/regional/regional-policy/land-use-Germany.pdf>
- <https://www.europarl.europa.eu/>, Potential And Challenges Of E-Participation In The European Union, 2016.
- www.worldbank.org
- www.ifo.de
- <https://joinup.ec.europa.eu/> [www. Spain Digital Public Administration](http://www.spain.digitalpublicadministration.eu/) factsheet 2020.
- http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=isoc_bde15ei&lang=en
- https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/omb/assets/memoranda_2010/m10-06.pdf
- www.bundeswahlleiter.de
- www.tuik.gov.tr
- <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/inclusive-and-democratic-governance.html>
- <https://www.conseil-constitutionnel.fr/>
- www.eurostat.ec
- <https://www.vie-publique.fr/actualites>
- <https://www.yargitaycb.gov.tr>

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Saltuk Aziz GÖKALP

Yabancı Dil : İngilizce

Eğitim Durumu : (Kurum ve Yıl)

Lisans : Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi/Kamu Yönetimi Bölümü (2002-2007)

Yüksek Lisans : Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Yönetim Bölümü (2009-2013)

Çalıştığı Kurum/Kurumlar ve Yıl/Yıllar : T.C. Milli Eğitim Bakanlığı İLKSAN Genel Müdürlüğü (2011-)

Yayımları (SCI) :

Yayımları (Diğer) :

Hakemli Dergilerde Yayımlanmış Makaleler:

- “*Örgüt Geliştirmede İnsan Kaynaklarının Önemi*”, Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, Cilt: 50, Sayı: 1, 2015, s.1-15.
- “*Katılımcı Yönetim Anlayışı ve İLKSAN*”, Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2, Eylül 2018, s. 67-86.
- “*Türkiye’ de Yerel Yönetimler ve Toplu Taşımacılık Sistemlerine Genel Bir Bakış: Ankara Büyükşehir Belediyesi Örneği*”, Kent Akademisi Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 1, Bahar 2019, s. 135-147.
- “*Yönetime Katılım Sürecinde İnternet ve Sosyal Medyanın Önemi*”, Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 2, Eylül 2021, s. 329-348.

Dergilerde ve İnternet Sitelerinde Yayımlanan Makaleler:

- “*Örgütlerde Çatışma*”, Kooperatif Postası Karınca Dergisi, Yıl:80, Sayı: 922, 2013, s.22-24.

- “İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing) ve Çözüm Önerileri”, Kooperatif Postası Karınca Dergisi, Yıl:80, Sayı: 929, 2014, s.33-36.
- “İşyerinde Stres ve Çözüm Önerileri”, İLKSAN Öğretmen Bülteni, Yıl:8, Sayı:8, 2014, s.62-63.
- “Başarı İçin İK’ da 4 Anahtar”, Startup Dergisi, Yıl: 5, Şubat-Nisan 2019, s. 76.
- “Başarılı Yönetimi Giden 4 Adım”, www.hbrturkiye.com, 13 Şubat 2019.
- “Kentsel Dönüşüm ve Yavaş Şehir (Cittaslow) Hareketi”, Kooperatif Postası Karınca Dergisi, Yıl:85, Sayı: 989, Mayıs 2019, s.34-37.
- “İnternet Ve Sosyal Medyanın Yönetim Sürecindeki Yeri”, Kooperatif Postası Karınca Dergisi, Yıl:85, Sayı: 993, Eylül 2019, s.36-38.
- “Endüstri 4.0’ in Başarısı İnsan Kaynağına Bağlı”, Kooperatif Postası Karınca Dergisi, Yıl:86, Sayı: 995, Kasım 2019, s.41-43.
- “Başarılı Bir Startup İçin...”, Kooperatif Postası Karınca Dergisi, Yıl:86, Sayı: 1.000, Nisan 2020, s.48-49.
- “Türkiye’de ve Dünya’da Yenilenebilir Enerji”, Kooperatif Postası Karınca Dergisi, Yıl:87, Sayı: 1.004, Ağustos 2020, s.47-49.
- “The Importance of Participation in Local Administration in the Process of Administrative Management and Urban Planning”, The International Journal Of Management, Vol: 8, Issue: 1, (January, 2019), p. 1-4.
- “Acele Kamulaştırmanın Yasal Dayanağı Ve Acele Kamulaştırmanın Uygulanabileceği Durumlar”, Kooperatif Postası Karınca Dergisi, Yıl:87, Sayı: 1.008, Aralık 2020, s.41-44.
- “5070 Sayılı Elektronik İmza Kanununa Göre Elektronik İmza”, Kooperatif Postası Karınca Dergisi, Yıl:88, Sayı: 1.015, Temmuz 2021, s.28-30.
- “Kamuda Bürokrasinin Azaltılması”, Kooperatif Postası Karınca Dergisi, Yıl:88, Sayı: 1.016, Ağustos 2021, s.38-39.
- “E-Devlet ve Elektronik İmza (E-İmza)”, Kooperatif Postası Karınca Dergisi, Yıl:88, Sayı: 1.022, Şubat 2022, s.35-36.
- “Covid-19 Pandemisi ve Son Yasal Düzenlemeler Çerçevesinde Bankacılık Sektöründeki Gelişmeler”, 21/10/2020, <https://www.alomaliye.com/2020/10/21/covid-19-pandemisi-bankacilik-sektoru/>
- “Türkiye’de Elektronik Para Kuruluşları ve Mevzuat Düzenlemeleri ile Getirilen Yenilikler”, 28/10/2020, <https://www.alomaliye.com/2020/10/28/elektronik-para-kuruluslari-ve-mevzuat-duzenlemeleri/>
- “Türkiye’de Elektronik İmzanın (e-imza) Tarihçesi ve Türk Hukuk Sistemindeki Yeri”, 10/11/2020, <https://www.alomaliye.com/2020/11/10/e-imza-tarihcesi-ve-turk-hukuk-sistemindeki-yeri/>
- “Kamuda Dijital Dönüşüm, Bürokrasinin Azaltılması ve E-Devlet Uygulamaları”, 16/11/2020, <https://www.alomaliye.com/2020/11/16/kamuda-dijital-donusum-burokrasinin-azaltilmasi-ve-e-devlet-uygulamaları/>

- “Yeni Medya Ürünü Olarak “Sosyal Medya” ve İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesine İlişkin Kanunun Değerlendirilmesi”, 01/12/2020, <https://www.alomaliye.com/2020/12/01/sosyal-medya-ve-internet-ortaminda-yapilan-yayinlarin-duzenlenmesi/>
- “Türkiye’de Kamu Denetçiliği (Ombudsmanlık) Kurumunun Tarihçesi Ve Kurumun Vermiş Olduğu Kararların Uygulanabilirliği”, 11/12/2020, <https://www.alomaliye.com/2020/12/11/turkiyede-kamu-deneticiligi-ombudsmanlik/>
- “Anayasal Bir Hak Olarak Kişisel Verilerin Korunması ve Son Yasal Düzenlemeler”, 15/12/2020, <https://www.alomaliye.com/2020/12/15/anayasal-bir-hak-olarak-kisisel-verilerin-korunmasi/>
- “Kamu Yönetiminde Şeffaflık ve Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Değerlendirilmesi”, 31/12/2020, <https://www.alomaliye.com/2020/12/31/kamu-yonetiminde-seffaflik-ve-bilgi-edinme/>
- “Mobbing (Psikolojik Taciz) İle Mücadele ve İlgili Mevzuatın Değerlendirilmesi”, 11/03/2021, <https://www.alomaliye.com/2021/03/11/mobbing-psikolojik-taciz/>
- “Bankalarca Uzaktan Kimlik Tespiti Nasıl Olacak ve Elektronik Ortamda Sözleşme İlişkisi Nasıl Kurulacak?”, 01/04/2021, <https://www.alomaliye.com/2021/04/01/bankalarca-uzaktan-kimlik-tespiti-nasil-olacak/>
- “Yeni Medyanın Gücü...”, 12/12/2020, <https://www.yazarportal.com/yeni-medyanin-gucu/177368/>
- “Kent İçi Ulaşımında Bisiklet”, 13/12/2020, <https://www.yazarportal.com/kent-ici-ulasimda-bisiklet/177438/>
- “Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım...”, 15/12/2020, <https://www.yazarportal.com/belediye-hizmetlerine-gonullu-katilim/177498/>
- “Kent Konseyleri...”, 16/12/2020, <https://www.yazarportal.com/kent-konseyleri/177572/>
- “Basın Özgürlüğü...”, 17/12/2020, <https://www.yazarportal.com/basin-ozgurlugu-2/177612/>
- “Kamu Yönetiminde Etik”, 18/12/2020, <https://www.yazarportal.com/kamu-yonetiminde-etik/177649/>
- “Dijital Türkiye”, 19/12/2020, <https://www.yazarportal.com/dijital-turkiye/177707/>
- “Yavaş Şehirler”, 20/12/2020, <https://www.yazarportal.com/yavas-sehirler/177495/>
- “Türkiye’de Bilişim Teknolojileri”, 21/12/2020, <https://www.yazarportal.com/turkiyede-bilisim-teknolojileri/177792/>
- “Siyaset ve İdare” , 24/12/2020, <https://www.yazarportal.com/siyaset-ve-idare/177904/>

- “Mobil Demokrasi”, 26/12/2020, <https://www.yazarportal.com/mobil-demokrasi/177967/>
- “Yeni Yıla Girerken”, 30/12/2020, <https://www.yazarportal.com/yeni-yila-girerken-3/178112/>
- “Pandemi Yönetimi”, 29/01/2021, <https://www.yazarportal.com/pandemi-yonetimi/179270/>
- “Yenilenebilir Enerji ve Hidroelektrik Santraller”, 30/01/2021, <https://www.yazarportal.com/yenilenebilir-enerji-ve-hidroelektrik-santraller/179170/>
- “Örgütsel Stresi Yönetebilmek Mümkün”, 01/02/2021, <https://www.yazarportal.com/orgutsel-stresi-yonetebilmek-mumkun/179417/>
- “Kamuda Dijital Dönüşüm”, 03/02/2021, <https://www.yazarportal.com/kamuda-dijital-donusum/179501/>
- “Endüstri 4.0 ve İnsan Kaynağı”, 04/02/2021, <https://www.yazarportal.com/endustri-4-0-ve-insan-kaynagi/179485/>
- “Türkiye’de Elektronik İmza (E-İmza)”, 05/02/2021, <https://www.yazarportal.com/turkiyede-elektronik-imza-e-imza/179494/>
- “Mobbing (Psikolojik Taciz) Mağduru Olmayın”, 16/03/2021, <https://www.yazarportal.com/mobbing-psikolojik-taciz-magduru-olmayin/181030/>
- “Covid-19 Aşılama Süreci”, 31/03/2021, <https://www.yazarportal.com/covid-19-asilama-sureci/182432/>
- “Yayalar Kırmızı Çizgimiz”, 03/04/2021, <https://www.yazarportal.com/yayalar-kirmizi-cizgimiz/182650/>
- “Sosyal Medya ve Siber Güvenlik”, 04/07/2021, <https://www.akademikkaynak.com/sosyal-medya-ve-siber-guvenlik.html>

Uluslararası Kongrelerde Yayınlanmış Bildiriler

- “Geleneksel Ve Modern Yönetim Anlayışı Açısından Kriz Ve Yönetimi”, 1. Bozok Uluslararası Siyaset Bilimi Kongresi, 24-26 Ekim 2018 Yozgat, Geçmişten Günümüze Yerel, Bölgesel ve Küresel Krizler, Özet Bildiri, s. 83.
- “Sosyal Medya Ve Yönetime Katılım: Türkiye’de Durum”, 5. Uluslararası Marmara Fen ve Sosyal Bilimler Kongresi, International Marmara Social Sciences Congress (Autumn) 2020 Abstracts & Proceedings E-Book, 4-5 Aralık 2020 Kocaeli, Sözlü Sunum ve Tam Metin Bildiri, s.130-133.
- “37. Ulusal Bilişim Kurultayı”, 16-17 Aralık 2020 Ankara, Katılımcı.
- “Türkiye’de E-Devlet Politikaları ve Yönetime Katılım”, 4-5 Ocak 2021 Adana, 2. Uluslararası 5 Ocak Uygulamalı Bilimler Kongresi, 2020 Abstracts & Proceedings E-Book, Sözlü Sunum ve Tam Metin Bildiri, s. 382-388
- “Kentiçi Ulaşımında Raylı Sistemlerin Önemi”, 22-25 Şubat 2021 Bandırma, Uluslararası Bilimsel Araştırmalar ve Yenilikçi Çalışmalar Sempozyumu, 2021 Abstracts & Proceedings E-Book, Sözlü Sunum ve Özet Metin Bildiri, s. 464-466.

Araştırma Alanları

: Kamu Yönetimi, Yönetim Bilimi, İnsan Kaynakları Yönetimi, Örgüt Yönetimi.

